శృంగారనైషధము

శ్రీనాథుడు

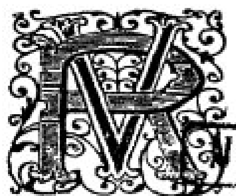
Scholars's Edition

శ్రీరస్తు

శ్రీనాథకవి ప్రణీతము

శృంగారనైషధము

ఉత్పల వేంకటనరసింహాచార్యపరిష్కృతము

చెన్నపురి:
వావిళ్ల రామస్వామిశాస్త్రులుఅండ్సన్సు వారిచేఁ
బ్రకటితము
1951

Printed by
V. VENKATESWARA SASTRULU
of V. RAMASWAMY SASTRULU & SONS
AT THE 'VAVILLA' PRESS
Madras. - 1951

పీఠిక

శ్రీనాథుఁడు

ఆంధ్రవాఙ్మయమునఁ దిక్కనతరువాత నింతపండితుఁడు మఱొకఁడులేఁడు. తిక్కనవలెనే యాతఁడును గురుపీఠమలంకరించిన మహామూర్తి. సోమయాజివలెనే యాకవిసార్వభౌముఁడును రాజభోగములన్నిటిని ననుభవించిన పుణ్యశాలి. ఇతఁడు తనసమకాలముననేగాక మొన్నమొన్నటివఱకును గూడ, నీభాషపయిఁ దనప్రభావము నెఱపిన శక్తిమంతుఁడు; విపులకావ్యేతిహాసములనుండి యాంధ్రరసికులదృష్టిని బ్రబంధములవైపు మరలించిన రసికావతంసుఁడు.

శ్రీనాథునిఁగూర్చి యెఱిఁగినంతపూర్ణముగ మనకితరకవులఁ గూర్చి తెలియదు. శ్రీనాథుఁడు చిన్నతనముననే సమస్తవేదవేదాంగపాండిత్యమును సంపాదించెను; సాంఖ్యాదిసిద్ధాంతములను, శైవవైష్ణవాగమములను, పాతంజలాదియోగసూత్రములను, న్యాయవైశేషికాదిదర్శనములను గబళించెను. ఈసమస్తవిద్యాపరిశ్రమ మాతనిగ్రంథములయందుఁ గానవచ్చును. సంస్కృతకవిప్రపంచమునఁ గాళిదాసభారవిమురారిశ్రీహర్షు లతనికి గురుస్థానము. ఆంధ్రకవులందుఁ గవిత్రయమువారియెడను భీమకవియెడను నీతనిది కేవలము శిష్యభావము. (చూ. వచియింతు వేములవాడభీమనభంగీత్యాది.) పాల్కురికి సోమనయెడసైతమీతనికి గౌరవములేకపోలేదు. ఏలన నితఁడతని ద్విపదకావ్యమైన పండితారాధ్యచరిత్రమును బద్యకావ్యముగ సంతరించి మామిడిప్రెగ్గడయ్యకుఁ గృతి నొసంగెను. సోమనాథునికావ్యమును గేవలము చదివి పరి వర్తనమొనర్చుటయేగాక తఱచుగా నందలిద్విపదలనే తనపద్యముల నెక్కించె నని పిడుపర్తిసోమన వచించియున్నవాఁడు.

కాశీఖండమున వేమభూపాలుఁడు త న్నుద్దేశించి చెప్పినట్టు లీతఁడురచించిన "ఈక్షోణిని నినుఁ బోలుసత్కవులు లేరీనాఁటికాలంబునన్." అనుపద్యార్థమెంతేని నిజము. అట్టికవి యానాఁడు లేఁడు. శ్రీనాథుఁడు కొండవీటిరాజులలోఁ బెదకోమటియాస్థానకవి. అంతేగాదు. తత్ సంస్థానవిద్యాశాఖాధికారిగసహిత ముండెను. వేమారెడ్డియాస్థానమున దిగ్దంతివంటి సంస్కృతకవి వామనభట్టబాణుఁడను వాఁడొకఁడుండెను. ఇతఁడు విద్యారణ్యులవారిశిష్యుడు. వామనభట్టబాణుఁడు సంస్కృతమున వ్రాసిన గ్రంథములలో నలాభ్యుదయ మొకటి. అది నలునిచరిత్రలోఁ బూర్వభాగము. ఈరచనయే శ్రీనాథుని హర్షనైషధాంధ్రీకరణమునకుఁ బ్రేరకమయియుండును. మైత్రికి భంగమురానివిద్యాస్పర్ధచే శ్రీనాథుఁడాకృతిఁ దలపెట్టియుండును. ఇది క్రీ. శ 1415 ప్రాంతమున రచియింపఁబడియుండునని యూహ.

"చిన్నారిపొన్నారి చిఱుతకూఁకటినాఁడు రచియించితి మరుత్తరాట్చరిత్ర" ఇత్యాదిపద్యములవల్ల శ్రీనాథుఁడు బహుగ్రంథకర్తయని స్పష్టమగుచున్నది; కాని వాన నుపలభ్యమానములు నైషధము (1415), హరవిలాసము (1425), భీమఖండము (1430), కాశీఖండము (1445), శివరాత్రిమాహాత్మ్యము, క్రీడాభిరామము (వీథినాటకము), పల్నాటివీరచరిత్రము నను గ్రంథములే.

శృంగారనైషధము

సంస్కృతవాఙ్మయమాంధ్రపరివర్తనముఁ బొందినచరిత్రములో మూఁడవస్థాభేదములు

గలవు. మొదటిది కవిత్రయమువారు ప్రారంభించిన పురాణేతిహాసపరివర్తనపద్ధతి. నామమాత్రమున నివి పరివర్తనములు, గాని మూలకథ నాధారముగాఁ గొని వారు గావించిన స్వతంత్రరచనలు మూలముతోపాటు సమానకార్యములుగ నొప్పినవి. కొన్నిఘట్టములందు వారు మూలమునకు వన్నెచిన్నెలు దిద్దిరి. కావ్యకళాదృష్టిచే మూలమును దాఱుమాఱు చేసిరి. ఈస్వతంత్రపద్ధతి మొదటిది. ఈ చరిత్రలోని రెండవయవస్థకు నైషధము తార్కాణము. ఇందు మూలానుసరణము తప్పలేదు. ముక్కకు ముక్కగాఁ దెలిఁగింపను లేదు. అనఁగా మూలవిధేయతయు స్వతంత్రతయు నను రెండుగుణములును గలిసినసంధి. ఈప్రక్రియకు నైషధమే మొదలు. మూఁడవపద్ధతి సంస్కృతనాటకములకు నేఁటితెలుఁగుసేఁత. ఇందు భాషాంతరీకర్తలు కేవలము మూలమునకు దాసులయిరి.

నైషధము సంస్కృతమున నెంతమహాకావ్యమైనను దత్కర్తయగు శ్రీహర్షుఁడు కాళిదాసాదులతోఁ బోల్పఁదగిన కవికాఁడు. అతఁడు మహాపండితుఁడు, శబ్దార్థకల్పనాచాతురి గలవాఁడు. కాళిదాసభవభూతులకు లభించిన యుదాత్తకవితాతత్త్వ మీతనికి లేదు. శ్రీహర్షనైషధమును లోకము కొనియాడుట యిందలి పాండితీవిలసనమునకును గల్పనాచాతురికిని. ఈగ్రంథమున ననౌచిత్యదోషము దొరలినతావులును గలవు. స్త్రీవిషయమున నెట్టివర్ణనలనైనను జేయుటకు వెను దీయని శ్రీనాథుఁడు సైత మిందలి యనౌచిత్యములఁ జూచి కంటగించుకొనెను. బుద్ధిపూర్వకముగ వానిని బరిహరించితి నని తానే చెప్పుకొనెను. చూడుఁడు హర్షుని నలగుణవర్ణనము:-

శ్లో. సాపీశ్వరే శృణ్వతి తద్గుణౌఘాన్ ప్రహస్య చేతో హరతోఽర్ధశంభుః,
అభూదవర్ణాంగులిరుద్ధకర్ణా కదానకండూయనకైతవేన.

శ్లో. అలంసజన్ ధర్మవిధే విధాతా రుణద్ధి మౌనస్యమిషేణ వాణీం,
తత్కంఠమాలింగ్య రసన్య తృప్తాం న వేద తాం వేదజడః సవక్రాం.

శ్లో. శ్రియస్తదాలింగనభూర్నభూతా వ్రతక్షతః కాపి పతివ్రతాయాః,
సమస్తభూతాత్మతయా నభూతం తద్భర్తురీర్ష్యాకలుషాణునాపి.

పైశ్లోకములలో రంభాద్యప్సరోభామినులేగాక త్రిమూర్తులభార్యలుసైతము నలునిగుణములను విని చాపలము వహించిరని యాతఁడు సూచించినాఁడు. జగన్మాతలకీదోషము నంటఁగట్టుట మిక్కిలియనుచిత మని దానిని బరిహరించి రంభావిషయమునుమాత్రము తా నిట్టులు తెలిఁగించెను.

శ్లో. అస్మత్కిలశ్రోత్రసుధాం విధాయ రంభాచిరంభామతులాం నలస్య,
తత్రానురక్తా తమనాప్య భేజే తన్నామగంధాన్నలకూబరం సా.

చం. వినుకలి .... వాసనన్".

హంస దమయంతియొద్ద నలుని వర్ణించునపుడు

శ్లో. సువర్ణశైలా.......... కీర్త్యై

అనుశ్లోకములోని "స్మరకేళికాలే" యనునసందర్భపదప్రయోగమును శ్రీనాథుఁడు పరిహరించుట లెస్స. అతని తెనుఁగిది.

గీ. కనకశైలంబు డిగ్గి ....వైశాఖ వేళలందు.

ఇచ్చట "వైశాఖవేళ" యన్న దెంతసందర్భశుద్ధిగలదో రసికు లరయుదురుగదా?

ఔచిత్యసంపాదనముకై చేసినమార్పుల నటుండనిచ్చి మొత్తముమీఁద భాషాంతరీకరణపద్ధతిఁ జూచినచో శ్రీనాథుఁ డన్నట్లు నిజముగా నిది "భావం బుపలక్షించియు, రసంబు పోషించియు, నలంకారంబు భూషించియు, నౌచిత్యంబాపాదించియు, ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృ కానుసారంబునఁ" జెప్పఁబడినదేయని స్పష్టమగును. ఇట "భావం బుపలక్షించి" యనఁగా మూలకారునియభిప్రాయము గుఱుతించి యనియర్థము చెప్పవలసియుండును. కొన్ని చోట్ల నాతనియాశయములు స్పష్టముగా లేనప్పుడు ఆంధ్రకవి వానిని చక్కగా నుపలక్షించి స్పష్టపఱిచినాఁడు.

శ్లో. విధిం నధూస్పృష్టిమపృచ్ఛమేవ తద్యానయుగ్యో నలకేళియోగ్యాం,
త్వన్నామవర్ణా ఇవ కర్ణసీతా మయాస్య సంక్రీడతి చక్రచక్రే.

చ. అడిగితినొక్కనాఁడు కమలాసనుతేరికి వాహనంబనై
నడుచుచు నుర్విలో నిషధనాథునకెవ్వతెయొక్కొ భార్య య
య్యెడు నని చక్రఘోషమున నించుక యించుకగాని యంత యే
ర్పడ వినవైతి నీ వనుచుఁ బల్కినచందము దోఁచె మాలినీ.

ఎంత మూలము ననుసరించినను మూలమునకు నితఁడు వన్నె పెట్టుట మానలేదు.

సీ. నలినసంభవు సాహిణము వారువంబులు కులముసాములు మాకుఁగువలయాక్షి
చదలేటిబంగారు జలరుహంబులతూండ్లు భోజనంబులు మాకుఁబువ్వుఁబోఁడి
సత్యలోకముదాఁక సకలలోకంబులు నాటపట్టులు మాకు నబ్జవదన
మధురాక్షరములైనమామాటలువినంగ నమృతాంధసులె యోగ్యులనుపమాంగి

గీ. భారతీదేవి ముంజేతిపలుకుఁజిలుక, సమదగజయాన సబ్రహ్మచారి మాకు
వేదశాస్త్రపురాణాది విద్యలెల్లఁ, దరుణి నీయాన ఘంటాపథమ్ము మాకు.

అను సుప్రసిద్ధపద్యము మూలార్థమునకుఁ బ్రత్యాదేశము చేయుచున్నది.

కేవలము మూలానుసార మని తెలుపుటకుఁ గొన్నిచోటుల మూలమునందలిపదములనే పద్యమున నెక్కించవలెనని యితఁడుచేసినప్రయత్నము స్వతంత్రతాలక్షణముగాఁ దోఁచుటలేదు. అది మూలాభిమానమునకు లక్షణము. ఆ సంస్కృతపదముల నవలంబించుటలోఁ దత్ప్రయోగము ఆంధ్రభాషావిరుద్ధమనియైన నాతఁడు దలఁప లేదు.

శ్లో. సరసీః పరిశీలితుం మయా గమికర్మీకృతనైకనీవృతా
అతిథిత్వమనాయి సా దృశోః సదసత్సంశయగోచరోదరీ.

పై శ్లోకమునందలి "గమికర్మీకృతనైకనీవృతా, సవసత్సంశయగోచరోదరీ" అనెడు రెండపూర్వశబ్దకల్పనముగల ఒక్క భావమునే రెండుపద్యములలో జెప్పినాడు.

మ. కమలేందీవరషండమండితలసత్కాసారసేవారతిన్

గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై కంటిన్ విదర్భంబునన్
రమణిం బల్లవపాణిఁ బద్మనయనన్, రాకేందుబింబాననన్
సమపీనస్తని నస్తి నాస్తివిచికిత్సాహేతుశాతోదరిన్.

మ. మృదురీతిం బ్రతివాసరంబు గమికర్మీభూతనానానదీ
నదకాంతారపురీశిలోచ్చయుఁడనై నైకాద్భుతశ్రీజిత
త్రిదివంబైన విదర్భదేశమున నారీరత్నముం గాంచితిన్
సదసత్సంశయగోచరోదరి శరత్సంపూర్ణచంద్రాననన్.

మూలములోని

శ్లో. అస్తివామ్యభరమస్తి కౌతుకం సాస్తి ఘర్మజలమస్తి వేపథు,
అస్తి భీతిరతమస్తి వాంఛితం ప్రాపదస్తి సుఖమస్తి పీడనమ్.

అనుశ్లోకమునందలి "అస్తివామ్యభరా"ది సమాసములు. వ్యాకరణసాధ్యములును, వైయాకరణమనోరంజకములును, అంతేగాని పూర్వకవిప్రయోగార్హములు కావు. అయ్యును బండితుఁడయిన శ్రీహర్షుఁడు బ్రయోగించుటచేఁ దానును బ్రయోగింపకుండుట పరిహాసహేతువగునేమో యనిజంకి శ్రీనాథుఁడు వానిని యథాస్థితముగా నిట్లు వాఁడుకొనెను.

గీ. అస్తివామ్యభారమస్తికౌతూహల, మస్తిఘర్మసలిల మస్తికంప
మస్తిభీతి యస్తిహర్ష మస్తివ్యథం, బస్తవాంఛమయ్యెనపుడు రతము.

ఈయెత్తుగీతి పైనున్ననాలుగుసీసపాదములును శ్రీనాథునికల్పనమే. ఈరీతి యాసీసమునకెంతేని వన్నె పెట్టుచున్నది. సీసపద్యపు ఆనాలుగుపాదము లివి.

సీ. పతిపాణిపల్లవచ్యుతనీవిబంధనవ్యగ్రబాలాహస్తవనరుహంబు
ధవకృతాధరబింబదశనక్షతవ్యథాభుగ్నలీలావతీభ్రూలతంబు
ధరణినాయకభుజాపరిరంభమండలీగాఢపీడితవధూఘనకుచంబు
వరనఖాంకుర మృదువ్యాపారపులకిత నీరజాక్షీనితంబోరుయుగళి

గీ. అస్తివామ్యభార ....

మూలశబ్దానుసరణము పరమావధిని బొందిన దనుటకుఁ బయి నుదాహరించిన శ్లోకములతోఁ బాటు దీనినిగూడఁ బేర్కొనఁదగును.

శ్లో. అశ్రాంతశ్రుతిపాఠపూతరసనావిర్భూతభూరిశ్రవా,
జిహ్మబ్రహ్మముఖౌఘవిఘ్నితనవస్వర్గక్రియాకేళినా...

అనుటకు

శా. వేదాభ్యాసవిశేషపూతరసనావిర్భూతభూరిశ్రవా
సాదబ్రహ్మముఖౌఘవిఘ్నితనవస్వర్గక్రియాకేళిచే.

నన్నది తెలుఁగుసేఁతయఁట.

ఇక నీగ్రంథముఁ గూర్చి యొకటిరెండుమాటలు. ఇది లోకులనుకొనునట్లు

హర్షనైషధమునకు డుమువులు చేర్చిన యాంధ్రగ్రంథముకాదు. శ్రీనాథునిశ్లోకములలో మూలశ్లోకము లిమిడినట్లుగాఁ గనఁబడునుగాని మూలశ్లోకములలో నాతఁడిమిడినట్టు లగపడదు. చమత్కారార్థము గమికర్మీకృతాదులగు నొండురెండుశ్లోకముల తెనుఁగుసేఁతను జూచిమోపిన యాలోకనిందలో నేమాత్రమును సత్యము లేదు. మిక్కిలి ప్రౌఢసాహిత్యముగల సంస్కృతనైషధము నటుంచి శ్రీనాథుని కృతినే చదివితిమేని మూలాపేక్షలేకయే సర్వమును విశదమగును. ఇదియే దానిమూలసమప్రాధాన్యమును విశదము సేయును.

ఈకావ్యమునఁ గవితాశిల్పము చక్కగాఁ బ్రదర్శితమైనపట్టు నలదౌత్యఘట్టము. హంసదూత్యము దానితరువాతిది. అందు మొదటిదానిలో నాయికానాయకులకు జరగిన ప్రౌఢసంభాషణాక్రమము, కవికిఁగల లోకజ్ఞతకును నౌచితీపరిపాలనకును సాక్ష్యముగా నున్నది. హంసదూత్యము పింగళిసూరన శుచిముఖీదూత్యమునకు నొరవడిగా నున్నది.

శ్రీనాథునిశైలి

నన్నయ సంకల్పించి నాచనసోముఁడు కొంతవఱకుఁ గొనసాఁగించిన శయ్యాసౌభాగ్యము శ్రీనాథునివలనఁ బరిణతిఁ జెందినది. ప్రబంధకవులకును, బురాణేతిహాసకర్తలకునుగల ప్రధానమైనవాసి యీశయ్యయందే గలదు. తిక్కనాదు లర్థము నారాధించిరి గాని శయ్యను గాదు. ప్రబంధకవులు శయ్యాసంపాదనార్థమై శబ్దము నారాధించిరి. అర్థమును గౌణము చేసిరి. వారికి నీత్రోవచూపినవాఁడు శ్రీనాథుఁడు కాని, శ్రీనాథునివిషయమున మాత్రము క్వాచిత్కముగాఁ దక్క నర్థమును శబ్దమునుగూడఁ బ్రధానములే. ఇతనిశయ్యలో జిగిబిగులు రెండును గలవు. ఇతనివాక్కు మిక్కిలి భావభరితము కావుననే యితనిశైలి యుద్ధండముగా నుండును.

శ్రీనాథునిజీవితచరిత్ర వ్రాయుటనఁగా బదునేనవశతాబ్ది యాంధ్రదేశచరిత్రవ్రాయుట యని శ్రీచిలుకూరి వీరభద్రరావుగారొకచో వచించియున్నారు. ఆకాలమున నుచ్చస్థితిలో నున్న యాంధ్రకర్ణాటకరాజ్యములతో నతనికిఁగలసంబంధము, నానామంత్రులతో నతనికిఁగలమైత్రి నానాదిశల నాతఁడొనర్చిన సంచారము - ఇత్యాదు లతని నాంధ్రలోకైకకవిగాఁ జేసినవి.

ఇఁక మిగిలినదొక్కటి. చంద్రునకు నూలుపోగన్నట్టులు శ్రీనాథమహాకవిచక్రవర్తిఁగూర్చి రెండువాక్యములు వ్రాయ నాకవకాశమిప్పించిన శ్రీవావిళ్ల వేంకటేశ్వరశాస్త్రుల వారికి మిక్కిలి కృతజ్ఞుఁడను.

టీచర్స్‌కాలేజి, సైదాపేట, మద్రాసు
ఇట్లు,

వృష, ఆషాఢ శు 5.
గ. శ్రీ. న. ఆచార్య

విషయసూచిక

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము
ఆదికవిస్తుతి
కృతిపతిప్రశంస
కృతిపతివంశావతారవర్ణనము
షష్ఠ్యంకములు
నలమహారాజవర్ణనము
దమయంతి నలునియం దనురక్త యగుట
నలుండు దమయంతియం దనురక్తుఁ డగుట
నలుని యుద్యానవనవిహారము
నలుడు హంసముం బట్టుకొనుట
ఆశ్వాసాంతము

ద్వితీయాశ్వాసము

హంస నలునిచే విడువఁబడి కృతజ్ఞతఁ జూపుట
హంస నలునికడ దమయంతి నభివర్ణించుట
హంస దమయంతికడకు దూతయై చనుట
కుండిననగరవర్ణనము
రాజహంస దూత్యము
దమయంతి నలునిఁ దక్క నన్యుని వరియించ ననుట
హంస దమయంతి వీడ్కొని నలునకు దూత్యసిద్ధిం దెల్పుట
హంస నలుని వీడ్కొని సత్యలోకంబున కేగుట
దమయంతీవిరహవర్ణనము
చంద్రదూషణము
మన్మథదూషణము
సఖులు దమయంతికి శిశిరోపచారములు సేయుట
దమయంతీ స్వయంవరప్రకటనము
ఆశ్వాసాంతములు

తృతీయాశ్వాసము

నారదపర్వతు లింద్రునికడ కేతెంచుట
నారదుఁ డింద్రునకు దమయంతీస్వయంవరము దెల్పుట
ఇంద్రాదులు దమయంతీస్వయంవరమునకుం దరలుట
ఇంద్రాదులు నలుం గాంచుట
ఇంద్రాదులు దమయంతికడకు నలుని దూతఁగా బంపుట
నలుండు రాయబారియై దమయంతికడ కేఁగుట
దమయంతికడ కింద్రాదులదూతికలు వచ్చుట
నలుఁడు దమయంతీసౌందర్యమును వర్ణించుట
ఆశ్వాసాంతము

చతుర్థాశ్వాసము

నలుని రాయబారము
నలుఁడు దమయంతికిఁ దననామాదుల నెఱిఁగించుట
దూత్యము నెఱవేరమికి నలుఁడు చింతిల్లుట
దమయంతిమాఱుగాఁ జెలియ నలునితో ముచ్చటించుట
నలదమయంతులు చింతిల్లుట
నలదమయంతులకడకు హంస వచ్చుట
హంస సాంత్వనవాక్యములఁ బలుకుట
నలుని మనశ్శుద్ధి
నలునిమనశ్శుద్ధికి దేవతలు సంతోషించుట
స్వయంవరాగతవర్ణనము
భీమరాజు సరస్వతీదేవిం బ్రార్థించుట
సరస్వతీసాక్షాత్కారము
ఆశ్వాసాంతము

పంచమాశ్వాసము

దమయంతి స్వయంవరాస్థానమున కేతెంచుట
రాజులు దమయంతిసౌందర్యమున కచ్చెరు వందుట
సరస్వతి దమయంతికి వరణీయుల వర్ణించుట
దేవతలు
వాసుకి
పుష్కరద్వీపాధిపతి

శాకద్వీపాధిపతి
క్రౌంచద్వీపాధిపతి
కుశద్వీపాధిపతి
శాల్మలిద్వీపాధిపతి
ప్లక్షద్వీపాధిపతి
జంబూద్వీపరాజులు
ఉజ్జయినీపతి
గౌడరాజు
మథురాధిపతి
కాశీరాజు
అయోధ్యాధిపతి
పాండ్యరాజు
కాళింగుఁడు
నేపాళరాజు
కామరూపాధిపతి
ఉత్కలదేశరాజు
కీకటుఁడు
పంచనళి
దమయంతి నలుని దెలిసికొనుట
ఆశ్వాసాంతము

షష్ఠాశ్వాసము

నలమహారాజవరణము
ఇంద్రాదులు నలదమయంతులకు వరంబు లిచ్చుట
సరస్వతి నలునకుఁ జింతామణిమంత్రం బుపదేశించుట
నలుఁడు విడిది కేగుట
దమయంతీకళ్యాణనేపథ్యము
నలునికల్యాణనేపథ్యము
నలుఁడు కల్యాణమంటపంబున కేతెంచుట
నలదమయంతీపరిణయము
బువ్వపుబంతి
ఆశ్వాసాంతము

సప్తమాశ్వాసము

నలుఁడు దమయంతీసహితుఁడై నిజరాజధాని కేఁగుట
నలదమయంతుల పురప్రవేశము
ఇంద్రాదులు స్వర్గమునకు మరలుట
ఇంద్రాదులకు మన్మథుఁ డెదురుపడుట
క్రోధుఁ డెదురుపడుట
లోభుఁ డెదురుపడుట
మోహుఁ డెదురుపడుట
కలియెదురుపడుట
నిషధదేశంబునఁ గలిపురుషుని దుర్వర్తనము
నలదమయంతీగృహప్రవేశము
విహారసౌధవర్ణనము
నలదమయంతులవిహారము
ఆశ్వాసాంతము

అష్టమాశ్వాసము

ప్రాభాతవైతాళికగీతములు
నలుఁడు ప్రాతఃకాలకృత్యంబులం దీర్చుట
నలదమయంతుల గోష్ఠి
మాధ్యాహ్నికము
శివపూజ
హరిపూజ
హరిస్తుతి
భగవద్దశావతారవర్ణనము
సంగీతాదిగోష్ఠి
సాయంసంధ్యావర్ణనము
నక్షత్రవర్ణనము
అంధకారవర్ణనము
చంద్రవర్ణనము
ప్రబంధోపసంహారము
ఆశ్వాసాంతము

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

ప్రథమాశ్వాసము

ఇష్టదేవతాప్రార్థనాదికము

శ్రీరామాకుచమండలీమృగమదశ్రీగంధసంవాసిత
స్ఫారోదారభుజాంతరుండు ధరణీసంశ్లేషసంభావనా
పారీణుండు కృతార్థుఁ జేయుఁ గరుణాపాథోధి పద్మాక్షుఁ డిం
పారన్ మామిడిపెద్దమంత్రిసుతు సింగామాత్యచూడామణిన్. ॥1॥

మ. [1]*కనకక్షోణిధరంబు కార్ముకముగాఁ గద్రూతనూజుండు శిం
జినిగా మాధవుఁ డమ్ముగాఁ బురము లక్షీణైకదోశ్శక్తి గె
ల్చిన జోదీశ్వరుఁ డిచ్చుఁ గాత జయలక్ష్మీసుస్థిరైశ్వర్యశో
భనముల్ పెద్దయసింగమం త్రికి జగత్ప్రఖ్యాతసత్కీర్తికిన్. ॥2॥

ఉ.* హాటకగర్భుచేతఁ గమలాసనుచేఁ జతురాస్యకంఠశృం
గాటకవీథికాకృతవిగాహచతుశ్శ్రుతిచేత దేవతా
కోటికిరీటసంఘటితకోమలపాదసరోజుచే జగ
న్నాటకసూత్రుచేతఁ గృతినాథుడు గాంచుఁ జిరాయురున్నతుల్. ॥3॥

శా. జే జే యంచు భజింతు నిష్టఫలసంసిద్ధుల్ మదిం గోరి ని
ర్వ్యాజప్రౌఢకృపావలంబునిఁ గటప్రస్యందిదానాంబునిం
బూజాతత్పరదేవదానవకదంబున్ బాలకేళీకళా
రాజత్కౌతుకరంజితోరగపతిప్రాలంబు హేరంబునిన్. ॥4॥

సీ. సింహాసనము చారుసితపుండరీకంబు
చెలికత్తె జిలువారుపలుకుఁజిలుక
శృంగారకుసుమంబు చిన్నిచుక్కలరాజు
పసిఁడికిన్నెరవీణ పలుకుఁదోడు
నలువనెమ్మొముఁదమ్ములు కేళిగృహములు
తళుకుటద్దంబు సత్కవులమనసు
వేదాదివిద్యలు విహరణస్థలములు
చక్కనిరాయంచ యెక్కిరింత
తే. యెపుడు నేదేవి కాదేవి యిందుకుంద
చంద్రచందనమందారసారవర్ణ
శారదాదేవి మామకస్వాంతవీథి
నిండువేడుక విహరించుచుండుఁ గాత. ॥5॥

వ. అని యిష్టదేవతాప్రార్థనంబు చేసి. ||6||

ఆదికవిస్తుతి

సీ. వ్యాసవాల్మీకిసంయమివాక్సుధాంభోధి
లోలోర్మిపంక్తుల నోలలాడి
భట్టబాణమయూరభారతీసందర్భ
సౌభాగ్యగరిమంబు సంగ్రహించి
భాససౌమిల్లిక ప్రతిభాసమున్మేష
హేలావిశేషంబు నిచ్చగించి
మాఘభావవివచోమకరందనిష్యంద
మాధుర్యమునకు సమ్మదము నొంది
తే. కాళిదాసు మనంబులోఁ గాంచి మ్రొక్కి
రాజశేఖరుఁ గవిరాజు బ్రస్తుతించి
ధీరమతి నన్నపార్యునిఁ దిక్కయజ్వ
శంభుదాసునిఁ గర మర్థి సన్నుతించి. ||7||

వ. నవరసభావానుబంధబంధురంబుగా నొక్క ప్రబంధంబు నిర్మింప దలంచి కౌతూహలాధీనమానసుండ నై తన్మహాప్రబంధప్రారంభంబునకుం దగినపుణ్యశ్లోకపురాతనమహారాజచరిత్రం బెయ్యది యొకో యని వితర్కించుచున్న సమయంబున. ||8||

కృతిపతిప్రశంస

సీ. తనకృపాణము సముద్ధతవైరిశుద్ధాంత
తాటంకముల కెగ్గుఁ దలఁచుచుండఁ
దనబాహుపీఠంబు ధరణిభృత్కమఠాహి
సామజంబులకు విశ్రాంతి యొసఁగఁ
దనకీర్తినర్తకి ఘనతరబ్రహ్మాండ
భవనభూముల గొండ్లిఁ బరిఢవిల్లఁ
దనదానమహిను సంతానచింతారత్న
జీమూతసురభుల సిగ్గుపఱుప
తే. బరఁగు శ్రీవేమమండలేశ్వరునిమంత్రి
యహితదుర్మంత్రివదనముద్రావతార
శాసనుఁడు రాయవేశ్యాభుజంగబిరుద
మంత్రి పెద్దయసింగనామాత్యవరుడు. ||9||

శా. పంచాంగ స్థిరమంత్రరక్షణకళాప్రౌఢుండు బాలామనః
పాంచాలుండు విరించివంశజలధిప్రాలేయభానుండు దో
శ్చంచచ్చాపకృపాణలబ్ధవిజయైశ్వర్యుండు దిక్కామినీ
కాంచీమౌక్తికకీర్తి పెద్దవిభుసింగం డొక్కనాఁ డిమ్ములన్. ||10||

వ. మృదుమధురచిత్రవిస్తరకవితావిలాసవాగీశ్వరు లగుకవీశ్వరులును, పతంజలికణాదాక్షచరణపక్షిలాదిశాస్త్రసిద్ధాంతకమలవనహంసు లగు విద్వాంసులును, భరతమతంగదత్తిలకోహలాంజనేయప్రణీత

సంగీతవిద్యారహస్యవిజ్ఞానవైజ్ఞానికస్వాంతు లగుకళావంతులును, శక్తిత్రయచతురుపాయషాడ్గుణ్యప్రయోగయోగ్యవిచార లగురాయబారులును, నిఖిలపురాణేతిహాససంహితాతాత్పర్యపర్యాలోచనాధురంధరధిషణాసముత్సాహం బగు పౌరాణికసమూహంబును, బరివేష్టింపం గొలువుండి, సకలవిద్యాపారీణుండు సరససాహిత్యగోష్ఠీవినోదప్రసంగంబున. ||11||

శా.* భారద్వాజపవిత్రగోత్రుని శుభాపస్తంబసత్సూత్రు వి
ద్యారాజీవభవుండు మారయకుఁ బుణ్యాచారభీమాంబకు
న్గారామైనతనూజ న న్ననఘు శ్రీనాథాఖ్యునిం బిల్చి స
త్కారం బొప్పఁగ గారవించి పలికెన్ గంభీరవాక్ప్రౌఢిమన్. ||12||

శా. బ్రాహ్మీదత్తవరప్రసాదుఁడ వురుప్రజ్ఞావిశేషోదయా
జిహ్మస్వాంతుఁడ వీశ్వరార్చనకళాశీలుండ వభ్యర్హిత
బ్రహ్మాండాదిమహాపురాణచయతాత్పర్యస్థనిర్ధారిత
బ్రహ్మజ్ఞానకళానిధానమవు నీభాగ్యంబు సామాన్యమే! ||13||

క. జగము నుతింపఁగఁ జెప్పితి
ప్రెగడయ్యకు నాయనుంగుఁ బెద్దనకుఁ గృతుల్
నిగమార్థసారసంగ్రహ
మగునాయారాధ్యచరిత మాదిగఁ బెక్కుల్. ||14||

వ. కావున నాకు నొక్కప్రబంధంబు పుణ్యశ్లోకపురాతనరాజర్షిచరితానుబంధబంధురంబుగా రచియింపు మందును. ||15||

సీ. కవిరాజరాజిశేఖరహీనముకుటంబు
శ్రీహీరకలశాబ్ధిశిశిరకరుడు
మామల్లదేవీకుమారరత్నంబు చిం
తామణిమంత్రచింతనఫలంబు
కవికులాదృష్టాధ్వగమనాధ్వనీనుండు
కాశ్మీరనృపసభాకమలహేళి
ఖండనగ్రంథసంగ్రంథకర్కశబుద్ధి
షట్కర్మధర్మైకచక్రవర్తి
తే. భట్టహర్షుండు ప్రౌఢవాక్పాటవమున
నెద్ది రచియించె బుధలోకహితముపొంటె
నట్టినైషధసత్కావ్య మాంధ్రభాష
ననఘ యొసరింపు నాపేర నంకితముగ. ||16||

చ. పనిపడి నారికేళఫలపాకమునం జవి యైనభట్టహ
ర్షునికవితాసుగుంభములు సోమరిపోతులు కొంద ఱయ్య లౌ
నని కొనియాడ నేర రది యట్టిద; లేజవరాలు చెక్కు గీఁ
టిన వస వల్చుబాలకుఁడు డెందమునం గలఁగంగ నేర్చునే? ||17||

వ. అని పలికి సబహుమానంబుగాఁ గర్పూరతాంబూలం బొసంగి జంబూనదాంబరాభరణంబులు గట్టి నిచ్చి వీడ్కొలిపిన; నేను నమ్మహాప్రధానునిం గృతినాయకుం జేసి నైషధకావ్యంబు దొడంగితిఁ దత్ప్రారంభంబునకు

మంగళాచారంబుగాఁ దదీయవంశావతారం బభివర్ణించెద. ॥18॥

కృతిపతివంశావతారవర్ణనము

శా. తోరం బైనతపోవిశేషమున సద్యోజాతవక్త్రంబున
స్గౌరీవల్లభుచేత దీక్షఁ గొనియె స్సప్తర్షులం దొక్కఁడై
తారావీథి నలంకరించెఁ, గనియెం ద్రయ్యర్థసంఘాతమున్,
భారద్వాజమహామునీంద్రుఁ దగదే భక్తిం బ్రశంసింబపఁగన్. ॥19॥

ఉ. ఆమునినాథునన్వయమునం దుదయించెఁ బయఃపయోనిధిన్
యామవతీకళత్రుం డుదయం బయినట్లుగఁ గల్పవృక్షచిం
తామణి కామధేనుసమదాననిరూఢుఁడు విద్విషత్తమ
స్సో మదివాకరుండు పెదతూర్కనమంత్రి కులాగ్రగణ్యుఁడై. ॥20॥

వ. తత్సంతానక్రమంబున. ॥21॥

మ. కుటిలారాతివరూథినీధవశిరఃకుట్టాకధాటీషహా
పటహధ్వానవిపాట్యమానదశదిగ్భాగుండు త్రైలోక్యసం
పుటపేటీపరిపూర్ణకీ ర్తిమయకర్పూరప్రకాండుండు శ్రీ
చిటిపెద్దప్రభుఁ డొప్పె విక్రమపురీసింహాసనాధ్యాసియై. ॥22॥

క. ఆచిటిపెద్దప్రభునకు
వాచస్పతిసదృశనీతివైభవలక్ష్మీ
వైచిత్రి కధికవిమలశి
వాచారఘనుండు మామిడన్న జనించెన్. ॥23॥

ఉ. స్వామిహితంబునన్, సమదశాత్రవభంజనశక్తి, బంధుర
క్షామహనీయసంపద, వసంతసమాగమఫుల్లమల్లికా
స్తోమతుషారపాండురయశోగరిమంబున, ధర్మశీలతన్,
మామిడిమంత్రిఁ బోల మఱి మంత్రులు లేరు వసుంధరాస్థలిన్. ॥24॥

తే. అతనియర్ధాంగలక్ష్మి యక్కాంబ గనియె
నాత్మజుల వేదమూర్తుల నబ్ధినిభుల
వెలయ శ్రీపెద్దనామాత్య వీరభద్ర
మారనప్రభు నామన మంత్రివరుల. ॥25॥

సీ. అనవద్యహృద్యవిద్యాబుద్ధిసంసిద్ధి
బిసరుహాసనుసుద్ది పెద్దవిభుఁడు
భగ్ననిర్నిద్రవాఙ్ముద్రాసముద్వృత్తిఁ
గద్రూభవుఁడు వీరభద్రమంత్రి
మేరుభూధరసారధీరతాగుణహారి
వైరిశైలబలారి మారశౌరి
స్వామిభక్తిహితైకభావవైభవభూమి
భామినీరతిరాజు నామరాజు
తే. మామిడీశ్వరసాగరామరకుజంబు
లక్కమాంబికాశుక్తిరత్నాంకురములు

వంశపావను లర్థార్థివాంఛితార్థ
దానశౌండులు సౌభ్రాత్రధర్మపరులు. ॥26॥

మ.* అనతారాతివసుంధరారమణసప్తాంగాపహారక్రియా
ఘనసంరంభవిజృంభమాణపటుదోఃఖర్జూద్వితీయార్జునుం
డనవేమాధిపు రాజ్యభారభరణవ్యాపారదక్షుండు పె
ద్దనమన్త్రీశుఁడు మామిడన్నసుతుఁ డేతన్మాత్రుఁడే చెప్పఁగాన్. ॥27॥

ఉ. హేమధరాధరేంద్రమున కెక్కటిపెద్దధృతిన్ భుజంగమ
స్వామికి మేలుచేయి పటువాగ్విభవంబున బుద్ధిసంపదం
దామరచూలికి న్సరి ప్రధానులు దక్కినవారు సాటియే
మామిడివీరభద్రున కమాత్యశిఖామణి కివ్వసుంధరన్? ॥28॥

ఉ. సత్యవచోనిరూఢుఁడు నిశాకరశేఖరభక్తిభావనా
సాత్యవతేయుఁ డుద్భటభుజాబలవిక్రమకేళి విక్రమా
దిత్యుఁడు కార్యఖడ్గసముదీర్ణుఁడు మామిడిమంత్రి మారనా
మాత్యుఁడు వానిఁ బోల వశమా ధరణీధవమంత్రికోటికిన్? ॥29॥

శా. స్వామిద్రోహరగండలాంఛనునకున్ సంగ్రామగాండీవికిన్
వేమక్ష్మాపతికార్యభారకలనావిఖ్యాతధీశక్తికిన్
నామామాత్యున కన్యరాజనిటలాంతర్న్యస్తభాగ్యాక్షర
స్తోమాపాకరణప్రవీణునకు మంత్రు ల్సాటియే యెవ్వరున్? ॥30॥

ఉ. తమ్ములు దన్ను ముప్వురును దైవముఁగా గురుఁగా మహానిధా
నమ్ముగ దాతఁగాఁ దమమనంబుల భావన సేసి కొల్వ భా
గ్యముల కెల్ల నెల్ల యయి కాంచెఁ బ్రసిద్ధి నృపప్రధానర
త్నమ్మగుమంత్రి పెద్దన యుదాత్తమతిన్ రఘురాముకైవడిన్. ॥31॥

సీ. గౌతమగోత్రవిఖ్యాతుఁ డాపస్తంబ
పరమసంయమిసూత్రపావనుండు
గారాపుఁబౌత్త్రుండు గంధవారణుఁ డగు
శ్రీ తనామాత్యశేఖరునకు
పేషణిహనుమంతబిరుదాంకు లగు రాచ
వారికి నెయ్యంపువరసుతుండు
చౌహత్తమల్లుండు దోహత్తనారాయ
ణుండు ఖండియరాయచండబిరుద
తే. మంత్రియల్లాడరాజును మహితపుణ్య
యన్నమాంబయుఁ దనకు నత్యంతగరిమఁ
దల్లియును దండ్రియును గాఁగఁ దనరునట్టి
తల్లమాంబికాదేవి నుద్వాహమయ్యె. ॥32॥

మ. వనితారత్నము తల్లమాంబికకు శ్రీవత్సాంకతుల్యుండు పె
ద్దనకుం బుట్టిరి నందనుల్ విమలవిద్యాభారతీవల్లభుల్
వినతాసూనుసమానవిక్రమనిధుల్ వీరుండు వేమాహ్వయుం
డును శ్రీప్రెగ్గడదండనాథతిలకుండున్ సింగనామాత్యుఁడున్. ॥33॥

వ. అందగ్రజుండు. ||34||

సీ. కాలకంఠ కఠోలకంఠహుంకారంబు
చెవులు సోఁకనినాఁటిచిత్తభవుఁడు
కుపితరాఘవఘనక్రూరనారాచంబు
తనువు నాఁటనినాఁటివనధిరాజు
క్రుద్ధకుంభోద్భవభ్రూలతాకౌటిల్య
వికృతిఁ గ్రుంగనినాఁటివింధ్యశిఖరి
వీరభద్రోదారఘోరవీరావేశ
విహతిఁ గందనినాఁటితుహినకరుఁడు
తే. చక్కఁదనమున గాంభీర్యసారమునను
బ్రకటధైర్యకళాకలాపములయందు
దండనాయకచూడావతంస మైన
మంత్రిమామిడివేమనామాత్యుఁ డెలమి. ||35||

మ. తగుఁ గైవార మొనర్ప విక్రమకళాధౌరేయతాశాలి శ్రీ
ప్రెగడన్నధ్వజినీశుఁ డంబునిధిగంభీరుండు శుంభద్ద్విష
న్నగరద్వారకవాటపాటనవిధానప్రౌఢబాహార్గళా
యుగళుం డాహవసవ్యసాచి ధరలోనొక్కండు వేరుక్కునన్. ||36||

సీ. గగనకల్లోలినీకల్లోలమాలికా
హల్లీసకములతో నవఘళించి
చరమసంధ్యాకాలసంఫుల్లమల్లికా
స్తబకషంక్తులతోడ సరస మాడి
శరదాగమారంభసంపూర్ణపూర్ణిమా
విమలచంద్రికలతో వియ్యమంది
బిసరుహాసనవధూపృథుపయోధరభార
హారవల్లరులతో ననఁగి పెనఁగి
తే. వెలయు నెవ్వానియభిరామవిమలకీర్తి
యతఁడు త్రిభువనరాయవేశ్యాభుజంగ
కదనగాండీవిజగనొబ్బగండబిరుద
శాశ్వతుం డొప్పు సింగన సచివవరుఁడు. ||37||

మ. అరుదార న్వివిధాగ్రహారములతో నాందోళికాచ్ఛత్త్రచా
మరకల్యాణకళాచికాదిబహుసమ్మానార్హచిహ్నంబు లా
దర మొప్పారఁగ వేమభూవరునిచేతం గాంచె సామ్రాజ్యసం
భరణప్రౌఢుఁ డమాత్యసింగఁడు నయప్రాగల్భ్యగర్వోన్నతిన్. ||38||

వ. ఈదృగ్విధగుణాలంకారుఁ డైనయమ్మహాప్రధానశేఖరునకు. ||39||

షష్ఠ్యంకములు

క. శ్రీమంతున కావర్జిత
సామంతున కహితహృదయజలజాతవనీ
హేమంతునకును సలలిత

భామాకంతునకు సచివభాస్వంతునకున్. ||40||

క. కుకురు కురు చోళ కేరళ
శక మరు కర్ణాట లాట సౌవీర నృప
ప్రకరసభాభగణమహో
సుకవిజనానీకవినుతశుభచరితునకున్. ||41||

క. చెంచిమలచూడకారున, కంచితకరుణాతరంగితాపాంగునకున్
జంచలనయనాకలకిల, కించితలీలావిలాసకేళీరతికిన్. ||42||

క. హాటకగిరిధీరున కరి, తాటంకవతీకపోలతలకరిమకరీ
పాటచ్చరకఠినధను, ర్జ్యాటంకారునకు మన్మథాకారునకున్. ||43||

క. శ్రీమహితు పెట్టసుతునకు, వేమక్షితిపాలరాజ్యవిభవకళార
క్షామణికి సింగసచివ, గ్రామణికిం బాండ్యరాజగజకేసరికిన్. ||44||

వ. అభ్యుదయపరంపరాభివృద్ధిగా నాయొనర్పంబూనిన యిమ్మహాప్రబంధంబునకుం గథానాయకుండు. ||45||

కథా ప్రారంభము

నలమహారాజవర్ణనము

సీ. తపనీయదండైకధవళాతపత్త్రితో
ద్దండతేజఃకీర్తిమండలుడు
నిర్మలనిజకథానిమిషకల్లోలినీ
క్షాళితాఖలజగత్కల్మషుండు
వితతనవద్వయద్వీపనానాజయ
శ్రీవధూటీసమాశ్లిష్టభుజుఁడు
నిఖిలవిద్యానయావృత్తరంగస్థలా
ఽఽయతనాయమానజిహ్వాస్థలుండు
తే. ప్రస్తుతింపంగఁ దగుసముద్భటకఠోర
చటులగుణటంక్రియాఘనస్తనితఘోష
చాపనీరదభవశరాసారశమిత
బలవదహితతేజోదవానలుఁడు నలుఁడు. ||46||

చ. అలయకధీతిబోధములు నాచరణంబు ప్రచారణంబు గాఁ
గలుగునుపాధిభేదముల గాఢమతి న్నిగమాదు లైనవి
ద్యలు పదునాలుగింటికి నతం డొనరించెఁ జతుర్దశత్వముం;
దెలియఁగ లేము కారణము దీనికి నెమ్మెయిఁ జర్చ చేసినన్. ||47||

తే. అతనివిద్య జిహ్వానటి శ్రుతివిధమున
నంగగుణమున నష్టాదశాత్మ యగుచు
విస్తరిల్లె నవద్వయద్వీపపృథగ

శేషభూజయలక్ష్మీజిగీషబోలె. ॥48॥

తే. తాఁ ద్రినేత్రునియపరావతార మగుటఁ
దెలుపు దిక్పాలకాంశావతీర్ణుఁ డతఁడు
కామసంచారహరణప్రగల్భ మైన
శాస్త్ర మనువేరియధికలోచనము కలిమి. ॥49॥

చ. కెరలి మహాసివేమసహకృత్వరితద్భటకోటిచాతురీ
తురి సమరాంగణంబులఁ జతుర్ధ్వరిదావరణంబులన్ యశో
బరముల నేయుచుండు బహుభంగులఁ బున్నమనాఁటినిండుచం
దురునునుసోగవెన్నెలలతోఁ దులఁదూఁగెడు తద్గుణంబులన్. ॥50॥

తే. తద్దిశాజయయాత్రోత్థధరణిధూళి
దోఃప్రతాపవైశ్వానరధూమరేఖ
పాలమున్నీటిలోఁ బడి పంక మయ్యె
నమృతదీధితిమైఁ జెంది యంక మయ్యె. ॥51॥

చ. అరయిక గల్గి భూమివలయం బఖిలంబును నీతి బాధలం
బొరయక యుండ నానృపతి పుంగవుఁ డేలుచు నుండ నొండుచో
నిరవయి యుండ కుండుటఁజుమీ యతీవర్షము లాశ్రయించెఁ ద,
త్పరనరనాథయూథవనితాజనతానయనోత్పలంబులన్. ॥52॥

ఉ. కొం డని వేడ్కతోఁ బసిఁడికొండ ధనార్థుల కెల్లఁ బంచి యీ
కుండుట దానధారకుఁ బయోనిధు లెల్ల వ్యయింపలేమి యీ
రెం డపకీర్తులం చల ధరించినవాఁడు ప్రదానశీలుఁ డా
తం డిరువాయ గా ముడికి దార్చిన వెండ్రుక లన్మిషంబునన్. ॥53॥

చ. నియమవిచిత్రభంగి మహనీయుఁడు భూమివిభుండు మిత్రజే
తయును నమిత్త్రజేతయుఁ బ్రతాపగుణంబున నీతిఁ జూరదృ
ష్టియును విచారదృష్టియు, నటే! పరిపంథిమహీశులట్ల త
ద్భయమున భేత్తృతాగుణము వాసెనొ కాక విరుద్ధధర్మముల్. ॥54॥

మ. ధన నేకాంఘ్రికనిష్ఠికాంగుళమ యాధారంబుగా నిల్చి ని
ర్భరలీలం గృతవేళ నెట్టన యధర్మంబుం దపస్విత్వముం
బొరసెం దక్కినవార లెవ్వరు తపంబుల్ సేయ! రమ్మేదినీ
శ్వరుసామ్రాజ్యమునందు ధర్మము చతుష్పాదంబునం గ్రాలఁగన్. ॥55॥

క. ఆరాజు విజయలక్ష్మికి
నీరాజన మాచరించు నిర్దగ్ధదిగం
తారాతిరాజనగరీ
దారుణవైశ్వానరప్రదక్షిణశిఖలన్. ॥56॥

చ. ఇతఁడు దరిద్రుఁ డౌ ననుచు నేర్పడ నర్థిలలాటపట్టికన్
శతధృతి వ్రాసినట్టి లిపిజాల మనర్థము గాని యట్లుగా
వితరణఖేలనావిభవవిభ్రమనిర్జితకల్పభూరుహుం
డతఁడు దరిద్రతాగుణమునందు దరిద్రుని జేయు నాతనిన్. ॥57॥

తే.* అతనికీర్తిప్రతాపంబు లవనిఁ గలుగ
నేల యివి! యంచు మదిలోన నెపుడు దలంచు
నపుడ పరివేషమిషమున నబ్జసూర్య
మండలముల విధాతృండు గుండలించు. ||58||

వ. అన్నలుండు నళినబాంధవుండునుంబోలెఁ బ్రతిదినంబును నభ్యుదయంబు నొందుచుఁ, గ్రమంబున శైశవంబు నతిక్రమించి యౌవనారంభంబున నరిదుర్గలుంఠనావసరంబులంబోలె లోహార్గళదీర్ఘపీనతయును గోపురద్వారకవాటదుర్ధర్షతిరఃప్రసారితయును బాహావక్షంబులచేత బందీగ్రాహంబు గ్రహించి రోమకోటికపటంబున హాటకగర్భుడు పాటించి లిఖించిన సుగుణగణనారేఖ లవయవంబులం బొలుపార సంపూర్ణపూర్ణిమాచంద్రబింబంబు విడంబింపం జాలునెమ్మొగంబునకుం గళంకాలంకారశంక నంకురింపఁజేయంజాలు కోమలశ్మశ్రురాజి విరాజిల్లం గండు మెఱసి రెండవకుసుమకోదండుండునుంబోలె విలాసినీమండలికిం గన్నులపండువై వెండియు. ||59||

తే. దాస్య మొనరించు విధుఁ డేతదాస్యమునకుఁ
బల్లవము లేతదంఘ్రిసంపల్లవములు
జలరుహములకుఁ దచ్ఛయచ్ఛాయదాయ
నాఁగ నతఁ డొప్పె నవయౌవనాగమమున. ||60||

వ. అయ్యవసరంబున. ||61||

తే. వానిఁ గలలోనఁ గానని వనజముఖియు
వాని మార్పును బేర్కొని మానవతియు
వానిఁ గా నాత్మ భావించి వరునిఁ గవయ
నప్పళింపనిసతియు లేదయ్యె నచట. ||62||

చ. దరహసితావధీరితసుధాకరబింబము నేత్రనిర్జితాం
బురుహము నైనయానిషధభూవరునుల్లసితాననంబుతో
సరి మఱి యొండ్లు గల్గమికి సంశయ మేటికిఁ దద్ద్వయీవిజి
త్వరకమనీయవస్తురహితం బగునట్టిచరాచరంబునన్? ||63||

క. తలవెండ్రుక లెగఁగట్టెడు
కొలఁదిన నానృపకుమారకుఁడు కడిమిమెయిన్
నలుదెసలకరులగండ
స్థలఫలకములన్ లిఖించె జయశాసనముల్. ||64||

తే. తరుణపాథోరుహాధోవిధానములను
ధరణినాథకిరీటాగ్రధానములను
నూర్ధ్వమయ్యెడు నిది యంచునొకొ విధాత
తత్పదం బూర్ధ్వరేఖాంకితంబు సేసె. ||65||

తే. అప్పుడు లీలావినిర్జితానంగుఁడైన
యతనిఁ గనియును వినియుఁ జింతానురక్తి
స్వర్గమర్త్యపాతాళవిష్టపములందు
విబుధనరభోగికాంతలు వివశలైరి. ||66||

ఉ. ఱెప్పలు వాల్ప కప్పుడమిఱేనిమనోహరమూర్తి నిచ్చలుం
దప్పక చూచి చూచి విబుధప్రమదల్ ప్రమదంబు లాత్మలం
జిప్పిలుచుండ నెద్ది పరిశీలన సేసిరొ యట్టియబ్బెసం
బిప్పుడు వారు చూపుదు రపేతనిమేషములైనచూపులన్. ॥67॥

తే. తద్గుణాకర్ణనంబునఁ దదనిరీక్ష
ణమున ధన్యత్వమును నధన్యతయుఁ బొంది
యభిమతానభిమత మైనయక్షియుగముఁ
దాల్చుఁ జక్షుశ్శ్రవఃస్త్రీకదంబకంబు. ॥68॥

చ. [2]మొలచినకూర్మి గన్నుఁగవ మోడ్చినయప్పు డజప్రభావనా
బలమున నానృపాలకునిఁ బాయక చూతురు మర్త్యభామ లా
యలికులనీలవేణులకు నమ్మెయి నవ్విభుఁ జూచువేళలన్
గలుగవు వో నిమేషపరికల్పనఁ బుట్టెడునంతరాయముల్. ॥69॥

సీ. కోరి లీలాగేహకుడ్యభాగంబుల
వ్రాయుదు రమ్మహీశ్వరునిమూర్తి
వ్రాసి కన్యాత్వగౌరవము వీసరపోవ
దర్శింతు రనురాగతరళదృష్టి
దర్శించి యతని కేఁ దగుదునొ తగనొ యం
చించుకించుక సంశయింతు రాత్మ
సంశయించి కరాంబుజములఁ గ్రొమ్మించుట
ద్దము లెత్తిచూతురు తముఁ దారు
తే. రాజకన్యలు జగతి నాక్రమమునందు
గందు వారలనిట్టూర్పు గాడ్పువేఁడి
ముకురములు చారుమోహనమూర్తి యనఁగఁ
బరఁగు దమయంతిచేతిదర్పణముదక్క. ॥70॥

వ. ఇవ్విధంబున ననన్యరూపలావణ్యరేఖావిలాసభాసమానయగు భీమనందన యానరేంద్ర బృందారకునియందు డెందంబు నిలుపుటయును. ॥71॥

తే. అప్పు డనలావరుద్ధత నారఁ గూరి
బాణపురమును బోనియాభైమిమనముఁ
బుష్పబాణాసనుఁడు భోగభోజి యైన
వరవయోవిశేషంబు వార్వముగఁ దఱిసె. ॥72॥

దమయంతి నలునియం దనురక్త యగుట

వ. దమయంతియు శ్రవణప్రీతివాసనావశంబునం బ్రతిదినప్రవర్ధమానంబగు మనోనురాగంబు నిరూఢంబై యుండ. ॥73॥

మ. జనకుం గొల్వఁగ వచ్చినప్పుడు తదాస్థానంబులోఁ బాఠకుల్
వినుతప్రౌఢి వసుంధరాధిపతులన్ వేర్వేఱ కీర్తించుచో
వనితారత్నము వీరసేనుతనయున్ వర్ణింపఁగా నున్నత
స్తనభారంబు కెలంకుల న్నినుచుఁ జంచల్లీలరోమాంచముల్. ॥74॥

తే. మహిమ హిమవేళలందు నమ్మానవతికి
మాసరము లయ్యెఁ దలఁపంగ వాసరములు
పొడవు గలిగి తపర్తుసంపూర్తియందు
సంచితాయమవతు లయ్యె యామవతులు. ||75||

సీ. సఖులుఁ దాఁ బుష్పాస్త్రసామ్రాజ్యపదవికి
నభిషేక మొనరించు నవనినాథు
నలనామధేయ మైనతృణంబు వినఁబడ్డ
నధిపతిపే ర్విన్న యట్ల యలరు
నిషధదేశపువిప్రనికరంబుఁ బూజించి
యలయక ప్రియుసుద్ది యడుగఁ దలఁచు
నభ్యాసవశమునఁ బ్రాణేశ్వరునిమీఁది
యించుగీతములు వాయించు వీణ
తే. నేర్పు గలచిత్రకరులచే నిలయభిత్తి
భువనమోహనాకారతఁ బొలుపు మిగుల
మగని మగువను వ్రాయించి మదిఁ దలంచు
నిషధరాజును దన్నుగా నీరజాక్షి. ||76||

ఉ. పువ్విలుకానితోడ సరిపోలెడుచక్కనివాఁడు భూమిలో
నెవ్వఁడు చెప్పుడా? యనుచు నిష్టవయస్యలఁ గూర్చి యాత్మలో
నువ్విళులూరుచుం బలుకు; నొప్పులకుప్ప! నలుండు గాక యొం
డెవ్వఁ? డనంగ మెచ్చు దరళేక్షణ నెయ్యము వియ్య మెట్టిదో. ||77||

వ. మఱియు మనోరథపరంపరాసంవరణప్రసూనదామంబున నమ్మహీపతిం బతిగా వరియించియుం ద్రిభాగశేషంబు లగువిభావరీసమయంబు నిమీలితంబైన నేత్రయుగ్మంబును బాహ్యేంద్రియమౌనముద్రాభిముద్రితం బైనయంతఃకరణంబును మొఱంగి నిద్రాసమానీతుం డైనయారాజమనోజాతుతో నెంతయుం దడవు మంతనం బుండియు నిరంతరస్మరణసరణీధారావాహికావగాహంబున నెడనెడం బొడచూపు నప్పుడమిఱేనిం గనుంగొని లజ్జాసాధ్వసభ్రమంబులు మనంబులో ముప్పిరిగొనం బ్రమోదించియు నవ్వైదర్భి నిర్భరమదనశరశలాకాశంకుసంకలితవేదనాదూయమానమానసయై విజృంభితమనోభవభుజావష్టంభంబు లగుహిమారంభంబులును గాలాగరుకళంకితకామినీకంఠమూలంబు లగుశిశిరకాలంబులును గలకంఠకామినీకంఠకోమలకు హూకారకోలాహలకరంబితకకుబంతంబు లగువసంతంబులును, సాయంతనసమయసంఫుల్లమల్లికామోదమేదురసమీరణౌఘంబు లగునిదాఘంబులును విరహిజనహృదయభయంకరస్తనితసందోహంబు లగుజలధరానేహంబులును సకలజనమనోవికాసమయంబు లగుశారదసమయంబులును గడపుచుండె. నవ్వేళ జలధివేలావలయవలయితవసుంధరాభువనమండలాఖండలుం డగునలుండును విమలనిజకీర్తిమౌక్తికమాలికాసంతానంబులకు నంతర్ఘటనాగుణంబులుంబోలెఁ బొలుచు నక్కాంతాలలామంబు గుణంబులు జనపరంపరవలన వినియె. నాసమయంబున. ||78||

శా.* ఆవామాక్షి మనోహరాకృతి యమోఘాస్త్రంబుగా భూవరున్
లావణ్యాధికు నచ్చలంబు మెయిగెల్వంబూని యిందిందిర
జ్యావల్లీకిణకర్కశం బయినహస్తం బుద్ధతిం జాఁపి వే
పూవుందూపులజోదు పుచ్చుకొనియెం బుండ్రేక్షుకోదండమున్. ॥79॥

క. శ్రవణావతంస మయ్యెను
ధవళాయతనేత్రగుణము ధరణీపతికిన్
శ్రవణావతంస మయ్యెను
బువువింటిగుణంబు నపుడ పుష్పాస్త్రునకున్. ॥80॥

ఉ. ఆవసుధాధినాథుని మహాధృతిశాలి జయించు తెంపునన్
భావజుఁ డప్పు డున్మదనబాణము తియ్యనివింటఁ గూర్చుచోఁ
గేవలసాహసంబు మదిఁ గీల్కొనఁ జేసియు ముంచె దాఁ ద్రిలో
కీవిజయార్జితంబు లగుకీ ర్తిభరంబుల సంశయాంబుధిన్. ॥81॥

తే. అతనుఁ డఁట జోదు! పూమొగ్గ యఁట శరంబు!
చించినది యఁట తద్ధైర్యకంచుకంబు
నలుని దమయంతితోఁ గూర్పఁదలఁచియున్న
ధాత మదియెత్తికో ల్తుదిఁ దాఁకకున్నె! ॥82॥

ఉ.* ఎయ్యది కారణంబుగ మహీపతి యంచితధైర్యకంచుకం
బయ్యతనుండు సించె నలరమ్ములచే నది కారణంబుగాఁ
దొయ్యలి రాజనందనునితోడన కూర్పఁ దలంచుచున్నయా
దయ్యము నెత్తికోలు తుదిఁ దాఁకుటఁ గానఁగ నయ్యె నయ్యెడన్. ॥83॥

ఉ. ఏస విరి న్విరించి నొకయేటునఁ దామరపాన్పుపైఁ బడం
ద్రోసినజోదు మన్మథుఁడు దుర్వహనూత్నవియోగవేదనా
యాసిత మైనరాజుహృదయాబ్జము గాఁడఁగ నేసె నెంతయుం
గాసిలి తేఁటిటెక్క గఱి గట్టినపుష్పశిలీముఖంబులన్. ॥84॥

తే. లలన లజ్జాసరిద్దుర్గలంఘనమున
రాజహృదయంబుఁ జొచ్చినక్రమముఁ జూడఁ
దరుణిమారంభపరికల్పితంబు లైన
వలుఁదకుచకుంభములప్రభావమునఁ జూవె. ॥85॥

సీ. జాగరోద్భూతదృగ్రాగంబు మాణిక్య
కర్ణకుండలదీప్తిఁ గప్పిపుచ్చు
రాజకార్యపరంపరాఖేదమిషమున
నిట్టూర్పుగాడ్పుల నిహ్నవించు
ఘనసారబహుళచందనవిలేపనమున
నాపాండుభావంబు నపలపించు
దోరంతరన్యస్తతారహారంబుల
నంతఃపరీతాప మపనయించు
తే. మానసీయశశాంకకోమలము లైన

యామినీసమయములుఁ బర్యంకములును
సాక్షులుగ నొంచువలవంత జనవిభుండు
కన్నెకూర్మి ప్రకాశంబు గాకయుండ. ॥86॥

వ. ఇవ్విధంబున ననంవరం బైనశంబరవైరివిక్రమంబు క్రమక్రమంబునం బరిస్ఫుటం బగుచుండ వియోగవేదనాచిహ్నంబులు నిహ్నవింపం గొలంది గాక చీకాకుపడి యాకారరేఖావినిర్భర్త్సితమత్స్యలాంఛనుండగు రాజకుమారుం డొక్కనాఁ డారామవీక్షావిహారంబునం గాలక్షేపంబు సేయువాఁడై ప్రభంజనాధ్యేయజవంబును జంచలఖురాంచలక్షోదితక్షోణిమండలంబును నిగాళగదేవమణిదీప్తిచ్ఛటాపటలశంకావహకృకాటికాధవళకేసరకేశరశ్మిసంచయంబును వల్గువల్గాసుషక్తవదనతావిడంబితవక్త్రస్థభుజగవైనతేయంబును జలాచలప్రోథతానుమీయమాననిజవేగదర్పప్రశంసాప్రవచనోపన్యాసంబును నై సింధుజంబును శీతమహస్సహోదరంబును నగుట రెండవ యుచ్చైశ్రవంబునుం బోలిన యౌపవాహ్యంబు నారోహించి. ॥87॥

తే. ప్రమదనిష్పందతరనేత్రపద్మ లగుచుఁ
బౌరజనులు విలోకింపఁ బ్రకటలీల
సముచితానల్పపరివారసహితుఁ డగుచు
నవనినాథసుతుండు వాహ్యాళి వెడలె. ॥88॥

వ. తత్ప్రదేశంబున. ॥89॥

ఉ. నేమ మెలర్పఁగా గొడుగునీడ వహించువసుంధరాస్థలీ
సీమనె యెక్కి యాడెను విచిత్రగతిం దురగోత్తమంబు నా
భూమివిభుండు దద్భ్రములు వో యెడత్రెవ్వక యభ్యసించు వా
త్యామయచక్రచంక్రమవిహారములన్ సుడిగాడ్పు లీడ్చుచున్. ॥90॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ గొంతతడ వతిజవనచతురతురగనర్తనక్రీడాడోలాయమానమణికుండలమరీచిమండలీనీరాజితగండస్థలుం వాహ్యాళివిహారంబు సలిపి వలయునమాత్యులం బరివారంబును నచ్చోటన యుండ నియమించి యొక్కరుండునుం బాదచారియై ఘనచ్ఛాయంబునుం బ్రవాళరాగచ్ఛురితంబును నగువిలాసకాననంబు పయోనిధానంబు నంబుజాక్షుండునుం బోలెఁ బ్రవేశించి. ॥91॥

నలుని యుద్యానవనవిహారము

తే. పత్త్రములమీఁద మూఁగినభ్రమరకులము
హరవిసర్జనజనితదుర్యశముఁ బోలఁ
గమియ విచ్చినగేదంగికన్నెపువ్వుఁ
గౌతుకము పల్లవింపంగఁ గాంచె విభుఁడు. ॥92॥

వ. విరహిజనహృదయచ్ఛేదనక్రియాక్రకచంబులు వియోగిమర్మవిదారణవ్యాపారకర్ణినారాచంబులు పాంథజనహృషీకసూచకశలాకలు నగుకనకకేతకీజాలంబులఁ జేరం జనుదెంచి. ॥93॥

చ. చిలుపనికమ్మఁదేనియలు చిప్పిలి హస్తము లస్తకంబునన్

నిలువక నేరువాఱునెడ నీయతిసాంద్రపరాగము ల్గదా
యలరులవింటిజోదునకు నప్పటి కప్పటి కప్పళించుకో
గలిగెడు నంచు వే కనలు గైకొని దూఱె విభుండు కేతకిన్. ॥94॥

మ. దమయంతీస్తనకుంభవిభ్రమముఁ బొందం గోరుటన్ ధూమ
పానముఁ గావించు చధోముఖంబు లగునానాకుంభముల్ వోలె ధూ
పములన్ దోహద మాచరింపఁగఁ గడుం బక్వంబులై యున్నదా
డిమముల్ సూచి నృపాలకుండు మదిఁ బాటించెన్ మహౌత్సుక్యమున్. ॥95॥

తే. మన్మథుం డేయుకింశుకమార్గణములు
చన్నుఁగవ నాటుటయుఁ బాంథసతియుఁ బోలెఁ
బాఱుదెంచి కీరంబులు పండ్లు గఱవ
వణఁకుబాడిమిఁ జూచె భూవరుఁడు వేడ్క. ॥96॥

వ. మఱియు మందానిలపరిస్పందంబునం గందళితంబు లైనమకరందబిందునిష్యందంబులు చిందించుగురివెందపూఁబందిరులును వలచరాచవారికి వనదేవత లొనర్చునీరాజనప్రదీపాంకురంబులుం బోనికోమలకోరకంబులం గరంబు సొంపారుసంపెంగలును మదనచాపవిముక్తంబులై మొదలం గ్రోలిన భవశరీరభస్మాంగరాగంబు పరాగవ్యాజంబున వెడలం గ్రాయుచున్న సురపొన్నలును రోలంబనికురుంబంబులకుఁ బానగోష్ఠీస్థానంబు లగువికస్వరస్థలకమలినీకదంబంబులును గలకంఠకంఠహంకారంబులం బాంథులకు భయంబు సంపాదింపఁ జాలు క్రొమ్మావిమోకచాలును ధూమకేతుమండలంబులుంబోలె విరహిజనులగుండియ లవియించుచుఁ జంచరీక పరంపరాశిఖరంబులై సొంపారుచాంపేయంబులును వలయాకారంబునం బరిశ్రమించుభ్రమరంబులసంగతిం గేసరరేణువిస్ఫులింగంబు లెగయ బాణోత్తేజనప్రకారంబు నంగీకరించుచు ననంగునకుం బ్రథానశాణంబు లగునారంగంబులును మృదులపవమానసంపాతకంపమానకిసలయకంటకప్రక్షతంబులై మదనముద్రాభిముద్రితంబు లగువారాంగనాజనంబుల వట్రువపాలిండ్లకుం జుట్టంబులై తోరంబు లగుమారేడుఁబండ్లును నిఖిలయువద్వయీచిత్తనిమజ్జనోచితంబు లగుసజ్జకపుఁ బూమొగ్గలును బ్రవాళగర్భగహ్వరంబులందు వహియించుచు నించువిలుకానితూణీరంబులకుం బోల్పఁ బట్టైన కలిగొట్టుపొదలును నొండొండ చంద్రఖండంబులు వెడలంగ్రక్కు రాహుమండలంబులుంబోలెఁ గుటిలసితకుట్మలంబులు వ్రేలం గాఢాంధకారంబునం గాఱుకొను మునిద్రుమంబులును గనుంగొనుచుఁ బోషితరాజకీరంబులు కైవారంబులు నేయఁ బ్రోదికోయిలలు మంగళగానం బొనర్పఁ గొలంకులకెలంకులను బావులక్రేవలను నికుంజక్రోడంబులనీడలను విశ్రమించుచుం బ్రసవమృదుగంధపశ్యతోహరంబు లగుగంధవాహంబుల రాకలు విహారశ్రాంతి నపనయింప వికటఘటీయంత్రసలిలధారాసారణీమార్గంబులఁ డెక్కెంబునకుం జక్కనిగండుమీను వెదకుమీనకేతుండునుంబోలె నుద్యానం బెల్లఁ గ్రుమ్మరి యగ్రభాగంబున. ॥97॥

సీ. శేషపుచ్ఛచ్ఛాయఁ జెలువారుబిసములు,
తన్మగ్నసురదంతిదంతములుగ
నిండాకవిరిసిన పుండరీకశ్రేణి
యామినీరమణరేఖాళి గాఁగఁ
బ్రతిబింబితోపాంతబహులపాదపములు

గర్భస్థశైలసంఘములు గాఁగ
నేకదేశంబున నిందీవరంబులు
కాలకూటమయూఖఖండములుగ
తే. బాలశైవాలవల్లరీజాలకంబు
బాడబానలభవధూమపంక్తి గాఁగ
వారిరాశయుఁబోలె గంభీరమైన
ఘనతటాకంబుఁ గాంచె నజ్జనవిభుండు. ॥98॥

వ. కాంచి యొక్కింతతడవు మనంబునం గొనియాడుచుం దిమితిమింగిలఢులీకుళీర మత్స్యకచ్ఛపమకరనికరసంచారతరళ తరంగమాలికాడోలారోహలీలావ్యాలోల కలహంససంసదాలాసకోలాహలముఖరితదిశాభాగం బైన యమ్మహాతటాకంబుతీరప్రదేశంబున. ॥99॥

సీ. విలులితజంబాలపులినభాగమున ను
ద్దండపద్మాతపత్రంబునీడఁ
గమలకాండకఠోరకంటకాంకురపంక్తి
నొయ్యనఁ గంధరం బొరసికొనుచు
నొంటికాలనె నిల్చి యూర్మిమారుతములం
జిగురుఱెక్కలఱేకు లెగయుచుండ
విరళమై పక్షతిద్వితయంబు వెడజాఱఁ
జంచు లోకించు కాకుంచితముగ
తే. వరుణరాజున కిడినచామరమువోలెఁ
బొడవు మిగిలినపొందమ్మిపువ్వుఁబోలె
నిబిడనిద్రాభిముద్రితనేత్ర మైన
రాజహంసంబుఁ గాంచె నారాజసుతుఁడు. ॥100॥

క.* కాంచనపక్షం బగురా
యంచం గనుఁగొని నృపాలుఁ డనురాగముతో
వంచించి పట్టుకొనియెద
నంచుఁ దలఁచె దైవఘటన కనుకూలముగాన్. ॥101॥

నలుడు హంసముం బట్టుకొనుట

తే. వామనుం డైనకైటభవైరివిధము
నభినయించుక్రమంబున నధిపసుతుఁడు
నడిఁకి నడిఁకి యల్లల్లన నడిచి పట్టెఁ
బాణిపద్మద్వయంబునఁ బసిఁడియంచ. ॥102॥

వ. ఇట్లు నిషధరాజుచేతం బట్టుపడి బిట్టు మేల్కాంచి యక్కాంచనహంసంబు కంచుగీసినతెఱుంగున నెలుంగించుచు నెగయ నుంకించుచుఁ జంచుపుటంబునం బాణిపల్లవంబులు గఱచుచుఁ జరణంబులు గింజుకొనుచు నఖంబుల నొత్తుచు నలుదిక్కులుం జూచుచు నెద్దియుం జేయునది లేక చీకాకుపడుచుండ నప్పాటవసంభ్రమసముత్పతత్పతగకులంబై కమలషండంబు గలగుండుపడియెఁ గూలంబులం గులాయంబుల నుండి పుండరీకవనలక్ష్మీచరణనూపురక్రేంకారంబుల ననుకరించుచుఁ గారండవబకగ్రౌంచరథాంగకోయష్టికాదులు విహాయసంబున కెగసి

కూయం దొడంగె నప్పుడు. ||103||

తే. జాతరూపచ్ఛదచ్ఛటాజాతరూప
లక్ష్మి యిం తొప్పునే మరాళమున కనుచు
నద్భుతం బంది తనుఁ జూచునధిపసుతున
కిట్లనె మనుజభాషల హేమఖగము. ||104||

క. ఔక్కలకొనలం గలిగిన
యిక్కాంచన మాసపడియెదే నృప! నీకే
యక్కఱ దీనం దీరెడు
నక్కట! నీహారలేశ మబ్ధికిబోలెన్? ||105||

చ. ఎఱుఁగనె నీవు ప్రాంతమున నింతట నంతట నున్కియింత యే
మఱుదునె నిన్ను విశ్వజనమాన్యుఁడ వంచును విశ్వసించి యి
త్తటి సుఖనిద్రఁ బొందితి వృథామతి నెట్టన యాత్మ నమ్మినం
జెఱుపఁదలంతురే ఘనులు చిత్తమునన్ బగవారి నేనియున్? ||106||

ఉ. హింసయ నీకు వేడ్క యగునేని కృపాశ్రయ మైనయీసరో
హంసముఁ జంప నేల! కఱవా తరువాత వసుంధరాధిపో
త్తంస! విజృంభమాణభుజదర్పనిరంకుశసాహసక్రియా
మాంసలచిత్తవృత్తు లయి మత్తిలి యుండునరాతిభూపతుల్ .||107||

వ. ఫలకుసుమమూలమాత్రంబున శరీరయాత్ర నడపుచు మునులుంబోలె సలిలంబులలోనం దపంబు సేయుచున్నవారము మామీఁద దండనీతిం బ్రయోగింప నీకుం దగునె? యదియునుం గాక. ||108||

సీ. తల్లి మదేకపుత్త్రక పెద్ద కన్నులు
గాన దిప్పుడు మూఁడుకాళ్లముసలి
యిల్లాలు గడుసాధ్వి యేమియు నెఱుఁగదు
పరమపాతివ్రత్యభవ్యచరిత
వెనుకముందర లేరు నెన రైనచుట్టాలు
లేవడి యెంతేని జీవనంబు
గానక కన్నసంతానంబు శిశువులు
జీవనస్థితి కేన తావలంబు
తే. కృపఁ దలంపఁ గదయ్య యోనృపవరేణ్య!
యభయ మీవయ్య! యోతుహినాంశువంశ!
కావఁగదవయ్య! యర్థార్థికల్పశాఖి!
నిగ్రహింపకుమయ్య! యోనిషధరాజ. ||109||

వ. అక్కటకటా! దైవంబ! నీకంటికిం బేలగింజయు బెద్ద యయ్యెనే? జననీ! ముదిసి ముప్పుకాలంబున సుతశోకసాగరం బెబ్బంగి నీదగలదానవు! ప్రాణేశ్వరీ! యేచందంబున మద్విరహవేదనాదవానలంబునం దరికొనియెదవు? సఖులార! యేప్రకారంబునం బుటపాకప్రతీకాశం బైనకరుణరసంబునఁ బురపురం బొక్కెదరు? బిడ్డలార! యేలాగున నతిక్షుత్పిపాసాకులంబులై కులాయకూలంబులం గులగులం గూసెద రని విలాపంబు సేయుచు దృగ్గోళంబుల వేడికన్నీరు వెడల గోలుగోలున

నేడ్చినం గృపాళుండై భూపాలుండు హస్తపల్లవంబులు వదలి రాజహంసంబ! పొమ్ము సుఖం బుండు మని విడిచి పుచ్చె. ననంతరంబ. ||110||

ఆశ్వాసాంతము

శా. భారద్వాజపవిత్రగోత్ర! విమలాపస్తంబసత్సూత్ర! వి
ద్యారాజార్ధకిరీట! రాజహితకార్యారంభనిర్ధారణా
ధౌరంధర్యకళాయుగంధర! సమిద్ధగాండీవి! శ్రీఖండక
ర్పూరక్షోదవిపాండునిర్మలయశఃపూర్ణక్షమామండలా! ||111||

క. కేళాదిరాయ! యభినవ
లీలామకరాంక! చంద్రలేఖాంకురచూ
డాలంకారపదాంబురు
హాలింగనసుఖితనిస్తులాంతఃకరణా! ||112||

మాలిని. జరఠకమఠరాజస్తబ్ధరోమప్రధాన
ద్విరసనపతిభూభృద్దిగ్గజగ్రామభూమ
స్థిరతరధృతసంపద్గేహబాహాగ్రపీఠీ
పరిచయసుఖలక్ష్మీపక్ష్మలక్షోణిచక్రా! ||113||

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతంబైన శృంగారనైషధకావ్యంబునందుఁ బ్రథమాశ్వాసము.

[1] *ఈగుర్తుగలవి తిమ్మకవి పాఠములు.

[2] పొలుపొనఁగూడి; పొలుపొగిజూచి అని పాఠాంతరములు.

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

ద్వితీయాశ్వాసము

శ్రీరాజరాజవేమ
క్ష్మారమణకృపాకటాక్షసంవర్ధితల
క్ష్మీరక్షితబుధలోక! యు
దారగుణాధార! సింగనామాత్యమణీ. ॥1॥

వ. అవధరింపుము. ॥2॥

హంస నలునిచే విడువఁబడి కృతజ్ఞతఁ జూపుట

తే. అట్లు పురుషోత్తముం డైనయతనివలన
ముక్తి గాంచినయాద్విజముఖ్యుఁ డెలమి
డెందమునకును వాక్కున కందరాని
యధికతర మైనయానంద మనుభవించె. ॥3॥

క. చుట్టంబులుఁ జెలులుం దన
చుట్టుఁ దిరిగి యుండ ముదము సొం పెసలారన్
నెట్టిపడి చచ్చి క్రమ్మఱఁ
బుట్టినచందమున హంసము దటాకములోన్. ॥4॥

సీ. ఊక్కించికొనియున్న ఱెక్క మొత్తముతోడి
యొడలు జాడించి నెవ్వడి విదిర్చుఁ
జేదోయియొత్తునఁ జేసి నెత్తురు లైన
యవయవంబులు నోర సవర చేయుఁ
గుటిల చంచూపుటకోటికుట్టనములఁ
దనుకీటములనిరోధంబు మాన్చుఁ
దొడరుజుంజురుమేనిదుర్వికారంబునఁ
బులుఁగుఁజుట్టాల బి ట్టులియఁజేయు
తే. నూర్మిపంక్తుల నుయ్యాల లూఁగి యాడుఁ
దివుటఁ దియ్యనితమ్మిపూఁదేనె గ్రోలుఁ
బ్రమదమున నాఁచుఁదీగెజొంపములఁదూఱు
నరుగుఁ గేళికులాయశుద్ధాంతములకు. ॥5॥

వ. ఇవ్విధంబునం గొంతదడవు గ్రీడించి యానీడోద్భవంబు భవార్చనాయోగ్యంబును రుద్రాక్షమధువ్రతపరివృతంబును బహుశైవలక్ష్మతాసమన్వితంబును నగుటఁ బద్మంబునుం బోని నిషధరాజు హస్తంబునకు గ్రమ్మఱ నరుగుదెంచె

నమ్మహాభుజుండును భుజంబు సాఁచి యమ్మానసౌకంబు మన్నించి యిమిడ్చికొనియుండె నప్పుడు. ||6||

తే. ఇష్టమానస మయినయాహేమఖగము
నలునిమానస మానందజలధియందుఁ
గర్ణశష్కులికలశంబుఁ గౌఁగిలించి
యూఁదఁ జేయుచు మృదుభాష నిట్టు లనియె. ||7||

వ. దేవా! యవధరింపుము ధర్మశాస్త్రమర్మపారగులైన పెద్దలు 'దుర్బలకులజిఘాంసువులైన ఝషంబులను నీడద్రుమపీడా కరంబు లైననీడజంబులను ననవద్యతృణహింసానృశసంబు లగుమృగంబులను మృగయావినోదంబుల వధియించి మహీధవుండు కిల్బిషంబునఁ బొందం' డని చెప్పుదు. రిప్పట్టునం బట్టువడిననన్ను విడిచిపెట్టి ప్రాణంబు రక్షించిన యుపకారికిం బ్రియంబు సేయుదు నన నేర్తునే! యైనను నీకు నొక్కప్రియంబు చేసెద. నయాచితోపపన్నం బయినహితంబు పరిహరింపం బని లేదు. నిఖిలభువననాయకుండ వైననీకు మముబోంట్లు సేయునుపకారం బవేక్షణీయంబు గాకుండుట యెఱుంగుదు. నైనను గృతజ్ఞతాగుణలేశంబు క్లేశపఱుచుచున్నయది. సన్నంబు దొడ్డయనువిశేషంబు విచారింపక హస్తకల్పజనాంతరం బయినదైవంబుప్రశస్తి విమర్శించి నాచేయుప్రయోజనం బంగీకరింపుము. ||8||

హంస నలునికడ దమయంతి నభివర్ణించుట

సీ. ప్రత్యర్థిసార్థసార్థకనామధేయుండు
భూమీశ్వరుం డొప్పు భీముఁ డనఁగ
నారాజు త్రిదివంబు సమరేంద్రుఁడునుబోలెఁ
దేజంబున విదర్భదేశ మేలు
దమనాహ్వయుం డైనతపసిసద్వరమునఁ
గాంచె నాతఁడు కన్యకాలలామ
సర్వలోకాంగనాసౌభాగ్యగరిమంబు
దమియించుకతమున దానినామ
తే. మభ్రభారతి దమయంతి యంచు నొడివెఁ
దద్గుణంబులు వర్ణింప ధరణినాథ!
యబ్జసూతికి నైన శక్యంబు గాదు
పలుకుఁబూఁబోఁడి కైనను నలవి గాదు. ||9||

తే. విదుషి యాయింతి దలఁదాల్చు వెండ్రుకలకు
నహహ! యెబ్భంగి సాటి సేయంగవచ్చుఁ
బశువుచేతఁ బురస్కృతిఁ బడయలేక
చాపలంబున వర్తించుచామరములు? ||10||

క. ఖురకండూయనమిషమున
హరిణంబులు సాంత్వనంబు నాపాదించున్
దరుణివిలోచనములచేఁ
బరిభూతము లైనతమచపలదృష్టులకున్. ||11||

క. లలనకనుదోయిముందట
నలనడ నలినంబు మలిన మయ్యెను హరిణం
బులు పూరి మేయం దొణఁగెను
గలితద్యుతి ఖంజ మయ్యె ఖంజనకులమున్. ॥12॥

తే. రాజబింబంబునందు సారము హరించి
చేయఁ బోలు విధాత యాచెలువమోము
నడిమిరంధ్రంబునందుఁ గానంగ వచ్చు
ఖనిఖనీలిమ యది నివదర్శనము గాదె! ॥13॥

క. ప్రవిలేపనపాండరమును
నవలాంఛనగోమయాంచనము నగురాకా
ధవళాంశమండలము విధి
నివాళి సేయును లతాంగి నెమ్మొగమునకున్. ॥14॥

సీ. జగము లొక్కుమ్మడి సాధింప నెత్తిన
రతిమన్మథులవిండ్లు రమణిబొమలు
కాంతినిర్ఝర మీఁదుకామయౌవనముల
కుంభప్లవము లింతికుచఁయుగంబు
నడు మింత యని కేలఁ దొడిపట్టినధాత
యంగుళిరేఖ లబ్జాస్యవళులు
యువమనోమృగరాజిఁ దవిలింపఁ దీర్చిన
మదనవాగుర లిందువదనకురులు
తే. బాల్యతారుణ్యసీమావిభాగమునకు
నజుఁడు వ్రాసిన లేఖ తన్వంగియాలు
భానువరమునఁ బడసిసపంకజముల
యపరజన్మంబు పూబోణియడుగు లధిప! ॥15॥

క. జలదుర్గస్థమ్మృణాళా
వలిజిత్కమనీయబాహువల్లరి యగునా
జలజానన నీకుం దగుఁ
బలుకులు వేయేల యధికబలశౌర్యనిధీ! ॥16॥

క. హాటకకలశంబులకును
బాటి యగువధూటి మెఱుఁగుఁబాలిండ్లు నిరా
ఘాటస్ఫురణప్రభ యను
నేటికిఁ జక్కవలకవ యయి విరాజిల్లెన్. ॥17॥

తే. వలుదయును వట్రువయుఁ గాఁగ నలినభవుఁడు
భీమభూపాలపుత్త్రికిఁ బిఱుఁ దొనర్చె
నర్కరథశిల్పశిక్షఁ బుష్పాస్త్రుతేరు
నేకచక్రంబు సేయ నూహించి యొక్కొ. ॥18॥

మ. వనజాతేక్షణ యూరుయుగ్మమున లావణ్యంబునం గేళికా
ననసంక్రందనపట్టనప్రకటజన్మస్థానలన్ రంభలన్

ధనదాపత్యతపఃఫలస్తనుల నత్యంతాభిరామాంగులన్
మనుజాధీశ! యధఃకరించుఁ బొగడన్ మాబోంట్లకున్ శక్యమే? ॥19॥

మ. మృదురీతిం బ్రతివాసరంబు గమకర్మీభూతనానానదీ
నదకాంతారపురీశిలోచ్చయుఁడనై నైకాద్భుతశ్రీజిత
త్రిదివం బైనవిదర్భదేశమున నారీకత్నముం గాంచితిన్
సదసత్సంశయగోచరోదరి శరత్సంపూర్ణచంద్రాననన్. ॥20॥

మ. కమలేందీవరషండమండితలసత్కాసారసేవారతిన్
గమికర్మీకృతనైకనీవృతుఁడనై కంటిన్ విదర్భంబునన్
రమణిం బల్లవపాణిఁ బద్మనయనన్ రాకేందుబింబాననన్
సమపీనస్తని నస్తి నాస్తి విచికిత్సాహేతుశాతోదరిన్. ॥21॥

వ. కాంచి, విబుధపురపురంధరీరామణీయకం బీరమణీరత్నంబుముందట నిస్సారంబు పొమ్మనియును విధాతచిత్తంబున నీమత్తకాశినికిం దగిన యుత్తముణ డగువరు డెవ్వండు గలిగియున్నవాఁడొకో యనియును జింతించుచుం గొంతదడవు నివ్వెఱపడి చూచుచుండిరి. ననంతరంబ యనురూపలావణ్యరేఖాసంపన్నుఁ డైనపిన్నవయసురాకొమరు నవలోకింతు నని లోకాలోకపర్యంతంబుగా నీలోకంబు విశ్వంబునుం బరిభ్రమించి యుర్వీశ్వరకుమారకుల నెల్లం బూర్వపక్షంబు గావించుచు వచ్చి వచ్చి యిచ్చోట నిన్నుం గనుంగొని సిద్ధాంతీకరించితి. సాదృశ్యనిబంధనంబై పొడమినసంస్కారబోధంబుఁ జిరకాలావలోకిత యగునబ్బాల యిప్పుడు నామనంబునం బొడగాననవచ్చుచున్నయది. ॥22॥

క. దమయంతీకిలకించిత
మమృతాంశుకులావతంస యలరించు నినున్
విమలతరతారహారము
రమణీరమణీయకుచభరంబును బోలెన్. ॥23॥

తే. సౌరభము లేనియట్టిపుష్పంబువోలె
గండుఁగోయిల వెలియైనకానవోలె
నధిప! దమయంతితోడిసఖ్యంబు లేని
నీదుసౌందర్యవిభవంబు నిష్ఫలంబు. ॥24॥

వ. కావున నిఖిలవైమానికనికాయకామ్యమానయాన యమ్మాన్యవతికి నిన్నుం గూర్ప నాకు నేర్పు గల దక్కొమ్మ నెమ్మనంబున నిన్నుం దక్కఁ దక్కొరుం బరిగ్రహింపకుండ నట్లుగా భవద్గుణంబులు ప్రశంసించెద, నన్నుం బనిగొమ్ము, లెమ్ము, కార్యంబున నార్యులు నిజప్రయోజనంబు నెఱింగింతురు, గాని మాటలం బ్రకటింప రని పరిస్ఫుటంబుగాఁ బలికిన. ॥25॥

తే. ఆద్విజాధిపువలన సంప్రాప్తమైన
వాక్సుధాధారఁ గ్రోలి భూవల్లభుండు
లలితలీలఁ దదుద్గారలవమువోలె
మొలకనవ్వు వహించెఁ గెమ్మోవిమీఁద. ॥26॥

వ. ఇవ్విధంబున మందస్మితసుందరవదనారవిందుండై కరారవిందంబునం బతంగపుంగవునంగంబు నివురుచు మృదుభాషణంబుల నిట్లనియె. ॥27॥

సీ. అండజాధీశ నీయాకారరేఖతోఁ
దులఁదూఁగలేవు వస్తువులు జగతి
నీడోద్భవశ్రేష్ఠ! నీదుసౌశీల్యంబు
పలుకుల కందంగఁ గొలఁది గాదు
పతగపుంగవ! నీసుభాషితంబులయట్ల
యవయవంబులు సువర్ణాత్మకములు
పక్షివంశవతంప! పక్షపాతము నీకు
గతియంద కాదు సద్వ్రతతియందు
తే. [1]నధికతాపపరీతాత్ముఁ డైననాకు
నెట్లు వచ్చితి చలిగాడ్పునట్లు నీవు
పూర్వజన్మమహాతపస్స్ఫురణఁ జేసి
నీదుసన్నిధి సమకూరె నిధియుఁబోలె. ॥28॥

మ. త్రిజగన్మోహమహౌషధీలతిక ధాత్రీపాలకన్యావరో
ధజనోత్తంసమణిప్రరోహ మగునాతన్వంగి వేమాఱునుం
బ్రజ లెల్లన్ వినుతింపవిందు మొదలం బక్షీంద్ర యూహింప
నక్కజ! మీ విప్పుడు సంస్తుతింప సది సాక్షాత్కారముం బొందెడున్. ॥29॥

తే. [2]సహృదయుండును హృదయంబు సమ్మతింప
సరయువారికి నఖిలంబు నకలుషంబు
చెంతనైనను సూక్ష్మ మీక్షింపజాల
దాన నాలంక్రియామాత్ర మక్షియుగము. ॥30॥

ఉ. తియ్యనితేనెవోలె సుదతీతిలకంబుగుణంబు లుత్సవం
బయ్యె శ్రుతిద్వయంబునకు నాదిమకాలమునందు నిప్పుడా
తొయ్యలి నీవు సమ్మదముతో వినుతింపఁగ మన్మథాగ్నికిం
ధాయ్యయుఁబోలె నయ్యె నది; ధైర్యము పల్లటిలెన్ ఖగేశ్వరా! ॥31॥

శా. కాలాంతఃపురకామినీకుచతటీకస్తూరికాసౌరభ
శ్రీలుంటాకము చంచనాచలతటశ్రీఖండసంవేష్టిత
వ్యాలస్ఫారఫణాకఠోరవిషనిశ్శ్వాసాగ్ని పాణింధమం
బేలా నాపయి దక్షిణానిలము పక్షీ! సేయు దాక్షిణ్యమున్? ॥32॥

క. నెలనెల దప్పక యుండఁగ
నెల భాస్కరుఁ జొచ్చు టెల్ల నియమముతోడన్
గలహంస వేఁడివెన్నెల
సొలయక నాయంగకములు సూఁడుటకుజుమీ. ॥33॥

ఉ. మోహము దాహమున్ మదికి మూఁడ్చుచు నున్నవి పాయవెప్డు సం
దేహము మీనకేతనునిదివ్యశరంబులు పువ్వుమొగ్గలో?
యూహ యొనర్పఁగాఁ బిడుగులో? కులిశంబులొ? యట్లు! భారతీ
వాహకులావతంస! విషవల్లిసముద్భవముల్ ప్రసూనముల్. ॥34॥

హంస దమయంతికడకు దూతయై చనుట

వ. కావునం దీరంబు లేనివిరహభారం బనుపారావారంబున మునుంగంబాఱుచున్న నాకుం దెప్పగా విరించి నిన్నుఁ గల్పించినాఁడు, మిముబోఁట్లగు పెద్దలగుణంబులు పరార్థప్రవణంబులు గదా! పొమ్ము, కార్యము సాధింపుము, పునస్సమాగమంబయ్యెడు, నీవు వచ్చునంతకు నిచ్చోటన యుండుదుంజుమీ! చూతము గదా నీగమనవేగం! బని పల్కి యన్నీడజంబు వీడుకొల్ని క్రీడావనంబులో నొక్కనికుంజక్రోడంబునీడ నన్నరేంద్రుండు చంద్రకాంతశిలాతలం బున విశ్రమించి రాయంచపలుకులు మనంబునం దలపోయుచుండె. గలహంసంబును నలుని వీడ్కొని భూమండలమండనాయితంబైన కుండిననగరంబున కభిముఖంబై ప్రార్థనాసిద్ధిసూచకంబులగు ననుకూలగంధవాహాదినానావిధశుభనిమిత్తంబులను సంధించుచు నికషపాషాణపట్టనిభం బయిననభస్థలంబునం దసపసిండిఱెక్క లొరపెట్టుచందంబున నెందంబుగా ఝంకారితపతత్త్రధారావిహారంబుగ గోడివడి డిగ్గునప్పు డల దిగువ నున్నపతంగంబులు వడవడ వడంకుచు నొంటికంటఁ గనుంగొన నొక్కొక్కమాటు విధూతపక్షతియును నొక్కొక్కసారి యూర్ధ్వాయనదుర్విభావంబును నొక్కొక్కమాటు వితతీకృతనిశ్చలచ్ఛదగుచ్ఛంబును నగుచు వనంబులు గడచి శైలంబులు దాఁటి నదులు లంఘించి చని చని ముందట. ||35||

కుండిననగరవర్ణనము

ఉ. అండజరాజు గాంచె లవణాంబుధివేష్టితమేదినీపధూ
కుండలమండనం బయినకుండినమున్ నిజకీర్తికల్పితా
ఖండలపట్టణప్రథితఖండనమున్ గ్రథకైశికేంద్రదో
ర్దండబలాభిగుప్తము సుదగ్రహిరణ్మయవప్రదీప్తమున్. ||36||

వ. అప్పట్టణంబున కరిగి వప్రనదీప్రాకారంబు లగుప్రాకారంబులవలనను, నారసాతలగంభీరసలిలసంచారంబు లగుపరిఖాకూపారంబులవలనను, బ్రస్ఫుటస్ఫటికోపలవిగ్రహంబు లగుగృహంబులవలనను, శశిభిత్తివిమలభిత్తిసమత్సేధంబు లగుసౌధంబులవలనను, నింద్రనీలమణిచ్ఛాయాకల్పితాకాలకాలిక లగుచంద్రశాలికలవలనను, గేలీవిలోల బాలికా కుచ లికుచఘుసృణపంక కషాయితాంభఃపూరంబు లగుకాసారంబులవలనను, ఘనఘనాఘనఘటాకఠోరఘర్ఘరధ్వానగోధూమఘరట్టంబు లగుహట్టంబులవలనను, అనిలచలచ్చేలాంచలదండతాడనావిహితహేళిహయాళీకాలనక్రియాదత్తామారువిశ్రాంతు లగుప్రాసాదవైజయంతులవలనను, నవవికచవివిధకుసుమవాసనాపేటిక లగులీలోద్యానవాటికలవలనను, బటీరకర్పూరకస్తూరికాకుంకుమదహిమాంబుప్రముఖ నిఖిలపరిమళవస్తువిస్తారసౌరభోద్గారసముత్పణంబులగు నాపణంబులవలనను, హావభావవిలాసవిభ్రమైకభాజనంబు లగువనితాజనంబులవలనను, జనవిజితమరత్కురంగంబు లగుతురంగంబులవలనను, అసమసమరవిజయకారణంబు లగువారణంబులవలనను, నభిరామంబై యక్కలహంసంబునకుఁ గౌతుకం బాపాదించె. వెండియు. ||37||

తే. పరిఖ గుడివోల దనచుట్టు దిరిగి యుండఁ
బరుల కేరికి గ్రహణగోచరము గాక
విషధరాధీశభాషితవిషమభాష్య
ఫక్కికయుఁ బోలె నొప్పె నప్పట్టణంబు. ||38||

క. నెలపొడుపుల సురనదిని
ర్మలతరతదగారకుట్టిమస్రవదిందూ
పలతుందిలాప యగుచుం
దెలి వొందుఁ బతివ్రతౌచితీసంపత్తిన్. ||39||

తే. క్రుంగఁబొఱుసహస్రాంశుఁ గూడ లేక
వెనుకఁ జిక్కినజరదంశువితతివోలెఁ
బొలుచునపరాహ్ణవేళ నప్పురమునందు
భాసురాలేపకాశ్మీరపణ్యవీథి. ||40||

శా. వేదాభ్యాసవిశేషపూతరసనావిర్భూతభూరిస్తవా
పాదబ్రహ్మముఖౌఘవిప్లుతనవస్వర్గక్రియాకేళిచే
నాదిన్ గాధితనూజుచే సగము సేయం బడ్డమిన్నేఱు ప్రా
సాదస్వచ్ఛదుకూలకైతవమునం జాలంగ నొప్పుం బురిన్. ||41||

తే. అమరు హాటకమయకవాటములతోడ
గురుతరం బైనయప్వీటికోటగవను
కులిశధారకుఁ దప్పి ఱెక్కలును దాను
బయటఁ గొలు వున్నపసిడికొండయునుబోలె. ||42||

మహాస్రగ్ధర. దమయంతీకేళిధాత్రీధరశిఖరహరిద్రత్నభాదర్భసందో
హ మజాండాఘాతభగ్నస్యదభవమదతావాప్తలజ్జావనమ్ర
త్వముమై నుత్తానగామర్త్యసురభివదనాంతఃస్థమై లిల నత్యా
ర్థము గోగ్రాసప్రదానవ్రతసుకృతము తోరంబుగా వీటి కిచ్చున్. ||43||

వ. ఇట్టి విచిత్రశోభావైభవంబులకుం బట్టైన యప్పట్టణంబు గలయం గనుంగొని పతంగపుంగవుండు కన్యాంతఃపురప్రదేశంబున నొక్కశృంగారవనంబులోన సఖీమధ్యంబునఁ దారకామధ్యంబున శీతాంశురేఖయుంబోలె నున్నయారాజపుత్త్రిని వీక్షించి యభ్రమండలంబుననుండి విభ్రమభ్రమణరయవికర్ణస్వర్ణమయపర్ణపాళీచ్ఛాయాపటలంబు దిక్కులఁ బిక్కటిల్ల మెఱుంగు మెఱసినచందంబునం గొఱివి ద్రిప్పిన పోల్కి దమయంతీవదనచంద్రబింబంబు సేవింపం బని పూని వచ్చుపరివేషచక్రంబుచాడ్పున వలయాకారంబున నవతరించుచు నాకుంచితపక్షమూలంబును నివేశదేశాతతధూతపక్షంబునుంగా నాక్షణంబ వ్రాలిన. ||44||

రాజహంస దూత్యము

ఉ*. దుందుభివాద్యనిస్వనముతోఁ దులఁదూగెడు పక్షనాద మం
దంద యతర్కితోపసతమై వినఁబడ్డ విహారలీలలం
జెంది పరాకునన్ మెలఁగు చిత్తము లుద్దవిడిం గలంగఁగా
నిందునిభాస్య లప్పుడు సమీక్షణ చేసిరి రాజహంసమున్. ||45||

వ. అమ్మత్తకాశినులు దమచిత్తంబులు విముక్తతత్తద్విషయగ్రహణంబులై యాహంసంబునందుఁ బరబ్రహ్మంబునందునుం బోలె వర్తించుచుండం జూచుచుండిరి. విదర్భరాజుపట్టి తననెమ్మనంబునఁ బుట్టిన కౌతూహలంబున నమ్మరాళంబుఁ బట్టం

దలంచి యొయ్యనొయ్యన కదియ నేతెంచిన నజ్జాలపాదంబును నబ్బాలతలం పెఱింగి యెగసియం దప్పఁ గ్రుంకియు దాఁటుకొనియుఁ దనమీఁదవ్రాలు కేలుదోయియొడుపు దప్పించుకొనియెం గాంచనపత్త్రరథగ్రహణలీలావ్యవసాయంబు నిష్ఫలంబైన రాచూలిం జూచి చెలులు గలకలం జేసఱచి నగిరి హస్తతలతాళకోలాహలంబునం బులుఁగు బెదరించితిరి, దీన మీకు నేమి లాభం బయ్యె నని సఖీజనంబులం గనలి పలుకుచు మార్తాండు ననువర్తించు ఛాయాదేవియుంబోలె నిత్తోయజాక్షి, మానసొకంబు వెనుకొని చనియె నన్నారీనివహంబును మేలంపుమాటలకైవడి హంసగమన హంసాభిముఖియైనయాత్రఁ బెద్దలు నిషేధింతురు సుమీ యనుచు మందగతిం బిఱుందన యేతెంచె. నీడోద్భవంబును నచ్చేడియమందగమనవిలాసంబు పరిహాసంబునకై యనుకరించునదియునుంబోలె ముందటం జరియించుచుం జేయాక యాఁకలు ముగిఁడించుకొని యాఱంబైన యొక్కలతాగేహంబు దూఱె నట్లు దూఱిన వెలరువాఱి చేయునది లేక నిషేధజనితరోషనిరుద్ధాశేషనిజవయస్యయు నాత్మచ్ఛాయాద్వితీయయుఁ బ్రస్వేదాంభఃకణవిభూషితాంగియు నిశ్శ్వాసవేగకంపితస్తనభారయునై యూరకుండె నప్పు డయ్యండజంబు మనుష్యభాషణంబుల. ||46||

శా. కాంతా! శైశవచాపలంబున లతాకాంతారవీథిం బరి
శ్రాంతిం బొందెద వేల? బేలవె? నను శక్యంబె పట్టంగ? నీ
వెంతే దవ్వుగ నేగుదెంచితి గదే! యేలమ్మ! నీబోటు లం
తంతం జిక్కిరి చిక్కకుందుదురె నీ వాక్షేపముల్ పల్కఁగన్. ||47||

ఉ. ఆళియుఁబోలె నిప్పుడు వనాళియమార్గమునం జరించుని
న్నోలలితాంగి! కాదనుచు నున్నది మందసమీరణంబునం
గ్రాలుప్రవాళమంజరుల గమ్మకరంబుల విభ్రమంబుగా
బాలరసాలపుష్పరసపాయి వనప్రియ కంఠహుంకృతిన్. ||48||

సీ. నలినసంభవువాహనము వారువంబులు
కులముసాములు మాకుఁ గువలయాక్షి!
చదలేటిబంగారుజలరుహంబులతూండ్లు*
భోజనంబులు మాకుఁ బువ్వుఁబోణి!
సత్యలోకముదాక సకలలోకంబులు
నాటపట్టులు మాకు నబ్జవదన!
మధురాక్షరము లైనమామాటలు వినంగ
నమృతాంధసులు యోగ్యు లనుపమాంగి!
తే. భారతీదేవి ముంజేతిపలుకుఁజిలుక
సమదగజయాన! సబ్రహ్మచారి మాకు
వేదశాస్త్రపురాణాదివిద్య లెల్లఁ
దరుణి! నీయాన ఘంటాపథంబు మాకు. ||49||

వ. ఒక్కనాఁడు విధాత వినోదార్థంబు వాహ్యాళి వెడలి వచ్చునప్పుడు మాకులస్వామి లైనయతనిరథ్యంబులు శ్రమంబునన్ డీలుపడి యున్నం జూచి యేను విమానదండంబు కంఠంబున ధరియించి విరించిచేతం బారితోషికంబు వడసితి. నేను దివ్యతిర్యగ్జాతిని. మముబోంట్లు పాశాదికంబులం గట్టుపడుదురె గుణపాశంబులం గాక! భూలోకంబున రాజబృందారకులు కొందఱు గలరు, వారితో జెలికారంబు వాటించి యుండుదు, విశేషించి యందు నిషధదేశాధీశ్వరుం డగునలుం డను

రాజుమీఁద మిగులం బక్షపాతంబు గలిగి యుండు. ||50||

తే. కనకశైలంబు డిగ్గి యాకాశసింధు
సలిలములఁ దోగి మిగులంగఁ జల్లనైన
చారుహాటకమయగరుచ్చామరముల
వీతు నతనికి వైశాఖవేళలందు. ||51||

మ. రణకండూభరదుస్సహం బయినయా రాజస్యదేవేంద్రద
క్షిణబాహాగ్రమున జనించినమహాకీర్తిప్రవాహంబు గా
రణసంక్రాంతగుణానుషంగముననో ప్రస్ఫీతదిజ్మత్తవా
రణగండస్థలకుంభకూలములతో రాయుం దివారాత్రముల్? ||52||

తే. అతనిబాహాపరాక్రమం బభినుతింప
నలవియే పద్మజునకైన నబ్జవదన?
శాతతద్బాణధారాభుజంగభుక్తి
వైరిరాజప్రజీయాసుమారుతంబు. ||53||

చ. వినుకలిఁ గూర్మిఁ జిక్కి పృథివీభువనంబునకుం డిగంగ నే
యనువును లేక రంభ యనునచ్చరలేమ నలున్ వరింపఁ బూ
నినతనకోర్కి నొక్కమెయి నిండఁగఁ జేయుటకై భజించెఁ దాఁ
గొనకొని వేల్పులందు నలకూబరుఁ దచ్ఛుభనానువాసనన్. ||54||

వ. ఆరాజుకడం జనవు గలిగి వర్తింతు మఱియును. ||55||

మ. స్మరవాత్స్యాయనకూచిమారకృతశాస్త్రగ్రంథసందర్భముల్
పరిశీలించినవాఁడ దంపతుల కుత్పాదింతు సారస్యముల్
మురిపెం బొప్పఁగ మందమందగమనంబుల్ నేర్పుదు న్మేదినీ
శ్వరశుద్ధాంతనితంబినీజనులకున్ సంపూర్ణచంద్రాననా! ||56||

వ. భామినీజనంబులకు భావభవనవ్యాజ్ఞావిశ్వాసముద్రానిక్షేపభూమినై యుండుదు నన్నుఁ దివ్యజ్ఞాతిమాత్రంబుగాఁ దలంపవలదు, విరించివదనకమలవినిర్గతవివిధాస్త్రవాసనాపూర్ణకర్ణుండ నైనయేను సామాన్యుండనే! నన్నుం బనిగొమ్ము, ఈశరీరంబు పరోపకారార్థము గదా! పద్మాసనుని శిల్పప్రయాసంబు లక్ష్మీనారాయణులయెడలను గౌరీవృషభాంకులపట్టుననుంబోలె మీయెడల బరస్పరయోగ్యసమాగమంబునకు బాల్పడుంగాక! వేలాతిక్రాంతకాంతగుణాబ్ధివేణి వగునీవు నలునిపాణిపల్లవంబు పరిగ్రహింప నర్హురాలవు, కోమలంబగు మల్లికాముకుళదామంబు గర్కశం బగుకుశ సూత్రంబునం గట్టఁ బాత్రంబుగాని తెఱంగున నిషధరాజుదక్క వేఱొక్కండు నిన్ను వరియింపం బాత్రుండు గాఁడు. మఱియు నొక్కవిశేషంబు. ||57||

చ. అడిగితి నొక్కనాఁడు గమలాసనుతేరికి వారువంబనై
నడుచుచు 'నుర్విలో నిషధనాథుని కెవ్వతె యొక్కొ భార్య య
య్యెడు?' నని చక్రఘోషమున నించుకయించుక గానియంత యే
ర్పడ [3]వినఁ గాని నీ వనుచుఁ బల్కినచందము దోఁచె మానినీ! ||58||

ఉ. నిర్ణయ మాన్నృపాలునకు నీకును సంగతి యెల్లి నేఁటిలోఁ

దూర్ణము సేయఁగాఁ గలఁడు తోయజసూతి, తదన్యథా వృథా
దుర్ణయవృత్తికిన్ మనసు దూర్చిన నేని జగజ్జనాపవా
దార్ణవ ముత్తరించుటకు నాతని కెయ్యది దెప్ప చెప్పుమా? ‖59‖

వ. అనిన విని ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి యాయింతి శకుంతవల్లభున కిట్లనియె. ‖ 60‖

తే. బాల్యమునఁ జేసి యేను జాపలముఁ బూని
నిన్ను నాయాసపెట్టితి నిగ్రహమునఁ
దప్పుఁ జేసితి లోఁగొమ్ము దయ దలిర్ప
బ్రహ్మవాహనకులముఖ్య! పక్షిరాజ! ‖61‖

సీ. దర్శనీయంబు నీతనువిలాసం బెప్డు
నీమనం బత్యంతనిర్మలంబు
మధురాక్షరములు నీమహితభాషణములు
కీర్తనీయంబు నీవర్తనంబు
ప్రౌఢియుక్తంబు నీప్రతిభావిశేషంబు
కమనీయతరము నీకల్కితనము
శ్లాఘనీయంబు నీసౌహార్దగరిమంబు
ప్రార్థనీయంబు నీప్రాభవంబు
ఆ. మత్స్యమూర్తి యైనమధుకైటభారాతి
భాతి నీవు భువనపాననుఁడవు
నిండునెలయుఁ బోలె నేత్రోత్సవంబ వై
యున్నవాఁడ విట్టియొప్పు గలదె?

వ. నామనోరథంబు కంఠపథంబున వర్తించుచున్నయది, ప్రజల లజ్జాభియోగంబును దుర్లభజనానురాగంబును సమస్ప్రాధాన్యంబు సధిష్ఠించి యున్నయవి, యందనిమ్రాఁకులపండ్లు గోయం దలంచెద, రాజుఁ బాణిగ్రహణంబున వశీకరింపం గోరెద, బాల్యచాపలంబున బేలనై యున్నదాన నని సాభిప్రాయంబుగాఁ బలికె నప్పుడు. ‖63‖

తే. రమణి మందాక్షమందాక్షరంబు గాఁగఁ
బరిమితోక్తుల నిబ్భంగిఁ బలుగుటయును
సంశయాళువై హంసవతంసితంబు
హృదయమున నొయ్యఁ జింతించి యిట్టు లనియె. ‖64‖

వ. ఓరాజవదన! రాజపాణిగ్రహణంబు దృష్టాంతీకరించి పలికిన నీసుభాషితంబులకు నర్థం బెయ్యది? యంతిమవర్ణంబునకు వేదవర్ణంబునుంబోలె నయ్యర్థంబు నావీనులు ప్రవేశింప నర్హంబు గాదె! తిర్యగ్జాత నైయుండియు మాయేలిక నాళీకభవునియాన, యేను జన్మించినయది యాదిగా నెన్నండును మృషాభాషణంబులు వలుక, సత్యంబు పలుకుదుం, బలికిన ప్రయోజనంబు సాధింతు, లోకాలోకపర్యంతం బైనధాత్రీమండలంబునందు నీ వెయ్యది యపేక్షించితి వప్పదార్థంబు గొని వచ్చి నీకు సమర్పింపంజాలుదుఁ, గందర్పాకారు లైనరాకుమారు లెల్లరు నాకు వశవర్తులై యుండుదురు, విశేషించి యన్నిషధభూవల్లభుండు నన్నుం మన్నించి యుండు. ‖ 65‖

సీ. అతఁడు పాణిగ్రహణార్హుండు విను నీకు
నతనిఁ గూర్పఁగ నేర్తు నతివ! యేను
పిన్నపాపపు నీవు పితృపరాధీనవు
కార్యనిర్ణయశక్తి గలదె నీకు?
నావల నిషధరా జఖిలలోకేశ్వరుం
డీవలఁ బరమేష్ఠిహితుఁడ నేను
సందేహడోలాధిశాయి యైనప్రసంగ
మిప్పట్టునందు నే నెట్లొనర్తు?
తే. [4]మొదల సంఘటియించినఁ బొంది కార్య
మవల విఘటించె నేని గౌరవము దప్పి
ప్రాణమై నన్ను రమ్ము పొమ్మను నృపాలు
నెదురఁ దల వంచికొనియుండ నెట్లు నేర్తు? ॥66॥

ఉ. ఇప్పటినీతలంపు తెఱఁ గిట్టిద యౌ నిటమీఁద నెప్పుడే
చొప్పున నుండునో నిజము సుద్ది యెఱుంగము గాని యుగ్మలీ!
చెప్పెడి దేమి! బాలికలచిత్తము లంబుతరంగలోలముల్
తప్పునొ తాఁకునో కుసుమధన్వునియేటులు దైవికంబుగన్! ॥67॥

వ. శంకాకళంకితం బయినయివ్విషయంబునందు బ్రామాణికుండ నై యేను వర్తింప నంగీకరింపం గాని వేఱొక్కకార్యంబునకు నన్ను నియోగింపుము, దుర్ఘటం బయిన నది సంఘటించెద, నని పలికిన నాపతత్త్రిపుంగవువకు ధాత్రీపురుహూతపుత్త్రి యిట్లనియె. ॥68॥

దమయంతి నలునిఁ దక్క నన్యుని వరియించ ననుట

తే. నిషధభూపాలు వొల్ల కే నృపతి నొరుని
నభిలషించితినేని హంసాగ్రగణ్య!
యామవతి చంద్రు నొల్లక యన్యు నొకని
నభిలషింపంగ నోంకార మాచరించు. ॥69॥

తే. అబ్జినీమానసానురాగాభివృద్ధి
యర్కసంపర్కమునఁ దక్కనగునె యొంట?
నలుని దక్కంగ నొరుని నేఁ దలఁతు నెట్లు?
విడువు సందేహమోహంబు విహగరాజ! ॥70॥

తే*. అనలసంబంధవాంఛ నా కగున యేని
ననలసంబంధవాంఛ నా కగును జూవె!
చాలు సందేహవక్రభాషణము లింకఁ
దరళ! చకకాంగ ! పాథఃపతంగశక్ర! ॥71॥

ఉ. దివ్యఖగేంద్ర! నమ్మువు మది న్నను నీయెడ నాకు విప్రలం
భవ్యవహారము న్నిలుపఁబట్టగ నేమి ఫలం? బశక్యశం
కవ్యభిచారహేతు వనఁ గల్గినమాటయ వేదవాక్యముల్
భవ్యవిచార! కా వనిన భావన సేయుము యెవ్వి వేదముల్? ॥72॥

తే. తండ్రి నిషధాధిపతి కీక తక్కి యొరున
కీఁ దలంచిన నే విహగేంద్ర! వినుము.
దేహ మనలంబునకు నాహుతిగ నొనర్చి
యతనిఁ బొందంగఁ గందు జన్మాంతరమున. ||73||

శా. తద్దాసీత్వపదంబు గైకొని కృతార్థత్వంబునం బొందుదుం
దద్దివ్యాంఘ్రిసరోజవందనవిధిం దాత్పర్యముం జెందుచుం
దద్దాక్షిణ్య మపేక్ష సేయుదు మదిం దత్సేవకుం జొత్తు నే
దద్ధోరంతరపీఠిఁ జేరుతుఁ గుచద్వంద్వంబు నీసత్కృపన్. ||74||

తే. అతనిఁ గోరుదు నే నంతరంగసీమ
నంత చింతామణికిఁ జింత యాచరింపఁ
పద్మముఖుఁ డైన యతఁడు నాపాలి కనఘ!
పెన్నిధానంబు మాటలు పెక్కు లేల? ||75||

తే. వింటిఁ దద్గుణనికరంబు వీను లలరఁ
గంటి నాతని మోహసంక్రాంతి దిశలఁ
బోలఁ దలఁచితి నీరంధ్రబుద్ధిధారఁ
జాల వలచితి నతని కే సత్య మిదియ. ||76||

సీ. ఆతనిఁ గూర్చి నాప్రాణంబు రక్షింపు
మింతయు నీచేతి దేమి చెప్ప?
నాశ్రితసంరక్షణాభ్యర్థితం బైన
పరమపుణ్యంబు చేపట్టు మిపుడు
మిథ్యావిశంక యేమిటికిఁ! బాటింపుమీ
యవలంబనంబు, సేయకు విలంబ
మనురాగజలధి వేలాంతర్వినిర్మగ్నఁ
దెప్పవై ననుఁ జేర్పు తీరమునకు
తే. ధర్మపరులు వరాటికాదానమాత్ర
లాభమున కైన మెత్తు రుల్లములలోన
బ్రాణనాథప్రదానతత్పరుఁడ వైన
నిన్ను నేమని మెత్తునో? నిర్మలాత్మ! ||77||

చ. మనమున లోకపాలు రెనమండ్రును మెచ్చఁ దృణీకరింతుఁ ద
క్కినసురకోటి, రాసుతులఁ గీడ్పడఁ జూచుటఁ జెప్ప నేటికిన్!
గొనకొని యానృపాలునకుఁ గూర్చుటకై శపథంబు చేసెద
న్ననవిలుకానిపాదనలినంబులపై రతిచన్నుదోయిపై. ||78||

క. కార్య మి దకాలయాపన
స్థైర్యసహము గాదు చను ముదంచితగతి నో
యార్య! భవన్నయధౌరం
ధర్యము చూతము గదా! యుదాత్తస్ఫురణన్. ||79||

తే. అతఁడు శుద్ధాంతగతుఁ డైనయపుడు నీవు
నాప్రసంగంబుసేఁత విన్నను వు గాదు

భామినీముఖదాక్షిణ్యబలిమికలిమి
నితరకాంత నిషేధించు నెవ్వఁ డైన. ||80||

ఉ. నాగతి విన్నవించుట యనర్థము సుమ్ము నిజావరోధసం
భోగనిశాంతతృప్తుఁ డగుభూపతికిన్ సలిలంబు దప్పి వోఁ
ద్రాగినవారి కిం పగునె తన్నును దియ్యఁదనంబు వాసనా
యోగముఁ గల్గెనేని విహగోత్తమ! నిర్మలవారిపూరముల్. ||81||

తే*. అధికరోషకషాయితస్వాంతుఁ డైన
నరపతికి విన్నవింపకు నాయవస్థ
బైత్యదోషోదయంబునఁ బరుస నైన
జిహ్వకకుఁ బంచదారయుఁ జేఁదుగాదె! ||82||

ఆ. కదిసి నాతెఱంగు కార్యాంతరాసక్త
చిత్తుఁ డైనపతికిఁ జెప్పవలవ
దనపబోధనిద్ర యవమానముద్రకు
బ్రథమకారణంబు పక్షిరాజ! ||83||

వ. కావున నవసరం బెఱింగి యాత్యంతికాసిద్ధి విలంబిసిద్ధుల యందు నీకు నెయ్యది శుభంబై తోఁచు నదియ చూచుకొనునది యని యప్పైదలి మదనోన్మాదంబునం జేసి లజ్జాభరం బుజ్జగించి కులకన్యాజనంబులకు నుచితంబులు గాని యతిప్రౌఢవచనంబులం బలికిన. ||84||

ఉ. ఆపరమేష్ఠివాహనకులాగ్రణి భీమతనూజ మన్మథా
జ్ఞాపరతంత్రతన్ నలవశంపదమాసనఁ గా నెఱింగి చం
చూపుటమౌనముద్రఁ దఱిఁ జూచి వినిద్రవివేకశాలి యు
ద్యాపన చేసెఁ గన్నుఁ గొనలందుఁ దొలంకఁగ మందహాసముల్. ||85||

సీ. విను మింతి! యీయర్థమును ఘటింపగఁ జేయఁ
బుష్పనారాచుండు పూఁటకాఁపు
సమరూపలావణ్యసౌందర్య మగుమిథు
నంబు గూర్పకపోఁడు సలినభవుఁడు
నినుఁ జేరి నిషధనాథునియింద్రియములకు
నిజదేవభూయంబు నివ్వటిల్లుఁ
గన్నులు చల్లఁగాఁ గనుఁగొందు నేను మి
మ్మిరువుర దేవి దేవరనుఁబోలె
తే. నీవు మారాజుపైఁ గూర్మి నిలుపు గలిగి
చిత్త మఱ సేయకున్నట్లు చెప్పి లిపుడు
వినుము నీవును నతనినెమ్మనమునందు
గలుగు నీమీఁదిప్రేమంబు నలినవదన! ||86||

తే. వెలఁది! సంకల్పసోపానవితతియందు
నతఁడు నూడంగ సంచరిం తహరహంబు
ధరణిపుఁడు దీర్ఘనిశ్శ్వాసభరము నించు
నద్భుతము గాదె మీచంద మరసిచూడ? ||87||

తే. హంసతూలికాతల్పంబునందు మేనుఁ
జేర్చినప్పుడు నేత్రరాజీవయుగముఁ
జేరి చుంబించి మోహింపఁజేయ నతని
వతివ నిద్రయు నీవు నే మౌదురొక్కొ? ‖88‖

వ. బాల! యాలేఖ్యమయభవన్మూర్తిసౌందర్యసందర్శనలాలసుండును నశ్రుధారాధౌతదీర్ఘలోచనుండును నిశ్శ్వాసపరంపరాసంపాతపరిమ్లానపాటలాధరుండునుఁ బ్రవాళశయ్యాశరణకమ్రశరీరుండును మదనదాహజ్వరారంభకంపితస్వాంతుండును నయి, విప్రలంభవేదనావికారంబున నకాండహాసంబును నకారణభయంబును ననవసరసముత్థానసంభ్రమంబును నలక్ష్యప్రేక్షణంబును నప్రతివచనవాగారంభణంబునుం గలిగి యార్తిధారాప్రవాహంబున మూర్ఛాంధకారపంకంబున మునుంగుచున్నవాఁడు, భవత్ప్రాపకం బైనదోషంబునకు వెఱవఁడు. దాస్యంబున కైన లజ్జింపడు. ‖89‖

చ*. మదనుఁడు రెండుచేతులను మార్పడ నేయఁగఁ దూపు లైదునుం
బది యయి వేఱువేఱఁ బరిపాటి నవస్థలు సంపుటింపఁగాఁ
దుదిదశ రాజనందు వెడదోచుచు నున్నది యేను వచ్చుచో
నది చిగురాకుఁబోణి యట నంబరపుష్పవికాస మయ్యెడిన్. ‖90‖

వ. మదనశరవేదనాదూయమానమానసుం డైన యతండు పుత్తేర నీసమ్ముఖంబునకు వచ్చితి. నీచిత్తంబులోని భావంబు నెఱింగితి. ‖91‖

తే*. తరుణి! వైదర్భి! నీ వెట్టి ధన్యవొక్కొ
భావహావవిలాసవిశ్రమనిరూఢిఁ
గౌముదీలక్ష్మి యప్పాలకడలివోలె
నదురఁ జేసితి నిషధరాజంతవాని. ‖92‖

వ. చంద్రుఁడునుఁ జంద్రికయుఁబోలెఁ బువ్వునుం దావియుం బోలె రసంబును భావంబునుఁబోలె నవినాభావసంబంధంబున నతండు నీవును నన్యోన్యప్రేమానుబంధంబున ధన్యత్వంబు నొందుండు. బాణిద్వయంబుచేతం బల్లవితంబును మందస్మితంబుచేతం గోరకితంబును శరీరసౌకుమార్యంబుచేతం బుష్పితంబును గుచభరంబుచేత ఫలితంబును నైనభవన్మూర్తికల్పపాదపంబునకు నృపతినందనుండు నందనోద్యానం బయ్యెడుం గాక మఱియును. ‖93‖

తే. మహితబంధాఢ్యరతికేళిమల్లయుద్ధ
సమయములయందు దివి మరుత్సముదయంబు
గుసుమవర్షంబు మీమీఁదఁ గురియుఁగాక
వనజదళనేత్రి! శృంగారవనములోన. ‖94‖

చ. నెలఁతుక ! యానృపాలునకు నీకుఁ బరస్పరసంగమంబునం
గలయఁగ డాసి మానసయుగంబు వికాసము నొందుఁగాక పూ
విలుతుని దేహయష్టిఁ బ్రభవింపఁగఁ జేయ సమర్థమైన ని
ర్మలపరమాణుయుగ్మకముమాడ్కిని దైవమనోనుకూలతన్. ‖95‖

శా. గ్రీవాలంకృతిపట్టసూత్రలతికాశ్రీకారరేఖాంకితన్

దేవీ! యవ్రణవంశసంభవగుణాన్వీత న్నినుం గాయజుం
డావిర్భూతరతిం ధనుర్లతికఁ గా నంగీకరించుం బలే!
పూవింట న్నిషధాధినాథు గెలువుం బూనంగ రాకుండుటన్. ॥96॥

తే. తరుణి! నతనాభిమండలోదంచనాభి
రామరోమావళీజ్యావిరాజమాన
నీదుతను పుండవిలు సేసి నెఱకు లేయు
రతివరుఁడు హారగుళికల రాజహంసు. ॥97॥

హంస దమయంతి వీడ్కొని నలునకు దూత్యసిద్ధిం దెల్పుట

వ. అని పలికి వీరె సఖులు వచ్చుచున్న వారు, మంత్రరహస్యంబులు బయలుపడ కుండవలయు, నన్ను వీడుకొల్పు, పోయివచ్చెద నని తదనుమతి వడసి గగనమార్గంబున నిషధాధిపరాజధానికి నభిముఖుండై చనియె నప్పుడు. ॥98॥

మ. మరువాలారుశరంబులం దొరఁగుకమ్మందేనెతోఁ గూడి య
య్యరవిందాక్షికిఁ బక్షిపుంగవగవీహయ్యంగవీనంబు ని
ర్భరహర్షంబు నొనర్చె మున్ను రుచిసౌరభ్యంబునం బిమ్మటన్
మురియుం ద్రోయుచు నూన్చె నెమ్మనమునన్ మూర్ఛానముచ్ఛ్రాయమున్. ॥99॥

తే*. ప్రాణబాంధవుఁ డైనయప్పక్షిరాజు
నభ్రమార్గంబునం దొయ్య ననుచరింప,
నశ్రుధారాప్రవాహంబయవధి గాఁగ
దైన్య మందుచు మరలె వైదర్భిచూడ్కి. ॥100॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ బక్షవిక్షేపభేదసూచితనిజకార్యప్రయోజనసద్భావుం డై యమ్మహానుభావుఁడు దనరాక కెదురుసూచుచుం దటాకప్రాంతకేళీవనాంతరంబున నశోకానోకహచ్ఛాయాశీతలశిలాతలంబున నుపవిష్టుం డైననిషధరాజుం గనుంగొని తనపోయివచ్చిన వృత్తాంతం బంతయు నెఱింగించిన ముదితస్వాంతుండై. ॥101॥

మ. పరసత్త్వంబు నిగూఢకార్యఘటనాచాతుర్యసంపత్తియుం
బురుషార్థైకపరాయణత్వమును నభ్యుత్థానలీలాధురం
ధరతాప్రౌఢియునుం గృతజ్ఞతయు వాత్సల్యంబు సద్భావమున్
సరసీజాసనవాహనాన్వయవతంసా! హంస! నీకందముల్. ॥102॥

క. పరవతి యగుదమయంతిని
ధరణీధవకన్య నల్పతారుణ్యసఖీ
పరివార మెఱుఁగ కుండఁగఁ
బరిచిత నిమిషమునఁ జేయఁ బరులకు వసమే? ॥103॥

వ. అని గారవించి. ॥104॥

శా*. ఏమేమీ! యని విన్నమాటయ వినున్ వీక్షించునెమ్మోము సాం
ద్రామోదంబునఁ బక్షముల్ నివురు హస్తాంభోజయుగ్మంబునన్
భామారత్నమురూపసంపదఁ దగన్ భావించు నానందమ్ము
ద్వీమత్తుం డయి చొక్కుఁ జిత్తమునఁ బృథ్వీనాయకుం డెంతయున్. ॥105॥

హంస నలుని వీడ్కొని సత్యలోకంబున కేగుట

వ. ఇవ్విధంబున నానందరసమగ్నుండై యన్నరేంద్రుం గనుంగొని విహంగపుంగవుండు కార్యంబు సంఘటితం బయ్యె, నింక నాకుం బంకజాసనునకుం బరిచర్య చేయం బోవలయు నని పలికి యతనిచేత సముచితప్రకారంబు వీడుకోలు వడసి యమ్మానసౌకంబు బ్రహ్మలోకంబునకుం జనియె. నప్పుడు. ॥106॥

తే. నిషధభూవల్లభుం డాత్మ నిండియున్న
కౌతుకంబు ప్రకాశంబు గాకయుండ
వనము వెలువడి పరివారజనులు గొలువ
వచ్చెఁ గ్రమ్మఱ నాత్మనివాసమునకు. ॥107॥

వ. వచ్చి విదర్భరాజకన్యావియోగవిహ్వలుం డగుచుఁ గాలంబు గడపుచుండె. నంత నక్కడ. ॥108॥

దమయంతీవిరహవర్ణనము

చ. నలవసుధాకళత్రునిగుణంబె గుణంబుగ సారసౌరభా
కలికతదీయకీర్తికలికామయ మైనశరాసనంబునన్
విలసితసౌమనస్యపదవీరుచిరం బగుతద్విలాసమున్
ములికగఁ జేసి మన్మథుఁడు ముద్దియ నేయఁదొడంగె నెవ్వడిన్. ॥109॥

తే. అతనుతాపజ్వరంబు మై నమరియుండఁ
జపలలోచన ప్రియకథాసరసిఁ దేలె
నాయపథ్యంబునన కదా యంతకంత
కలరుఁబోణికి సంతాప మతిశయిల్లె. ॥110॥

తే. కమలనేత్రత కవస్థానవిముఖ మైన
చంచలత్వంబు మదిఁ బ్రకాశించుచుండె
బాల యాలీల యభ్యసింపంగఁ బోలు
రమణదూతపతంగశక్రంబుతోడ. ॥111॥

ఉ. బాలిక చెక్కుటద్దములపజ్జలఁ గోమలమందహాసరే
ఖాలవ మంకురింపదు వికాసము చాలదు నెమ్మనంబునన్
వాలిక మించుఁ గన్గొనలవాకిట నల్లన సంచరింపనుం
జాలక చాల గుంటువడెఁ జారునిరీక్షణఖంజరీటముల్. ॥112॥

సీ. అతివ సమ్ముఖవస్తు వగువస్తువును గాన
దాత్మ యంతర్ముఖం బౌటఁ జేసి
చెలువ క్రొమ్మించు లేఁజెక్కుటద్దం బొయ్యె
బాణిపల్లవశయ్యఁ బవ్వళించెఁ
గోమలినిట్టూర్పుక్రొవ్వేఁడి నెత్తావి
మొకరితేంట్లును మూతిముట్ట వెఱచెఁ
దరుణిలోచనబాష్పధారాలవంబులు
ముత్యాలసరులతో ముద్దుగురిసెఁ
తే. జామ శరకాండపాండిమచ్ఛాయ నొందె

బోటిమది కింపు గాదయ్యె నాటపాట
మృగవిలోచన కంతంత మేను డస్సె
నంతకంతకు సంతాప మతిశయిల్లె. ॥113॥

చ. ఉదితమనోనురాగదహనోష్ణభరంబున నాలతాంగికిన్
హృదయమునందు జొబ్బిలి వహించినచందనకర్దమంబు బు
ద్బుదముల నీనెఁ గల్పితవిభూషణజాలమృణాళవల్లరీ
వదనములం దమందగతి వారక పిచ్చిలఁ జొచ్చె ఫేనముల్. ॥114॥

మ. దశ లంతంతకు నెక్కఁగా విరహసంతాపాతిరేకంబునన్
శశిబింబాననకుం దమస్వనకుఁ గార్శ్యం బొందె దేహం బహ
ర్నిశమున్ సాంద్రనిరంతరస్మృతిసమున్మేషంబునం గాంతకుం
దశదిగ్భిత్తులయందుఁ గానఁబడియెం దద్రూపచిత్రావళుల్. ॥115॥

తే. చెలులు శిశిరోపచారముల్ సేయుపొంటెఁ
బ్రోవులిడ్డమృణాళకర్పూరవితతిఁ
గాంచి వైదర్భి మదిలోనఁ గళవళించె
జాలకాయాతచంద్రికాజాల మనుచు. ॥116॥

క. బిసపన్నగభూషణయును
బ్రసవరజోభూతిమతియు బాండిమలక్ష్మి
వసతియు నై చూపెను సతి
యసమాయుధునకుఁ బినాకియాటోపంబున్. ॥117॥

తే. మన్మథానలతాపంబు మాన్ప వేఁడి
డెందమునఁ జేర్పఁబూనిన కెందలిరులు
వెలఁది నిట్టూర్పుఁగాడ్పుల వెచ్చదాలి
బెరసి యరత్రోవయంద మర్మరము లయ్యె. ॥118॥

సీ. చిగురుఁదామరపాకు జివ్వంచుఁ జనుదోయి
మొదలు క్రొవ్వేడిని ముణుఁగఁబాఱెఁ!
దరుణరంభాగర్భదళతాళవృంతంబు
పైగాలివెక్కన పలుకఁబాఱె
లలితముక్తాహారగుళికాకలాపంబు
ఘ్రాణానిలంబునఁ గందఁబాఱెఁ
గర్ణపూరకలాపకల్హారదళరాజి
యశ్రుధారల నురియంగ బాఱె
తే. దర్ప మొలయ నాలీఢపాదమున నిల్చి
మండలీకృతచాపుఁడై మన్మథుండు
గనలి సవ్యాపసవ్యమార్గములఁ దొడిగి
పువ్వుఁదూపులు పుంఖానుపుంఖ మేయ. ॥119॥

వ. ఇవ్విధంబునం బ్రతిపచ్చంద్రరేఖయుంబోలెఁ గళామాత్రావశేషయై విషమశరశరరాశీవిషవిషవేదనాదూయమానమానస యగుచు శిశిరశైవాలపలాశగుచ్ఛంబులను సరసబిసకిసలయచ్ఛేదంబులను

దుషారసలిలధారానేకంబులను గర్పూరపరాగపాళిసముద్ధూళనంబులను జందనచర్చాచర్చికాక్షాళనంబులను చంద్రకాంతశిలాతల్పంబులను గదలీదళతాళవృంతసంతానంబులను వాసరంబులు గడపుచు నొక్కఁడు విభావరీసమయంబునఁ గేళిసౌధమణిచంద్రశాలాప్రదేశంబున సఖీజనులు పరివేష్టించి యుండ నిండుచందురుం జూచి వైదర్భి యుపాలంభగర్భంబుగా నిట్లనియె. ||120||

చంద్రదూషణము

ఉ*. హాలహలద్వయంబు గలశాంబుధిఁ బుట్టె వినీలపాండుర
జ్వాలలతోడి నందొకవిషం బొకవేలుపు మ్రింగె నెందఱో
వేలుపు లోలిమై ననుభవించిన రెండవయావిషంబు ని
ర్మూలము గాకయున్నయది ముద్దియ! పాంథులపాప మెట్టిదో? ||121||

సీ. విరహిణీవధమహాదురితపంకకళంక
కలుషితాత్మకుఁ డైనఖలుఁడు వీఁడె
కాలకూటకఠోరకల్పాంతవహ్నికిఁ
దోబుట్టు వైనఘాతుకుఁడు వీఁడె
చండదీధితికరజ్వాలమండలములోఁ
బ్రోదిఁ బొందినమహోగ్రుండు వీఁడె
బాడబంబును దానుఁ బాథోధికుక్షిలో
పరిపొత్తు మన్నదుర్జాతి వీఁడె
తే. సైంహికేయనిశాతదంష్ట్రావిటంక
విషరసప్రతిపాకభావితుఁడు వీఁడె
గగన మనురుద్రభూమి నేకతమ తిరుగు
నదరు లుమిసెడికొఱవిదయ్యంబు వీఁడె. ||122||

సీ. జననకాలమునాఁడు జలరాశికుక్షిలోఁ
దరిగొండ పొరివోవఁ దాఁకెనేని
గ్రహణవేళలయందు రాహు వాహారించి
తృప్తిమై గబ్బునఁ ద్రేఁచెనేని
విషమనేత్రుఁడు చేతివిష మారగించుచోఁ
బ్రతిపాకముగఁ జేసి త్రావెనేవి
సపరపక్షము పేరి యపమృత్యుదేవత
యొకమాటుగా నాము ముడిపెనేని
తే. కుంభసంభవుఁ డబ్ధితోఁ గూడఁ గ్రోలి
తజ్జలముతోడ వెడలింపఁ దలఁపఁడేని
విరహిజను లింత పడుదురే వీనిచేత?
నక్కటా! దైవ మటు సేయదయ్యెఁ గాక. ||123||

తే. ప్రాణసఖులార! వెన్నెల బయలి కిపుడు
మించుటద్దంబుఁ గోలయుఁ గొంచు రండు
చోరుఁ డలచంద్రుఁ డద్దంబు సొచ్చినపుడు
వంచనము లేక వ్రేయుఁడీ పొంచియుండి. ||124||

తే. మనము గారానఁ బోషించి కనకపంజ

రమున నిడ్డ కేళీచకోరవ్రజంబు
వీనివెన్నెలఁ దెగఁ గ్రోలు గాని విడువు.
డొక్కగ్రుక్కన గుంభజుఁ డుదధిఁబోలె. ॥125॥

తే. శ్రవణపూరతమాలపల్లవచయంబు
మేపుదము వీనిలో నున్నమృగశిశువున
కది ప్రవర్ధన మొందెనే ముదితలార
మండలం బెల్లఁ దానయై యుండుఁ గాని. ॥126॥

క. రాహుగ్రహవదనగుహా
గేహాంతర్ధ్వాంతపటలకేళీరసకౌ
తూహలనవఖద్యోతం
బీహరిణాంకుండు వీని కేటికి వెఱవన్? ॥127॥

వ. అని మఱియును. ॥128॥

మ. అవతంసంబవు పార్వతీపతికి దుగ్ధాంభోధికిం గూర్మిప
ట్టివి బృందారకధేనుకల్పతరువాటీకౌస్తుభశ్రీసుధా
నవదిగ్వారణసోదరుండవు జగచ్ఛ్లాఘ్యుండ వీ విట్టినీ
కవునే ధర్మువు శోచ్యపాంథజనసంహారంబు తారాధిపా? ॥129॥

క. చేయకుము చంద్ర! సుమన
స్సాయకునిం గూల విరహిజనపీడనమున్
వ్రేయకు మందంద పయ
స్తోయధివంశమున కపయశోడిండిమమున్. ॥130॥

వ. అని బహుప్రకారంబుల. ॥131॥

తే. ఇవ్విధంబునఁ గ్రథకైశికేంద్రతనయ
మదనవేదనదోదూయమాన యగుచు
బహువిధంబుల విధు దూఱి పలుకుచుండెఁ
దొడఁగి మధురంబుగా విధుంతుదునిఁ బొగడి. ॥132॥

వ. అనంతరంబ. ॥133॥

మన్మథదూషణము

తే. అంతరిక్షంబునం దతివ్యవహితుఁ డగు
నిందు నిందింపఁ గారణం బేమి నాకు?
నెమ్మనంబున యందు సన్నిహితుఁడైన
కంతుఁ బాపాత్ము నిందింతుఁగాక యనుచు. ॥134॥

చ. ననవిలుగాఁడ మన్మథ! యనాథవధూవధపాతకంబు నిన్
గొని మునిఁగించెఁ గ్రూరహరకోపకటాక్షశిఖిస్వరూప మై
మనమున నీవు నిర్దయత మానవు చూడఁగ నేముహూర్తవే
ళను జనియించితో యకట! లచ్చికి నమ్మధుకైటభారికిన్. ॥135॥

తే. కామ! పరమేష్ఠి నీమనఃక్రౌర్య మెఱిఁగి
పుష్పములు నీకు నాయుధమ్ములుగఁ జేసె
నవియు బహుళంబుగాఁ జేయ కైదె చేసె
నింతకైనను బ్రతుకునె యిజ్జగంబు? ‖136‖

ఉ. రాక సుధాంశుమండలమురాకకు మాఱుమొగంబు సేయుచో
డీకొని వచ్చుదండధరదిక్పవమాన మదక్షిణం బవుం
గాక వియోగికిం గుసుమకార్ముకశృంగము వంగఁ జేయు నీ
యీకరపంకజాతము రతీశ్వర! దక్షిణ మైననాఁటికిన్. ‖137‖

సీ. భువనమోహనసముద్భవ మైనయఘమున
నశరీరభూతంబ వైతి మదన!
విరహమాలిన్యదుర్విధుఁ గాని సోకవు
కలిదోషమవె నీవు కాయజుండ
ప్రాల్గలరతిదేవిభాగ్యసంపదఁ గదా
ప్రసవసాయక! చచ్చి బ్రతికి తీవు
చాలదా! యేలెదు సకలప్రపంచంబు
పంచత్వ మొందియుఁ బంచబాణ!
తే. తమ్మిపూఁజూలి నీయాగ్రహ మ్మెఱింగి
లోక మవ్యాకులతఁ బొందుఁగాక యనుచుఁ
దక్కఁగలకైదువులు మాని దర్పకుండు
విరులు నీకాయుధములు గావించినాఁడు. ‖138‖

వ. అని పలికియు వైదర్భి లీలోద్యానంబునందు
సరసరసాలకోమలకిసలయాస్వాదనకషాయకంఠకలకంఠకామినీకుహూకారుకోలాహలపంచమ
వీతెంచిన నప్పల్లవాధరియుల్లంబు జల్లన నొల్లంబోయి మూర్ఛిల్లిన. ‖139‖

సఖులు దమయంతికి శిశిరోపచారములు సేయుట

ఉ*. గొజ్జఁగినీరు సల్లె నొకకోమలి ద్రిప్పె లతాంగి యోర్తులా
మజ్జకతాలవృంత మొకమానిని చందనకర్దమంబునన్
మజ్జన మాచరించెఁ గుచమండలి నొక్కవధూటి యెంతయుం
బుజ్జన మొప్పఁ బాదములఁ బుప్పొడియొత్తె విదర్భకన్యకున్. ‖140‖

సీ. పద్మిని! కన్నీరు పన్నీటఁ దుడువుము
రంభాదళంబు సారంగి! వీవు
కల్పవల్లి! యొనర్పు కర్పూరతిలకంబు
చక్రవాకి! యలందు చందనంబు
వలిపెంపుఁజెంగావివలువఁ గప్పు చకోరి!
బిసకాండహారంబు వెట్టు హరిణి!
కలకంఠి! చేర్పు చెంగలువయెత్తు దలాడఁ
కలి! పైఁ జిలికించు కమ్మఁదేనె
తే. బాలశైవాలమంజరీజాలకంబు
లిందుమతి! యొత్తు మఱి చేతులందుఁ గదియ
నప్పళింపు మందారిక! యడుగులందు

జల్లగాఁ బుండరీకకింజల్కధూళి. ॥141॥

దమయంతీ స్వయంవరప్రకటనము

వ. అని పలుకుచు సంభ్రమించుసఖీజనంబులకలకలం బాలించి యిది యేమి కోలాహలం బని భీమభూపాలుండు దేవీసహితుండై యడుగఁ దద్వయస్యాజనంబులు దా రెఱింగిన తెఱం గెల్లను విన్నవింప నన్నరనాథుండు ముద్దుగూఁతుమనోభిలాషంబునకు ననుకూలంబుగా జగంబునం దెల్ల స్వయంవరంబుఁ జాటింపం బంచిన. ॥142॥

తే. సప్తసాగరపరివృతక్ష్మాతలమున
జాటఁబడియెను వాదిత్రసంయుతముగ
ధరణినాథకుమారహృద్ధైర్యహారి
భోజకన్యాస్వయంవరాభ్యుదయమహము. ॥143॥

ఆశ్వాసాంతములు

మ. నవరత్నోపలదివ్యలింగవరదానప్రీతదాక్షాయణీ
ధవ! కర్పూరవసంతరాయ! యనవద్యద్వాదశీవాసరో
త్సవరుక్మాంగద! వేమభూపతిమహాసామ్రాజ్యరక్షామణీ!
యవనాధీశసభానిరంకుశవచోవ్యాపారపారంగతా! ॥144॥

క. ఆచక్రవాళశైల
క్ష్మాచక్రమహామహీశకటకాస్థానీ
వాచాటచాటుకవితా
గోచరకీర్తిప్రతాప! కులమణిదీపా! ॥145॥

పృథ్వీవృత్తము. చతుర్ముఖవిలాసినీశయవిలాసపంకేరుహ
స్రుతామృతమధూళికాసురభిసారసారస్వతా!
వితీర్ణిమహిమార్ణవా! విభవయోగసంక్రందనా!
ప్రతాపగుణభూషణా! పరిణతార్థసంభాషణా! ॥146॥

గద్య. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతం బయినశృంగారనైషధకావ్యంబునందు ద్వితీయాశ్వాసము.

[1] 'సహృదయంబును సుహృదుండు' పాఠాంతరము.

[2] 'సహృదయంబును సుహృదుండు' పాఠాంతరము.

[3] వినవైతి

[4] తే. 'మొదల సంఘటియించినపొందు పిదప, కార్య మఘటించెనేనియు ఘనతదప్పి' అనియు, 'మొదల సంఘటించినఁ బొంది పిదపనున్న, కార్య మఘటించె నేనియు ఘనత దప్పి' అనియుఁ బాఠాంతరములు.

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

తృతీయాశ్వాసము

శ్రీహర్షసుకవికవితా
వ్యాహారకథాసుధారసాస్వాదసుఖ
శ్రీహర్షోదయ నిత్యస
మాహితమహితాంతరంగ! మామిడిసింగా! ॥1॥

నారదపర్వతు లింద్రునికడ కేతెంచుట

వ. ఆకర్ణింపు మాసమయంబున నిఖిలభువనవృత్తాంతవేదియు నశేషభాషాకుశలుండును సర్వవిజ్ఞాననిధియును సమస్తశాస్త్రప్రవీణుండును సకలపురాణేతిహాససంహితారహస్యవిజ్ఞానవిశారదుండును నగు నారదుండు బాలసఖుం డైనపర్వతుండునుం దానును. ॥2॥

ఉ. పంబినవేడ్కతో భిదురపాణి సురాసురమాళిమాలికా
చుంబితపాదపీఠు బలసూదనుఁ జూడఁగఁ గోరి నాకలో
కంబునకు జనంగ సమకట్టెఁ బితామహుఁకూర్మిపట్టి హ
స్తాంబురుహాంగుళీనఖశిఖాంకురకోటి విపంచి మీటుచున్. ॥3॥

చ. భువనగురుత్వవైభవము పూనిన నేనియుఁ బూనెగాని పొం
దవు చరియింప నారదున కభ్రపదంబునఁ బర్వతుండు
దివురుట యెట్లు మింటఁ జనుదేరఁగ! యుక్తమ యవ్విధంబునుం
బ్రవితతపక్షపాతగతిభంగి మదిం దలఁపంగ వచ్చినన్. ॥4॥

తే. గగనవీథి విమాన మెక్కకయ చనిరి
యోగవిద్యాబలంబు చేయూఁత గాఁగఁ;
దపము గల్గంగ సాధనాంతరము లేల
సకలకార్యంబులందును సంయములకు? ॥5॥

సీ. అంతరాంతరముల నాకాశచరకోటి
మోడ్పుఁజేతులు మస్తముల ఘటింపఁ
దనకాంతిచంద్రికాధవళ యయ్యును బేర్మి
నాదిత్యదీప్తుల నతకరింప
జదలేఱు వీచిహస్తముల నిర్మలవారి
నంఘ్రుల కర్ఘ్యపాద్యంబు లొసఁగ
నావహసంవహాద్యనిలఘట్టనముల
శతతంత్రిమూర్ఛనాస్వరము లీన

తే. గహనసంసారఘోరసాగరము దాఁటి
పరమయోగీశ్వరుఁడు మోక్షపదమువోలె
బహుళతర మైనయాకాశపథము దాఁటి
నాకభువనంబు సొత్తెంచె నారదుండు. ॥6॥

వ. ఇట్లు నారదపర్వతులు నాకలోకంబునకుం జని సర్వగీర్వాణులు గొల్వం బేరోలగం బున్నసుపర్వాధీశ్వరుసన్నిధికి నేతెంచి యాశీర్వాదంబు చేసిరి. యతండును సుముఖోల్లాసంబున సముచితాసనవిన్యాసంబు మొదలయినయుపచారంబు లాచరించి, యిష్టగోష్ఠీనినోదంబున గొంతప్రొద్దు నడపి ప్రసంగవశంబున. ॥7॥

తే. అనఘ! జగములఁ గల్గువృత్తాంత మెల్లఁ
దెలియఁగా నీకుఁ గరతలామలక నుగుచు
గారణం బేమి నడిమిలోకముననుండి
నరపతులు రారు మునువోలె నాకమునకు? ॥8॥

క. రా రిపు డిచ్చోటికి నసి
ధారామార్గమున ధరణిధవు లెవ్వారున్;
నారద! నృపవంశంబున
వీరకరీరంబు లుద్భవింపవె ధరణిన్! ॥9॥

ఉ. ఏలొకొ మాగృహంబునకు నిప్పుడు రారు మునీంద్ర! భద్రశుం
డాలసమాను లైననరనాథతనూజులు మోముఁదమ్ములన్
వాలికపోటుగంట్లు చెలువంబు గవింపగఁ బేరురంబులం
గ్రాలఁగ లీలమై దివిజకాంతలు వైచినపుష్పమాలికల్. ॥10॥

చ. అతినిశితాసిధార సమరాంగణభూములఁ ద్రెళ్ళి శోణిత
స్రుతిఁ గడుఁజుల్కనై యెగసి సూర్యపథంబున నేఁగుదెంచుచో
గతిఁ గయికొండ్రు లాఘవము గాంతురు మాభువనంబునందుఁ దా
రతిథి సమర్చనాప్రభవ మైనగురుత్వము పార్థివోత్తముల్. ॥11॥

క. అభిముఖులై యేలొకొ నా
సభ కిప్పుడు రారు నృపతిసత్తము లనఘా!
యభిశాప మొనర్పరుగా
త్రిభువనసంస్తుత్య! నాదు దెస నరనాథుల్? ॥12॥

చ. కొలకొలమంచు నుండు సితకోకనదప్రభవప్రసూత! నా
కొలు విది తొంటినాఁ డతిథికోటులసందడి నిప్పు డెంతయుం
బలపల నయ్యె బందుగులు పల్మఱుఁ గైకొని రాకయున్కి నా
కలిమి నిజోదరైకభృతికార్యకదర్యతఁ జిన్నవోయెడున్. ॥13॥

చ. వదలక పూర్వపుణ్యవిభవవ్యయహేతువు లౌట సంపదల్
మదిఁ దలఁపంగ నాపదలు మాన్యసుహృజ్జనబంధుకోటికిన్
హదనున మేలు సేఁత చతురాననసంభవ! శాస్త్రపద్ధతిం
దదుచిత మైనశాంతికవిధానము నిక్క మెఱుంగవచ్చునన్. ॥14॥

వ. కావున నఘమర్షణబుక్కులంబోలు నీవాక్కుల మత్సంశయాఘం బపనయింపు మని

సహస్రాక్షుండు నిజచక్షుస్సహస్రంబు తనముఖంబున నిల్పి యూరకున్న నారదుండు పాకశాసనువినయపరిపాకంబునకు మనంబునం బరితోషంబు నొందుచు నిట్లనియె. ||15||

తే. అతిథిబాంధవసంభావనాభిలాష
గర్భ మగునీదువాక్యసందర్భమునకు
సంతసం బయ్యె సురరాజ! సాదు సాదు!
సార్వకాలంబు నీవ యిజ్జగము లేలు. ||16||

వ. నాకభువనంబునకు రాజలోకంబు భూలోకంబుననుండి రాకుండుటకుం గారణంబు వినుము. ||17||

నారదుఁ డింద్రునకు దమయంతీస్వయంవరము దెల్పుట

మ. ఒకరత్నంబు విదర్భదేశమునయం దుద్భూతమై పార్థివ
పకరంబున్ శ్రమియించుచున్నయది సౌభాగ్యప్రభానిత్యల
క్ష్మికి సంకేతనివాసమై మదననిస్త్రింశంబు నా భీమక
న్యక నాఁగా దమయంతి నాఁ గలుగు పర్యాయాభిధానంబులన్. ||18||

తే. ప్రతిముహూర్తంబు మదనసౌభాగ్యరేఖ
యౌవనముతోడఁ బెరుఁగు నాయలరుఁబోణి
ధరణియం దొక్కరాజనందనునిమీఁద
నిలిపె నఁట బయల్ వోకుండ నెమ్మనంబు. ||19||

వ. పురాకృతసంభవం బైనభాగ్యంబునకుఁ దానకంబైన యమ్మానవేంద్రుం డెవ్వండొకోయని యడుగం దలంచె దేని. ||20||

తే. అడుగఁ బూనినమాట యేయెడకు నెక్కె
నంతనుండియు మగిడింపు మమరరాజ!
ప్రశ్నమున కుద్గమనపరిశ్రాంతి వలదు
తెలిసి యుత్తర మీ నాకు వలనులేమి. ||21||

వ. నీవు యోగీశ్వరుండవు, నీహృదయంబు పరమాణుదర్శనసమర్థంబు; మనంబులు నణుపరిమాణంబులు; గావున నక్కాంతారత్నంబు మనం బెఱుంగవే? యని యడిగెదేని. ||22||

చ. అలయక యోగిబుద్ధి పరమాణువుఁ గాంచినఁ గాంచుఁగాక కే
వలము దదంతరస్థ మగువస్తువు గానఁగ నెట్లు నేర్చు? న
న్నలినదళాయతేక్షణమనఃపరమాణువునందు హ్రీదరీ
నిలయహరీకృతుం డతఁడు నేరఁగవచ్చునె వానిఁ గానఁగాన్! ||23||

వ. అన్నీలవేణి కుసుమబాణబాణపరంపరాశరవ్యం బైనతనహృదయంబు విరహపరితాపపాండురంబు లైన యవయవంబులం బ్రకాశించుటం గనుంగొని గురుజనంబు తద్భావపరిజ్ఞానార్థంబు పంచాశత్కోటివిస్తీర్ణం బైనభూమండలంబున స్వయంవరమహోత్సవంబు చాటింపం బంచిన. ||24||

ఉ. అంగదఁ దత్స్వయంవరమహామహవైభవహూతికేలికిన్
గ్రంగన ఘంటపైఁ గొడుపు వ్రాలుట యెన్నఁడొ నాఁటనుండియున్
సంగరముం గరంబుగ మనంబున భావన సేయరైరి యా
మంగళకార్యనిష్ఠు లయి మధ్యమలోకమున న్మహీపతుల్. ॥25॥

తే. అఖిలమోహిని యైనయయ్యలరుఁబోణి
శైశవము వీడుకొన్నది సందుగాఁగ
ననుదినంబును రాజనందనులమీఁద
వేఁటలాడుచు నున్నాఁడు విషమశరుఁడు. ॥26॥

వ. అది కారణంబుగా రాజలోకం బీలోకంబునకు రాదు, భూమండలంబున భండనంబు లేకుండుటం జేసి నావిలోచనంబు లుపవసించి యున్నయవి, యే నిప్పుడు వీనికి సుఖపారణంబుగా రణక్రీడాడంబరంబు రాక్షసులతో నీకు సంభవించునోకో యనునాస నిచ్చోటికిఁ జనుదెంచితి నని పలికిన. ॥27॥

ఉ. అమ్మఘవంతుఁ డల్ల నగి యంబురుహాననసూతి కిట్లనున్
సమ్మద మొప్పలేదు రణచర్చ దివంబున నాదు నెయ్యపుం
దమ్ముఁడు కైటభాంతకుఁడు దక్షతఁ బ్రెగ్గడయై సమస్తభా
రమ్ము భరింపగాఁ ద్రిదశరాజ్యము నెమ్మదిఁజేయుచుండుదున్. ॥28॥

తే. సాక్షిమాత్రంబుగాఁ గరస్థలమునందు
నెపుడు వజ్రాయుధంబు వహింతుఁగాని
యతనియాజ్ఞయ చాలు సంయమివరేణ్య!
త్రిదశలోకాధిరాజ్యంబుఁ దిరము సేయ. ॥29॥

వ. అని పలికినం గలహభోజనుండు నిట్టూర్పు నిగిడించి యిట్లనియె. ॥30॥

శా. పాతాళంబున నున్న యప్పుడు గడుం బ్రార్థింతు భూలోకముం
జేతోవీథి ధరిత్రి నున్నపుడు కాంక్షింతున్ సురావాసమున్
దైతేయాంతక! యొక్కచోట నిలుపందాత్పర్య మిబ్భంగి నా
కేతోయంబున లేకపోయెను సమద్వీక్షాభిలాషంబునన్. ॥31॥

వ. నిన్నుం గనుంగొంటి, నారాక కిదియ లాభంబు నన్ను వీడుకొల్పుము, మధ్యమలోకంబునకుం గ్రమ్మఱ బోయెద, దమయంతీస్వయంవరోత్సవావసరంబున మాత్సర్యంబు వుట్టి జెట్టిబిరుదు లగురావపుట్టువులు దమలోనం బ్రతిఘటించి నిల్చి శస్త్రాస్త్రంబులం గదిసి మొత్తులాడిరేనిఁ జిత్తంబునం గుత్తుకబంటిగా సమరసంరంభంబు భుజియింతుంగదా! యని పలికి సముచితప్రకారంబున నముచిసూదనుచేత ననుజ్ఞాతుండై పర్వతుండునుం దానును నరిగెఁ దదనంతరంబ. ॥32॥

ఇంద్రాదులు దమయంతీస్వయంవరమునకుం దరలుట

తే. దేవమునిమాట లమృతంపుఁదేట లగుచు
నధికతర మైనయాహ్లాద మాచరింప
వేడ్కపడె నెమ్మనంబులో విబుధరాజు
భోజకన్యాస్వయంవరంబునకుఁ బోవ. ॥33॥

మ. పవిసంగంబునఁ దాప మొందినశచీప్రాణేశుకెంగేలికిం
జివురుంగైదువుజోదు వైద్య ముపదేశించెన్ రహస్యంబుగా
నవనీహారపయోమిళ న్మలయజస్నానార్ద్రపర్యంతమై
యివతాళించు విదర్భరాజతనయాహృద్యస్తనద్వంద్వమున్. ॥34॥

చ. అప్పుడు. ॥35॥

సీ. రంభవిస్రంభసంరంభంబు దిగనాడె
మౌనరోషము పూనె మంజుఘోష
దళుకొత్తె మదిఁ దిలోత్తమకు నుత్తలపాటు
ప్రమ్లోచ ప్రమ్లానభావ మొందె
నూర్వశిసౌభాగ్యగర్వంబు వోరిపోయె
హరిణి సంతాపాగ్ని కరణి యయ్యె
నంతఁ బానుపుమీఁద వైచె మేను ఘృతాచి
మేనకసమ్మాన మూన మయ్యె
తే. నచ్చరలు దక్కఁగలవార లలసి సొలసి
ప్రాణముక్తియ యుక్తిగా ననుమతించి
రాత్మవల్లభుఁ డింద్రుండ యవనినాథ
తనయ వరియింప ధరకుఁ బోదలఁచు టెఱిఁగి. ॥36॥

వ. ఇట్లు జంభారి విశ్వంభరాభువనంబునకుం బోవ సమకట్టి కట్టాయితం బయ్యె నతనితోడం గూడం బావకపరేతరాజపాశపాణులు పైనంబు లైరి. యప్పుడప్పురందరాది బృందారకచతుష్టయంబు మున్నాప్రోడలగు వేల్పుఁజేడియలచేత దమయంతికిం గానుకలుగా నిగూఢప్రకారంబున మందారకుసుమదామంబులు మొదలుగా దేవలోకంబునం గలవస్తువులు పంపిరి, యనంతరంబ. ॥37॥

శా. ఆదిక్పాలురు దివ్యకాంచనవిమానారూఢులై సమ్మదా
పాదివ్యోమతరంగిణీలహరీకాపర్యంతవాతంబు ప్ర
స్వేదాంభఃపృషతంబులం గముపఁగా శీఘ్రంబ యేతెంచి రా
హ్లాదం బొప్ప వసుంధరాస్థలి కమర్త్యవ్రాతములో గొల్వఁగన్. ॥38॥

వ. ఇట్లు గగనంబు డిగ్గి యమరులు సజలజలధరధ్వానగంభీరంబై దూరంబుననుండి వీతెంచునొక్కమ్రోఁత యాలకించి యిది యేమి ఘోషంబొకో యని యద్దిక్కుఁ గనుంగొనునప్పుడు నిస్వనశ్రుతిసహోపయాతం బైనరథంబునందు. ॥39॥

ఇంద్రాదులు నలుం గాంచుట

ఉ. కాంచిరి నిర్జరేశ్వరు లఖండితరూపవిలాససంపదన్
వంచితపంచబాణుఁ డగువాని సమంచిత సారథీరతం
గాంచనభూధరంబునకు గాదిలి నెచ్చెలి యైనవాని ని
ర్వంచితదానశక్తి సురరత్నముఁ బోలెడువాని నైషధున్. ॥40॥

వ. కాంచి వరుణం డతనితరుణత్వంబునకు నిబిడం బగుజడభూయంబును లులాయధ్వజుం డతనిరూపధేయంబునకుం ధూమలత్వంబును వైశ్వానరుం

డతనియైశ్వర్యంబునకుం బరితాపంబును సుత్రాముం డతనికామనీయంబునకుం జూపోపమియును నిక్కంబుగా వహించి. ||41||

మ. శ్రుతపూర్వం బగువిశ్వమోహనకళాశోభావిశేషంబు సం
మతి నూహింపఁగఁ జాయవాఱుటయుఁ బ్రేమం బాత్మలో గీలుకో
నితఁడే నైషధుఁ డంచు నొండొరులతో నేకాంత మొయ్యొయ్య నా
శతమన్యుప్రముఖామరుల్ మునుకుచున్ జర్చించి రుత్కంఠతోన్. ||42||

వ. ఇట్లు విమర్శించుచుండ. ||43||

తే. విమలతరదివ్యగగనయానములమీఁద
ధరణిఁ గొలువున్న యాదిగీశ్వరులఁ జూచి
యద్భుతాక్రాంతచిత్తుఁ డై యధిపసుతుఁడు
చేరఁ జనుదెంచె నంతంతఁ దేరు డిగ్గి. ||44||

వ. ఇవ్విధంబున రథంబు డిగ్గి మూర్తం బైనరామణీయకగుణాద్వయవాదంబునుం బోనియమ్మేదినీరమణుండు సుత్రామాదివిబుధరాజచయంబునకు నభివాదనం బాచరించి ప్రాంజలియై పార్శ్వంబున నిలిచి యుండె, నయ్యమృతాశు లతనిం జూచి దమయంతీనిరాశంబు లైనయాశయంబులతో బరస్పరముఖావలోకనంబులు చేసి, రప్పుడు వంచనాకపటనాటకసూత్రధారుం డైనశునాసీరుం డానృపకుమారున కిట్లనియె. ||45||

ఇంద్రాదులు దమయంతికడకు నలుని దూతఁగా బంపుట

సీ. అన్న! యెవ్వరివాఁడవయ్య! సేమమే నీకు?
నైషధుం డనుబుద్ధి నాకుఁ బొడమె
గారాపుఁజెలికాఁడు వీరసేనుఁడు మాకు
నాతనిరేఖ నీయందుఁ దోచె
నేమికార్యముఁ గోరి యెటు పోవుచున్నాఁడ?
వెపుడు నీచారిత్ర మేము విందు
మెఱుఁగుదో నీవు మ మ్మిందఱ లెస్సగా?
నెఱుఁగకుండిన నేమి? యెఱిఁగికొనుము
తే. దండపాణి యితం డనలుం డతండు
వరుణుఁ డితఁ డేను నిర్జరవల్లభుండ,
బిండితార్థంబు విను మేల పెక్కుమాట?
లర్థులై వచ్చితిమి మము నాదరింపు. ||46||

వ. ముహూర్తమాత్రంబున మార్గఖేదం బపనయించి కార్యనివేదనం బొనర్చెద మని పలికి యభిధాకుశలుం డైనయవ్విబుధనాయకుం డూరకుండిన. ||47||

తే. అర్థి యనుపేరు చెవిసోకినంతమాత్ర
జాదుకో బులకించె నజ్జనవిభుండు
ప్రావృషేణ్యపయోధరప్రభవ మైన
గాలి ననిచిననీపవృక్షంబువోలె. ||48||

వ. ఇట్లు సంతసిల్లి భూవల్లభుం డంతర్గతంబున. ||49||

క. త్రిదశులకును దుర్లభమై
మదధీనం బయిన యట్టిమంచిపదార్థం
బది యెట్టిదొక్కొ! వేగమ
యొదవునొకో యడిగినపుడ యుచితంబునకున్. ||50||

తే. అడిగినప్పుడ యిత్తు నేఁ బ్రాణమైన
నర్థిమాత్రంబువకు వేడ్క యతిశయిల్ల
నట్టియే నింద్రునంతవాఁ డాసపడిన
నకట! యేమిచ్చి పరితోష మందువాఁడ! ||51||

క. ప్రాణంబుకంటె భీమ
క్షోణీపతనూజమీఁదఁ గూర్మి గలదు గీ
ర్వాణాదీశ్వరుఁ డయ్యాలి
వేఁడిన్ మదిఁ గోరె నేని వేగమ యిత్తున్. ||52||

తే. ఎద్దియొకొ వీరియభిలాష మెఱుఁగుభంగి?
నడుగకయ మున్న యీవి భాగ్యంబుగాదె?
వైంఛ నెఱిఁగియు నర్థార్థివచనదైన్య
మాత్మ సహియింపఁజాలువాఁ డధమదాత. ||53||

చ. [1]కటికతనంబు మాన్చి చటుకాకువిడంబముఁ గూర్చిలజ్జ సం
కటపడఁజేసి యర్థిఁ గడుఁ గాఱియ పెట్టినపాతకంబు న
క్కట తలఁగంగఁ జాలునొకొ కాలవిలంబము నాచరించి పి
మ్మటఁ దదభీప్సితార్థము సమర్పణ సేయు ప్రదాత యెమ్మెయిన్? ||54||

చ. కమలము పంకసంకరవిగర్హితమర్మము గాదు నిల్వఁగాఁ
గమలకు నంచు నెంతయును గౌతుక మింపెసలాన నర్థిదోః
కమలము నిర్మలంబు నలిగాఢవివేకులు తద్విహారస
ద్మముగ నొనర్తు రప్రతిమదానకళాకలనాధురీణతన్. ||55||

ఉ. దానకళాకలాపసముదంచితసారవివేకసంపదన్
మానితయాచమానజనమానసవృత్త్యభిపూర్తిబుద్ధి యె
వ్వానికి లే దొకింతయును వాఁ డొకరుండు భరంబు ధాత్రికిం
గానలు గావు శైలములు గావు పయోధులు గావు భారముల్. ||56||

తే. [2]తలఁప నధమర్ణుఁ డొకఁడు ప్రదానపాత్ర
మిచట నొక్కటి గొని మీఁద నిచ్చు గోటి,
సుకృతసంపదఁ బారలౌకికకుసీద
మాసపడువారి కిదియ బేహార మరయ. ||57||

వ. అని ముహూర్తమాత్రంబు చింతించి యానిషధరాజు ప్రసన్నముఖుండై యాబర్హిర్ముఖుల కిట్లనియె. ||58||

తే. జన్యజనకంబులకు భేదశంక లేదు
దేహ మన్నజ మిందు సందేహ మెద్ది?
మీర లమృతాశు లమృతంబు మిమ్ముఁ జూడఁ

దృష్టిసంపదనొందె మద్వీక్షణములు. ||59||

తే. ఏను చేసినపుణ్యంబు లెట్టివొక్కొ?
ఫలిత మయ్యెను మత్పూర్వపరమతపము
లింతకల్యాణకర మౌనె యీదినంబు!
కౌతుకం బార దర్శింప గంటి మిమ్ము. ||60||

చ. నలువు దలిర్ప సర్వసహనవ్రతజన్మము లైనకర్మముల్
ఫలితము లయ్యెఁ గావలయు భాగ్యము పెంపున భూతధాత్రికిన్
లలితము లైనపాదకమలంబుల నర్చన మాచరింపగాఁ
దలఁతురె వేల్పులార! ప్రమదంబున మీ రటు గాక తక్కినన్? ||61||

వ. నాయందు మీ రపేక్షించిన ప్రయోజనం బానతిండు, ప్రాణంబైనను ప్రాణాధికంబైనను నవి యెట్టిపదార్థంబైన నిచ్చెద నని నిర్విశంకంబుగాఁ బలికినయుర్వీశ్వరునకు గీర్వాణవల్లభుం డిట్లనియె. ||62||

ఉ. ఓమిహికాంశువంశకలశోదధికౌస్తుభరత్న! భూపతి
గ్రామణి యస్మదీయ మగుకాంక్షితమున్ విను భీమపుత్రిపైఁ
గామన సేసి వచ్చితిమి గమ్ము సహాయము మాకు నిక్కపుం
బ్రేమయు భక్తియుం గృపయుఁ బెంపుగఁ జేయుము దూతకృత్యమున్. ||63||

వ. భూమండలంబున రాజనందను లెందఱు లేరు? వారివలనం బ్రయోజనం బేమి? దక్కినగ్రహంబులు గ్రహరాజుం బోలనేర్చునే! యగాధగుణాంభోధి వగునీవు సహాయంబుగా మాకు సాధింపరానికార్యంబుం గలదే! యని పలికిన. ||64||

తే. బలనిషూదను కపటంపుభాషణములు
విని నృపాలుండు పలికెఁ దద్విధమ కాఁగఁ
గుటిలబుద్ధుల గెలువంగఁ గుటిలమతియ
యర్హమగుఁగాని నీతి గా దార్జవంబు. ||65||

వ. అఖిలభూతాంతర్వర్తనంబుల నెఱింగెడుమీకు నెఱుంగంబడనియర్థంబునుం గలదె! యట్టిమీ రివ్విధంబు నానతిచ్చిన నేమి యనంగలదు? ఏ నయ్యంగనం గోరి వరియింపం బోవుచున్నాఁడ, నమ్ముచ్చకంటికిం గుంటెనతనం బెట్లు సేయ నేర్తు? విరహవేదనాదోదూయమానమానసుండ నైనయేను మీరహస్యం బెట్లు రక్షింపనోపుదు? మనోరథపరంపరాసుధారసంబునఁ బరవశుండనైననాకు భావగోపనం బెట్లు సిద్ధించు? వివిధరక్షాధికృతపాలితంబు లైనరాజశుద్ధాంతభవనకక్ష్యాంతరంబు లేప్రకారంబునం బ్రవేశింతుఁ? బెద్దకాలంబుననుండియు నాయందు వినుకలి దద్దయుం గలిగియున్న యమ్ముద్దియతో మీప్రసంగం బెబ్బంగిఁ జేయుదుఁ? గావున హాస్యకారణంబగునిక్కార్యంబునకు నన్ను భారకుం జేయకుం డని పలికిన. ||66||

క. మేలపుమైవడి నగవున
వేలుపులం దోడివారి నీక్షించి మహీ
పాలునితో నిట్లనియెను
బౌలోమీవల్లభుండు ప్రస్ఫుటఫణితిన్. ||67||

సీ. ఈమాట లాడకు మిందువంశవతంస!

యాడి తప్పఁగవచ్చు నయ్య నీకు?
క్షణభంగురం బైనసంసారమునకుఁ గా
ధర్మంబుఁ గీర్తియుఁ దగునె విడువ?
నన్వయంబున కాది యగుచందురుఁడువోలె
నకట కళంకి వేలయ్యె దీవు?
చిరకాలమున నుపార్జింపఁబడ్డప్రసిద్ధి
నేఁగిఁ బొందఁగ నుపేక్షింపవలదు
తే. పరుస నైనచింతామణిఁ బసర మైన
కామధేనువు మ్రానైనకల్పకంబు
నడిగి వైఫల్యమును బొంద రర్థిజనులు
మిన్నకయ పోదుమే యేము మిమ్ము నడిగి? ॥68॥

చ. అసదృశదానవైభవమహాగుణధన్యుని నిన్ను దేవతా
విసరము యాచకత్వమున వేఁడఁగ వచ్చుట కారణంబుగాఁ
బ్రసవవికాసమాత్రమునఁ బాండురభావము నొందుఁగాక యా
కసము యశోవిహీన మగుఁ గల్పమహీరుహపంచకంబుచేన్. ॥69॥

ఉ. 'అక్షరముల్ పఠించుసమయంబునఁ బాఠము సేయఁ డయ్యెనో?
వీక్షితవర్ణమధ్యమున విస్మృతిఁ బొందెనొ' యంచు నర్థు లు
త్ప్రేక్ష యొనర్తు రీక్రియ నభీష్టఫలప్రతిపాదనక్రియా
దక్షుని నిన్నుఁగూర్చినయధర్మవికారమున న్నకారమున్. ॥70॥

శా. ఈయర్థంబు ఘటింపవన్న! నృప! నీ కెంతేనిమే లయ్యెడున్
మాయాశీర్వచనంబులుం ద్రిజగతీమధ్యంబున న్నీయశ
శ్ఛాయామండల మిందుకుందకుముదస్వచ్ఛంబు సంధించుసం
ధాయుక్తిన్ సితపీతరోహితహరిద్వర్ణోపసంహారమున్. ॥71॥

చ. వసుమతి వేయుపాదములవానికిఁ బుట్టినచాయపట్టికిన్
విసవిసగాదు కాలొకటి నిత్యము తండ్రి సుతుండు వోలఁగాఁ
బొసఁగదె దీని కుత్తరము వో యిది నీ ప్రకటప్రతాపముం
గసమస దాఁటఁబోయి యతిఖంజత నొందె సహస్రపాదుఁడున్. ॥72॥

వ. అని యప్పుడు. ॥73॥

తే. అధిప! మా కిది పురుషార్థ మనియె వహ్ని
ప్రార్థనము చేకొను మటంచుఁ బలికె జముఁడు
రాజ! యన్యోపకారసంప్రభవ మైన
యశముఁ గైకొనవయ్య నీ వనియెఁ బాశి. ॥74॥

నలుండు రాయబారియై దమయంతికడ కేఁగుట

వ. ఇత్తెఱంగునం జాటుగర్భంబు లైనవేల్పులవాక్యసందర్భంబు లాకర్ణించి వైదర్భీకాముకుం డయ్యును నయ్యాదిగర్భేశ్వరుండు తద్దూత్యభారంబు భరించె. రాజపుంగవునంగీకారం బెఱింగి దేవత లతని కంతఃపురప్రవేశంబున కుచితంబుగాఁ దిరస్కరిణీవిద్య యుపదేశించి పొమ్ము కార్యసిద్ధి యయ్యెడునని వీడుకొల్పిన. ॥75॥

ఉ. ఆపరమోపకారనిధి యప్పుడు వేల్పులరాయబార మ
నో్మపు వహించి యాదివిజముఖ్యుల వీడ్కొని చిత్తవృత్తికిన్
జూపునకున్ శతాంగరయశుద్ధికి లక్ష్యముఁ జేసె భూతధా
త్రీపతి రాజధాని జగతీరమణీమణిహారవల్లరిన్. ॥76॥

తే. విరహభారంబుతోన యుర్వీధవుండు
ప్రబల మగుదేవకార్యభారము భరించె
నౌర్వశిఖితోన జలరాశియంబుపూర
మౌర్వశేయుండు భరియింపఁ డయ్యె నెట్లు? ॥77॥

మ.* బలభిద్వహ్నిపరేతరాజవరుణుల్ పర్యుత్సుకత్వంబు సం
ధిలఁ గూర్చుండిరి యొండొరుం గదిసి యర్థిం దత్ప్రదేశంబున
న్నలనాళీకమృణాళనాళలతికానవ్యప్రణాళీమిళ
ల్లలనాలాపకథాసుధాసుభవలీలాలోలచేతస్కులై. ॥78॥

తే. అమ్మహారథురథము డాయంగ నరిగె
సత్వరమున విదర్భరాజన్యువీడు
సారమగు భాగ్యవంతుమనోరథంబు
కార్యసంసిద్ధివోలె నస్ఖలితలీల. ॥79॥

మ. దమయంతీసుకుమారపాదకమలద్వంద్వార్పణాధన్యకు
ట్టిమహర్మ్యం బగుపట్టణం బపుడు గంటిన్ మంటి నం చెంతయుం
బ్రమదం బందె దిగీశకార్యఘటనాభారంబు చింతించి దీ
ర్ఘము నుష్ణంబునుగా నొనర్చె ధరణీకాంతుండు నిశ్వాసమున్. ॥80॥

వ. ఇట్లు కుండీననగరంబు చేరం జనుదెంచి యప్పురుషప్రకాండుండు వలయునమాత్యులం దగినవారల నొక్కరమ్యప్రదేశంబున సైన్యంబు విడియ నియమించి బృందారకసందేశకార్యంబు నిర్వర్తింపం దలంచి ససారథికంబగురథంబు నచ్చోట నిలిపి యొక్కరుండునుఁ బాదచారంబున నప్పురంబు ప్రవేశించె నప్పుడు. ॥81॥

శా. చూడంజూడఁగ దేవతావరమునం జోద్యంబుగా భూమిభృ
చ్చూడారత్న మదృశ్యుఁ డయ్యె నతఁ డచ్చో నద్భుతం బంద న
వ్వాడం బౌరజనంబు లెల్ల నితఁ డెవ్వాఁడొక్కొ? నేత్రోత్సవం
బై డాయం జనుదెంచె నంతటను మాయంబయ్యె నం చెంతయున్. ॥82॥

వ. ఇ ట్లంతర్హితుండై రాజమార్గంబున నిరర్గళవేగంబునం జని యా రాజకుంజరుండు మదకుంజరఘటాసుందరం బగు రాజమందిరంబు డాసి. ॥83॥

సీ. వంచనమై డాగి వర్తించు టిది యేమి
ప్రాభవం బని సిగ్గుపాటు నొందు
నాయుధహస్తులై యాయితం బై యున్న
రక్షివర్గములతీవ్రతకు నవ్వు
నది యెవ్వ రని ప్రతీహారు లెవ్వరి నన్న
దన్నుఁగాఁ దలఁచి చిత్తమున నొదుగు
నెదురుఁగాఁ జనుదెంచునిందీవరాక్షుల

కొయ్యనఁ దెరువిచ్చి యొసరిల్లుఁ
తే. దలఁచి తలఁచి యళీకవైదర్భిఁ గాంచుఁ
గాంచి వేల్పులప్రియవాచికంబు నొడువు
నొడివి తనమాట కచ్చెరుపడుజనంబు
క్రందుసందడిఁ దెలివొందు రాజసుతుఁడు. ॥84॥

వ. ఇవ్విధంబున నేనుంగు మొగసాల గడచి కక్ష్యాంతరంబులు ప్రవేశించి యంతఃపురంబు సొత్తెంచె నప్పుడు. ॥85॥

చ. ప్రిదిలీననీవిఁ గేల సవరించుతలోదరి నోర్తుఁ గాంచి లోఁ
గదిరిన పాపభీతిఁ బడి గన్నులు మోడ్చ నొకళ్లొ కళ్లకై
యెదురుగ వచ్చివచ్చి యొకయిద్దఱు ముద్దియ లొత్తి రవ్విభున్
మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించు కుచద్వయంబులన్. ॥86॥

వ. మఱియు శుద్ధాంతభవనాంతరంబులం జరియించువాఁడు హృదయోత్కంఠాతిరేకంబున. ॥87॥

సీ. సమనుభూతానాదిసర్గపరంపరా
స్రక్రమాకలితసంసర్గముననొ!
లలితకేళీచిత్రఫలకాభివిలిఖిత
ప్రతిమావిలోకనాభ్యాసముననొ!
యాస్వాదనీయవిహంగపుంగవగవీ
హైయంగవీనపానాభిరతినొ!
భువనైకమోహనాద్భుతశంబరారాతి
శాంబరీలీలావిడంబముననొ!
తే. వివిధసంకల్పకల్పనావేశముననొ!
కన్నెక్రొక్కాఱు మెఱుఁగుదీఁగెయునుబోలె
బొలిచి యప్పుడ యడఁగు పూఁబోణిమూర్తి
నక్కుమారుండు నలుదిక్కులందుఁ గాంచు. ॥88॥

ఉ. సోరణగండ్లమార్గమునఁ జొచ్చినసన్ననిగాలి యొక్కయం
భోరుహపత్రనేత్ర నునుఁబొంకపుఁజన్నులమీఁదిసన్నపుం
జీరచెఱంగు వాయగిలఁ విశ్వధరాతలేశ్వరుం
డోర యొనర్చెఁ బాపభయ మొంది నిజాననచంద్రబింబమున్. ॥89॥

తే.* ఇరులు గెలిచినయంతఃపురేందుముఖుల
కురులు మరుఁ డనువేఁటకాఁ డురులు సేసి
మరులు గొలుపంగ లేఁడయ్యె మనుజవిభుని
సరులు లేనిదృక్ఖంజనశాబకముల. ॥90॥

ఉ. కష్టపుఁబ్రత్యవాయ మిదిగల్గుచు నున్నది మీలనక్రియా
స్పష్టవిలోకనంబుల, నపాంగపుఁజూ పనురాగవిక్రియా
పుష్టికరం, బబాహ్యగృహభూమిఁ బ్రచారముసేయుచోట నా
దృష్టికి మార్గ మొండుగలదే? యని చింత వహించె రా జెదన్. ॥91॥

తే. రాజశుద్ధాంతభామినీరత్నరాజి

దీము గావించి వలరా జధీశు నేసె
నతనితాల్మికి నది పూజ యయ్యె నట్ల
యతనితూపులు పుష్పంబులౌనొ కావొ? ॥92॥

ఉ. చీటికిమాటి కేకపథసీమ మెలంగఁగఁ బాటి గామి శృం
గాటకవీథి కేఁగెఁ బతికాంతలసందడికల్కి యైన న
ప్పాట వసించి యుండుట యుపాయమె చూడగ నాల్గుత్రోవలం
బాటలగంధు లొక్కతటిం బైకొనివచ్చినఁ జిక్కుఁ జిక్కఁడో? ॥93॥

చ. ఉరవడి నేఁగుచోట నొకయుగ్మలి యొల్లెచెఱంగు మేదినీ
శ్వరునిభుజావిభూషణము వజ్రములం దవులంగఁ బాఱినన్
విరిసెను నీవిబంధ మదివిస్మయ మందఁగఁ దోడి భామినుల్
పరిహసనం బొనర్పఁ బతి పాపభయంబున గంప మొందఁగన్. ॥94॥

చ. ఇరువురు నీలనీరజనిభేక్షణ లించినవేడ్కతోఁ బర
స్పర మెదిరించి కాంచనపుబంతులఁ దచ్చనవాటు లాడఁగా
ధరణిపుఁ డడ్డమై చనుడుఁ దద్భుజదండముఁ దాకి మిట్టి బి
ట్టురవడిఁ జెంది గ్రమ్మఱిన నుబ్బురపోయిరి భామినీజనుల్. ॥95॥

సీ. చెలువారు క్రొమ్మించునిలువుటద్దములలోఁ
బ్రతిబింబములు గానఁబడుటకతన
సికతామయం బైనసీమాంతరంబునఁ
బాదపద్మంబు లేర్పడినకతన
నలవోకయునుఁబోలె నాకస్మికం బైన
యంగాంగసంస్పర్శ మైనకతన
దిక్పాలు రొసఁగినదివ్యపుష్పంబుల
బహులంబు లగుసౌరభములకతన
తే. విరహవిభ్రాంతి నొక్కొక్కవేళలందుఁ
గళవళపువింతభాషలకతన నప్పు
డెవ్వఁడో యొక్కమాయావి యేఁగుదెంచె
నంతిపురమున కని లోఁగి రబ్జముఖులు. ॥96॥

వ. ఇవ్విధంబునం బరస్త్రీపరాఙ్ముఖుండును జగన్మోహనాకారుండును నగు నారాజకుమారుండు శుద్ధాంతకాంతామధ్యంబున నిర్వికారుండై చరించుచు నుపకారికాభవనంబులం గడచి యెడనెడం జంద్రకాంతవేదికావిటంకంబుల విశ్రమించుచుఁ బ్రబోధమోహాశబలితం బగుచిత్తంబుతో విరహవేదనాభరంబునం దూఁగాడుచుం బాదచారంబున నతిదూరం బరిగి యభ్రంకషంబును
బ్రతోళీరత్నవేదికామధ్యాసీనసిద్ధగంధర్వాంగనాప్రవర్తితసంగీతకంబును
దారహారగుంభనవ్యాపారపారంగతశంభళీనికాయంబును
బంచశరలేఖలేఖనవియాతదూతికానీతకేతకీగర్భపలాశంబును
కమలకల్హారబిసకిసలయప్రధాననానాశిశిరోపచారద్రవ్యసమానసత్వరసంచారికాజనాసారసంకుల
నగు దమయంతిప్రాసాదంబు డాయం జనియె నచ్చట. ॥97॥

ఉ. లేమ యొకర్తు వేడుక నళీకనళీకరణంబు జాతిగా
బూమియ దాను బన్నుకొని పోకలఁ బోవుచు నుండఁగా మృషా

భీమభవీభవంతి యయి బింబఫలాధరియోర్తు పార్థివ
గ్రామణి చూడ దానిమెడ గ్రక్కున వైచె మధూకదామమున్. ॥98॥

తే. వ్రాసె నొక్కలతాంగి క్రొవ్వాఁడిగోర
వర్ణములు దోడుతో మషీవర్ణములుగఁ
బసిఁడిగేదంగిఱేకునఁ బ్రస్ఫుటముగ
మదనలేఖంబు నర్మమర్మంబు మెఱయ. ॥99॥

తే. చంద్రరజమున నొకపూర్ణచంద్రవదన
చంద్రమండలతిలకంబు సఖికిఁ దీర్చెఁ
జంద్రశాలాశిలాప్రదేశంబునందు
నావహిల్లంగ నపుడు చంద్రానవస్థ. ॥100॥

తే. మహితలావణ్యవార్ధిలో మదనుఁ డెక్కు
కప్పురపుజోగుఁ గంటిమి కంటి మనుచు
నర్మగర్భంబుగా నొక్కనలినవదన
పొగడె సఖిచంటిమీఁదియొప్పులనఖంబు. ॥101॥

ఉ. భావము పల్లవింప నొకపంకజలోచన వ్రాసె నొక్కల
జ్జావతి మించుగుబ్బవలిచన్నులపై మకరీకలాపమున్
వావిరిఁ గమ్మనీరు మృగనాభిరసంబున మేళవించి యే
కావళి నాకసింధువున కన్వయలీల ఘటించునట్లుగాన్. ॥102॥

క. సారెయదె పొడువు మని యొక
సారె యొకతె యక్షకేళిసమయంబున ని
చ్చారతి నొకతెకుఁ జెప్పిన
సారె కనకపంజరమున సాధ్వస మందెన్. ॥103॥

ఉ.* వీఁడె నలుండు విశ్వపృథివీవలయైకవిభుండు వచ్చుచు
న్నాఁ డని భీమభూమిపతినందన యూరడిలంగఁ బల్కు పూఁ
బోఁడులమాట నేర్చికొని ప్రోది శుకాంగనయట్ల పల్కినన్
ఱేఁడిది నన్ను నేక్రియ నెఱింగెనొకోయనియుండె నాత్మలోన్. ॥104॥

తే. అంబుజానన కొల్వుకూటంబునందుఁ
గనకకలహంసశాబకాకార మైన
విడియపుంబెట్టెఁ జూచి యుర్వీధవుండు
దలఁచెఁ దనకూర్మిదూతఁ జిత్తంబులోన. ॥105॥

వ. ఇట్లు కన్యాంతఃపురంబుఁ బ్రవేశించి దమయంతీ సభాభవనద్వారంబు సేరం జనుదెంచి యొక్క పసిండియరఁగుమీఁదఁ గూర్చుండె, నప్పు డబ్బాలికారత్నంబు జననీప్రయత్నంబునం దత్సమీపంబున కరుగుటయును స్వయంవరకల్యాణమహోత్సవంబు సంపాదింపంబడుటయు శోభనారంభసంభ్రమంబులవలన నెఱింగినవాఁడు గావున నయ్యంభోరుహాక్షి సమాగమనం బపేక్షించుచుండె నప్పుడు. ॥106॥

తే. అనుఁగుఁదల్లికి వందనం బాచరించి

వరుస నిలువేల్పులకు మ్రొక్కి వలను మిగుల
బ్రాహ్మణులచేత దీవెనల్ వడసి పుణ్య
భామ లిచ్చు హేమాక్షతప్రతతిఁ దాల్చి. ॥107॥

ఉ. తల్లి మనఃప్రసాదసహితంబుగ నిచ్చినపుష్పదామమున్
బల్లవబాటలం బయిన పాణిసరోజమునన్ ధరించి యా
యల్లకతీవ్రసంజ్వరభరాలసకోమలగాత్రవల్లియై
యల్లన నేఁగుదెంచుకమలాననఁ జూచె విభుండు దవ్వులన్. ॥108॥

వ. ఇట్లు వీక్షించి నిషధాధ్యక్షుండు సాక్షాత్కరించిన మదనసామ్రాజ్యలక్ష్మియుం బోని యాధవళాక్షిసమక్షంబు చేరంజనియె నప్పుడు. ॥109॥

ఉ. ఎంతయు డాయ నేఁగియు మహీశుఁ డెఱుంగఁగ నేరఁడయ్యె వి
భ్రాంతివిదర్భరాడ్దుహితృపంక్తులలోన మృగాక్షి నప్పు డ
య్యెంతి యెఱుంగదయ్యె దిగధీశచతుష్టయదత్తశాంబరీ
ధ్వాంతనిగూఢుఁ డైనవసుధాధవునిన్ నికటస్థలంబునన్. ॥110॥

తే. అతివ విభ్రాంతివీక్షితుం డైననృపతి
కంఠమున వైచెఁ జేతిచెంగలువదండ
యది నిజంబుగ నికటస్థుఁ డయినవిభుని
యఱుత సంలగ్న మయ్యె నత్యద్భుతముగ. ॥111॥

తే. వాసనాదృష్ట యగు కాంత వైచినట్టి
బొందు నిజమయ్యె నన చోద్య మందె రాజు
తాను వైచినకల్హారదామకంబు
మాయ మగుటయుఁ దరుణి విస్మయము నొందె. ॥112॥

తే. ఒక్కచో నుండియును బాసి యున్నభంగి
భ్రాంతి నన్యోన్య మీక్షించి పతియు సతియుఁ
జేరి మిథ్యాపరస్పరాశ్లేషకలన
సత్యపరిరంభఖేలనాసక్తు లైరి. ॥113॥

శా. అంభోజానన భూమిపాలకునిచే నాశ్లిష్ట యయ్యు న్మదిన్
సంభావింప నతం డదృశ్యుఁ డగుటన్ సత్యోపగూహంబుగా
స్తంభావిష్కృతి వైరసేనియును వైదర్భిన్ గ్రహింపంగఁ బ్రా
రంభంబుం దగఁ జేయనించుకయు నేరండయ్యె నీక్షించియున్. ॥114॥

చ. మొదల శరీరసంగమసముద్గతసత్య మతిప్రకాశతన్
బిదప నలీకసంవిదుపబృంహితబాధతఁ బొంది యిద్దఱుం
బదపడి యంతరంగములఁ బ్రత్యయ మొందర యించుకేనియున్
గదిసి యొకళ్ళొకళ్ళ నిఱికౌఁగిటఁ జేర్చియునుం బ్రముగ్ధతన్. ॥115॥

ఉ. ఆరతిబోటికిన్ విభున కప్పు మనంబున విప్రలంభశృం
గార మొకళ్ళొకళ్ళ యిఱికౌఁగిటఁ బుట్టిననిండువేడ్కచే
[3]బోరన నారఁగూరి మదిఁ బొంగె ఘృతం బతిమాత్ర బోసినన్
గూరికి కూర్కి యాక్షణము గొబ్బునమండిన దీపమో యనన్. ॥116॥

వ. ఇవ్విధంబున సంయోగవియోగంబులవలన బోధమోహంబులు వహించుచు నవ్వరారోహహృదయనిర్విశేషం బగుసఖీజనంబు మెత్తమెత్తనఁ దోడ్కొనిపోవ నిజసభాభవనంబునకు నెట్టకేలకుం జనియె. ధరాధీశ్వరుండును ధారావాహికజ్ఞానప్రవాహంబునఁ దేలియాడుచు నంత నంతఁ గాంతారత్నంబుఁ గదియ నేతెంచె, నట్లు కొలువుకూటంబుఁ జొచ్చి యబ్బోటి హాటకపీఠం బలంకరించి సఖీపరివారపరివృతయై యక్కన్య తారకాగణపరివృత యగుచంద్రరేఖయుంబోలెఁ బొలుపారె నాసమయంబున. ||117||

ఉ. భావముఁ జూడఁగోరి యొకపార్శ్వమునన్ దమయంతిఁ జేరి ధా
త్రీపరుఁ డుండె శాంబరి ధరించియు భీమసుతావినోదసం
భావనకై సఖీజనులు పన్నినయాత్మమనోజ్ఞపుంస్త్వరూ
పావళిలో నిజాకృతి బయల్పడకుండఁగ రత్నవేదికన్. ||118||

దమయంతికడ కింద్రాదులదూతికలు వచ్చుట

వ. ఇవ్విధంబున నబ్బాల పేరోలగం బున్నసమయంబునఁ బ్రతీహారిణి యేతెంచి యింద్రాగ్నియమవరుణులు పుత్తెంచినదూతికలు మందిరద్వారంబున నున్నవా రని విన్నపంబు చేసి తదానుమతి వడసి ప్రవేశింపఁజేయుటయు, నాసందేశహారిణులు మందమందగమనంబున నా త్రైలోక్యసుందరిం జేరం జనుదెంచి సముచితసత్కారంబులు వడసి సఖీనిర్దిష్టంబు లగుమణిమయాసనంబులం గూర్చుండి, రాసంచారికాచతుష్టయంబునందు విస్పష్టమధురాలాపయు నర్మోక్తినిపుణయు నింగితాకారచేష్టావివేకవిశారదయునుం బుంవత్ప్రగల్భయు నగుజంభారిగారాపుశంభళి హస్తాంభోరుహంబులు మోడ్చి యిట్లనియె. ||119||

సీ. అవధారు దేవి ! దివ్యకిరీటకోటిసం
            దానితవికచమందారదామ
సందోహమకరందబిందుధారాధౌత
            సందీప్తచరణారవిందుఁ డైన
సంక్రందనుండు నాస్వామి న న్నాయింద్రు
            గారాబుసంచారిఁగా నెఱుంగు
పాలిండ్ల కొత్తుగాఁ బరిరంభణము సేసి
            యడిగె నీ సేమ మయ్యమరవిభుఁడు
తే. పారిజాతకమాల్యం బుపాయనమున
నముచిచమనుండు పుత్తెంచినాఁడు నీకు
గైకొనుము దీని నని యిచ్చె నాకవనిత
పూర్ణచంద్రనిభాస్య కప్పూవుదండ. ||120||

వ. ఇట్లు కనకకదళీపలాశగర్భగతం బై నిర్భరామోదమధురం బగుదివ్యదామం బయ్యాదిగర్భేశ్వరికి సమర్పించి యిట్లనియె. ||121||

ఉ. చంచలనేత్ర! దివ్యలిపిసంతతి భూజనముల్ పఠింపలే
రంచును మానెఁగాని నఖరాగ్రముననన్ లిఖియించి నీకుఁ బు
త్తెంచుఁ జుమీ మహేంద్రుఁడు మదీయకరంబున దేవతావనీ
కాంచనకేతకీకుసుమగర్భదళంబునఁ గార్యపద్ధతుల్. ||122||

తే. తెఱవ యిన్నాళ్లు నడుగఁ బుత్తేఁడు నిన్ను
నరయ నిది తప్పుగాదె? సంవరణవేళఁ
గట్టు మమరేంద్రుకంఠంబుఁ గప్పురంపు
పలుకు లెడఁబెట్టి కట్టినయలరుదండ. ॥123॥

చ. భువనములందు నెల్లఁనగడుపూజ్యము నాకముననాకభూమిలో
దివిజులు ప్రాభవాధికులు దివ్యకదంబములోఁ బులోమజా
ధవుఁడు వరేణ్యుఁ డానముచిదర్పహరుండు దృఢానురాగుఁడై
యువిద! నిను న్వరింప మది నువ్విళులూరెడు నెట్టిధన్యవో! ॥124॥

శా. ఏలోకంబునకై మహాక్రతుశతం బేకాగ్రతం జేసి నాఁ
డాలోకంబు నలంకరించుటకు ని న్నర్థించె జంభారి నీ
వాలేఖర్షభు నాజ్ఞ సేయఁదగదే యబ్జాక్షి! మైకోలుమై?
నాలస్యంబునఁ బోలె నైన నొకమా ఱల్లార్పు భ్రూవల్లరిన్. ॥125॥

సీ.* నందనోద్యానమందారకచ్ఛాయల
విశ్రమింపగ నీకు వేడ్క గాదె?
మందాకినీపాండుమహితసైకతములఁ
గ్రీడ సల్పఁగ, నీకుఁ బ్రియము గాదె?
దుగ్ధాబ్ధికన్యక తోడికోడలు గాఁగ
నొరిమమై నుంట నీ కొప్పు గాదె?
మధుకైటభారాతిమఱఁది రమ్మని పిల్చి
పనిగొంట నీకుఁ బ్రాభవము గాదె?
తే. మూఁడుసంధ్యల నీచేత మ్రొక్కు గొందు
రెవ్వ రిటు తొల్లి యా వేల్పులెల్ల నీకు
నర్థి మ్రొక్కంగ నునికి భాగ్యంబు గాదె?
యేలసందేహ? మమరేంద్రు నేలికొనుము. ॥126॥

ఉ. అద్దివిజాధినాయకునియానతి సేయుము చిత్తవృత్తి నొం
డెద్దియునుం దలంపకు మహీనపరాక్రమనీతిశాలి నీ
ముద్దుమఱందికుట్టి హరి మోసలఁగార్యభరంబు దీర్పఁగా
గద్దియమీఁదనుండి త్రిజగంబులు నేలికొనంగ నొల్లదే? ॥127॥

వ. అనిన విని యక్కన్నియ మిన్నకుండె, నపు డాపేరోలగంబున నున్నబోటికత్తియ 'లిది యుత్తమకార్యం' బనువారును 'నీప్రయోజనంబునకు విచారింపంబని లే' దనువారును 'దీనికిం దగినయుత్తరం బంగీకారంబ' యనువారును నై తమలోన గుజగుజలం బోవుచుండిరి. అనంతరంబ మందస్మితసుందరవదనారవింద యగుభీమనందన హస్తారవిందంబులు మోడ్చి సంక్రందనుం దలంచి వందనం బాచరించి తత్సందేశహారిణిం గనుంగొని యిట్లనియె. ॥128॥

తే. వేదములునాల్గు వేవేలవిధులఁ బొగడ
మనము వొగడెడువారమే యనిమిషేంద్రు?
వేఁడికొనియెదఁ జిగురాకుఁబోణి నిన్ను
హరిగుణస్తుతిసాహసిక్యంబు మాను. ॥129॥

సీ. శ్రుతి నుతింపఁగ నీవు నుతియించెచే యింద్రు
నతివ యీసాహసిక్యంబు మాను
సకలాత్మసాక్షికి శతమన్యునకు వేఱ
చెప్పంగవలయునే చిత్తవృత్తి
హరియాజ్ఞ లక్షించి యక్షరోచ్చారపా
రుష్యభారమున కోరుచునె జిహ్వ
సంక్రందనునిదివ్యసందేశవాక్యంబు
ధరియింతు మౌళిఁ బూదండఁబోలె
తే. రాజు నాఁగ నిజాంశసంప్రభవుఁ డైన
జిష్ణునకు నేను బరిచర్య సేయఁగలను
మున్నె నలునకు న న్నిచ్చుకొన్నదాన
నింక నొరునకు నెబ్భంగి నిత్తుఁ జెపుమ! ‖130‖

తే. నలుని వరియింపఁగోరెడునాకు నిప్పు
డింద్రుపలుకు లయుక్తంబు లింపు గావు
కామసుఖములు నిర్వాణకామమతికిఁ
[4]గరము రచియింప కునికి యుక్తంబు గాదె? ‖131‖

మ. ఇల వర్షంబులలోన భారతము భూయిష్ఠంబు నాల్గాశ్రమం
బులలోనన్ గృహమేధియాశ్రమమునుం బోలెం బయోజాక్షి యి
చ్చులఁ గావించెద భర్తృభక్తిగరిమన్ శర్మోర్మి కిమ్మీరని
ర్మలధర్మాగమమర్మనర్మసఖసమ్యక్కర్మకాండంబులన్. ‖132‖

ఉ. శర్మమె కాని యివ్విబుధసద్మమునందుఁ దలంచి చూడఁగా
ధర్మము సేయలే దిచట ధర్మము సేయఁగ నిర్విశంకతన్
శర్మము నొందనుం గలదు శర్మము ధర్మముఁ గాంచుటొప్పనో
శర్మముఁ గాంచుటొప్పనొ? విచారము సేయుము నెమ్మనంబునన్. ‖133‖

క. ఇందుండి యూర్ధ్వగతియును
నందుండి యధోగతియును నవసానమునన్
బొందును సజ్జనుఁ డిందును
నందును గలవాసి చూడుమా డెందమునన్. ‖134‖

ఉ. ఆతత మైనకర్మగతి నాయువు వీడ్కొను నప్పు డాత్మలోఁ
గౌతుక మావహించునది గావున నాకసుఖం బపథ్య మా
పాతసుఖోన్ముఖుం డయినపంచజనుండు భజించు దానిఁ గా
మాతురితాతిరేకమున నార్యుల కింపవుఁ దత్పురాకారముల్. ‖134‖

వ. అని పలికి యింద్రదూతికావాక్యంబులకు మనసువెట్టినబోటికత్తియలతలం పెఱింగి వారివదనంబుల వీక్షించి యి ట్లనియె. ‖136‖

తే. మీతలం పే నెఱుంగుదు మిన్నకుండుఁ
డంబుజాననలార! యాయాస ముడిగి
యే ననాదిసంచారిణి యైనయాత్మ
హేతుపంక్తికి విధికి నధీనబుద్ధి. ‖137‖

క. నియతి యచేతన మఖిలము
నియతిపరాధీన మిట్టినిజ మెఱిఁగినచో
నియతివశు న్నియమించుట
నియతి గుఱిచి గర్వసేఁత నిష్ఫల మరయన్. ||138||

క. లోకంబున నాకీటం
బాకైటభవైరి యెల్లయాత్మలకు నభీ
ష్టాకాంక్ష యొక్కచందమ
యాకీ లెఱుఁగంగవలదె హృదయములోనన్. ||139||

తే. కొన్ని జీవులు చిదిపి ఱా ల్గొఱికి బ్రతుకుఁ
గొన్ని నునుసోగవెన్నెల గ్రోలి పొదలు
భిన్నరుచు లైనవారికిఁ బ్రీతి సరియ
తగవు గా దిందులోన నేకతరగర్వ. ||140||

తే. అగ్రమార్గజాగ్రన్నిభృతాపదంధు
బంధుసంరక్షణము పాడి బాంధవులకు
నైనకార్యంబు గానికార్యమును దెలిసి
యాడుఁడా యేను మీమాట కడ్డమాడ. ||141||

వ. అని సఖుల నెల్ల నివారించి పురుహూతదూతికం గనుంగొని మఱియు నిట్లనియె. ||
142||

ఉ. స్వర్పతిచిత్తవృత్తి గలుషత్వము నొందునొ యన్భయంబు నా
కేర్పడలేదు విన్ము దివిజేశ్వరదూతిక! సప్తతంతుజా
గార్పణ మాచరించి కర మాదరణంబున నేను రాజకం
దర్పుఁడు నైషధాధిపుఁడు దన్ను నుపాస్తి యొనర్పఁ జాలుటన్. ||143||

చ. తనహృదయాధినాయకునిఁ దక్కగఁ దక్కొరు సన్నుతింపగా
వినుట సతీవ్రతంబునకు విగ్రహ, మిట్టిది ధర్మశాస్త్రవా
సన యటు గాన నోదివిజశంభలి! యింకిటఁ బట్టి నీకు మీ
యనిమిషరాజుపాదములయానసుమీ మఱి యేమి వల్కినన్. ||144||

వ. అని తెగనాడి యచ్ఛేడియ సముచితప్రకారంబున బిడౌజసుని దూతికను వీఁడుకొల్పె నగ్నియమవరుణులసంచారికలునుఁ దమతమకు నదియ యుత్తరంబుగాఁ గైకొని యయ్యుత్తమాంగనం దగినతెఱంగున నామంత్రణంబు చేసి చనిరి, యంతర్హితుం డైనధరణీకాంతుం డావృత్తాంతం బంతయు నెఱింగి సంతోషభరితాంతఃకరణుం డై యక్కాంతారత్నంబునుం గనుంగొనియె నప్పుడు. ||145||

నలుఁడు దమయంతీసౌందర్యమును వర్ణించుట

తే. ముదిత క్రొమ్మేనికాంతిలో మునిఁగె మొదల
నంత నానందరసవార్ధియందుఁ దేలెఁ
బిదప సమ్మోదబాష్పాంబుబిందుధార
యందు నవగాహనము చేసె నధిపుదృష్టి. ||146||

తే. మానవతిమూర్తి యాపాదమస్తకముగఁ
దిపుట వీక్షించి నిషధపృథ్వీకళత్రుఁ
డపుడు బ్రహ్మాద్వయప్రమోదాతిశాయి
మన్మథాద్వైతసుఖవార్ధిమగ్నుఁ డయ్యె. ||147||

చ. సుదతిముఖేందుమండలము సొంపున రాగరసాంబురాశి య
భ్యుదయముఁ బొంది యెంతయును నుబ్బిన వేల నతిక్రమించుచున్
మదిఁ గడుభీతిఁ బొందినక్రమంబున భూవరుదృష్టి సేరె న
మ్మదగజరాజయానకుచమండలతుంగమహీధ్రశృంగమున్. ||148||

చ. మగువముఖేందువం దమృతమధ్యమునన్ మునుగంగఁ బాటియో
మగువకుచద్వయంబునడుమం బడి రాయిడి దందపిల్లియో
మగువగభీరనాభిబిలమార్గముఁ దూఱి పరిభ్రమించియో
సొగపున రాజనందనుని చూపులు నిల్చెఁ దదంతరంబులన్. ||149||

ఉ. కాంత మెఱుంగుఁజన్నులకుఁ గ్రమ్మఱిక్రమ్మఱి వచ్చుచుండె నం
గాంతరసన్నివేశములకై యటు లేఁగియు నేఁగ లేక భూ
కాంతునిదృష్టి దిష్ట్రిమము గైకొనఁబోలు బలే! తదీయప
ర్యంతమునం దలందినకురంగమదంబను చిమ్మచీఁకటిన్. ||150||

క. రమణీనితంబచక్ర
భ్రమణంబున జిట్టిఁదిరిగి పడఁబాటియొ భూ
రమణునిచూపు పరిష్వం
గ మొనర్చెఁ దదూరుకదళికాస్తంభములన్. ||151||

ఉ. నేత్రమ నేను జీరయును నేత్రమ చీరకు నాశ్రయింపఁగాఁ
బాత్రత గల్లె నాకు నిటఁ బాత్రత లేదని నామసామ్యవై
చిత్రికతంబునన్ బలిమిఁ జేకొనినట్టులు రాజదృష్టి యా
క్షత్రియకన్యచారుకటిచక్రము నూరుయుగంబు దూకొనెన్. ||152||

వ. ఇత్తెఱంగున సఖీపరివారపరివృత యగునక్కాంతం గనుంగొని యంతర్గతంబున. ||
153||

క. వితతాప్రతిమాకారా
ద్భుతరూపవిలాసవిభవభూషిత యగునీ
రతిఁబోటి తేటపఱచున్
జతురాననహస్తశిల్పచాతుర్యంబున్. ||154||

తే. యౌవనాంభోధరోద్భూతహావభావ
వారిధారాభిపూరణశృంగారసరసి
యజ్ఞభవసృష్టివిద్యారహస్యభూమి
నిఖిలలావణ్యసీమ యీనీరజాక్షి. ||155||

తే. సాటి జంబేటి జంబాలజాలమునకుఁ
బాటి నూత్నహరిద్రావిభంగమునకు
దరము సౌదామినీదామధామమునకుఁ

గరముఁ బోలుపొందు దీనియంగములకాంతి. ॥156॥

ఉ. చంచలనేత్ర మేనినునుఁజాయకు సాటి యొనర్పఁగాఁ దగుం
గాంచనకేతకీకుసుమగర్భదళంబులు ధూళి బ్రుంగవే
సంచితభీతి నీసరసిజాక్షి తనుద్యుతి కోడి గాదె నే
వించెను వారిదుర్గ మరవిందవరాటకచక్రవాళముల్. ॥157॥

తే. ఇంద్రుఁ డింతికి రక్షగా నిడఁగఁబోలు
నాభరణవజ్రమూర్తి వజ్రాయుధంబు
నతఁడ యంతటఁ బోక బాణాసనంబు
నిఖిలమణిదీప్తి యనుపేర నిలుపఁబోలు. ॥158॥

తే. నెమలిపింఛంబుతోడ నీరమణివేణి
చెలిమి సేయుటఁ బగ గొంటఁ దెలియ నరిది
యందుఁ బువ్వులఁ బూజించినట్టి తెఱఁగు
నర్ధచంద్రప్రహారచిహ్నములకలిమి. ॥159॥

తే. అలకతిమిరాభిదృశ్యఫాలార్ధచంద్ర
మెలఁత యిది కృష్ణపక్షాష్ట మీత్రియామ
దీని ప్రాపుననేల సాధింపకుండు
విషమబాణుండు త్రిజగతీవిజయసిద్ధి. ॥160॥

తే. హరునికోపాగ్నిఁ బొగచూరి మరునిచాప
మసితకేసరపరివేష మైననాఁడు
హృదయమోహనశక్తి నీయందువదన
యంచితభ్రూలతారేఖ కైనయుపమ. ॥161॥

తే. సాయకంబులు మూఁటి ముజ్జగము గెలువఁ
బాలు పెట్టి శేషించిన బాణయుగళి
మదనుఁ డేతద్దృగంభోజపదమునందు
గౌరవం బొప్పఁ బట్టంబు గట్టఁబోలు. ॥162॥

తే. అతివ, ముష్టిప్రతిగ్రహార్హావలగ్న
సందియము లేదు వలరాజుచాపయష్టి
యట్ల గాకున్నఁ గురియంగ నెట్టు నేర్చెఁ
బ్రకృతిశాతకటాక్షనారాచవృష్టి? ॥163॥

క. చలదింద్రనీలగోళా
మలకోమలతారతారమండలములు ప
క్ష్మలములు ప్రాంతశ్వేతం
బులు చపలము లౌర మెఱుఁగుఁబోఁడినయనముల్. ॥164॥

మ. దళదిందీవరశాంతిఁ బంచషదళత్వక్స్ఫోటనానంతరో
జ్జ్వలరంభాతరుగర్భసంపుట లసచ్ఛాయాకలాపంబుతోఁ
గలయంగూర్చి చతుర్ముఖుం డొనరిచెం గాఁబోలు నాకర్ణశ
ష్కులికాపాంగకమైన యీచిగురుటాకుంబోఁడి నేత్రద్వయిన్. ॥165॥

చ. కలువలనుం జకోరములఁ గారుమెఱుంగుల గండుమీల వె
న్నెలలను దమ్మిరేకులను నిర్మలమౌక్తికరత్నశుక్తులం
దలఁచి పయోజగర్భుఁడు సుధారసధారలు రెంటిలో విసం
బులుఁ జిలికించి చేసెనొకొ పొల్పెసలారఁగ దీనినేత్రముల్! ||166||

తే. శ్రవణపుటకూపవినిపాతసాధ్వసమున
నిగిడి యవ్వలి కటు పోక నిల్చెఁగాక
యధికచపలస్వభావంబు లైనయట్టి
దీనికన్నులు దలచుట్టుఁ దిరిగి రావె? ||167||

క. కేదారములో శిశిర
ప్రాదుర్భావమునఁ జచ్చి పడసినయురుపు
ణ్యోదయమున నొకొ యీశా
తోదరికిం గన్ను లగుచు నున్నవి దమ్ముల్. ||168||

తే. త్రిభువనవ్యస్తసాయకత్రితయుఁ డైన
మరునితిలపుష్పతూణ మీమగువముక్కు
మానితశ్వాసనవసౌరభానుమేయ
పుష్పమయబాణయుగళాభిపూర్ణ మగుట. ||169||

సీ. నిబిడశైశవయౌవనీయసంధ్యావేళ
యాననచంద్రబింబామృతంబు
లపనామృతాంశుబాలప్రభాజాలంబు
బంధుజీవలతాంతబాంధవంబు
పరిపక్వబింబికాఫలవిడంబనముద్ర
విద్రుమద్రుమలతావినియమంబు
మదననారాచకోమలహైంగుళచ్ఛాయ
యస్మన్మనోనురాగాంకురంబు
తే. మహితలావణ్యగుణజాయమానబహుళ
మాధురీచిత్రశోభాసమన్వితంబు
ప్రార్థనాకల్పపాదపప్రాజ్యఫలము
తియ్యపూఁదేనియలగ్రోవి దీనిమోవి. ||170||

ఉ. భాసురమధ్యరేఖ కిరుపక్కియలందును మోవి కించిదు
చ్ఛ్వాసము నొందియున్న యది చంద్రనిభాస్యకు నే నొకప్డు ని
ద్రాసమయంబులం గలలరాకల నీకలకంఠిఁ గూడి వ
క్త్రాసవ మాని యాని దశనాంకుర మొత్తఁ గదా రసోద్ధతిన్. ||171||

ఉ. [5]ఈ గజరాజగామిని మదేతదయోగభరప్రభూతిమూ
ర్ఛాగతఖేదరాత్రిసమయావధిభూతవిభాతసంధ్య కా
లాగరుచిత్రకాంధతమసాంశసమన్విత జంభవైరికా
ష్ఠాగతరాగకర్త్రి ప్రకటద్విజసేవిత యౌట చిత్రమే! ||172||

ఉ. ఈయెలదీఁగఁబోణి కృపయేర్పడఁగాఁ దనలేఁతనవ్వుతో
వేయవ పా లపాంగముల వెంటఁ బ్రసాదము చేసిన న్నిశా

నాయకుఁ డెంతయుం బ్రియమునం గయికోఁడొక నాల్గుదిక్కులం
బ్రాయపుచంద్రిక ల్వడసి పాఱఁగ వైచుచు నప్పదార్థమున్. ॥173॥

తే. దాడిమీపక్వఫలబీజతతుల గెలిచి
దంతకురువిందపంక్తి యీతరుణి కమరు
సాంధ్యశీతాంశుమండలస్యందమాన
నవసుధారసబిందుబృందంబువోలె. ॥174॥

తే. మాటి కుద్వేగరాగాదిమార్జనమున
నతివిశుద్ధంబు లయినదంతాంకురములు
విమలముక్తావళీసమానములు దాల్చు
నీసరోజాక్షిముఖపద్మకేసరములు. ॥175॥

తే. వరశిరీషప్రసూనకేసరశిఖాగ్ర
పేలవంబుగ మేను గల్పించి ధాత
కలితసుకుమారసర్గప్రకర్షుఁ డగుచు
నిలిపె మార్దవ మాయింతిపలుకులందు. ॥176॥

ఉ. పచ్చనివృక్షవాటిక లపండులభిక్ష భుజించి నిచ్చలున్
వచ్చి పఠింపఁబోలుఁ బ్రతివారము గోయిల బ్రహ్మచారి పెం
పచ్చుపడంగ నీసరసిజాక్షిముఖద్విజరాజునొద్ద వా
విచ్చి లసత్ప్రసూనశరవేదరహస్యము లైనపల్కులన్. ॥177॥

తే. దీనికంఠంబునందు వాగ్దేవి యుండి
వీణ మొరయించుచున్నది వీను లలర
నదియ ముఖమున వాగ్భావ మాశ్రయించి
యమృతధారాప్రవాహరూపముగ నిల్చె. ॥178॥

తే. అబ్జగర్భుండు సుషమాసమాప్తియందు
నెత్తి చూడంగఁ బోలు నీయింతివదన
మంగుళీయంత్రణక్రియాభంగి నమరె
జిబుకమునయందు నానిమ్నసీమసంధి. ॥179॥

క. కమలాధిరాజ్యపదవీ
సమధిష్ఠిత మీవధూటి చారుముఖాంభో
జము మఱి యటు కా దన నే
నిమిత్తమున సేవఁ జేయు నేత్రాంబుజముల్. ॥180॥

చ. కమలము తండ్రి యైనయుదకంబుఁ గళానిధి మిత్ర మైనయ
ద్దమును నహర్నిశంబు నుపధావన సేసి వహించెనో సుమీ?
క్రమమున నీవధూమణిముఖప్రతిబింబవిలాససంపదన్
సముచితలీల యాచితకచారువిభూషణరాజికైవడిన్. ॥181॥

సీ. రాహుదంష్ట్రాంకురక్రకచఘాతంబుల
నొక్కొకపరి నొప్పి నొందకున్నఁ
బరివేషమిష మైనపాశబంధంబున

బహువారములు గట్టుపడకయున్నఁ
 బ్రతిమాసమును గుహూరాత్రివేళలయందు
నత్యంతనాశంబు నందకున్న
బలవత్కళంకకజ్జలపంకసంకర
స్ఫూర్తి మాలిన్యంబుఁ బొరయకున్నఁ

తే. గాక సరివోలఁ జాలునే కమలవైరి
యనధిగతదోష మైనయీయాతివమొగము
మధురబింబాధరోష్ఠంబు మాఱు గాఁగ
నమృతపూరంబు గలిగినయంతమాత్ర? ‖182‖

సీ. సకలశాస్త్రౌఘనిష్యందధారాసార
నవసుధారసవాట్ప్రణాళు లొక్కొ
రతిపంచబాణదైవతయుగ్మపూజనా
వసరనైవేద్యపూపంబు లొక్కొ
ధన్వరేఖాంచితైతద్భ్రూజ్యకావేణు
శాఖాశిఖత్వగంశంబు లొక్కొ
[6]బలభేదిముఖచతుర్భర్తిర్ముఖప మన
స్సారంగబంధపాశంబు లొక్కొ
తే. యధికదీర్ఘకటాక్షబాణాగ్రకషణ
శాణచక్రప్రసారమసారతరళ
భర్మతాటంకనేపథ్యభాసురములు
దీనివీనులు శ్రీకారమానదములు. ‖183‖

తే. పదియు నెనిమిదివిద్య లీపద్మనయన
శ్రవణముల రెంట నర్థ మర్థము గ్రహించె
నంతరుత్కీర్ణగంభీరహారిలేఖ
యది గదా వీనులందుఁ దొమ్మిదవలెక్క? ‖184‖

తే. అవటు శోభితమాణవకాభిరామ
యంచితోర్ధ్వగతాలింగ్యతాతిహృద్య
యద్భుతైకనిదానశోభాస్పదంబు
కంబుబిబ్బోకవతి దీనికంఠలక్ష్మి. ‖185‖

క. కవితాగానప్రియవా
గ్వివరణసీమావిభాగవిధిరేఖలు నా
ధవళాక్షికంఠసీమం
బ్రవిమలరేఖాత్రయంబు ప్రస్ఫుట మయ్యెన్. ‖186‖

క. కాంతాబాహుద్వంద్వా
త్యంతపరాజయసమాశ్రితాంభోదుర్గా
భ్యంతరము లైనబిసముల
కంతర్నిర్వ్యథనకలన మది యెట్లొక్కో? ‖187‖

క. తరుణి యతిలలితపర్వ

స్మరపంచశరీసమానమహనీయనఖాం
కురమృదులాంగుళీవిలస
త్కరపంకజయుగళి దీని, దరమె నుతింపన్? ‖188‖

తే. జలరుహాననదోర్లీల గెలువఁబోలుఁ
గేలిమై నీమృణాళికాకిసలయములఁ
గాక యివి యేల మిన్న కీకరణి మునుఁగు
కీర్తి యనుపేరి బహుళదుష్కీర్తియందు? ‖189‖

సీ. గంధవారణకుంభగౌరవస్ఫురణంబు
కనకకుంభములకుఁ గల్గెనేని
లికుచకోమలకాంతిలీలావిశేషంబు
చక్రవాకములందు జరిగెనేని
మాలూరసౌభాగ్యమహిమానుభావంబు
దాడిమీఫలములఁ దగిలెనేని
నసకలోన్మీలితప్రసవగుచ్ఛచ్ఛాయ
యజ్జకోరకముల కబ్బెనేని
తే. గాని సరిసేయఁ గారాదు వానిఁ దార
హారనిర్ఝరసలిలధారావధౌత
కాంచనాచలశృంగభాగంబు లగుచు
రాజితము లైనదీనివక్షోజములకు. ‖190‖

తే. నలువ సన్నంబుగా దీనినడుము గీసి
యౌవనమునకు నిచ్చె నాయంశమెల్ల
నది యుపాదానమునఁ గదా యిది సృజించె
నున్నతములైనయేతత్పయోధరముల. ‖191‖

చ. అరయ ననంగరాజ్యవిభవాభ్యుదయంబు ప్రకార మిట్లపో
కర మన దైనయాసుదతికౌను వళిత్రితయంబుచే నిరం
తరమయి యాక్రమింపబడె దానికి దో డొకపొత్తునం బయో
ధరములు రాయుచున్నయవి దర్పవిజృంభణలీల యేర్పడన్. ‖192‖

తే. ప్రబలవక్షోజహేమకుంభములు సూచి
లలితరోమావళీరజ్జులతికఁ జూచి
నాభికూపంబుఁ జూచి నానయనయుగము
తృష్ణ వహియించుచున్నది దీనియందు. ‖193‖

తే. నాభి యుత్పాటితాలాన నవ్యబిలము
రోమవల్లరి శృంఖలాదామకంబు
కామమదవారణమున కీకంబుకంఠి
వలుదచనుదోయి గురువప్రవాస్తుభూమి. ‖194‖

తే. ప్రతిఫలించు ప్రవేణికాభారరచిత
మల్లికలు రాజతాక్షరమాలికలుగ
శంబరారాతివిజయశాసనసువర్ణ

పట్టికయుఁబోలె నొప్పు నిపఁపణఁతిపీఁపు. ‖195‖

క. తనజనకుఁడు శౌరి సుద
ర్శనచక్రముననను జయించె జగ మని మరుఁ డీ
వనిత యదర్శనకటితట
ఘనచక్రంబున జయింపఁగాఁ దలఁచెఁ జుమీ. ‖196‖

శా. ఏదే నొక్కమనోహరాంగకముచే నీయిందుబింబాస్య హే
లాదర్పంబునఁ బిప్పలచ్ఛదము గెల్వంగాఁ దలంచెం జుమీ
లేదే నన్యమహీజపత్రములువోలెం గాక యేలా భయ
ప్రాదుర్భావమునం జలించు నది నిర్వాతప్రదేశంబునన్? ‖197‖

తే. చిగురుఁబోణి భ్రూవల్లరిచిత్రరేఖ
యింతినాస తిలోత్తమ యింత నిజము
చెలువయూరుకాండద్వయియాస్సృష్టి రంభ
మానినీమణిమధురోక్తి మంజుఘోష. ‖198‖

తే. ఊరుకాండద్వయమున నీయుత్పలాక్షి
సమదవారణరాజహస్తంబు గెలిచె
నదియ కారణముగఁ గదా యధికలజ్జఁ
బొంది ముడిఁగించునది యాస్యపుష్కరంబు. ‖199‖

తే. వనిత నానారదాహ్లాదివదనకమల
నీలకుంతల కుచశైలశిలిభృగువు
చామ శ్రీమహాభారతసర్గయోగ్య
కారణవ్యాసకలితోరుగౌరమహిమ. ‖200‖

చ. సుదతి మనంబునం దలఁచి చూడఁ జతుర్దశియౌ నరుంధతీ
మదనపురంధ్రిదైత్యరిపుమానవతీనవమాతృకాజన
త్రిదశవరేణ్యభామలకు దివ్యమహామహిమానుభావసం
పద నటు గాక గుల్ఫపరిపాటి కదృశ్యత సంఘటిల్లునే? ‖201‖

సీ. పల్లవంబులు దీనిపదకాంతిలవములై
పల్లవశబ్దలాభంబు నొందెఁ
బపడంబుమీఁదికోపముననో యీకాంత
పాదంబు లత్యంతపాటలములు
శుద్ధపార్ష్ణులు గానఁ జూ దీనియంఘ్రులు
గరియూథపతియానగరిమ గెలిచెఁ
దోయజభ్రాంతినో యీయింతియడుగుల
నలువొప్పఁ బాయకున్నయది లక్ష్మి
తే. తరుణిపదములయది యలక్తకరసంబొ?
కాక త్రైలోక్యభామాభిరామమౌళి
భాగవిన్యాససంలగ్నబహుళనూత్న
చారుసీమంతసీమసిందూరరజమొ? ‖202‖

తే. శిశిరకాలంబునందు నిశ్శేష మైన

జలజసస్యంబు సృజియింపఁదలఁచి బ్రహ్మ
యాచరింపఁడె యీకాంతయాస్యహస్త
పాదసౌభాగ్యములయందుఁ బంచభిక్ష. ||203||

క. వినుతయశఃపాదాంగు
ష్ఠనఖాస్యము లనెడిపూర్ణచంద్రచతుష్కం
బును ధరియించుట నొకొ యీ
వనిత చతుష్షష్టికళల వాసన కెక్కెన్. ||204||

చ. అని చికురాదియుం బదనఖాంతముగాఁ జిగురాకుఁబోఁడి నె
మ్మనమున సంస్తుతించి యసమానవిలాసకళావినిర్జితా
తనుఁ దను నవ్వధూమణికిఁ దత్సమయంబునఁజూప వేఁడి యొ
య్యన దిగడాఁచె భూపతి దిశాధిపకల్పిత యైనశాంబరిన్. ||205||

ఆశ్వాసాంతము

ఉ. భానుసమాన! మానగుణబంధుర ! బంధురమానిదాన! దా
నానుకృతాంబువాహధనదాంబుదవాహనకామధేనుసం
తానకకర్ణ! కర్ణసుఖదాయివచోరచనాధురీణ! రీ
ణానతరాజ! రాజమకుటాంఘ్రిసరోరుహభావితాత్మకా! ||206||

క. కమలభవవంశపావన!
విమలాంతఃకరణ! బాహువిక్రమకేళీ
యమళార్జునమదభంజన!
సమరార్జున! నిరభిసంధిసౌజన్యనిధీ! ||207||

స్రగ్విణి. తల్లమాంబాసుతా! ధైర్యహేమాచలా!
పల్లవాదిత్యసౌభాగ్యభాగ్యోదయా!
పల్లవోష్ఠీకుచప్రాంతభాగద్వయీ
గల్లపాలీలసత్కామముద్రాంకురా! ||208||

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతం బైనశృంగారనైషధకావ్యంబునందుఁ దృతీయాశ్వాసము.

[1] ‘కటికతనంబుఁ బూని' అని పా

[2] ‘తలప నధమర్ణుఁ డొక్కప్రధానమాత్ర, మిచట నొక్కటి గొని' అని వ్రా.ప్ర.

[3] ‘బోరన నాఱియాఱి మఱి పొంగె’ అని పా.

[4] ‘దలఁప రుచియింప వట్టిచందంబు గాఁగ' అని పా.

[5] ఈ పద్యము పూర్వముద్రితపుస్తకములలో లేదు. వ్రాతపుస్తకములో దొరికినది.

[6] ‘బలభేదిముఖచతుర్బర్హిర్ముఖోన్మనః, ప్రతిబంధవాగురాపాశ మొక్కొ’ అని పా.

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

చతుర్థాశ్వాసము

శ్రీమచ్చరణాంభోరుహ
చామీకరకటకఘటితసమదారాతి
స్తోమ? దయారఘురామ! ర
మామందిరలసదపాంగ! మామిడిసింగా! ||1||

నలుని రాయబారము

వ. అవధరింపు మివ్విధంబున విబుధమాయాంధకారంబు దూరం బగుటయుం గట్టెదుర నాజగజెట్టి జవనిక వాయందట్టినం బొడసూపుబహురూపుతెఱంగున, జలధరతిరోధానంబు వాసినం బ్రకాశించు నాహిమధామునిపగిది, నవిద్యావరణంబు విరిసినం దోఁచుపరమాత్మునిప్రకారంబున, దోహదపలాలజాలంబు విరిసినం బ్రేక్షణీయం బగుపుండ్రేక్షుకాండంబుభంగిఁ, బరమాద్భుతాస్తనిమేషముద్రుండును నిర్భిదరోమప్రరోహుండును నిశ్చలాంగుండును వైశాఖస్థానకలితుండును నిర్వికారుండును నై భీముభూపాలపుత్త్రికకు నేత్రవిషయీభావంబు భజియించె, నప్పు డప్పుడమిఱేనిం గనుంగొని సంభ్రమంబును భయంబును లజ్జయు మనంబునం బెనంగొనంగ నంగనాజనులు సమయసముత్థానఝుళఝుళాయమానమణితులాకోటివాచాటీభవత్సభాభవనాళిందంబుగా నందఱుం బ్రత్యుత్థానంబు సేసిరి. ధీరోదాత్త గావున నయ్యాదిగర్భేశ్వరి సమున్నతకనకాసనంబున మున్నున్నయునికిన యుండి యనిర్వచనీయం బైనయానందంబు డెందంబున ననుభవించుచు 'నెవ్వండ? వెందుండి యేతెంచి, తెట్టు వచ్చితి?' వని యడుగనుండి మరలఁ జంద్రుండొ! యుపేంద్రుండో! కంతుండో! జయంతుండో! యని సందియం బందుచు మొదల హంసంబు సరసబిసనీపలాశంబుమీఁదఁ జరణనఖాగ్రంబున లిఖియించి చూపినం జూచినచిత్రరూపంబుతో రూపంబు సంవదించుటం జేసి యీతండు నిషధరాజని యెఱింగియు శుద్ధాంతసదనప్రవేశంబు దుర్లభంబు గావున మిగుల విశ్వసింపక నిమేషనిస్స్పృహంబు లైనవిలోచనంబుల సాద్భుతంబును సకౌతుకంబును సానురాగంబునుంగా విలోకించుచు. ||2||

తే. అతివ మిథ్యావలోకనాభ్యాసకలన
నిజముగా రాజుఁ జూచియు నెమ్మనమునఁ
దాల్పదయ్యెను శాలీనతాభరంబు
తథ్యమిథ్యావివిక్తి ముగ్ధలకుఁ గలదె? ||3||

ఉ. కేవలసాధ్వసంబున సఖీజను లూరక యుండఁగా మనో
భావపిధానయత్నపరిపాటి ననాదరముద్రచేఁ దిరో

భావము నొందఁజేసి ముఖపద్మ మొకంచుక వాల్చి పల్కె నా
నావిధచిత్రవాక్యరచనాచణ భీమతనూజ నేర్పునన్. ||4||

సీ. ప్రణతమౌళిమణిప్రభానికాయంబుతోఁ
బానీయమున నర్ఘ్యపాద్య మీగి
యత్యంతమధురవాక్యప్రపంచములతో
శర్కరాదులమధుపర్క మీగి
ప్రవిమలం బైనసద్భావవైభవముతోఁ
బృథులకాంచనరత్నపీఠ మీగి
పరమసేవావిధావిరచితాంజలితోడఁ
బ్రముదితం బగుమనఃపద్మ మీగి
తే. యాతిథేయుల కభినవాయాతుఁ డైన
యతిథి తనయింటి కేతెంచునపుడు సేయు
సత్క్రియాచారవిధికలాసరణి యండ్రు
ధర్మశాస్త్రోపనిషదర్థధర్మవిదులు. ||5||

తే. అనఘ! యిదె హేమరత్నసింహాసనంబు
ఇచ్చగలదేనిఁ గూర్చుండు మిందు వచ్చి
కాక కార్యాంతరాసక్తికారణముగ
నేఁగఁదలఁచినవాడవో యెచటికైన? ||6||

తే. నవశిరీషసుమంబులనవకమునకు
నన్నదమ్ములు వోని నీయడుగుఁదమ్ము
లెంతదూరంబు నడపింప నిచ్చగించె
నొక్కొ నిర్దయ మైననీయుల్ల మిపుడు? ||7||

సీ. ఏదేశమున నుండి యెచ్చోటి కేఁగెదు?
సంకేత మెయ్యది సంజ్ఞ నీకు?
రక్షాధికృతజనవ్రాతపాలిత మైన
శుద్ధాంత మెబ్భంగిఁ జొచ్చి తిపుడు?
ఫల మేమియొక్కొ యీపటుసాహసమునకు
మముఁ గృతార్థలఁ జేయుక్రమముదక్క
నాభీలదౌవారికాంధంకరణి యైన
శక్తి నీ కేవిద్య సంభవించె?
తే. నైలుఁడవొ! యైలబిలుకూర్మి యాత్మజుఁడవొ!
పంచబాణుండవొ! దేవపతిసుతుఁడవొ!
చంద్రుఁడవొ! యింకఁ బెక్కుభాషణము లేల!
నిజము దప్పక చెప్పుము నిషధపతివొ! ||8||

క. ఆరము నీయుదయమునకు
గారణమై యేకులంబు గాంభీర్యమునన్
దారాపతిఁ గన్న పయః
పారావారంబుతోడఁ బ్రతిఘటియించెన్? ||9||

తే. మానవుఁడ వైతివేని యిమ్మహి కృతార్థ

విబుధలోకంబ లోకంబు వేల్పు వేని
భువనముల కెల్ల మీఁ దధోభువన మీవు
భుజగరాజాన్వయమునందుఁ బుట్టితేని. ||10||

ఉ. వానిఁ బ్రశంససేయఁదగువాఁడు కృతార్థతముండు వానిచే
నీనిఖిలంబు పావన మహీనకృపావిభవం బెలర్ప నె
వ్వానిగృహాంగణంబునకు వచ్చెడిత్రోవరజంబులందు నీ
మానితపాదయుగ్మక మమర్చుఁ బ్రఫుల్లసరోజదామమున్. ||11||

వ. గుణాద్భుతం బైనపదార్థంబు వర్ణింపకునికి యసహ్యాశల్యం బైనవాగ్జన్మవైఫల్యంబు ధూర్జటిజటాకిరీటాలంకారం బైనశశాంకునిసౌకుమార్యంబును నమృతంబునకు నుత్పత్తిస్థానం బగుపయోనిధానంబు గాంభీర్యంబును విశ్వవిశ్వంభరాంభోజకర్ణికాయమానం బగుసువర్ణాహార్యంబు ధైర్యంబును విభ్రమభ్రూలతాభంగలీలావిజితసుమనస్సాయకవిలాసరేఖాసారం బై నిర్వికారం బైనయాకారం బెవ్వరియందునుం గలదె! యేము కృతార్థుల మైతిమి. మాజన్మంబులు సఫలంబు లయ్యె. మావిలోచనంబులు భాగ్యంబులు సేసె. వీనులు భవదుదంతశ్రవణకుతూహలాధీనంబు లయియున్నయవి. వాగమృతంబు వానికిం బ్రసాదింపు మనుటయు. ||12||

ఉ. అంకిలి లేక యప్పు డరుణాధరపల్లవనిర్గతంబు లై
పంకరుహాయతాక్షి నునుఁబల్కులు తేనియ లొల్కుచున్ శ్రవో
లంకృతులై నృపాలుమది లగ్నము లయ్యె వినోదలీల కై
మంకెనపూవుఁజాపమున మన్మథుఁ డేసినతూపులో యనన్. ||13||

వ. అనంతరంబ దమయంతీశాసనంబున సఖీజనంబు కనకాసనంబు వెట్టిన. ||14||

ఆ. అవ్వరాసనంబునందు నాసీనుఁడై
యర్కుఁ డుదయశిఖరియందుఁ బోలెఁ
గొనియె నిషధరాజు వనజాతముఖులచే
నాతిథేయ మయినయర్ఘ్యపూజ. ||15||

వ. ఇట్లు సంభావితుండై యంభోరుహాక్షులు తన్ను వీక్షించుచు సంజాతకౌతుకంబున వింజమా కిడినభంగి నూరకుండ సప్పుణ్యశ్లోకుండు ప్రావృషేణ్యపయోధరధ్వానగంభీరం బైనయెలుంగున దమయంతి నుద్దేశించి. ||16||

సీ. ఏను దిక్పతులయాస్థానంబునం దుండి
యరుగు దెంచితి నీకు నతిథి నగుచుఁ
బ్రాణంబులును బోలె నంతరంగమునందుఁ
దత్కార్యభరమును దాల్చినాఁడఁ
జరితార్థముగఁ జేయఁ జను నాదుదూత్యంబు
నాతిథ్యసత్కార మదియ నాకుఁ
గాలయాపన సేయఁ గాదు నిశ్చయముపైఁ
గర్తవ్య మగునట్టి కార్యమునను
తే. నుల్ల మిప్పు డేకాగ్రమై యున్నయదియె?
యవసరం బౌనె దేవరహస్యమునకు?

వింతవారలు లేరుగా యింత నంత?
నువిద! మనవారలేకదా యున్నవారు?॥17॥

క. నాకౌకఃప్రవరులు ని
న్నాకాంక్షించిన ప్రయోజనాంశము దిరమై
యాకర్ణింపుము చెప్పెద
నాకర్ణపుటాయతాక్షి! యవధానమునన్.॥18॥

వ. పాకశాసన పావక పరేతరాజ పాశపాణులు పుత్తేరఁ బని పూని వచ్చితిఁ, జిత్తగించి యక్కార్యంబు విను, మప్పరమపురుషులు పరిషన్మధ్యంబునం బంకజాసను తనూభవునివలన ద్రిభువనమోహనంబు లైన నీరూపలావణ్యవిలాసవిభ్రమాదిగుణంబులు విని వినుకలి వలవంత నెంతయుఁ జలించి పంచేషు లుంఠితధైర్యవిత్తంబు లగు తమచిత్తంబులం గలవృత్తాంతంబు లంతయుం దెలియం జెప్పి, రిప్పు డయ్యాశాపతు లాశాపాశంబులఁ గట్టువడినారు. వారియందును సంక్రందనుండు.॥19॥

తే. నందనోద్యానవీథికాంతరములందుఁ
బూర్ణచంద్రాస్య! విహరింపఁ బోవ వెఱచుఁ
గల్పతరుపల్లవంబులు గమిచి మేసి
కోకిలం బెప్డు గూయునో కొసరి యనుచు.॥20॥

తే. పరమ మగుకోటి కెక్కె నోపద్మనయన!
నవనవం బైననీజవ్వనంబుతోన
యసమబాణునిచాపంబునందు గుణము
భామ! నీయందు సుత్రాముప్రేమగుణము.॥21॥

ఉ. ఆరసి చూచి తాపమునయందును రూపమునందుఁ బూర్ణిమా
తారకరాజుగాఁ దలఁచి తన్వి! భవద్విరహాతురుండు జం
భారి నిగుడ్చు భ్రాంతి నుదయావసరంబుల నొద్దనుండి రో
షారుణ మైనలోచనసహస్రము బాలసహస్రభానుపైన్.॥22॥

తే. మూఁడుకన్నులవేల్పుతో మోహరించి
నేఁడు దేహంబు లేక యున్నాఁడు దాను
వేయికన్నులవేల్పుతో విగ్రహించి
వనిత! యిం కేమి గానున్నవాఁడొ మరుఁడు.॥23॥

చ.* చిలుకలు వల్కునో చెవులు చిల్లులు వోవఁగ నంచు నెన్నఁడున్
వెలలఁడు నందనోపవనవీథులకై యటు మౌళిభాగని
ర్మలశశిరేఖమీఁదియపరాధమునన్ గజదైత్యశాసనుం
గొలువఁడు పాకశాసనుఁడు గోమలి! నీపయి కూర్మిపెంపునన్.॥24॥

తే.* స్మరశిలీముఖకుసుమకేసరపరాగ
ధూళిపాళిక చుళుకించెఁ దూర్పుదిక్కు
ఇంతి! వేగన్నులును గానఁ డింద్రుఁ డిపుడు
నీవిలాసంబుపెంపు వర్ణింపఁదరమె.॥25॥

తే. విరహతాపప్రశాంతికై విబుధపతికి
నార్ద్రపర్యంకవిధికిఁ గా నపచయింప
బరులలేములు వాపంగఁ బాలుపడిన
యమరతరువుల కొదవెఁ బుష్పములలేమి. ||26||

మ. విను వైదర్భి! భవద్వియోగదవథూద్వేగంబు వారించుచున్
దినముల్ పుచ్చుచునున్నవాఁడు విబుధాధీశుండు మందాకినీ
కనకాంభోరుహనాళకల్పితనవాకల్పంబులం జారునం
దనమందారతరుప్రవాళమయచింతారత్నతల్పంబులన్. ||27||

ఉ. పుష్పధనుర్లతామధుపపుంజగుణక్వణనం బొనర్చి వా
స్తోష్పతికర్ణముల్ మనసిజుండు చెవుడ్పడఁ జేసె నక్కటా!
గీష్పతి యేమి చెప్ప నిటఁ గ్రిందఁ బలారికిఁ గామవిక్రియా
దుష్పథవృత్తికిన్ మనసు దూర్పమికై బహునీతిశాస్త్రముల్. ||28||

తే. చెలువ! జంభారియాసకుఁ గొలఁది యేది?
తా సహస్రాక్షుఁడై యుండి దైన్యవృత్తి
నభిలషించుచునున్నవాఁ డాత్మలోనఁ
జంచలం బైననీకటాక్షాంచలంబు. ||29||

క. ఏవేల్పు సోమపీథులు
సేవింతురు ముఖ్యతనువు శివునకు నేవే
ల్పేవేల్పు వెలుఁగులకు గని
యావేలుపు నిను వరింప నాకాంక్షించెన్. ||30||

ఉ. స్థాణునిలోచనాంచలము దాపుఁగఁ దీవ్ర తరార్చుల్ల నిజ
ప్రాణముఁ గొన్ననాఁటిపగ యాత్మఁదలంచియొ నీకటాక్షదృ
క్కోణము ప్రాపున స్మరుఁడు గోల్కొని పంత మెలర్పఁగాఁ గొనెన్
బాణదశార్ధపాతమునఁ బావకుభూరిమనోభిమానమున్. ||31||

తే. ఉవిద! సోమరసం బన్న నోకిలించు
నడిచిపడు నాజ్యహోమమంత్రాహుతులకు
నిచ్చ సేయఁడు మనములో నిధ్మములకుఁ
బావకుండ నేఁడెల్లి నీపై విరాళి. ||32||

తే. తరుణి! యాత్మప్రతాపసంతప్తుఁ జేసి
పుష్పనారాచుఁ డగ్నికి బుద్ధి సెప్పె
'నాత్మ వత్సర్వభూతాని' యనెడు నీతి
నన్యతాపంబు శిఖి మానునట్లు గాఁగ. ||33||

క. కుసుమాయుధబాణంబులఁ
గసుగంది భవద్వియోగకలుషత నర్చా
వసరంబుల నర్చకు లిడు
కుసుమములకు వెఱచు వహ్ని కువలయనేత్రా! ||34||

ఉ. బాలిక! నీవు హేతువుగ భానుకులాభరణంబు దక్షిణం

బేలెడురాజు ధర్మముల కెల్లను గందువ ధర్మరాజు లో
దాలి మనోభవాగ్నిఁ దనతాలిమి నాహుతిగాఁ గ్రమంబునన్
వేలుచుచున్నవాఁ డభినివిష్టసుఖైకఫలాభాకాంక్షియై. ||35||

క. చండజ్వరజర్జరమును
బాండురమును నైనమేను బాలిక! తాల్చెన్
దండధరుఁ డిపుడు సుమనః
కాండౌజఃకీర్తిభారకలితుఁడ పోలెన్. ||36||

క. బిసరుహలోచన! సంధ్యా
ఘుసృణసమాలంభకర్మకుతుకారంభ
వ్యసనసముజ్జృంభిత యగు
దెస నేలెడురాజు నిను మదిం గామించెన్. ||37||

క. మదిరాక్షి! జలధి నశ్వా
వదనోత్థిత మైనహవ్యవాహను పోలెన్
హృదయస్థానస్థిత మగు
మదనానల మబ్ధిరాజుమద మణఁగించెన్. ||38||

తే. తరుణి! తద్భుజమధ్యమధ్యంబునందు
నవమృణాళకదండఖండంబు మెఱయుఁ
దన్మనోమగ్నమదనాస్త్రతతులచేత
నక్షణంబ శతచ్ఛిద్రమైనభంగి. ||39||

వ. ఈచందంబునం ద్రిలోకతిలకులగు నాదిశావల్లభులు భవదాయల్లకభరం బను వెల్లి మునుగంబాఱు నెల్లి నీస్వయంవరమహోత్సవం బని విని తపనసంకాశంబు లైనవిమానంబు లెక్కి యేతదర్థంబున నిజశుద్ధాంతకాంతాజనంబు విరహసంతాపభాజనంబుగా నిశితనిస్త్రింశనీకాశం బగునాకాశంబు డిగ్గి పాదార్పణానుగ్రహంబున మహీమండలంబు గృతార్థంబుగా నిప్పు డిప్పురంబున కనతిదూరంబుననున్నవారు. యదృచ్ఛాగతుం డైననన్నుం గనుంగొని నామనంబున సందేశాక్షరంబులు వ్రాసి జంగమలేఖంబు గావించి నీసకాశంబునకుం బుత్తెంచిరి. కుసుమశరభిల్లశరశల్యవిశల్యౌషధీవల్లి వగునిన్నుం బరిష్వంగంబు సేయను, ననంగలీలాలహరీతుషారం బగునీశరీరంబుసోకున నంతరంగపరితాపం బపనయింపను, నిష్పీతపీతాదర్పంబులగు నీయంగంబు లపాంగంబులకు లేపం బొనర్పను, బ్రసవనారాచశరాసనాతివిభ్రమభ్రూవిలాసం బగునీముఖశ్రీసముల్లాసంబునకు నుల్లసిల్లను, సుమనగకోదండచండాలసంస్పృష్టిదోషదూషితు లగుతమ్ము నీకటాక్షవిశేషసాంద్రచంద్రాతపాలోకంబుల నభిషేకింపను, భవచ్చరణకమలసేవాహితమహత్త్వంబున మదనాపమృత్యుదేవతవలన నిజప్రాణంబులకుఁ బరిత్రాణంబుఁ గావింపనుం దలంచుచున్నవారు. కుశలప్రశ్నపూర్వకంబుగా నాగీర్వాణులు నీకుం జెప్పుమనినపలుకులు గొన్ని గలవు వాని నాకర్ణింపుము. ||40||

క. ఆదిత్యుల మగుమాకును
నీదోర్లతికాయుగంబు నిర్భరసుఖవ

ర్షోదయకారణ మై సం
సాదించుం గాక తరుణి! పరివేషంబుల్. ||41||

శా. ఔదాసీన్యము నుజ్జగించి విను వాక్యం బస్మదీయంబు మి
థ్యాదోషం బొకయింత లేమి కఖిలాంతర్యామి త్రైలోక్యమ
ర్యాదాస్థాపకుఁ డంగజుండు గుఱి యీయర్థంబు నిక్కంబు
పాదాంభోజరజఃప్రసాదములు మా ప్రాణంబు లబ్జాననా! ||42||

శా. మాదివ్యత్వము నీకు నిత్తు మని సంభావింప సి గ్గయ్యెడిన్
వైదర్భీ! భవదీయరూపవిభవైశ్వర్యంబు మాభూమియం
దేదీ? దీనికిఁ బ్రత్యయం బిదియ పో యే మెల్లనుం గూడి నీ
పాదాంభోజము లాశ్రయించెదము తాత్పర్యంబు సంధిల్లగన్. ||43||

మహాస్రగ్ధర. త్వదరాళభ్రూలతాద్వం
ద్వమున మదనుఁ డోతన్వి ధన్వీత్వ మొందెం
ద్వదుదంచన్మందహాసో
దయము వనిత! కందర్పు జైత్రాస్త్రుఁ జేసెం
ద్వదపాంగాలోకనశ్రీ
తరుణి! మరుని మత్స్యధ్వజుం గా నొనర్చెం
ద్వదధీనం బెల్ల సాము
ర్థ్యము రతిపతికిం దామ్రబింబాధరోష్ఠీ! ||44||

శా. నీలావణ్యపయోధియందు నలరు న్నేత్రాబ్జముల్ నీమనో
జ్ఞాలాపంబులయందు గర్ణములు నీయాలింగనప్రక్రియా
కేలి న్మేనులు నీముఖాస్వదనసక్తి న్నాలుకల్ మాకు నో
బాలా! స్వప్నసమాగమంబుల నిశాపర్యంతయామంబులన్. ||45||

వ. అని బృందారకచతుష్టయంబు నీతోఁ జెప్పు మనెం గావున. ||46||

క. సురసార్థవాచిక స్ర
క్పరిపాటీవిశదరసనపత్త్రుఁడ నగు న
న్నరవిందపత్త్రలోచన!
చరితార్థునిఁ జేయు కార్యసాఫల్యమునన్. ||47||

చ.* అమరపతి న్వరించెదవొ! హవ్యవహున్ చరణంబు ద్రొక్కెదో!
శమనునిఁ జెట్టపట్టెదవొ! సాగరవల్లభుఁ బెండ్లియాడెదో!
ప్రమదము గౌతుకంబు ననురాగము పెంపును సొంపు మీఱఁగాఁ
గమలదళాక్షి! యొక్కరునిఁ గైకొనుమా యనుమాన మేటికిన్? ||48||

వ. అనిన విని యయ్యంబుజాక్షి యక్షిభ్రువవిశేషవిశ్రమంబున ననాదరంబు దెల్పుచు నలవోకగా దిగీశసందేశం బాకర్ణించి యారాజకుమారున కి ట్లనియె. ||49||

తే. ప్రశ్న మొక్కటి యొక్కటి ప్రతివచనము
యుక్తి యనుకూల మై యుండ దుభయమునకు
నేను నీవంశనామంబు లెవ్వి యనిన
నెవ్వరినొ ప్రస్తుతించితి వింతతడవు. ||50||

క. ఒకచోటఁ బ్రకాశించియు
నొకచోట నిగూఢ యగుచు నొదవించెం గౌ
తుకలక్ష్మి నీసరస్వతి
ప్రకటయు గూఢయును నగుసరస్వతి వోలెన్. ॥51॥

తే. అధికతరు లై సఁ గాని దిశాధిపతులు
కౌతుకము నాకు నీవంశకథలయందు
దప్పి గొన్నట్టివారి కాదప్పి దీఱ
సలిలపూరంబు హితవొ! యాజ్యంబు హితవొ! ॥52॥

వ. ఏను జేసినప్రశ్నంబునకు నుత్తరంబు నీమీఁద నప్పి యున్నయది యిప్పుడైన నాఋణంబుఁ దీర్చుకొనుము. భవాదృశం బైననాయకరత్నంబు నేవంశంబు భరించె? నేవర్ణంబులు నీపుణ్యానామంబునకుం బ్రకాశకంబు లైనయవి? యని పరిమితంబుగాఁ బలికి కుండినసరేంద్రనందన యూరకుండుటయు నన్నిషధమండలాధీశ్వరుండు.॥
53॥

ఉ. తామరసా! వంశకథ దవ్వుల నుండఁగ నిమ్ము చెప్పఁగా
దేమిటికన్న నైజ మగుహీనత గల్గినఁ జెప్పు టొచ్చె ము
ద్ధామత గల్గె నేని నుచితం బయి యుండదు సెప్పికొంట నేఁ
డీమెయిఁ బ్రేష్యభావము వహించి నికృష్టత నేఁగుదెంచుటన్. ॥54॥

తే. ఇంతమాత్రంబు సెప్పెద నెఱిఁగికొనుము
నృపతికన్యవు గడుమాననీయ వగుట
మైత్రి కఱ సేయఁ దగ దేను మనుజవిభుఁడ
రాజవంశకరీరుండ రాజవదన! ॥55॥

ఉ. పే రడుగం దలంచెదవొ? భీమతనూభవ! యావిచారముం
దూరము సేయు మెవ్వరికి దోషము తాఁ దనపేరు సెప్పు టా
చారపరంపరాస్థితికి శాస్త్రము మూలము శాస్త్రచోదితా
చారవివేకహీనుఁ డగు జాల్మని మెత్తురె పండితోత్తముల్! ॥56॥

వ. అదియునుం గాక. ॥57॥

క. కువలయనేత్ర! సమక్ష
వ్యవహారంబునకు యుష్మదస్మత్పదముల్
శ్రవణశ్రావణయోగ్యము
లవుచుండఁగఁ బేరు సెప్ప నడుగఁగ నేలా? ॥58॥

సీ. అని శారదం బైనవనమయూరము వోలె
నహితాపకారకుం డతఁడు పలుక
రాజహంసియుఁ బోలె రమణీలలామంబు
పదములం దనురాగ ముదయ మొంద
సమయోచితంబుగా సారస్య మొప్పాక
బలికె ని ట్లని మహీపాలుతోడ
నన్వయం బెఱిఁగించి యభిధాన మెఱిఁగింప
కునికి మ మ్మాదరించినతెఱంగె?

తే. యనఘ? మము నీవు వంచింప నభిలషించె
దేము నేరమె వంచింప నిపుడు నిన్ను?
బేరు సెప్పిన నీ కనాచార మేని
మాకు నాయంబె నీతోడ మాటలాడ. ||59||

తే. అన్యపురుషులతోడ నెయ్యంపుగోష్ఠి
యధిప! మముఁబోటిరాజకన్యకల కగునె?
యది కులాబలాచారసహాసనాస
హాలిసాహసకౌతూహలావసథము. ||60||

క. తగవే కులకన్యలకును
మగవారలతోడ రూపమహనీయులతో
మిగులంగఁ దడవు లోపలి
నగళులలో మాటలాడ నయతత్త్వనిధీ. ||61||

వ. అనిన విని ప్రతిబంధరచనాచాతుర్యంబును మనంబునం దభినందించుచుఁ బ్రత్యుత్తరంబు వేఱొండు వెదకి పొడగానలేక యాలోకోత్తరచరిత్రుండు విదర్భరాజపుత్త్రిం గనుంగొని నేత్రాంచలంబుల నలంతినవ్వు దొలంకాడ ని ట్లనియె. ||62||

సీ. వామాక్షి! మాక్షికస్వాదుపేశల మైన
పలు కేల యొరులపైఁ బాఱవైవఁ?
జంచద్రసామృతస్నానపేశల మైన
దృగ్విలాసముఁ జేర్చు దివిజులందు
సఫలంబు సేయు మత్సమధికాయాసంబు
నేను జెప్పినకార్య మిచ్చగించి
దేవతాపతిభక్తిఁ దిరముగా మది నిల్పి
ప్రకటకల్యాణవైభవము నొందు
తే. వెలఁది! నామీఁదఁ గడుఁగృపావిలసనంబు
నాటి చూచినచూపుమన్ననయ చాలు
నాకుఁ గా నుద్ధరింపుము నాకవిభుల
హస్తములు మోడ్చి వేఁడెద నాదరమున. ||63||

తే. ఇందుబింబాస్య! నారాక కెదురుచూచు
నయనములు వేయు విరియించి నాకభర్త
యుదిలకొనుచున్నవా రార్తినున్న ముగురుఁ
గాలయాపన సేయఁగాఁ గాదు నీకు. ||64||

చ.* హరిహయుఁ డేమి యయ్యె నొకఁడా! మదనానలతాపవేదనన్?
వరుణుఁడు విప్రయోగమున వాడఁడె యింతకు? దండపాణి దా
విరహభరంబున న్మిగుల వేఁగఁడె! నొవ్వఁడె వీతిహోత్రుఁడుం
బరిసరకేళికాననసమాగతమందసమీరణంబులన్. ||65||

వ. అనిన విదర్భరాజకన్యక యా రాజకుమారున కి ట్లనియె. ||66||

తే. [1]అలఁతినవ్వు ప్రగల్భతాహంకరణము

కాదు కా దంట వాచావిగర్హణంబు
పలుకకుంట తిరస్కారకలనముద్ర
గానఁ బ్రత్యుత్తరం బిచ్చుదాన నీకు. ||67||

సీ. అమరాంగనాసంగమాభిశోభితుఁ డైన
హరి కేల మానుషీపరిచయంబు?
యారకూటకలాప మర్హ మే కలవాని!
కే నర్హ నే నిర్జరేశ్వరునకు?
కామింతునే యేను వైమానికాధీశు
హస్తిఁ గామించునే హరిణరమణి?
నఖిలలోకాధీశుఁ డమరేంద్రుఁ డెక్కడ?
నే నెక్కడ వరాటి నెన్ని చూడ?
తే. నలపతివ్రతయైన యేఁ దలఁప నొరునిఁ
దివిరి నిందించి యేఁ బ్రస్తుతించి యేని
నలినబిససూత్రమును బురంధ్రులతలంపు
సమము బ్రెయ్యును లవచాపలమున నైన. ||68||

చ. అటు దగునే సురేశ్వరునియంతటివాఁ డఖిలాప్సరోంగనా
విటుఁ డొకమర్త్యభామినికి వేడుక సేయుచు నున్నవాఁడు! వి
స్ఫుటబహురత్నభూషణవిభూషితు లయ్యెడురాచవారికిన్
గటకట యారకూటకటకంబు రుచించునొ కాక యెక్కెడన్. ||69||

మ. వినుమా నాదుప్రతిజ్ఞ తత్పరత నుర్వీనాథ! యే నైషధేం
ద్రు, నవశ్యంబు వరింతు నాధరణినాథుం డాత్మ న న్నొల్లఁడే
ననుమానింపక యిత్తు నవ్విభునకుం బ్రాణంబు సద్భక్తిమై
ననలోద్బంధనవారిమజ్జనవిధావ్యాపారపారీణతన్. ||70||

తే. అనుచుఁ దీక్ష్ణంబుగా భీమతనయ పలుక
నెలుఁగు వినువేడ్కఁ గోయిల నెగిచినట్లు
విబుధరాజప్రసంగంబు విస్తరించి
మఱియుఁ బలికింపఁ దలఁచి యమ్మనుజవిభుఁడు. ||71||

వ. వెండియు దమయంతి నుద్దేశించి. ||72||

క. నిఱుపేదయింటి కేటికిఁ
బఱతెంచు నిధాన? మట్లు పఱతెంచిన యే
నిఱుపేద యభాగ్యతఁ దలు
పిఱియఁగ నిడు కాక చొరఁగ నిచ్చునె దానిన్. ||73||

సీ. ముగ్ధత్వమునఁ జంద్రముఖి పరాఙ్ముఖి వయ్యె
దేల భాగ్యంబు ని న్నెదురుకొనఁగ?
నమృతాంధసుల నొల్లనను మానవియుఁ గల్గె
నీలాగుఁ గంటిమే కాలగతుల?
యాగాదిదుర్లభం బైనదేవత్వంబు
నీ కొల్లఁబా టయ్యె నేఁడు సూడ

రసయోగమున సువర్ణత్వ మొందుట మేలొ?
యినుము దాఁ దానయై యునికి మేలొ?
తే. యకటకట! సర్వగీర్వాణమకుటఘటిత
మణిగణ విభాసమానకోమలపదాబ్ద
సురగణాధీశు నొల్లక నరుని నొకని
నభిలషించెడుని న్నేమి యనఁగఁ గలదు? ॥74॥

సీ. రజ్జువల్లరిమీఁదఁ బ్రణయంబు గల దేని
యంతరిక్షం బేలుహరి వరించు
నగ్ని కాహుతిగాగ నాత్మఁ గోరుదు వేని
జాతవేదునియదృష్టము ఫలించు
సలిలప్రవేశంబు సమ్మతించెద వేని
నంబుధీశ్వరుఁడు పుణ్యంబు సేయు
నెబ్బంగిఁ బ్రాణ ముపేక్షించితేనియు
వైవస్వతుని కబ్బు నాంఛితంబు
తే. ఘట్టకుటికాప్రభాతంబు క్రమము నంది
దమసహోదరి నీకు నయ్యమరవరుల
నొల్ల ననియును దుదిఁ బొందకుండరాదు
సమ్మతింపుము నామాట చలము మాని. ॥75॥

తే. ఒల్ల ననుమాట కర్థమో యుత్పలాక్షి!
వలతు నను మాటగాదుగా వక్రరీతి?
విధి నిషేధరూపంబు భావించియున్న
విధియయగు వ్యంగ్యవాసనావిలసనమున. ॥76॥

వ. ఇవ్విధం బగునేని. ॥77॥

సీ. వెలఁది! యైరావతద్వీపకుంభకుచకుంభ
సంభారహరిదధీశ్వరుని వలతొ?
జలజాక్షి! నిఖిలతేజస్వి లోకములకు
నగ్రగణ్యుం డైనయనలు వలతొ?
తరుణి! లోకాలోకధర్మసంస్థాపన
ప్రాగల్భ్యనిధి ధర్మరాజు వలతొ?
పల్లవాధర! విధిప్రథమసర్గాధ్యక్షు
సప్తపాథోనిధిస్వామి వలతొ?
తే. వైభవం బిచ్ఛగించి పావనతఁ గోరి
ధర్మశీలత యర్థించి నిర్మలత్వ
మాసపడి వీరినలువురయందు నొకని
వేఁడుమా చూచెదను నీవివేకశక్తి. ॥78॥

తే. అని నృపాలుండు వలుక హస్తాంకసుప్త
కోమలైకకపోలయై యామృగాక్షి
వినియె నొకరీతి నొకభంగి వినని దయ్యె
వలచియును నొల్లకయును దద్వాక్యసరణి. ॥79॥

వ. చింతాక్రాంత యయి యొక్కింతతడవు తలవంచికొని విచారించి పదంపడి నిట్టూర్పు నిగిడించి యాయిందువదన యారాజకందర్పునిం గనుంగొని సవిషాదంబుగా నిట్లనియె. ||80||

ఉ. నీచరితంబు చూడ నతినిష్ఠుర మయ్యెడు లోకపాలదు
ర్వాచికసూచికాంకురపరంపరఁ దూర్చెదు మాటిమాటికిన్
నా చెవులందు నీకుఁ దగునా యిటు సేయఁగఁ? దప్పనంటి బా
ధాచరణంబు నైజమ కదా తలపోయఁ గృతాంతదూతకున్. ||81||

సీ. ఇదె యెల్లి కల్యాణ మేతెంచుచున్నది
యీయవాచికవార్త లిపుడు మాను
వర్ణింపు నిషధభూవరుని నోపితి వేని
నీదోష మఖిలంబు నెడలుఁగాని
యుండు నీ విచ్చోట నూఱట నేఁ డెల్లి
సురల కిప్డేమి వేగిరము వచ్చె?
నలునిరూపచ్ఛాయ దిలకించె నీ యందు
హంస సూపినచిత్ర మాత్మఁ దలఁప
తే. హస్తములు మోడ్చి వేఁడెద ననఘ! నిన్ను
మాను మిటఁబట్టి యే నీకు మాన్య నేని
పాకశాసనముఖ్యదిక్పాలవర్య
పాణిపీడనకార్యసంప్రార్థనంబు. ||82||

క. ఈరీతి నాతలోదరి
సారతరసుధార్ద్రసారసప్రసవరసా
సారసరసోక్తిసరణి మ
హారాజకుమారునకు నుపాయన మొసఁగెన్. ||83||

ఉ. మైత్రియుఁ బ్రేమయు న్మనసు మచ్చికయు న్మెఱయ న్వరాటరా
ట్పుత్రిక పల్కిన న్నిషధభూపతి దైవతకార్యకల్పనా
సూత్రము దప్ప నీకెలమి సొంపు మదిం దలకొల్పి చిత్రవా
క్చిత్రశిఖండినందనుఁడు చేడియ నల్లనఁ జూచి యిట్లనున్. ||84||

సీ. హరి కల్పవృక్షంబుఁ బ్రార్థించి నినుఁ గోరి
దివికి రావించిన దిక్కు గలదె?
సర్వకామద మైన సప్తతంతువున ని
న్నగ్ని గైకొనిన నే మనఁగఁ గలదు?
తనయొద్ద నున్న వాతాపితాపనునిచే
నిను నార్కివరముగాఁ గొనిన నెట్లు?
కాంక్షించి యడిగినఁ గామధేనువు నిన్ను
ద్యాగంబుగా నీదె యంబుపతికిఁ?

తే. గాన విను మేను జెప్పినక్రమము లెస్స
యతివ! వరియింపు వేల్పులయందు నొకని
భక్తి దివిజులచిత్తంబు పట్టకున్న
నంతరాయంబు పుట్టుఁ గార్యముల కెల్ల. ||85||

వ. అని పలికిన నప్రతివిధానం బైనప్రియావాప్తివిఘాతంబున హృదయంబు గలంగిన.॥ 86॥

సీ. ప్రవిమలాక్షినభోనభస్యాంబుదములకు
నవవృష్టిధారలై యవతరిల్లి
యాకర్ణదీర్ఘ త్రాంభోరుహములకు
గమనీయనాళభావము భజించి
కలితకజ్జలత ముక్తాహారలతలలో
హరినీలరత్ననాయకతఁ దాల్చి
లలితవక్షోజకుట్మలచుంబనంబున
మధుపదంపతులసామ్యంబు వడసి
తే. వేఁడియశ్రులు నిగుడంగ వెక్కివెక్కి
యేడ్వఁ దొడఁగె లతాంగి పృథ్వీశుమ్రోల
మృదులపరివేదనాక్షరోన్మిశ్రమధుర
కంఠకాకువికారకాకలిక యలర.॥87॥

వ. ఇట్లు గద్గదికానిరుద్ధకంఠనాళయై యబ్బాల యశ్రుకణంబులు కొనగోళ్ల మీటుచుం దల వాల్చి యేడ్చుచున్నం గనుంగొని దివిజోపకారకార్యప్రయోజనసంస్తంభితం బైన విప్రలంభవేదనాభరం బప్పు డుద్దీపితంబై భరింపం గొలఁది కాక విశ్వంభరావల్లభుండు మనంబున సంక్షోభించి విభ్రాంతుండై తన్నునుం దనవచ్చినకార్యంబునుం దన్ను బుత్తెంచిన వేల్పులను మఱచి యవస్థానవశంబున నుచితానుచితవివేకంబు దప్పుటయు భావనానిరూఢంబు లైనప్రియావిలాపంబులు వికల్పించుచు నిట్లనియె.॥ 88॥

నలుఁడు దమయంతికిఁ దననామాదుల నెఱిఁగించుట

క. ఏమిటి కేడ్చెద? వానన
తామరసం బెత్తి చూడు తరుణీ! నన్నుం
గోమలకటాక్షవీక్షా
దామకమున వీరసేనుతనయుని నలునిన్.॥89॥

తే. కాంత! యశ్రుబిందుచ్యుతికైతవమునఁ
దివిరి బిందుచ్యుతకకేళిఁ దవిలె దీవు
సారెసారెకు సాదుసంసారమును స
సారముగఁ జేయుచు మసారసారనయన!॥90॥

వ. చెలువ! చెక్కుటద్దంబునం జేయిడి యేల చింతించెద? వేటికిం బల్లవపాటలం బైనయధరంబు బీఁట లెగయ వేడినిట్టూర్పుగాడ్పులు నిగిడించెద? వేకతంబున గద్గదిక నొందెద? వేకారణంబున నశ్రుకణంబు లురుల నేడ్చెద? వీసంతాపంబునకు నేది హేతువు? దప్ప నాడంగదా! యాత్మనిహ్నవం బపరాధం బొక్కొ? శుద్ధాంత ప్రవేశంబు దోసంబొ? దేవదూత్యంబు ప్రత్యవాయంబొ? చెప్పుము. సేవకులకుం దప్పు గలదే? కలదేనియుం గిరీటమాణిక్యమయూఖపుంజంబులఁ జరణకంజంబుల నివాళించెద, ననుగ్రహింపుము. కృపాదృష్టిదానంబునకు బద్ధముష్టివి గాకుము. వదనంబు వికసించుంగాక. హృదయంబు ప్రసన్నంబు గావలయు. సృక్వభాగంబుల మందహాసలవంబులు గందళించుం గావుత. భ్రూలతాంచలంబులు లీలాచంచలంబు

లయ్యెడు, నపాంగప్రాంగణంబులం దరంగితంబు లగుకలికిచూపులు నాపయిం బొలయింపుము. బాష్పధారానృష్టివ్యపాయంబున దరహసితచంద్రికాలోకంబు ప్రకాశింపందగు మధురవచోమృతంబు చెవులకుం జవి జూపు, మాలింగనం బపేక్షించెద, జుంబనంబు దయసేయుము. కుచంబులకుం బరిచర్య సేయనిమ్ము. నఖాంకురనవశశాంకరేఖాభ్యుదయంబు పయోధరోత్సేధశిఖరికూటంబున ఘటియింపంజేయ ననుమతింపు మని మన్మథోన్మాదంబునం బలికి యారాజమన్మథుండు. ||91||

తే. కొంతదడ విప్విధంబున భ్రాంతిఁ బొంది
యంత సంప్రాప్తసంస్కారుఁ డగుచు నాతఁ
డమరకార్యంబు విచ్ఛిన్న మగుటఁ దలఁచి
యంతరంగంబులోన నిట్లనుచు నుండె. ||92||

దూత్యము నెఱవేరమికి నలుఁడు చింతిల్లుట

క. ఏమి యని తలఁతురొకొ సు
త్రామప్రముఖు లగుసుర లెదన్ నిఖిలాంత
ర్యాములు దమకార్యం బే
నీమెయి విభ్రాంతిఁ బొంది యిటు చెఱుచుటకున్? ||93||

క. పేరు ప్రమాదవశంబునఁ
బేరుకొనుట కల్ల యయ్యె బృందారక కా
ర్యారంభోదయమున కది
యారూఢం బైనవిఘ్నమై ఫలియించెన్. ||94||

ఉ. ఆదిఁ బరోపకారపరులై చరియించినయట్టి యాంజనే
యాదులఁ బోల నైతి నిపు డక్కట దైవతకార్యసిద్ధివి
చ్ఛేదము నొందె నేమి యని చెప్పుదు నింక నమర్త్యపంక్తి? కు
న్మాదులు సంఘటింపఁగ సమర్థులె యెందు సురాయబారముల్? ||95||

తే. వగవ నేటికి? నే మన వచ్చు నిపుడు?
చేతనాహానిఁ గార్యంబు చిన్నవోయెఁ
జేతనాహాని దైవంబుచేత వచ్చె
దైవగతి దాఁటవచ్చునే దేవతలకు? ||96||

తే.* అని విచారించుచుండె నయ్యవనినాథుఁ
డంతకును మున్న నలునిఁగా నతని నెఱిఁగి
యెదురుగద్దియ డిగ్గి పృథ్వీశతనయ
యవనికాంతరమున నోలమాసగొనియె. ||97||

క. ఆనందబాష్పధారల
వానకుఁ బులకములయుద్భవమునకుఁ దగ న
మ్మానిని గదంబలతికకుఁ
దా నెచ్చెలి వోలె నుండెఁ దదవసరమునన్. ||98||

దమయంతిమాఱుగాఁ జెలియ నలునితో ముచ్చటించుట

వ. ఇత్తెఱంగున నమ్మెఱుంగుఁబోణి తెరమఱుంగున నుండియు లజ్జావశంబునఁ బలుక నేరక సమయోచితంబు లగుభాషణబులు చెలికత్తియకుం గఱపి పుత్తేఱ నబ్బోటి నిషధరాజుం జేరి యి ట్లనియె.॥99॥

తే. అర్థిసాధారణమునకు నభయ మిత్తు
వజ్రపాతంబు ఘోరమై వచ్చినపుడు
నతనుపూఁదూపులకు భయం బందియున్న
నాకు నభయంబుఁ గృప నేయ నీకు బరువె?॥100॥

ఆ. ఆత్మకాండకారుఁ డగువసంతునకు నె
య్యంపుఁజుట్ట మైనయంగభవుని
నిండుమనిఁ దలంపు చండాలజాతిగా
వానికై యభీతిదాన మొసఁగు.॥101॥

మ. అనుచున్ సారఘసారసాగణికి నెయ్యంపుంజెలిం బోని తి
య్యనివాక్యంబున బోటి భీమసుతమాటై యేర్పడం బల్కినన్
మన మాహ్లాదముఁ బొందుచుండగను భూనాథుండు గంభీరతన్
వినఁడయ్యెన్ సురరాజకార్యఘటనావిఘ్నంబు వాటిల్లుటన్.॥102॥

వ. చెలికత్తెయుం గ్రమ్మఱి దమయంతీసమీపంబునకు వచ్చె నప్పుడు.॥103॥

నలదమయంతులు చింతిల్లుట

ఉ. 'నిక్కపుదూత గానిధరణీపతిముందట నేమి యంటినో
పెక్కులు మాట? లే' ననుచు భీమతనూభవ నెమ్మనంబునన్
స్రుక్కుచు నుండె నైషధుఁడునుం గడుజింత వహించె విన్ననై
'యక్కట! దేవకార్య మిటు లాఱడిపోవునె' యంచు నాత్మలోన్.॥104॥

నలదమయంతులకడకు హంస వచ్చుట

ఉ. ఆసమయంబునం గనకహంసము హంసపథంబు డిగ్గి యు
ద్భాసితకాంతి నల్దెసలఁ బర్వఁగ నచ్చటి కేగుదెంచెఁ జిం
తాసముపేతులై విగతధైర్యత నివ్వెఱఁగందియున్న యా
రాసుతు రాజకన్య ననురాగ మెలర్పఁగ నుద్ధరింపఁగన్.॥105॥

వ. ఏఁగు దెంచి పూర్వపరిచయంబున నుర్వీకాంతునిచేతను దమయంతిచేతను సంతోషసంభ్రమసహితంబుగా నుపలాలనంబు వడసి యమ్మరాళంబు నలుని కి ట్లనియె.॥106॥

హంస సాంత్వనవాక్యములఁ బలుకుట

శా. నీయంతఃకరణంబు నిర్మలము వర్ణింపంగ శక్యంబె నీ
భూయస్త్వంబు? జగత్ప్రసిద్ధములు నీపుణ్యప్రభావంబు లే
లా యీలాగునఁ జింత నొందెదవు? కార్యావాప్తి యౌఁగాదటే!

యాయింద్రాదులు నీనిజం బెఱుఁగరే యబ్జారివంశాగ్రణీ? ||107||

వ. అని వైదర్భిం గనుంగొని. ||108||

తే. అమ్మ! దమయంతి ! యంతరంగమ్ములోన
మాను సందియ మీతండు మగఁడు నీకు
నాఁడె దా నానతిచ్చినవాఁడు బ్రహ్మ
తద్వచనమున కన్యథాత్వంబు గలదె? ||109||

వ. అని యయ్యిద్దఱ నుద్దేశించి దంపతులకు మేలు గావలయు, నుత్తరకర్మం బవిఘ్నం బగుం గాక, నాకును సరసిజాసను ప్రసాదంబున సకలభూతాంతర్వర్తనంబులు దెలివి పడియుండు, నిప్పుడు చింతాభరంబులం గలంగిన మీయంతరంగంబులవిషాదం బపనయింప వచ్చితిఁ బోయివచ్చెద నని సముచితప్రకారంబున నయ్యిరువురిచేత నుజ్ఞాతుండై పతంగపుంగవుం డరిగెఁ దదనంతరంబ. ||110||

క. కనకమరాళం బీక్రియ
ననుకంపను బుద్ధి సెప్పి యరిగినవెనుకన్
మనమునఁ జింతాభరములు
జనపతికి విలాసవతికిఁ జయ్యనఁ బాసెన్. ||111||

నలుని మనశ్శుద్ధి

వ. అప్పుడు నృపాలుండు హేమమరాళసాంత్వనాలాపబలంబున నెట్టకేలకు మనంబునం జేవ దెచ్చుకొని దిక్పాలురం దలంచి నమస్కరించి యిట్లనియె. ||112||

ఉ. భావములో నదంభ యగుభక్తికి సంతస మందుఁ డొండెనొం
డే విధియింపుఁ డిప్పుడ కడిందిగ దండము దప్పుగల్గె నే
నీవిరహానలంబునకు నిం కిట నేమియు నోర్వ లేఁ జుడీ
దేవతలార! మన్మథునితీవ్రశరంబులు గాఁడి పాఱఁగన్. ||113||

వ. అనంతరంబ తిరస్కరిణీతిరోహితయై యుండి యక్కుండినేంద్రనందన రాజనందనున కిట్లనియె. ||114||

ఉ. ఓరజనీకరాన్వయపయోధినిశాకర! యేఁ బతివ్రతన్
గూరిమీ మీఱ నొక్కరునిఁ గోరి వరింపఁగ నున్న వారి కె
వ్వారికి సిగ్గుగాఁ దలఁప వచ్చునె? నిన్ను వరింతు నెల్లి బృం
దారకులు న్నృపాలురును దక్కినవారును జూచుచుండఁగన్. ||112||

తే. ఎల్లలోకధర్మంబులు నెఱిఁగియుండి
యేల సేయుదు రమరేంద్రు లీరసంబు?
నాది వారికి వందనం బాచరించి
తదనుమతి నిన్ను వరియింతుఁ దథ్య మిదియ. ||116||

నలునిమనశ్శుద్ధికి దేవతలు సంతోషించుట

మ. అను చన్యోన్యము పెద్దయేనిఁ దడ వేకాంతంబున న్వారు వో

యినపోక ల్వీను చంతరిక్షగతులై యింతంతటం గానరా
క నిగూఢాకృతి నున్న దేవతలు దత్కాలంబునన్ రాజనం
దను సంతర్పితుఁ జేసి చేరి రతఁడుం దారు న్నిజస్థానమున్. ॥117॥

తే. నలునిదూతత్వ మిబ్భంగిఁ దెలియఁ జూచి
తన్మనశ్శుద్ధి నొంది రాత్మల ముదంబుఁ
దమ్ము నక్కాంత వరియింపఁ దలఁపు లేమి
ఖేద మందుచు నుండి రింద్రాదిసురులు. ॥118॥

స్వయంవరాగతవర్ణనము

వ. అనంతరంబ కామరూపం బగునాసుత్రామాదిచతుష్టయం బుపాయాంతరంబున దమయంతి వరియింపం దలంచి వంచనానైపుణ్యంబున నలరూపంబులు ధరించి స్వయంవరకాలంబు ప్రతీక్షించుచుండిరి. నిషధరాజును భోజరాజాధికారపురుషనిర్దిష్టంబైన రమ్యస్థలంబున సపరివారుండై బృందారకానుమతి వడసి వసియించె. నయ్యవసరంబున. ॥119॥

మ. చతురంగధ్వజినీసమేతు లగుచున్ శస్త్రవిద్యానిధుల్
రతిరాజప్రతిమానమూర్తులు శరద్రాకేందుబింబాననుల్
చతురంభోధిపరితవిశ్వవసుధాచక్రంబునం గల్గురా
సుతు లెల్లం జనుదెంచి రవ్విభవముం జూడంగ నొక్కుమ్మడిన్. ॥120॥

తే. రాజవంశజుఁ డైయుండి రానివాఁడు
కామబాణంబులకు గుఱిగానివాఁడు
సప్తసాగరమధ్యభూచక్రముననను
నృపకుమారుండు లేఁడు పన్నిదమునకును. ॥121॥

క. కొందఱు తరుణి వరింపం
గొందఱు బలిమిని హరింపఁ గొందఱు సూడన్
గొందఱు భూషింపను నృప
నందను లేతెంచి రుబ్బున న్మహమునకున్. ॥122॥

తే. తిలలు పైనెత్తి చల్లిన దిగువఁబడని
యంతసందడి పెంద్రోవలందుఁ గలిగె
నఖిలదేశంబులం దుండి యవనిపతులు
వైభవాలోకమునకును వచ్చుచుండ. ॥123॥

క. తఱి చగుపెనుసందడిలో
నిటుకటమునఁ బడ్డనృపతి యీావగ్రహముం
దొఱఁగుట యభీప్సితార్థం
బఱచేతికి వచ్చినట్ల యని వెత కుడుచున్. ॥124॥

తే. వెనుక ముందటిసమ్మర్దమునఁ గరంబు
దందసిలి మధ్యమున నున్నధరణివిభుఁడు
యంత్రసిద్ధార్థభావంబు నలమికొనియుఁ
దను నసిద్ధార్థుఁగా నాత్మఁ దలఁచుచుండు. ॥125॥

ఉ. కోటిభుజంగపుంగవులు గొల్వఁగ వందిజనంబు ముందటం
జాటువు లుగడింప ఫణిసంభృతరత్నదిశావిభాసియై
వీటిజనంబు లెల్లఁ దను విస్మయ మొంది కనుంగొనంగఁ గ
ర్కోటకుఁ డేఁగుదెంచె మదఘూర్ణితపాటలనేత్రపద్ముఁడై.॥126॥

మ. ప్రమథాధీశభుజాంతరస్థలఘనప్రాలంబహారం బద
భ్రమనోజ్ఞాకృతి వచ్చె వాసుకి ఫణాపర్యంతమాణిక్యమం
జుమయూఖాంకురపుంజమంజులనభస్కుండై భుజంగాంగనా
సముదాయం బిరువంకఁ బాడఁగ యశస్సంగీతగాథావళుల్.॥127॥

వ. ఇంద్రాగ్నియమవరుణు లేతెంచిరి. తక్కినదిక్పాలురు రారైరి. యది యెట్టి దనిన.॥128॥

సీ. రాజునొజ్జలమంత్రరక్షాబలంబున
రాఁబొందు గా దయ్యె రాక్షసునకు
దమయంతితోడ నేత్రస్పర్థకతమున
నిజవాహనము రామి నిలిచె గాలి
తనరూపు కైలాసదర్పణంబునఁ జూచి
వ్రీడఁ గుబేరుఁ డిల్వెడలఁ డయ్యె
నర్ధనారీశ్వరుం డగుట నీశానుండు
సామేనియంకిలిఁ జాఁగకుండెఁ
తే. దాను వహియించుధాత్రి కెవ్వానిఁ బెట్టి
వచ్చునటుగాన శేషుండు వచ్చు టుడిగె
ముదిసి ముప్పునఁ బెండ్లికై మొగమువెల్పు
దగవు గాదని రాఁడయ్యెఁ దాత వేల్పు.॥129॥

తే. ఇట్లు త్రైలోక్యవాసులు నేఁగుదెంచి
రమ్మహోత్సవమునకు నయ్యవసరమునఁ
బ్రసవసాయకనారాచపక్షజాల
మహితవాతూలతూలాయమాను లగుచు.॥130॥

వ. అప్పుడు కనకమయరమ్యహర్మ్యనివేశంబులం గ్రథకైశికాధీశ్వరుండు విడియింప నభినవాభ్యాగతు లగుమూఁడులోకంబులరాజులును విడిసిరి, యారాజసమాజంబు గుండిననగరంబునందుఁ బుండరీకాక్షుజఠరంబునందు భువనత్రయంబు గుంభసంభవుహస్తాంభోరుహంబునందు నంభోధిచతుష్టయంబును బంచాక్షరంబునందుఁ బరమేశ్వరుండునుం బోలె నసంబాధంబై యుండె. నానావిచిత్రచిత్రంబు లగుపురభవనభిత్తిభాగంబులతోడి ప్రతిస్పర్ధం బోలె నాకాశభాగంబు మూర్ధాభిషిక్తమకుటరత్నప్రభాభారంబులచేతఁ గిమ్మీరితం బయ్యె, నమహోత్సవాడంబరం బవలోకింప నంబరంబునఁ బీతాంబరత్ర్యంబకులు దేవతాకదంబంబును గొలువఁ గొల్వుండిరి. కందళితహృదయారవిందం బైనసనకసనందనాదియోగీంద్రబృందంబును మందపాలబకదాల్భ్యరైభ్యకభరద్వాజగౌతమప్రభృతిమహర్షిసందోహంబును దగిననెలవుల నుండి విలోకించుచుండె. సముత్తుంగమంగళమృదుమృదంగనినాదభంగీతరంగితసంగంబై విబుధవారాంగనాజనంబు నభోరంగంబునఁ బ్రవర్తించె. వెండియు.॥131॥

చ. మగువలు భూమిపాలురకు మాటికిమాటికి వైచుకుంచెల
న్నెగసినమారుతౌఘములు నిర్భరసౌరభసంప్రదాయ మిం
పుగ నధివాసధూపములఁ బ్రోది యొనర్చుచు నిచ్చె నర్చనల్
గగనమున న్మహోత్సవముఁ గన్గొన వచ్చి దేవపంక్తికిన్. ||132||

తే. అల్లనల్లన వీచె మంచాంతరములఁ
జంచదవనీంద్రచయచంద్రచందనామ
లేపవైపథ్యకుసుమమాలాపరాగ
గంధవహ మైన చల్లనిగంధవహము. ||133||

సీ. పైపై మహాశ్చర్యపర్యుత్సుకంబు లై
తమమీఁద నృపులనేత్రములు వ్రాల
నలినాప్తుసన్నిధి నక్షత్రములువోలె
రాజులు దనమ్రోలఁ బ్రభలఁ దొఱఁగ
నఖిలలోకమనోజ్ఞయై యొప్పుతనమూర్తి
చిత్తసంభవు నైన సిగ్గుపఱుపఁ
దనప్రాభవము దేవతాకోటి నైనను
బాణిపద్మములు మోడ్పంగఁ జేయ
తే. వలపు మిగులఁ బరంపరావరణయోగ్య
రమ్యశృంగారకలితుఁ డై రాజవీథి
నల్ల నేతెంచి యొక్కసింహాసనంబు
నధివసించెను నలుఁడు మంచాగ్రభూమి. ||134||

తే. కదిసి పరిపాటి మణిమంచకములమీఁద
రాకుమారకులై యున్న నాకవిభులు
నలునియమకంబు లై యున్కిఁ దెలియఁ జూచి
తారు నవ్వేళ నలరూపధారు లైరి. ||135||

ఉ. ఈసకలంబునం గలమహీపతివర్గము నున్న నుండనీ
యాసభ యొప్పె నప్డు నిషధాధిపుచేతఁ జతుర్దిగీశుచే
వాసవలోకదివ్యవనవాటికి సర్వనగాఢ్య యయ్యు ను
ద్భాసితలక్ష్మి నొందున కదా యలకల్పకపంచకంబుచేన్. ||136||

వ. ఇవ్విధంబున సుమేరుభూధరకూటసన్నిభంబు లగుహాటకమంచకంబులమీఁదఁ గర్కోటక వాసుకి ప్రభృతు లగుపాతాళభువనవాసులును మేధాతిథిప్రధాను లగువసుధాలోకవాస్తవ్యులును పాకశాసనపరేతరాజముఖ్యు లగు త్రివిష్టపనిలయులును సుఖోపవిష్టులై యుండుటఁ గనుంగొని సంతుష్టాంతరంగుండై భీమభూపతి తనడెందంబులోన నీయున్నయందఱు బృందారకసంకీర్తనీయచరిత్రులు వీరికులశీలవృత్తవిభవంబు లెఱింగి వర్ణించి దమయంతికిం జూపి చెప్పం త్రైలోక్యజనని నిత్యప్రగల్భవాచాలభగవతి భారతీదేవిదక్కం దక్కినవారు నేర రని విచారించి యమ్మహాదేవి నిట్లని ప్రస్తుతించె. ||137||

భీమరాజు సరస్వతీదేవిం బ్రార్థించుట

దండకము. జయజయ జనయిత్రి! కల్యాణసంధాత్రి! గాన్ధర్వవిద్యాకళాకణ్ఠనాళం,

త్రివేదీవళీం సారసాహిత్యసాహిత్యనిర్వర్తితప్రోల్లసద్వృక్తరజ్ఞా, మనేకాభిచారక్రియాహోమధూమావళీమేచాకాథర్వణామ్నాయరోమావళిం; కల్పశిక్షాక్షరాకల్పసాక్షాచ్చరిత్రాం నిరుక్తప్రయోక్తిం, భుజద్వంద్వతా మశ్ను వానేనసంశోభితాంఛన్దసా జాతివృత్తప్రభేదప్రభిన్నేన, విద్యామయీం త్వాం భజే. భగవతి! గుణదీర్ఘభావోద్భవాం సంతతిం సందధానం మహాశబ్దనిష్పాదవాక్యక్రియాశాస్త్రకాఞ్చీకలాపం కటీమణ్డలే బిభ్రతీం, జ్యోతిషాహారదణ్డేన తారోదయస్ఫూర్తి విద్యోతమానేన విభ్రాజితా మాత్మ పక్షానురాగాన్వితాభ్యా ముభాభ్యాం పూర్వోత్తరాభ్యాం మహాదర్శనాభ్యాం ప్రతిష్ఠాపితోష్ఠప్రవాళాం, పరబ్రహ్మకర్మార్థభేదా ద్విధాయ ద్విధా స్వం శరీరం ప్రతిష్ఠాం పరాం ప్రాప్తయా చారుమీమాంసయా మాంసలేనోరుయుగ్మేన సమ్యక్పరాచ్ఛాదనంలాలయన్తీం, ముహుఃపత్త్రదానే గుణాన్వీత పూగాసకృత్ఖణ్డనప్రౌఢి మాఢౌకమానేన దన్తాత్మనా తర్కతన్త్రేణ కామవ్యభిఖ్యాంముఖే ఖ్యాపయన్తీం, ధ్రువం దేవి! వన్దేతమాం త్వామహమ్. ద్రుహిణగృహిణి! మత్స్యపదాదిసంలక్షితం పాణిపద్మం త్వదీయం పురాణం, శిరస్తావకం నిర్మలం ధర్మశాస్త్రం, దలాభ్యాం భ్రువావాం క్రియామన్త్ర రాజస్య, తద్బిన్దునాచిత్రకం ఫాలభాగేతదర్ధేన్దునా తే విరిఞ్చిర్విపఞ్చీకలక్వాణనాకోణచాపం ప్రణిన్యే స్వయమ్. భవతు మమ సదా శుభం భారతి! త్వత్ప్రసాదాదసాధారణాత్కృత్యకృపాధారభూతం ప్రభూతమ్. నమస్సోమసిద్ధాన్తకాన్తాననాయై, నమశ్శూన్య వాదాత్మ మధ్యాన్వితాయై! సువిజ్ఞానసామస్త్యహృత్పఙ్కజాయై, నమస్తేఽస్తు సాకారతాసిద్ధిభూమ్నే, నమస్తేఽస్తు కైవల్యకల్యాణసీమ్నే, నమస్సర్వగీర్వాణచూడామణిశ్రేణిశోణ ప్రభాజాలబాలాతపస్మేరపాదామ్బుజాయై, నమస్తే శరణ్యే, నమస్తే వరేణ్యే, నమశ్శర్మదాయై, నమశ్శాశ్వతాయై, నమో విశ్రుతాయై, నమశ్శారదాయై, నమస్తే నమస్తే నమః. ||138||

వ. అని ప్రస్తుతించిన. ||139||

సరస్వతీసాక్షాత్కారము

మ. జగతీనాథుని ముందట న్నిలిచె సాక్షాత్కారముం బొంది యా
జగదేకస్తవనీయ శారద శరచ్చంద్రాతపాలోకము
న్నగవుం దేటయు దివ్యదేహరుచియున్ సమ్మేళనం బొంది చె
ల్వగుచుండన్ గరుణాపరాయణత నయ్యాస్థానమధ్యంబునన్. ||140||

ఆశ్వాసాంతము

శా. లాటీచిత్తసరోమరాళ! కుకురీలావణ్యలోలాత్మ! క
ర్ణాటీనృత్త్యకళావిలోకనసమారంభప్రియంభావుకా!
భోటీనేత్రచకోరచంద్ర! మగధీపుష్పాస్త్ర! చోళీకుచా
ఘాటస్థాపితమన్మథాంక! కుహళీగాఢాంకపాళిప్రియా! ||141||

క. మందారమంజరీమక
రందసుధామాధురీధురాధుర్యవచ
స్సుందర్భరూపరేఖా
కందర్పా! పాండ్యరాజగజపంచాస్యా! ||142||

మాలిని. హరిచరణసరోజధ్యాననిష్ఠాగరిష్ఠా!

ధరణిభరదిధీర్ఘాధఃకృతాహార్యవర్యా!
తరుణకమలనేత్రా! తల్లమాంబాసుపుత్త్రా!
విరహితమదశంకా! వీరనారాయణాంకా! ‖143‖

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతం బయినశృంగారనైషధకావ్యంబునందుఁ జతుర్థాశ్వాసము.

[1]'కలికి నవ్వు ప్రగల్భతాకారణంబు' అని పా.

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

పంచమాశ్వాసము

శ్రీపాదాంభోరుహసం
స్థాపితమణిమకుటకటకఝుళఝుళనినదా
టోపవికంపితవిమత
క్ష్మాపాలకులాంతరంగ! మామిడిసింగా! ||1||

వ. ఆకర్ణింపుము. ||2||

తే. అట్లు సాక్షాత్కరించిన యఖిలజనని
భారతీదేవిఁ జూచి భూపాలకుండు
నమ్మహాస్థానమున నున్నయఖిలజనులు
చేతులెత్తి ప్రణామముల్ చేసిరర్థి. ||3||

వ. అప్పుడు భోజరాజు తత్కాలవేద్యంబులగు శకునస్వరాదులయానుకూల్యం బెఱింగి నిజతనూజ నమ్మహాదేవికి నప్పగించువాఁడై యంతఃపురపరిచారికాజనంబుల నియోగించిన. ||4||

దమయంతి స్వయంవరాస్థానమున కేతెంచుట

సీ. అఖిలదిగ్దేశరాజాకర్షణక్రియా
మహనీయతరసిద్ధమంత్రవిద్య
యాకారరేఖాసమభ్యుత్థితానన్య
సాధారణాశ్చర్యజలధివేల
నేపథ్యహీరప్రభాపూరనిర్మల
వారిబింబితనిజస్వచ్ఛకాంతి
సంకల్పభవదూతసదృశకర్ణాకల్ప
కల్హారసౌరభాగతమదాలి
తే. బహువిరోధిమణిప్రభాపల్లవాగ్ర
మల్లసంగ్రామఖురళికామండలాయ
మాననానాపరిష్కారమహితగాత్రి
మనుజపతిపుత్త్రి యాస్థానమునకు వచ్చె. ||5||

తే. అతివపీతాపదారుణాసితమణి
దీప్తికల్పితదేహోపదేహ యగుచు
సారగోరోచనాగంధసారఘుసృణ
మృగమదాలేపపునరుక్తి మేలుకొలిపె. ||6||

సీ. కర్పూరకస్తూరికాప్రవాహంబులు
ప్రవహింప లోచనప్రాంగణములఁ
గించిద్దిగంబరీకృతరదద్యుతిపెంపు
పలుకుబోటికి నైన భ్రాంతి గాఁగ
భూషామణివ్యాజమున నంగకంబుల
జనులచూపులు వినిశ్చలత నిలువ
మహనీయలావణ్యమధువు నెమ్మనముల
నాకంఠముగఁ గ్రోల నవనిభుజులు
తే. నలుఁ బ్రసూనచాపంబున గెలువలేని
యంగభవునకు శక్రబాణాసనంబు
బహువిభూషణరత్నశోభామిషమునఁ
దాను గల్పించుచంద మందంబు నొంద. ||7||

మహాస్రగ్ధర. చతురత్వం బొప్పఁగా నప్సరస లుభయపార్శ్వంబుల బాడుచున్ రాఁ
జతురంతస్వైరయానస్థ యయి తరుణి యాస్థానముం జొచ్చి వచ్చెన్
శతపత్త్రాక్షీకరాబ్జోచ్చలితధవళరుక్చామరాళీమరాళీ
కృతలీలాలాస్యకేళీకిసలయితకలాఖేలనం బొప్పు మీఱన్. ||8||

రాజులు దమయంతిసౌందర్యమున కచ్చెరు వందుట

సీ. దవ్వుదవ్వులఁ గన్ను తనివి వోవఁగఁ జూచి
పరమాద్భుతం బాత్మఁ బాదుకొల్పి
సకలాంగకంబులు జాదుకోఁ బులకించి
చే యొకించుక యెత్తి చిట్ట మిడిచి
కదియ నాసాశిఖాగ్రమునఁ దర్జని మోపి
మూర్ధంబు గంపితంబుగ నొనర్చి
కడఱెప్ప లొరయంగఁ గనుఁదమ్ము లరమోడ్చి
బొమదోయి యొక్కింతపొడవు సేసి
తే. లలనసౌందర్యరేఖావిలాసమునకు
నిచ్చ మెచ్చనిరా జొక్కఁడేని నరిది
యమ్మహాస్థానమున నున్న యఖిలవార్ధి
వలయితాశేషమేదినీశ్వరులయందు. ||9||

వ. ఇట్లు రాజులు పరమాశ్చర్యంబు నొందుచు నంతర్గతంబున. ||10||

తే. తరుణివదనంబు సాక్షాత్సుధాకరుండు
లలి నభంబు శశాంకుండు లాక్షణికుఁడు;
ముఖ్య మగుకామచాపంబు ముదితబొమలు
పువ్వు గుణమాత్రవృత్తి సద్బుద్ధి దలఁప. ||11||

చ. మడవక ముష్టియోగ్య మగుమధ్యముతో నెలవంక యైన య
ప్పడఁతుక భ్రూలతాధనువు పట్టి మనోభవుఁ డింత నుండియున్
విడుచున కాని మానఁ డిది నిక్కము షట్పదపీటజుష్టమై
యుడుగక కమ్మధూళినుసి యొల్కుచు నున్నపురాణచాపమున్. ||12||

తే. మగువ తాటంకయుగ్మంబు మన్మథునకు
లక్ష్యయుగ్మంబు గాబోలు లలిఁ దలంపఁ
గడఁగి సవ్యాపసవ్యమార్గణము లేయ
నైనరంధ్రంబు గాదె తదంతరంబ?॥13॥

క. రతిపంచబాణజాయా
పతికేళీసౌధశిఖరిపర్యంతసమం
చితకాంచనకలశము లీ
శతపత్త్రదళాయతాక్షి చారుస్తనముల్.॥14॥

క. ఈసుదతి శిరీషకుసుమ
కేసరసుకుమార దీనిఁ గృతమతి నెమ్మిఁ
జేసె నొకో నలువ కుశా
ధ్యాసకఠోరంబు లైనహస్తాగ్రములన్!॥15॥

క. చనుఁగవ ఘనమో జఘనము
ఘనమో యని నడిమిచక్కిఁ గమిచి విధి గరం
బునఁ దూచె దీనిఁ గాకి
ట్లనువుపడునె వళులపేర నంగుళిరేఖల్?॥16॥

సరస్వతి దమయంతికి వరణీయుల వర్ణించుట

వ. అని ప్రస్తుతించుచుండ ఘంటాపథంబున నేగుదెంచి యమ్మచ్చెకంటి తండ్రిపంపునఁ జతురంతయానంబు డిగ్గి భారతీదేవికిం బ్రణామంబు సేసిన.॥17॥

క. ఆశాస్యము లైనయనే
కాశీర్వాదంబు లొసంగి యఖిలేశ్వరి లో
కైకకుటుంబిని శారద
యీశశిబింబాస్యమౌళి నక్షత లిడియెన్.॥18॥

వ. ఇట్లు దీవించి చతురంతయానం బెక్క ననుజ్ఞ ప్రసాదించి.॥19॥

తే. అవనిపతికన్యచతురంతయానమునకు
దక్షిణపుదిక్కునం దుండి దయ దలిర్పఁ
బలికె సనకాదియోగీంద్రభావ్యమాన
చరణపంకజ యైనయాసరసిజాక్షి.॥20॥

దేవతలు

ఉ. తొయ్యలి! వీరె వేలుపులు తూర్పున ముప్పదిమూఁడుకోటు లీ
యయ్యల వేఱువేఱ గొనియాడఁగఁ బట్టుసహస్రవర్షముల్
నెయ్య మెలర్ప నిందొకరిన్ వరియింప దలంచితేని యా
దయ్యమునెత్తికోలు తుది దాఁకుట గాదె సరోజలోచనా!॥21॥

క. సంతానవాటికలునుం
జింతామణి వేదికలును సిద్ధరసధునీ

సంతానంబులు వీరికి
గాంతా! విశ్రాంతికౌతుకస్థానంబుల్. ||22||

క. అనిమిషత నిన్నుఁ జూడఁగ
నినుమడి యగు నెట్టు లొకని కీ వేల్పులలో
విను మమృతాస్వాదనమును
నినుమడి యగుఁ గాక యధర మీ వొసఁగంగన్. ||23||

వ. అనిన విని యబ్బాల కేలుదోయి మొగిడ్చి ఫాలంబునం గీలు గొలిపి వేలుపులకు వందనం బాచరించె, నప్పుడు శిబికాధరస్థు లగుపురుషులు సమాసన్ననాయకముఖవిషాదానుమేయం బగుదమయంతీమనోవిరాగం బెఱిఁగి ప్రావృషేణ్యా పయోవాహంబులు రాజహంసావలిం బల్వలాంతరంబులవలనం బాపి మానససరోవరంబునుంబోలె మాంజిష్ఠమంజిమవిగాహిపదోష్ఠలక్ష్మి యగునయ్యంగన భుజంగపుంగవు గదియం గొనివచ్చిరి. కంజభవుభామయు నప్పద్మదళాక్షికిం బన్నగాధ్యక్షునిం జూపి యి ట్లనియె. ||24||

వాసుకి

క. పరిరంభలగ్నగిరిజా
సురుచిరకుచఘుసృణపట్టసూత్రాంకముతోఁ
దరలాక్షి! వీఁడు చంద్రా
భరణునఱుత బ్రహ్మసూత్రపదవి భజించెన్. ||25||

తే. పాణికంకణమై యోగపట్ట మయ్యు
గంధగజయాన కోటీరబంధ మయ్యు
వింటికిని నారియై పెక్కువిధములందు
భూతభర్త భజించు నీభుజగవిభుఁడు. ||26||

తే. హరజటాజూటచంద్రరేఖామృతంబు
సబల! నీదగుదంతచ్ఛదామృతంబు
సమముగా రెండు జిహ్వలఁ జవులు సూచి
నేర్చుఁబో వీఁడు చవివాసి నిశ్చయింప. ||27||

ఉ. భావజకేళివైభవముపట్టున నీచిగురాకుమోవి యా
శీవిషనాయకుం డితఁడు సేవ యొనర్చు టనర్థకారి గా
దోవనజాక్షి! యయ్యమృత మున్నది నీయధరంబులోన నే
లా వెఱవన్ సుధారసమునందు విషంబు పరిస్ఫురించునే? ||28||

చ. ఫణఫలకంబు విచ్చి కడుఁ బ్రన్ననిమే నెగయంగఁ జేయుచు
న్మణిమయపీఠమధ్యమున నాల్కలు గ్రోయుచు నున్న వాసుకిన్
ఫణికులసార్వభౌముఁ గని భామిని మైఁ బులకించు భావుకుల్
ప్రణయవికారమో భయముభంగియొ యంచు మదిం దలంపఁగన్. ||29||

తే. తమ్ము వరియింప కునికి దీర్ఘమ్ముఱోఁజు
నహులఁ గ్రేడించి నడచిరి యానధరులు
దీర్ఘనిశ్వాసధారాప్రతీపపవన

వికటహాహానినాదాపశకునశంక. ||30||

తే. ప్రకటమందాక్షసంకుచత్పూణము లైన
యురగములయొడ్డు వాపి యయ్యుత్పలాక్షి
యానధుర్యులు గదియించి రవనిభుజులఁ
గాల మలిఁ దమ్మిఁ బాపి చెంగలువఁబోలె. ||31||

పుష్కరద్వీపాధిపతి

వ. అప్పుడు పలుకుబోటి వరాటరాజకన్యకం గనుంకొని. ||32||

ఉ. ధీరతఁ బుష్కరాదు లగుదీవుల నన్నిటనుండి వచ్చియు
న్నారిదె శీతభానుదిననాయకవంశజు లైన రాజబృం
దారకు లిమ్మహారథులఁ దప్పక యిందఱిఁ జూడ వమ్మ! శృం
గారరసైకసర్గరసికద్వ్యణుకోదరి! యాదరంబునన్. ||33||

తే. తరుణి! నిస్తంద్రపుష్కరదళనిభాక్షి!
పుష్కరద్వీప మేలు నీభూభుజుండు
నిర్మలస్వాదుసలిలాంబునిధివిహార
మతివ! యీతండు నీవును నాచరింపు. ||34||

క. భౌమ మగునాకభువనము
భామిని! సావర్తభావభవదద్భుతనా
భీమండల! యీనృపసు
త్రాముఁడు పాలించుదీవి ప్రథితవిభూతిన్! ||35||

శా. అందుండున్ హిమవారిశీతలతలన్యగ్రోధవీథిన్ శతా
నందుం డంబుజదివ్యమందిరములోనం గర్ణికాపీఠికన్
సందర్శింపఁగ వచ్చి యున్ననిను నాసర్వేశుఁ డీక్షించి యా
నందంబు న్మది నొందుఁగాక నిజనానాశిల్పవైచిత్రికిన్. ||36||

క. ఆవటమహీరుహం బా
దీవికి ఫలపత్త్రచిత్రదీప్తిస్ఫురణన్
భూవల్లభవరనందన
భావింపఁగఁ బించెగొడుగుభంగి భజించున్. ||37||

వ. అని పలికి భ్రూవల్లరీవేల్లనవికారంబు చూచి యప్పల్లవాధర యతనినొల్లమి యెఱింగి
యద్దివ్యాంగనాతిలకంబు. ||38||

తే. లలన! పొ మ్మవ్వలికి నంచుఁ బలుకుటయును
బుష్కరద్వీపపతియాస్యపుష్కరమునఁ
దదనవాప్తిజఘనపరితాపవహ్ని
చిహ్న మగుకార్ష్ణ్యధూమ మీక్షింపబడియె. ||39||

శాకద్వీపాధిపతి

క. రాజాంతరాభిముఖ మా
రాజముఖి విమానవాహరయమునఁ జనుడున్
రాజీవగర్భగేహిని
భోజకులాభరణ మైన పొలఁతుకతోడన్. ||40||

వ. ఒక్కరాజుం జూపి యి ట్లనియె. ||41||

క. ఏకాతపవారణముగ
శాకద్వీపాంతరంబు సర్వముఁ బుణ్య
శ్లోకుఁ డితఁడు పాలించు ని
శాకరముఖి! హవ్యఁడంఘ్రు, జనపతి నితనిన్. ||42||

క. రమణి! రమణీయతనుతా
వమతాతను నతనుకీర్తివైభవు నితనిన్
గమల గమలాక్షుఁబోలెన్
బ్రమదం బారఁగ వరింపు పరికించి తగన్. ||43||

తే. వీనిఁ గులశీలశాలి శాలీనతాన
తంబు నాననచంద్రబింబంబు నెత్తి
బాల! వీక్షింపు మేచకోత్పలపలాశ
మాలికలఁ బోలులలితదృగ్జాలకముల. ||44||

సీ. అతినిర్జరేశ్వరంబై యనశ్వర మైన
యైశ్వర్యమున రాజ్య మనుభవింపు
చంచచ్ఛుకచ్ఛదచ్ఛాయాశ్రయం బగు
శాకవృక్షమునీడఁ జలుపు క్రీడ
పాలమున్నీటిలో ఫణిరాజశయ్యపై
బవ్వళించిన శార్ఙ్గపాణిఁ గొలువు
పొడుపుగుబ్బలిమీఁదఁ బూర్ణిమారాత్రులం
దొనరింపు చంద్రాతపోత్సవంబు
తే. లలఘుసైనికసంఖ్యసంఖ్యాగ్రవిజిత
దానవానీకుఁ డైనయీధరణివిభుని
లలితసౌభాగ్యరేఖాకళావిలాస
శక్తిభర్త్సితమత్స్యలాంఛనునిఁ గూడి. ||45||

ఉ. వావిరి దుగ్ధవారిధి యవశ్యము నీవిలసత్కటాక్షవీ
క్షావికటాయితంబు ననిశంబు నొనర్చుచు నుండుఁ గాక వే
లావనవాటికాతరుపలాశతతిప్రతిబింబచుంబినా
నావిధనిర్మలోర్మినటనస్ఫుటచారిమచాపలంబులన్. ||46||

తే. అమృతమధురంబు లగుగాడ్పు లాని యాని
బొజ్జఁ బెంచిన పెనుఁబాఁపసెజ్జమీఁదఁ
బద్మలోచన! యీమహిపాలుఁ డేలు
పాలమున్నీటిలో శౌరి పవ్వళించు. ||47||

తే. లలితకాశ్మీరభవసమాలంభకర్మ

పాటలం బైనముఖాబ్జంబుతోడ
నొరయుఁగాక భవత్కేళి యోగ్యమైన
పొడుపుగుబ్బలిఁ బొడతెంచి పూర్ణవిధుఁడు. ||48||

క. లీలాసంక్రమవేళం
బాలా! నీచరణలాక్ష ప్రథమాద్రిశిలా
జాలములఁ గృతకగైరిక
బాలాతపశంక లనువుపఱుచుంగాతన్. ||49||

వ. అని పలికి యప్పుడు గంధవాహులుంబోలె విమానవాహులు లబ్ధగుణప్రసిద్ధియగు నాలలనాలలాము బరిమళలక్ష్మినిం బోలెఁ బ్రదేశాంతరంబునకుం దోడ్తేర నవ్వాఙ్మయదేవత హేమోపమేయతనుకాంతియుం గురువిందసకాంతిదంతియు నగునయ్యింతి కి ట్లనియె. ||50||

క్రౌంచద్వీపాధిపతి

క. మహిళాలలామ! బాహా
బహువారనివారితారిపార్థివు నితనిన్
జహదజహల్లజ్జాసం
గ్రహదృగ్జాలములఁ జూడు క్రౌంచాధిపతిన్. ||51||

తే. మండలాకారవేష్టనాఖండవితత
పాండుదధిమండపాథోధిమండితంబు
పడఁతి యేతద్భుజాదండపాలితంబు
క్రౌంచ మనుదీవి సుగుణసంఘములనీవి. ||52||

క. దర్భదళపూజనంబుల
గర్భజనిక్లేశ ముడుపు కరుణాభరణున్
నిర్భరమతి సేవింపు వి
దర్భాధిపతనయ! యచటఁ దరుణేందుధరున్. ||53||

తే. అబల! పాదార్పణానుగ్రహమున నిన్నుఁ
బ్రార్థనము సేయఁగలదు క్రౌంచాచలంబు
పటుతరస్కందబాణసంపాతవివర
కలితనిర్గమకలహంసకలకలముల. ||54||

క. ఘటియింపు మచట హాటక
ఘటకోటివతంసకములు గా ధూర్జటికిన్
గుటిలాలక! కలధౌత
స్ఫటికశిలామయము లయిన ప్రాసాదంబుల్. ||55||

చ. పొలఁతి! లలి న్మలిమ్లుచులపోలిక నీరతికేళిజన్మని
ర్మలతరఘర్మబిందుమయమౌక్తికమండనముల్ హరించుఁ గా
కలసగతిన్ జలద్దధిరసాంబుధితుంగతరంగమాలికా
పలిపృషతచ్ఛటాచమరవాలకరంబితమారుతౌఘముల్. ||56||

తే. జాలపాదవేషంబు వేశంతజాల
లంఘనాభ్యాసభవ మైనలాఘవమున
సాగరంబులు దాటి దిక్సమితిఁ గడచుఁ
గమలలోచన! యారాజువిమలయశము. ||57||

వ. అనిన విని యాగంధగజగామిని నిజహృదయానుబంధం బవ్వసుంధరాధిపునియందు సంధింప దయ్యె, నది దైవవశం, బప్పు డంసావతంసశిబికాంశు లగుపురుషు లప్పురుషప్రకాండునిసమీపంబువలన రత్నాకరంబువలనం దుషారమయూఖలేఖలేఖానుజీవి పురుషులుంబోలెఁ గొని చని గిరీశప్రభావుం డగునొకమహానుభావుం గదియించిరి. తత్సమయంబున నఖిలజగదంచితపాదపద్మ యగు నప్పద్మసంభవుగేహిని యవ్వరారోహ కి ట్లనియె.|| 58||

కుశద్వీపాధిపతి

చ. నవవిదళత్కుశేశయసనాభిశయద్వయ! యివ్వసుంధరా
ధవుఁడు కుశాంకితం బగు ప్రధానపుదీవి కధీశుఁ డీతనికిన్
దివుటఁ బరిగ్రహించి సముదీర్ణవసంతసమాగమంబులం
దువిద! యనుగ్రహింపుము ఘృతోదధితీరవనీవిహారముల్. ||59||

మ. పటువాతూలతరంగడోలనచలత్పత్త్రాసిధారాపరి
త్రుటితాంభోధరగర్భనిస్సృతపయస్స్రోతశ్ఛటాసేచన
స్ఫుటసంవర్ధిత మభ్రచుంబిశిఖరాభోగం బతిస్వచ్ఛ మ
చ్చట నీకుం గనుపండు వయ్యెడుఁ గుశస్తంబంబు బింబాధరా! ||60||

శా. ఆనందంబునఁ బొందు మిందునిభవక్త్రా! మందరక్షోణిభృ
న్నానాకంచరమందిరాంగణములన్ యాదోధిమాథానుసం
ధానప్రోత్థితసింధురాడ్దుహితృపాదన్యాససంభావనా
పానఃపున్యపవిత్రకాంచనశిలాపర్యంతభాగంబులన్. ||61||

తే. కనకకేతకదళగోత్రగాత్రయష్టి
వ్యాళతనుఘృష్టికృతవలీవలయ మగుట
మహితసోపానమునుబోని మందరాద్రి
యింపుఁబుట్టించుఁగాత మీయిద్దఱకును. ||62||

తే. ప్రకటఫణివేష్టిఘృష్టిమార్గములు డిగ్గి
మలఁకలై పాఱు నిర్ఝరామలజలంబు
పాఁపతరిత్రాఁడు పెనఁగొన్నభావ మొంద
మగువ! నీకింపుఁ బుట్టించు మందరాద్రి. ||63||

ఉ. నీవదనంబుచేత రజనీపతి నీచనుదోయిచేత నై
రావణకుంభయుగ్మము సురద్రుమపంచకకోమలప్రవా
ళావళి నీకరాంఘ్రియుగళాధరపల్లవరాగలక్ష్మిచే
భావన సేయుఁ బో మథనపర్వత మింతి? భవత్ప్రసంగతిన్. ||64||

వ. అనిన విని యక్కలహంసగమన మీమాంస శిశిరకరావతంసునింబోలె

నవ్విపులాంసుని భజియింప నాసింప దయ్యె, నవ్వైదర్భీతలం పెజింగి యాచతుర్భుజునికోడలు గనుసన్న సేయ జన్యజనం బక్కన్య నన్యరాజన్యసమీపంబు నొందించె, నప్పుడు భారతీదేవి దమయంతి కి ట్లనియె. ||65||

శాల్మలిద్వీపాధిపతి

తే. చపలలోచన, వైరినిష్కృపకృపాణ
పాణి ప్రత్యరఘాణితప్రతిమవాణి
వీఁ డధీశుండు శాల్మలద్వీపమునకు
లలితమధువార్ధి కాంచీకలాపమునకు. ||66||

క. ఆసవజలనిధినాయకు
వాసవసన్నిభు విశుద్ధవంశజు నితనిన్
వాసికి నవతిలసుమనో
నాసికి యెదిరింప వశమె నరనాథులకున్. ||67||

ఉ. ఈసున నేకహేలన మహీసురుఁ డొక్కరుఁ డొక్కవార్ధి యా
పోసన మెత్తుచో దిగులు పుట్టి పయోనిధిపంచకంబు నం
త్రాసము నొందునప్డు మొగతప్పని యంబునిధానమెద్ది యం
దాసవపానకేలిఁ గొనియాడు మితండును నీవు నెమ్మదిన్. ||68||

క. ఏలాలతాగృహంబుల
బాలా విహరింపు మీనృపాలునితోడన్
హాలారసమయసాగర
వేలావనముల నిదాఘవేలాదినముల్. ||69||

వ. శాల్మలిగుల్మవాంఛితం బైనయమ్మహాద్వీపంబునకు దీపంబునుంబోలె నోషధీలతాజ్వాలాకలాపదీపితనభఃక్రోడంబును జూడామిళజ్జలదకజ్జాలంబునకు ద్రోణాచలంబు నీకు విహారస్థానం బగుంగాక సరససారసకోశమృద్వి యీతని నుద్వాహము గమ్ము. ||70||

ప్లక్షద్వీపాధిపతి

ఉ. నావుడు లోచనాంతముల నవ్వె విదర్భతనూజ దాన ను
ద్భావిత మయ్యె నాన్నృపతిపై ననురాగము లేమి యప్డు వా
గ్దేవి విమానవాహకతతిన్ నడపించెను వేఱ యొక్కపృ
థ్వీవరుఁ డున్నపట్టునకు వేడుక యుల్లమునం దలిర్పఁగన్. ||71||

వ. ఇట్లు నడిపించి కాశ్మీరపంకనిభలగ్నజనానురాగుండును శ్రీఖండలేపనైపథ్యమయదిగ్విజయకీర్తిరాజిరాజద్భుజుండు నగునమ్మహీభుజునిం జూపి. ||72||

క. వీక్షింపు సరోజేక్షణ!
యిక్షురసాంభోధిజలపరీతం బగునా
ప్లక్షద్వీపంబున క
ధ్యక్షుం డీరాజు చెలి సహస్రాక్షునకున్. ||73||

ఉ. పొంపిరివోవుభక్తి నిరుపూటలు రాత్రులు శీతభాను ద
ర్శింపక యారగింపఁడు విశిష్టత వీఁడు భుజించుఁ గాక వం
చింపక యింతనుండియును జేడియ నీవదనేందుబింబమున్
సొంపెసలారఁ గాఁ దనకుఁ జూడఁగ నబ్బుట దర్శరాత్రులన్. ||74||

వ. ఇక్షురసోదధివేలావనవిహారంబును బ్లక్షశాఖాప్రేంఖోళనక్రీడావినోదంబును విపాశాపులినవేదికాప్రదేశపర్యటనంబును మనంబున కింపు పుట్టింపంగలయవి, యితని పరిగ్రహింపు మనిన నాసరోజాక్షి వైరాగ్యరూక్షంబు లగునీక్షణంబుల నతని వీక్షించె వాణీగుణోదయతృణీకృతపాణివీణానిక్వాణ యగువాణి యన్నీలవేణితలం పెఱింగి యంపస్థలస్థితసమానవిమానదండు లగుపురుషప్రకాండులం బదండు పదం డని నడిపించి జంబూద్వీపభూపాలలోకంబు గదియించి. ||75||

జంబూద్వీపరాజులు

ఉ. నేరెటిదీవి యేలుధరణీవరముఖ్యులు వీరె కంటె యు
న్నారు మనోరథంబులు మనంబునఁ బాయక సంచరింపఁగా
నీరజపత్త్రనేత్ర! యొకనిన్ వరియింపుము వీరిలోన దై
త్యారి వరించు నిందిరక్రియన్ బరినందితచిత్తవృత్తివై. ||76||

క. సుందరి! జంబూద్వీపము
నందలి భూపాలసముదయంబును గంటే!
పొందొప్ప ధరణి వ్రాలిన
కందర్పచయంబువోలెఁ గడునొప్పారున్. ||77||

తే. దీవు లాఱును తనుఁ జుట్టుఁ దిరిగి కొలువ
దీవులకు రాజు నేరెటిదీవి యొప్పు
మేరుకైలాసగిరులు బంగారుగొడుగు
ధవళతరచామరంబునై తనకు నమర. ||78||

ఉ. ఓవనితాలలామ! లవణోదధిచక్రపరీత మైన యా
దీవికి రాజజంబువు ప్రదీపితలాంఛన మన్నగంబుశా
ఖావలి వ్రేలియాడెడుమహాఫలముల్ గని వారణంబు లౌ
గా పని పందెముల్ సలుపఁ గా గమకింతురు సిద్ధదంపతుల్. ||79||

వ. కంబుకంఠి! జగదలంకారం బగుజాంబూనదంబు తనకు జంబాలజాలంబుగా జాంబవద్రవభవంబై సుధామధురాంబుపూరం బగుజంబూసరిత్ప్రవాహంబు జంబూద్వీపంబునందుఁ బ్రవహించు నీద్వీపంబున నంతరాంతరంబుల నెంతయుం బ్రసిద్ధులగు వసుధాకాంతులు ని న్నంతరంబులం గోరి వీరె సభాభ్యంతరంబున నున్నవారు.
విమతయౌవతమౌళివతంసతమాలమాలికోన్మీలన్నీలతమఃప్రకరతస్కరభాస్కరు లగువీరియం దొక్కరునియందు నీడెందంబు కందళితానందం బయ్యెనేని వానిఁ జూపు మాభూపాలకుని కులబలాచారశూరతావివేకవైభవంబు లభివర్ణించెద, ననిన నబ్బాల శాలీనతావశంవదయై వదనారవిందంబు వంచి యూరకుండె. నట్లున్నఁ గాంచి విరించిపట్టపుదేవి బుజ్జగించి యాలజ్జావతికి నుజ్జయినీవల్లభుం జూపి యి ట్లనియె. ||80||

తే. సవిధలీలావనీస్థాయిశంభుమౌళి
చంద్రికాధౌతకలధౌతసౌధజాల
యుజ్జయిని రాజధాని యోయుత్పలాక్షి!
భావసంభవనిభున కీభూవిభునకు. ||81||

ఉ. తామరసాక్షి! శంకరుఁడు తత్పురి నాత్మకిరీటచంద్రరే
ఖామృతవృష్టి మన్మథనవాంకురముల్ సృజియించుఁ గామినీ
కాముకభాగసీమముల కందువపట్టుల నిట్టివాఁ డటే!
యేమిటికిన్ దహించె నిటలేక్షణవహ్నిఁ దదీయదేహమున్? ||82||

తే. వెలఁది! వీఁ డేలునుజ్జనివీటియందు
వెఱతు రలుగంగ సతు లాత్మవిభులతోడ
బాహ్యవనవీథికాస్థాయిభర్గమౌళి
బాలహరిణాంకకోమలప్రభలయాజ్ఞ. ||83||

ఉ. యాచకకోటి యీతనియుదారతపేర్మి సమృద్ధి నొంది యా
జ్ఞాచరణంబు వీడుకొన నాత్మల ముచ్చటఁ బొంది దేవతా
నైచికియున్ సురద్రుమము నైజగుణవ్యసనంబులం బయ
స్సేచనలీలఁ బల్లవభుజిక్రియఁ దీర్చు మిథఃప్రసంగతిన్. ||84||

శా. క్షోణీనాథుఁ డితండు దానగుణవిస్ఫూర్తిం బ్రవర్తిల్లఁ గా
మాణిక్యాచల మెట్లు గైకొనియెనో మా కద్భుతంబయ్యెఁ గ
ల్యాణీ! నిర్వ్యయరత్నసంపదుదయోగగ్రత్వమున్ యాచక
శ్రేణీవర్జనదుర్యశోనిబిడితవ్రీడావనమ్రత్వమున్. ||85||

వ. దమయంతి! శాంతీదాంత్యాదిగుణసంతానంబులకు విశ్రాంతిధామం బైనయీయవంతిపతియందు నీయంతరంగం బనురాగవంతం బయ్యెనేని శిప్రానదీసలిలకేళియు మహాకాళస్థితవృషభధ్వజభజనంబును విశాలానగరీసౌధసింహాసనాధిరోహణంబును నీకు సంభవింపఁగలయది, యని పలికి పలుకుందొయ్యలి యూరకుండె, గుండినావనిపురందరప్రియనందనయును దూష్ణీంభావంబున నవ్విశ్వంభరాభర్తమీఁదఁ గటాక్షవీక్షణం బావర్తింపదయ్యె నప్పుడు. || 86||

తే. మాళవాధీశమకుటాగ్రమణులయందు
భీమనందనరూపంబు బెరసి యునికిఁ
దద్విరక్తి పరీక్షించి తారు దార
యరిగి రవలకుఁ జతురంతయానధరులు. ||87||

తే. గోతి గాంగేయపీతవక్షోజకుంభ
యభ్రవాహినియునుబోలె నరుగుదెంచె
రూపధరవర్గసగరపౌత్త్రానువృత్తి
భూవరాంతరమనుమర్త్యభువనమునకు. ||88||

వ. అప్పుడు మత్స్యలాంఛనచాపరేఖాజితభ్రూవిలాస యగునారాజుకన్యకతోడ వాగ్దేవి

యిట్లనియె. ||89||

గౌడరాజు

క. వ్రీడావతి! యీభూపతి
గౌడబిడౌజుండు వీఁడు కమనీయరతి
క్రీడారహస్యకోవిద
చూడామణి తెప్పలెత్తి చూడుము వీనిన్. ||90||

ఉ. పంకజనేత్ర! వీనిపరిపాండురకీర్తిభరంబుచేఁ గురం
గాంకరుచుల్ దృణీకృతము లైనవి నిక్కువ మట్లు గానినాఁ
డంకము డాసియున్నె యమృతాస్పద మైనతదంతరంబునన్
రంకు వసంకుచత్పృణయరక్తిఁ దదంకురచర్వణార్థమై! ||91||

తే. కువలయశ్యాముఁ డైనయాయవనివిభుని
యిఱియుకౌఁగిటిలోనుండు హేమగౌరి!
కుసుమబాణాసనునిసేసకొప్పులోనఁ
దవిలి యొప్పారు సంపెంగదండవోలె. ||92||

చ. లలన! యితండు సమ్ముఖమిళద్రిపుకుంజరకుంభమౌక్తిక
చ్ఛలమున వైరలక్ష్మివలిచన్నులమీదఁ నిజప్రతాపసం
కలనసముత్థితంబు లగుఘర్మకణంబులఁ బాయ మీటు ని
ర్మలనిజశాతహేతినఖరంబున నాజివిహారభూములన్. ||93||

తే. అతివ! యాజానుదీర్ఘబాహాప్రతాప
సమధిగతదిగ్విభాగుఁ డీజనవిభుండు
సప్తతంతుయశఃపటవ్యాప్తనిఖిల
భువనుఁ డీతనిచరిత మద్భుతకరంబు. ||94||

వ. అనిన విని యయ్యరవిందాస్య యౌదాస్యసంవిదవలంబితశూన్యముద్రాముద్రితం బైనచూపునం జూచి యాభూపాలునిం బ్రతిషేధించె నాక న్నెఱింగి ద్రుహిణగృహిణి విమానవాహవ్యూహంబునకుం గనుసన్న సేసి వేఱొక్కరునిం జేరం బోవ నియమించి యారాజన్యుం జూపి విదర్భరాజకన్యక కిట్లనియె. ||95||

మధురాధిపతి

సీ. తెలివ! ప్రత్యర్థిపార్థివసార్థపాథోధి
సమ్మాథమందరక్ష్మాధరంబు
పృథుఁ డనునృపతి యీపృథ్వీశ్వరుం
డేలు మధుర, నాకము జంభమథనుపగిది
సశ్మశ్రువైన యీయన ముఖాబ్జంబుతో
నంకగర్భుం డైనయమృతకరుఁడు
సరివోవఁజాలఁడు చారుశాంతిస్ఫూర్తి
నటు సూడు మితనిబాహార్గళములు
తే. వైరిధరణీశవంశసంభారమునకు
శాత్రవకళత్రనేత్రాంబుజన్మమునకుఁ

గారణం బైనధూమరేఖయును బోని
ఘనశరాసనగుణకిణాంకము ధరించు. ||96 ||

చ. అలికులవేణి! కాళియమహాహ్రదమన్ కమనీయనాభితో
జలనిధినేమిభామినికిఁ జక్కనిమేచకరోమరాజి నా
నలిఁ బ్రవహించుచున్న యమునానదియందు నితండు నీవునుం
జలుపుదుగాక గ్రీష్మదివసంబులయందుఁ బయోవిహారముల్. ||97 ||

క. గోవర్ధనాద్రితటములఁ
బ్రావృట్కాలముల విపినబర్హిణనటన
ప్రావీణ్యము వీక్షింపుం
డీవును నీతండు వేడ్క లింపెసలారన్! ||98 ||

ఉ. పూవులభూరిసౌరభము వూని భరంపడి యేఁగుదెంచుబృం
దావనసంచరిష్ణుఁడు సదాగతిపాంథుఁడు దప్పి పెంపునన్
ద్రావఁ గలాఁడు బాలునివిధంబునఁ జిత్రకగంధసారపం
కావిల మైననుం గువలయాక్షి! భవద్రతిఘర్మతోయమున్. ||99 ||

క. పాటించి యితని వేఁడిన
చాటుకవీశ్వరులహస్తజలజంబులకున్
హాటకదీనారములు వ
రాటకసంఘాతములు వరాటేంద్రసుతా. ||100 ||

తే. అనిన వినియును వ్రాల్చెఁ బక్ష్మాంచలములు
బాల తద్భావ మెఱిఁగి వాగ్భామ యపుడు
మఱియు నొకమానవేంద్రసమక్షమునకు
నిందుబింబాస్యఁ దోతెంచి యిట్టు లనియె. ||101 ||

కాశీరాజు

వ. మత్తకాశిని! యితండు కాశీరా, జితని రాజధాని ముక్తిక్షేత్రం బగువారణాసి, యితని కులదైవతం బఖిలభువనస్థుం డగు ధూర్జటి, యితని విహారదీర్ఘిక త్రిలోకసంతా నిర్వాపణి యగు గీర్వాణతటిని, యితనిసత్రశాల విశాలాక్షీకేలిభవనం, బితనిభుజాస్తంభదంభోళి రిపునృపాలబాలానయనాంబువృష్టిధారాసమేధితంబు. || 102 ||

చ. సకియ! యితండు నీవలుఁదచన్నులక్రేవల నొత్తుఁ గాతఁ
గింశుకముకుళాభిరామములు సుంకముపట్టు నఖాంకురాంకముల్
ప్రకుపితశాంకరీచరణపంకజకుంకుమపంకసంకర
ప్రకటనిరంకశంకరకపర్దశశాంకకళాంకకారముల్. ||103 ||

తే. అతివ! సంగ్రామరంగసంగతవిరోధి
నృపశిరోధిశిరాకాండనివహఖండి
చండభుజదండమండితమండలార
జాగ్రదుగ్రప్రతాపుఁ డీజనవిభుండు. ||104 ||

క. దశశతదృగర్వగర్వ
ప్రశమసహేలాధురీణపటువేగనిరం
కుశసైన్యతురగరింఖా
విశకలితదిగంతధరణి వీఁడు లతాంగీ! ॥105॥

వ. అని వర్ణించుచుండ దమయంతి నిజమహోత్సవాగతానేకలోకశోభావలోకనకుతూహలంబునం బరాకు వహించియుండె, నవ్విధం బక్కాశీరాజునకుం గ్లేశావహంబయ్యె సరస్వతీదేవియు వేఱొక్కనరదేవోత్తముం జూపి యి ట్లనియె. ॥106॥

అయోధ్యాధిపతి

తే. ఈనృపాలుఁ డయోధ్యాపురీశ్వరుండు
పేరు ఋతుపర్ణుఁ డాకర్ణచారునయన!
వీని వరియింపు సముదీర్ణవిధసుపర్ణ
కేతకీగర్భపర్ణాతిపీతవర్ణ. ॥107॥

ఉ. వారివిహారవేళఁ జెలువా! వెలువారెడునీచనుంగవన్
సారపుఁ దారహారములచందముఁ గైకొనుఁ గావుతం జమ
త్కారము క్రొత్తయై మెఱయఁ దత్తటసీమపరిత్రుటత్సదా
సారవసారవోర్మిభవసారవరాంబుపృషత్కదంబముల్. ॥108॥

తే. ఇతని తాత భగీరథుం డతులమహిమ
నవనిఁ బ్రవహింపగాఁ జేసె నభ్రగంగ
నితఁడు త్రైలోక్యమునఁ బ్రవహింపఁజేసెఁ
గీరభాషిణి! వరధర్మకీర్తిగంగ. ॥109॥

చ. కవివచనంబు లీతనియగాధయశఃకలశాంబురాశిలో
లవములు వోలె డిందు విమలం బగువీనిగుణప్రతానమున్
దివిరి దిగంతసంపుటతతిన్ బుధమండలి లెక్కవ్రాయఁ దా
నవము భజించు వైరినరనాథయశఃఖటికాకలాపముల్. ॥110॥

శా. అంభోజానన! వీని నెట్లు నుతి సేయ న్వచ్చు? నేతత్తనూ
సంభూతం బగురోమసంఘము మహాసత్త్వాంకురశ్రేణి య
స్తంభాటోపవిజృంభమాణరిపుదోస్స్తంభోరుకుంభీనసా
రంభస్తంభనమంత్ర మీతనికఠోరక్ష్వేళయాలంబునన్. ॥111॥

శా. గంభీరప్రతిపక్షరాడపయశఃకాళిందియున్ వీనిదో
స్స్తంభోద్భూతయశోభ్రగంగయు ననిన్ సంశ్లేషమున్ బొందు నా
సంభేదంబునఁ గ్రుంకి కాంచును మహాక్షత్త్రంబు రంభాపరీ
రంభానందనికేతనందనవిహారప్రౌఢివిస్రంభముల్. ॥112॥

శా. తాదృగ్దీర్ఘవిరించివాసరకరత్వంబుం బ్రతిష్ఠించుచున్
యాదోధీన్ దననీడ బాడబముగా నాకాశసంవ్యాప్యరి
క్ష్మాదార్ఢ్యనకీర్తితారకములన్ మాయించు నేతత్ప్రతా
పాదిత్యుండు వెలుంగుఁ బద్మముఖి! వాచాగోచరప్రక్రియన్. ॥113॥

క. అన వినియు విననియట్ల
జ్జననాథతనూజ యున్నచందముఁ గని య
మ్మనువంశాగ్రణి యవలకుఁ
జన ననుమతిఁ జేసె నలువసతి వాహతతిన్. ॥114॥

వ. ఇట్లనుమతించి. ॥115॥

పాండ్యరాజు

ఉ. అక్కడ నొక్కభూపతి ననంగునికంటెను రూపసంపదం
జక్కనివానిఁ జూపి సరసత్వము మై మధురస్వరామృత
న్యక్కృతమత్తకోకిల సనాతని తామరచూలిదేవి యా
క్రక్కసజవ్వనిం గరము గారవ మొప్పఁగఁ జూచి యిట్లనున్. ॥116॥

తే. పాండ్యభూపాలుఁ డీతండు పద్మనయన!
యితని వీక్షింపు నిజకటాక్షేక్షణముల
మానశాలిని! శాలీనతానత మగు
నాననాంభోజ మెత్తుమీ యత్తరమున. ॥117॥

ఉ. ఈసకలావనీతలము నెక్కటిఁ దాన పరిభ్రమించి య
భ్యాసపరంపరాపరత నభ్రమునన్ విహరింపఁగోరియో!
లాసికకీర్తివిభ్రమకలాగరిమ న్నటియించుచుండు నీ
రాసుతువంశరత్నముఁ దిరంబుగఁ జెంది యమందలీలలన్. ॥118॥

తే. ఇతనిరిపురాజరాజి యేఁటేఁటివరుస
నడవు లడవులు దక్పక యరిగి యరిగి
యరుగు బహుకాలశూన్యత నడవు లైన
యాత్మనగరంబులకు యదృచ్ఛానువృత్తి. ॥119॥

స్రగ్ధర. ఆలోకాలోకమేదిన్యమలమలయజోదారవిస్ఫారకీర్తిన్
ఖేలాకూపారపారాఖిలజనవినుతాక్షీణచాపప్రతాపున్
బాలా! వీక్షింపు వీనిం బయుగయుగపత్త్రాతిభూపాతిభూయ
శ్చాలీరత్నోడుపాళీసులభపరిచయాస్తోకనందనఖేందున్. ॥120॥

శా. భంగాకీర్తిమషీమలీమసతమప్రత్యర్థి పృథ్వీపతి
త్వంగత్తిందుకకాననాంతరములన్ వర్తిల్లు సత్యుల్లస
ద్భంగిన్ వీని ప్రతాపవహ్ని జగదుత్సంగంబునన్ దత్స్ఫులిం
గాంగారంబులు భానుఁడున్ శిఖియు జంభారాతిదంభోళియున్. ॥121॥

శా. ఏణీలోచన! యేతదుగ్రసమరప్రేక్షోపనమ్రామర
శ్రేణీమధ్యచరుండు వైన్యుఁడు గిరిక్షేపార్థమై కైకొనుం
బాణిం జాపము వీనిదంతిబలముల్ పైపై ననిన్ జంగమ
క్షోణీధ్రంబులు వోలె ధాత్రియెడఁ గైకొంచున్ విజృంభింపఁగన్. ॥122॥

శా. ఆదైత్యాంతకువక్షమన్ గృహము శూన్యత్వైకదోషస్ఫుట
సీదన్మర్కటకీటజాతకృతకశ్వేతాతపత్రీభవ

త్తాదృఙ్నిర్మలకౌస్తుభాభరణరత్నస్ఫూర్తిగాఁ బాసి యా
ప్లోదం బొప్ప వసించు శ్రీ యితనిబాహామధ్యసౌధస్థలిన్. ||123||

మ. ఘనసిందూరవిముగ్ధమూర్ధము ధృతస్కంధావధిశ్వామికం
బును బాథోధరమార్గగాహియునునై పూబోణి! యీరాజునం
దనుగంధద్విప మాజిలోఁ జరమసంధ్యాకాలముం బోలె న
ర్థి నిరోధించు విరోధిబాహుజభుజాతేజస్సహస్రాంశులన్. ||124||

క. కీర్తిధనుఁ డైనయీతని
మార్తుర కని కరుగ నరిది మగువ! బెడంగై
మార్తాండమండలంబున
గర్తమయం బైనత్రోవ గానఁగ వచ్చున్. ||125||

చ. ఎదిరిచి సమ్ముఖం బయినయింతటిలోనన యేమిచిత్రమో?
కదనముఖంబునందు విముఖత్వముఁ గైకొను నర్కదీప్తిచే
నదరులు వాఱుచున్ బెడిద మైనయదఃకరవాలధారచే
విదళితమై శిరోధి వడ వీనివిరోధిమహీశుఁ డుద్ధతిన్. ||126||

వ. అనియె నప్పుడు సమీపంబున డాసి యున్న యంతఃపురదాసి యౌదాసీన్యగర్భంబైన వైదర్భి తలం పెఱింగి వేఱొక్కదెస చూపి, యక్క! యిటు గనుంగొనుము. సౌధాగ్రంబునందు నటియించు కేతనపటాంచలంబునం జలంబు గొని యొక్కకాకి గాహనమునకై కాకారవంబుతోడం గాలూఁదఁ దలంచి యనువుగాక చీకాకుపడుచున్నయది యనుచు నప్రస్తుతభాషణంబులం బరిహాసంబు పుట్టించిన. ||127||

తే. దాచేసినయప్పరిహాసమునకు
హాసపరిపాండురం బైనయక్కొలువున
నానృపాలుముఖమ్లాని గానఁబడియె
నలుపుగానఁగఁ బడుఁ గదా తెలుపులోన. ||128||

వ. అప్పుడు. ||129||

క. ఆరాజుపట్టు వాసి మ
హారాజికసిద్ధసురసమర్చితచరణాం
భోరుహ భారతి యొక్కమ
హారాజు సమీపమునకు నల్లనఁ జనియెన్. ||130||

కాళింగుఁడు

వ. చని మహేంద్రగిరి యేలునన్నరేంద్రునిం జూపి దమయంతి కి ట్లనియె. ||131||

చ. నరనుతు నిమ్మహేంద్రగిరినాథు వరింపుము రూపసంపద
న్దొరయు నితండు నీకు, నొకదోసమునుం గల దప్పురంబునన్
గరిమఁ గళింగజంబు లగుగంధగజంబులకుంభరాజితోఁ
గరకరి పుట్టఁగాఁ గలదు కామిని నీవలిచన్నుదోయికిన్. ||132||

చ. గజపతి వచ్చెనంచు నొకగంధగజంబుగుజించి యొక్కఁ డ
క్కగజపడి పల్కిన న్విఱచి కాననభూమికి వీటిఁ బాఱి దా
రి జడతనిద్రలోఁ గలవరింప నిజోక్తియ నేర్చి కీరము
ల్గజపతి వచ్చె నావిని కలంగుదు రీతని శత్రు లచ్చటన్. ॥133॥

తే. వీనిరిపుకాంత పతిఁ బాసి కానలోనఁ
జెంచుఁబూఁబోఁడులును దానుఁ జెలిమి చేసి
చెప్పుఁ దమదేశవార్తలు చెప్పుచోటఁ
'జల్లనై యుండు మాభూమిచంద్రుఁ' డనుచు. ॥134॥

మహాస్రగ్ధర. రతిఁ గ్రీడాహంసమోహగ్రహిళశిశుభృశప్రార్థితోన్నిద్రదారా
పతియై దుఃఖించు సద్యఃప్రసృమరనిజదృగ్బాష్పధారాగతేందు
ప్రతిబింబప్రాప్తలాభప్రముదితసుతయై రంజిలున్ రాత్రు లేత
త్ప్రతిపక్షక్షోణిపాలప్రమదగిరిదరీప్రాంతకాంతారభూమిన్. ॥135॥

ఉ. యజ్జలదేవతాస్ఫటికహర్మ్యము శేషుఁడు ముజ్జగంబులున్
మజ్జన మాచరించుఁ బలుమాఱును నెందు యదీయవాఃకణం
బజ్జలజారి యట్టివిమలాద్భుతకీర్తిమహాబ్ధిపూర్తమున్
సజ్జనవర్ణనీయము నొనర్చె నితండు వసుంధరాస్థలిన్. ॥136॥

శా. ఆమోదాశ్రుభరంబు వెల్లిగొన నెట్లాలించుఁ గర్ణంబులన్?
రోమాంచంబు వహించు నేకరణి నీరోమాంకురంబైనమైన్?
భూమీచక్రము పూనియెట్లు దల లూఁపుం బన్నగస్వామి యు
ద్ధామప్రౌఢిని వీనికీర్తి ఫణభృత్కాంతామణుల్ పాడఁగన్. ॥137॥

ఆ. అనిన నల్ల నవ్వె నబ్జాయతాక్షియు
నది విరక్తియగుట నాత్మ నెఱిఁగి
యానవాహసమితి నవలోకసంజ్ఞ న
వ్వలికి నరుగఁ బనిచెఁ వాగ్వధూటి. ॥138॥

వ. అచ్చోట వేఱొకరాజుం జూపి యారాజవదనకు రాజీవభవునిదేవి యిట్లనియె. ॥139॥

నేపాళరాజు

తే. ఇతఁడు నేపాళభూపాలుఁ డిగురుఁబోఁణి!
వీని వీక్షింపు కడకంటివీక్షణమునఁ
బడఁతి! యేతత్ప్రతాపాగ్నిఁ బడియెనేఁ బ
తంగుఁ డంగీకరించుఁ బతంగవృత్తి. ॥140॥

తే. ఉభయపౌలస్త్యవాసైకయోగ్యములును
నుభయసంధ్యాప్రభాలంక్రియోజ్జ్వలములు
నైనదిగ్భాగములయందు వీనికీర్తి
పద్మలోచన! నృత్యంబు పరిఢవించు. ॥141॥

మ. శరధిప్రోద్ధృతి శింజినీఘటన మాశబ్దగ్రహాకృష్టి యం
బరవీథీగతిలక్ష్యభేద మవనిపాతంబు లక్షింప రా

కరివక్షస్స్థలరంధ్రపంక్త్యనుమితం బౌనాజిరంగంబులం
దరవిందానన! వీనిబాణనికరం బత్యద్భుతప్రౌఢిమన్. ॥142॥

మహాస్రగ్ధర. పతితప్రత్యర్థిపృథ్వీపతిముఖకమలోపాశ్రయమ్లానిభృంగ
ప్రతిబింబాంకంబు లేతత్పదనఖవిధుబింబంబు లీరాజు దాల్చున్
బ్రతివీరప్రాణవాతప్రకరనవసుధాపానపీనంబు నత్య
ద్భుతశౌర్యాడంబరంబున్ భుజభుజగయుగంబున్ మహాసంగరోర్విన్. ॥143॥

మ. హరిదంతద్విపదంతకుంతముల కన్వాదేశ మాశీవిషా
భరణోత్తంససుధాంశురేఖకు ననుప్రాసంబు కైలాసభూ
ధరకూటస్ఫటికోపలప్రతతి కథ్యాహార మిమ్మేదినీ
శ్వరదేవేంద్రుని సాంద్రనిర్మలయశోజాలంబు లీలావతీ! ॥144॥

సీ. ఇతనిహేతి శతఘ్ని నెబ్భంగి నెదిరించు
నరవీరశతము సంగరములందు?
లక్షభేదనకళాదక్షు నీతని నెట్టు
లహితయోధులలక్ష లాక్రమించు?
నీక్షణజితపద్ము నితని నేక్రమమున
విమతపద్మము లంగవింపఁ జాలు?
సర్వపరచ్ఛిదాశక్తు నీతని నెవ్వి
ధంబున రిపుపరార్థము జయించుఁ?
తే. గాన సంఖ్యాపగమము నొక్కటియ దిక్కు
వీనిపగఱకు మాటలు వేయు నేల?
కార్తికీతిథియామినీకాలపూర్ణ
చంద్రమండలసంకాశచారువదన? ॥145॥

కామరూపాధిపతి

తే. అనుచు నిబ్భంగి నొత్తి చెప్పినను వినియు
నుత్తరము లేక యూరకయున్నఁ జూచి
యన్యరాజన్యు గుఱి సేసి యరిగె వాణి
యానధుర్యవజ్రంబుతో నరుగుదేర. ॥146॥

వ. ఇవ్విధంబునం గ్రామరూపాధికుం డ్డైనకామరూపాధిపుం జేరంజని వాగధిదేవత యవ్వనితావతంసంబున కి ట్లనియె. ॥147॥

తే. ఇతఁడు ప్రాగ్జ్యోతిషాధీశుఁ డిందువదన!
వీరచూడావతంసంబు వీనిఁ జూడు
మలసవలితంబు వ్రీడాభరాకులంబుఁ
జంచలము నైననీదునేత్రాంచలమున. ॥148॥

శా. క్రూరాసిత్రుటితావారణఘటాకుంభాస్థికూటస్థలీ
రారాజన్నవమౌక్తికోత్కరకిరారంభక్రమోజ్జృంభియై
యీరాజన్యుకరంబు పోరులఁ గరం బేపారు సత్కీర్తి బీ
జారోపం బొనరించుభంగి హయరింఖాగ్రక్షతక్షోణులన్. ॥149॥

స్రగ్ధర. రాజీవాక్షి! ప్రహారస్రవదసృగసుహృతాంశువంశాళి నేత
త్తేజోధూమధ్వజంబుల్ దిరిగి తిరిగి రోధించు దుస్సాధలీలన్
రాజావర్తోపలాంశు ప్రతిమ తదుదితప్రాజ్యధూమంబుగా రా
రాజ న్నాసీరవాజివ్రజఖురజరజోరాజి ఘోరాజిభూమిన్. ||150||

ఉత్కలదేశరాజు

వ. అనియె నాసమయంబున సమీపవర్తిని యగు తాంబూలకరంకవాహిని దమసహోదరిభావం బెఱింగి భారతీదేవి నుద్దేశించి యోదేవి! యీ వసుధావల్లభునిమీఁద నిప్పల్లవాధరకు నుల్లంబు పల్లవింపదు వచనపరిశ్రమంబు వలదు. వాఁడె యుత్కలదేశాధీశ్వరుం డమ్మహీశ్వరుగుణకలాపంబు లభివర్ణింపు మనుటయు. ||151||

క. భారతి రతీశకల్పుని
నారాజకుమారుఁ గదియ నరిగి గభీరో
చారమృదుమధురభాషల
నారమణీమణికి నిట్టు లనియెం బ్రీతిన్. ||152||

క. ఇతఁ డుత్కలదేశాధిపుఁ
డతివ! విలోకింపు మితని నానమ్రరిపు
క్షితిపతికిరీటకోటీ
శతమఖమణిమధుపచుంబిచరణాంబుజునిన్. ||153||

మ. చెమరించుం దుహినచ్ఛటాచ్ఛలమునన్ శీతాంశుబింబంబు రేఁ
గుముదం బెన్నఁడు నిద్రవో దెపుడు నీకొప్పుం బ్రవేశించుమ
ల్లిమతల్లీనవమాలికాకుసుమముల్ లీలావతీ! వీనిదు
ర్దమదోర్దండయశఃప్రకాండవిభవారంభంబు జృంభించినన్. ||154||

స్రగ్ధర. పైపైఁ దుక్ఖారధట్టాప్రఖరఖురపుటీపాతవిక్షుద్యమాన
క్ష్మాపృష్ఠోత్తిష్ఠదంధంకరణరణరజస్కాండధారాంధకారం
బాపూర్ణం బైనఘోరాహనముఖముల నబ్జాక్షి! యీరాజుబాహా
టోపం బీక్షింప రాకుండుటకు మఱుఁగుచుండుం దివిన్ దేవపంక్తుల్. ||155||

మ. అసమానస్థిరదానవైభవకళాహంకారసింహాసనా
గ్రసమాసీనుఁడు వీడొకండు కలుగంగా నర్థియాచ్ఞారస
వ్యసనాభావబహూభవత్ఫలభరవ్యాజంబున న్నమ్రమై
యెస సంక్రందనశాఖి డెందమునఁ బెం పెక్కించు మందాక్షమున్. ||156||

మ. కలుచం గోశబిలంబు వెల్వడి యదఃఖడ్గాహి పైవచ్చుచోఁ
జలనం బించుక లేక యీతనిరిపుక్ష్మాపాలసంఘాత మో
చెల! హస్తాంబురుహాంగుళిమయమహాసిద్ధౌషధీపల్లవాం
చలము ల్మేసి భజించు జాంగలికతన్ సంగ్రామరంగంబులన్. ||157||

కీకటుఁడు

వ. అని పలికి పలుకుబోటి వరాటరాజకన్యకం గనుంగొని యప్పు డయ్యింతి

యంతరంగంబు నిరంతరస్మరణసరణి ధారావాహికజ్ఞానధారాసమారూఢనిషధపరివృఢం బగుట నెఱింగియు నెఱుంగనిచందంబున భావించుచు బ్రస్తావోచితప్రకారంబునం జతురంతయానధరులం బదండు పదండని యుత్కలాధీశ్వరుం గడచి యసమసమరవిస్మృమరచమూమదాంధగంధసింధురఘటావమధుశీకరాసారహారినీహారసమయ
మదవదరిచూడాకురువిందకందళకిరణసందోహసందీపితచరణారవిందుడును గరళకరాళకరవాలధారానికృత్తగళద్రక్తరిపుసుభటనటారబ్ధనాట్యాద్భుతాలోకహృష్టత్రివిష్టపనివా
నగునొక్కరాసుతుం జూపి దేవి! యితండు కీకటాధీశ్వరుం డీమ్మహీపతిపుంగవు నపాంగరంగస్థలలాస్యలంపటంబు లగుకటాక్షవీక్షణంబుల నిరీక్షింపుము.॥158॥

స్రగ్ధర. లీలం గట్టించె బెక్కుల్నెలవుల; జెఱువుల్వీఁడుసాంద్రద్రుమాళీ
వ్యాలీఢోపాంతశాంతవ్యథపథికజనస్వాంతముల్ కీర్తిలక్ష్మీ
మూలాంబుల్ నీలనీలాంబుజదళదళనామోదమేదస్విపాథః
కేలీలోలద్విజాలీకృతమధురకలక్రేంక్రియాసంకులంబుల్.॥159॥

మహాస్రగ్ధర. మహిళాసీమంతముక్తామణి! యితనియశోమండలీపూర్ణరాకా
తుహినాంశుల్ దాడిమై వత్తురు వడిఁ దనపై దొమ్మిగా నంచుఁ జుమ్మీ
మహిగోళచ్ఛాయమాయామయగణితకళామాత్రలక్ష్యాంగకుండై
గ్రహవీథిన్ దుర్గవీథిం బ్రభచెడి యొదుఁగున్ రాహురాహుత్తుఁ డోటన్.॥160॥

మహాస్రగ్ధర. తరుణీ! దామోదరీయోదరకుహరదరీస్థాన మీవిశ్వధాత్రీ
శ్వరుకీర్తుల్ ముంచి పాఱం జటులగతి జగజ్జాలముల్ దేలియాడన్
మురజిన్నాభిప్రణాళీముఖమున ధవళాంభోజ మన్ పేరుగాఁ దా
నెరవై తత్పూర మంతర్నిబిడమయి బహిర్నిర్గమంబున్ భజించున్.॥161॥

వ. అనిన వినియు ననాదరముద్రాముద్రితం బైనహృదయంబుతో నవ్విద్రుమాధర గీకటాధీశ్వరుం గటాక్షింపకుండిన.॥162॥

పంచనళి

ఉ. వేసట లేక భీమపృథివీపతినందన యాననాంబుజో
ల్లాసవిరక్తిముద్ర పదిలంబుగఁ గల్గొని యాదినాంతసం
ధ్యాసమయాధిదేవత పితామహుపట్టపుదేవి గీకటుం
బాసి చనన్ దలంచె మఱి పంచనళీమణిమంచవీధికిన్.॥188॥

వ. అప్పుడు సరస్వతీదేవినిర్దేశంబున యాసధుర్యులు రాజసమాజంబువలనం బాపి భోజరాజకన్యను నిషధరాజపంచకం బునుం గదియించుటఁ బరిమళంబులు నందనోద్యానతరుషండంబులవలనఁ బాపి మధుపమాలికం గల్పపాదపంచకంబునుం గదియించిన చందంబు దోఁచె, ననంతరంబు నలాకృతిధరు లయినయాలోకపాలురం జూపి క్రమంబున.॥164॥

తే. వాణి యిట్లను నక్కీరవాణి కెలమి
గూఢశబ్దార్థశ్లేషరూఢ మెఱయ
నిష్జరాధీశ్వరులకును నిషధపతికి
వర్ణనావాక్యరచన నన్వయము గలుగ.॥165॥

చ. అతివ! యపవ్యపాయుని ననల్పవిలోచనపంకజాతుఁ బ్రీ
ణితనిజవీరసేనుని వినిర్జితసర్వమహీభృదావళిన్
హతమదవద్విరోధిబలు నాత్మచమూచరవారణాసన
స్రుతమదగంధయుద్ధ మహిఁ జూడుము వీని మహి న్మహేంద్రునిన్. ॥166॥

సీ. భాస్వరరూపసంపన్నుఁ డుద్ధతిమంతుఁ
డధికప్రతాపసమన్వితుండు
హేతిసంభూతప్రభూతభూతియుతుండు
శుచి ధనంజయుఁడు విస్ఫూర్తిశాలి
నానామహాసమిన్మధ్యప్రదీప్తుండు
సతతంబు విబుధసంతతికి ముఖము
లాలితబాలప్రవాళతామ్రకరుండు
తనకు శాత్రవసముత్కరము తృణము
తే. తామరసపత్త్రనేత్ర! యీతం డనలుఁడు
లావు గలవాఁడు లోకపాలకులలోన
బహుతరస్నేహరుచిమహాబలసహాయ
సంపదుద్దాముఁ డెలమి వీక్షింపు మితని. ॥167॥

తే. పరభయంకరపటుగదప్రహరణుండు
దండనిపుణుండు సమవర్తి ధర్మరాజు
మిత్రనందనుఁ డంభోజనేత్ర! చూడు
మితని దక్షణనాయకు నింపు మిగుల. ॥168॥

క. ధవళాక్షి! చూడు మాతని
భువనాధీశ్వరు నపారభూరిగభీర
త్వవిశేషనిధి నదీనునిఁ
బ్రవిమలతరవారి నధికబలసత్త్వాఢ్యున్. ॥169॥

వ. అని యాఖండలు గుఱించియు నగ్ని నుద్దేశించియు నంతకు లక్షించియు నంబుపతిం గూర్చియుఁ ద్రిభువనార్చితచరణారవింద యగునరవిందభవుదేవి తదీయమాయారూపంబులకు ననురూపంబుగాఁ బ్రత్యేకంబ యుభయార్థవచనసామర్థ్యంబు లగువర్ణనావాక్యంబులం బ్రబోధించిన విదర్భధాత్రీపతిపుత్త్రి నేత్రశోత్రంబులం జూచియు వినియు నితం డితండని నిర్ణయింపనేరక డెందంబు డోలాందోళనంబు నొంద విధి పజ్జను నిషేధంబుత్రోవనుం బోవనితలంపున నిలింపనిషధరాజులను నలువుర విస్మయస్మేరంబు లగువిలోకనంబుల నవలోకించునది. క్రమంబున భారతినిర్దేశంబున నైసర్గికవిలాసభాసమానుండును ససమానరూపరేఖావిడంబితశంబరారాతియు నగు నిషధభూపతిం జూచె నప్పుడు. ॥170॥

క. శారద మధురాలాపవి
శారద యింద్రాగ్నిశమనసలిలేశనుతి
ద్వారమున నిషధపతిఁ గై
వారం బొనరింపఁ దొడఁగె వాచాప్రౌఢిన్. ॥171॥

తే. నలిననేత్ర! ప్రత్యర్థిదానవశతాహి

తాత్మచేష్టాగరిష్ఠత నరసి చూడ
నితఁడు జీమూతవాహనుం డింత నిక్క
మింపు పొంపిరివోవ వీక్షింపు మితని. ||172||

వ. మఱియు నితండు హుతవహుండునుంబోలె బహవిగాఢమఘవదధ్వరాజ్యాభిషేకవికస్వరతేజోవిరాజితుం డీశానమూర్తిభేదంబును దండధరుండుంబోలే బరప్రాణోత్క్రాంతిదానసమర్థశక్తిసంపన్నుండును సంజ్ఞానందకరుండును వరుణుండునుంబోలె ప్రతికూలవాతప్రచారచటులవాహినీసహస్రసంసేవితుండునుం బ్రచేతసుండు, నితనిం గనుంగొను, మిప్పురుషపంచకంబునందు నీకుం గన్నిచ్చకు వచ్చునతని వరియింపు మని పలికి పలుకుందొయ్యలి యూరకుండె, నప్పుడు మాయానిషధరాజకాయచ్ఛాయాంతర్వర్తు లగువిబుధచక్రవర్తుల నలువుర నతిక్రమించి పంచమకోటి యగునలునియందుఁ బురాకృతపరిపాకవాసనావశంబుననో పరమపాతివ్రత్యగుణగౌరవంబుననో జాత్యంతరసంగతిగ్రహణంబుననో యక్కురంగలోచనచూపు నెలవుకొనియె వెండియు. ||173||

క. ద్వాపర మపుడు విదర్భ
క్ష్మాపాలతనూజమనసు గలఁగించెఁ గలి
ద్వాపరములు నలదమయం
తీపరిణయమునకు సమ్మతింపనివె కదా! ||174||

చ. స్ఫురదవలేపతన్ నిషధభూపతు లేవురు కారణంబుగాఁ
బరువడినొయ్యనొయ్య యుగపత్పరిమోహయమాణబాణుఁడై
మరుఁడు విదర్భరాజసుతమానసముం గలఁగింపఁ బూనుచున్
శరములసంఖ్యకున్ ఫలము సమ్మతిఁ గాంచి నటింపకుండునే? ||175||

చ. వెలయఁగఁ బంచనైషధి విభేదము నేర్పఱుపంగ లేక యా
కులత వహించి యిట్టితఱిఁ గూరిమినెచ్చెలి యొద్ద నుండెనేఁ
దెలియఁగఁజూచి చెప్పును గదే యని డెందమునం దలంచె నిం
పలర నరాళకేశి యమరాలయహేమమరాళపుంగవున్. ||176||

వ. శంకాలతావితానం బనేకనలావలంబి యగుచుం బ్రబ్బినం గడునిబ్బరం బగువిభ్రమంబున నావిదర్భసుతాసుభ్రూలలామంబు నెమ్మనంబున ని ట్లని వితర్కించు. ||177||

సీ. ద్వివిధచంద్రమతి ప్రతీతియో? కాకతి
స్వచ్ఛపదార్థోపసర్పణంబొ?
యంగులీముఖపీడితాక్షివిక్రియ యొక్కొ?
మకరాంకుశాంబరీమహిమ యొక్కొ?
విరహకాలోద్భ్రాంతివిభవానువృత్తియో?
రూపింప నలువిశ్వరూప మొక్కొ?
గణుతింప వేల్పులకపటనాటక మొక్కొ?
భారతీపరిహాసభంగి యొక్కొ?
తే. కాక యీయేవురందు నొక్కరుఁడు నలుఁడొ?
మారుఁ డొక్కడొ? యొకఁడు పురూరవుండొ?

వరుస నున్నయీచక్కనివా రిరువురు
దేవతావైద్యయుగ్మంబొ? తెలియరాదు.॥178॥

తే. విబుధవరు లేనిఁ బ్రణమిల్లి వేఁడుకొందు
నలుని వా రేల యిత్తురు నాకు నతని
మదనశోషణబాణసంపాతపీత
ఘనకృపాసింధుగహ్వరాకారమతులు?॥179॥

క. మంచకమధ్యస్థితమ
ద్వంచకపంచకమునందు వరుసమెయిఁ బరీ
క్షించెద నే నొక్కించుక
పంచజనసుపర్వలక్ష్యపంచశ్రేణిన్.॥180॥

వ. అనుచు నేవురం గలయం గనుంగొని యందు.॥181॥

దమయంతి నలుని దెలిసికొనుట

మ. ధరణిం బొందనికోమలాంఘ్రికమలద్వంద్వంబులున్ ఘర్మశీ
కరసిక్తంబులు గానిఫాలములు వక్షఃక్షోణులం బత్త్రకే
సరముల్ గందనిపూవుదండలు నిమేషవ్యాఖ్యఁ గైకోనిదృ
క్సరసీజంబులు నల్వురందుఁ గనియెం గాంతాలలామంబొగిన్.॥182॥

వ. కని యైదవవాఁడు నిషధరా జగుట యెఱింగి దేవతాప్రసాదంబు లేక యేకార్యంబు ఫలింపనేరదు. ప్రదక్షిణప్రక్రమణలవాలవిలేపధూపావరణాంబు నేకంబుల ననేకంబు లగుఫలంబు లీఁజాలుటంజేసి వేల్పులు కల్పద్రుమకాననంబులు సుపర్వులకుం జేయు నమస్య సర్వార్థసిద్ధిసంధానసమస్య విబుధసేవ యఖిలాభీష్టప్రదానసురభి యనుచు సభాజనం బెల్ల విస్మయం బంది కనుంగొనుచుండ దివిజసభాజనంబునకుం బ్రారంభించి వైశద్యహృద్యంబు లగు ప్రస్తుతిప్రసూనస్తబకంబుల నింద్రాదిదేవచతుష్టయంబు సంతుష్టి నొందించి తత్ప్రసాదలబ్ధం బైనబుద్ధివిభవంబున నమ్మర్త్యవిలక్షణంబు లగుధరణిక్షోదసంస్పర్శనంబును బ్రస్వేదబిందునిష్యందనంబును గుసుమమాల్యమ్లాని యాదిగాఁ గలచిహ్నంబులను సందేహంబు వాసి మనంబునకుం జూపునకును సంవాదంబు సమకూఱినం గందర్పమందాక్షంబులకు వశంవదయై చంచలం బగుకటాక్షాంచలం బతనిమూర్తిఁ బాయనుం డాయనుం జాలక యట్టాడ ననంతరంబ.॥183॥

ఉ. భావములోనికీలు పరిపాటిఁ బరిస్ఫుటతన్ విలాసమున్
బ్రోవఁగ వేడ్కతో నిషధభూపతికై యెడయాడుదృష్టి ల
జ్జావతి యెట్టకేల కొకచందమున న్మగిడించి చేర్చె వా
గ్దేవిముఖేందుబింబమునఁ దియ్యము నెయ్యమునుం దలిర్పఁగన్.॥184॥

వ. భారతీదేవియు నయ్యంగనయింగితం బెఱింగి తదీయహస్తంబు నిజహస్తంబునం గీలుకొలిపి యుల్లంబు పల్లవింప నిలింపనిషధరాజులం గనుంగొని కనుంగొనల నలంతి నవ్వొలయ ని ట్లనుః— నింద్రాగ్నియమవరుణులు కరుణాతరంగితంబు లగునంతరంగంబులతో నీయంతి ననుగ్రహింపవలయు.॥185॥

ఉ. ఎట్టు వరించు సాధ్వి మిము నిందఱ? దేవచతుష్టయంబునం

దెట్టొకనిం దగంగ వరియించి తదన్యుల ధిక్కరించి వే
ర్వెట్టఁగ నేర్చుఁ? గావున వరించి కృతార్థతఁ బొందుఁగాక మీ
యట్టిమహానుభావు భవదంశసముద్భవు నైషధాధిపున్. ॥186॥

వ. అనిన విని లోకపాలచతుష్టయంబు కమలవిష్టరభామినీనిర్దేశంబును నిషధదేశాధీశచిత్తశుపరీక్షణంబునుం దమయంతిపరమపాతివ్రత్యగుణగౌరవంబునుం గారణంబుగా మనంబులం బ్రసాదంబు వహించి నలాకారమాయాకంచుకంబులు దిగఁద్రోచి భీమోద్భవాన్నృపతిసాత్త్వికభావావలోకనాపేక్ష బోలెఁ జక్షుస్సహస్రంబులో సహస్రాక్షుండును గామాంధ కారగర్వనిర్వాపణదీపికాచక్రవాళంబునుం బోనికీలాజాలంబుతోఁ గీలియును సద్యోనిర్వాణమదనాగ్ని ధూమంబుఁ బోనిధూమ్రదేహచ్ఛాయామండలంబుతో దండధరుండును నిరాశం బైనయాశాపాశంబునుం బోనిపాశంబుతోడ బాశపాణియు నిజరూపంబులు గైకొని, రప్పుడు కందర్పదర్పాపహారపారీణం బైనవీరసేనతనయుమనోహరాకారంబు మాని వైమానికులు దమనిక్కంపురూపులు చేపట్టుట సామ్రాజ్యంబు విడిచి భిక్షాటనంబు పాటించినవిధంబును యౌవనంబుఁ బరిత్యజించి వార్ధకం బంగీకరించినభంగియుం దోఁచెఁ బేరోలగం బున్న భూపాలపాలవర్గంబు గనుంగొనుచుండ రూపాంతరపరిగ్రహం బొనర్చి యింద్రాదు లింద్రజాలవిద్యావిదులచందంబు నొందిరి యనంతరంబ. ॥187॥

తే. క్షీరనీరవిభేదంబు చేసినట్టి
హంసియును బోలె హంసవాహనునిదేవి
లీల దిక్పాలనిషధభూపాలవరుల
భేద మేర్పడఁజేసి సంప్రీతి యెసఁగ. ॥188॥

వ. దమయంతి కిట్లనియె. ॥189॥

తే. వీరే యాఖండలాదులు విబుధవరులు
వాఁడె నిషధాధినాథుండు వనజవదన!
భక్తి సొంపార వీరికి బ్రణతి సేయు
మింపు పెంపారఁగా వరియింపు మితని. ॥190॥

వ. అని యోంకారభద్రపీఠికాశాలంకారం బగుపంకజాసనునిరాణి నియోగింపం గంకణఝుణఝుణత్కారం బంకురింప నాశశాంకవదన వేల్పులకుం గేలుదోయి యెత్తి నమస్కరించె. ॥191॥

ఆశ్వాసాంతము

శా. సౌందర్యాపరమత్స్యలాంఛన! కళాసర్వజ్ఞ! యర్థార్థిమా
కందారామవసంత! సంతతమహాకారుణ్యపాథోనిధీ
మందారద్రుమమంజరీమధురఝరీమాధుర్యమాధుర్యవా
క్సందర్భాస్వదమానమానసకవిగ్రామా! బుధగ్రామణీ! ॥192॥

క. వీరావతార! రక్షణ
నారాయణరూప! రాయ నారాయణ! కం
ఠీరవవిక్రమ! వితరణ
పారాయణ! యుభయవంశపావనచరితా! ॥193॥

మాలిని. అవనగుణవిహారా! యంగనాచిత్తచోరా!
భువనభరితకీర్తీ! పుణ్యకల్యాణమూర్తీ!
కవికువలయచంద్రా! గౌరవశ్రీమహేంద్రా!
యవితథపటుకోపా! యప్రతీపప్రతాపా! ॥194॥

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతంబైన శృంగారనైషధకావ్యంబునందుఁ బంచమాశ్వాసము.

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

షష్ఠాశ్వాసము

శ్రీగురుశంకరమౌనిద
యాగౌరవనిత్యవర్ధితాన్వయ! కరుణా
సాగర! విజయరమైకస
మాగమలీలానుషంగ! మామిడిసింగా! ॥1॥

నలమహారాజవరణము

వ. చిత్తగింపుము. ॥2॥

ఉ. మానితలీల నల్లన విమానము డిగ్గి వినూత్నరత్నసో
పానపరంపరాసరణి భారతిహస్తము గేల నూఁది పం
చాననమధ్య కాంచనమయం బగుమంచక మెక్కి చేర్చె
మ్మానవనాథుకంఠమున మంగళనవ్యమధూకదామమున్. ॥3॥

వ. ఇట్లు దమయంతీకరార్పితంబై దూర్వాంకురాలంకృతంబును మకరాంకపాశసంకాశంబును మధుపఝుంకారసంకులంబును నుదారతారకానికరాకారంబును నై. ॥4॥

తే. ధారుణీపతినిద్దంపుఁ బేరురమున
నమరెఁ బ్రతిబింబమును దాను నలరుదండ
బాహ్యమునఁ గొంత కొంత యభ్యంతరమునఁ
గీలుకొని యున్నమదనబాణాళివోలె. ॥5॥

క. తెఱవ పులకాంకురంబులు
గిజికొన నవ్వేళఁ జూడ్కికి ముదం బెసఁగెన్
గిఱుకుఁబువుమొగ్గతూపులు
గిఱికొన్నమనోజశరధికిం బ్రతినిధి యై. ॥6॥

చ. ధరణిపుచక్కికట్టెదురఁ దామరసాక్షికిఁ జేష్ట నష్టతం
బొరసె మనోనురాగపరిపూర్తి నొకించుకసేపు నిర్భర
స్మరశరపుంఖసంఘటితషట్చరణప్రమదాగరుచ్ఛటా
స్ఫురదనిలావతారమున బోరనఁ దా మొదలెత్తెనో యనన్. ॥7॥

ఉ. ఆహరిణాక్షి యిడ్డయలరారెడుపువ్వులదండ జాతకౌ
తూహలతన్ స్పృశించునెడఁ దోఁచెఁ గరంబున ఘర్మబిందుసం

దోహము చేసి కవ్విధము దోపఁగఁజేసె నెటిన్ భవిష్యదు
ద్వాహమహోత్సవంబునకు దర్పకుఁ డిచ్చిన హస్తతోయమున్. ||8||

ఉ. చిత్తజుపువ్వుఁదూపుల రచించినతుమ్మెదఱెక్కగాలిచే
నత్తఱి నేకువత్తి యగునంగన దూలినఁ దూలెఁ గాక య
త్యుత్తమధీరతాగుణసమున్నతి మేరుమహీధరంబు భూ
భృత్తిలకుండు నైషధుఁడు బిట్టు చలించెఁ గదా తదాహతిన్. ||9||

క. బిట్టు ఘనస్తంభంబుసం
గట్టువడె న్నిషధరాజు కామునిచేతం
బిట్టుఘనస్తంభంబున
గట్టువడం దగును రాజు గజరాజువలెన్. ||10||

వ. ఇవ్విధంబున. ||11||

ఇంద్రాదులు నలదమయంతులకు వరంబు లిచ్చుట

తే. పెద్దకాలంబునకు మనోభీప్సితంబు
సఫలమగుటయు నత్యంతసమ్మదమున
సొంపుదళుకొత్త నున్నయాదంపతులకుఁ
గరుణ దీవనలిచ్చె నిర్జరగణంబు. ||12||

వ. వెండియు నిషధమండలాధీశ్వరుండు దమకుం జేసిన దూతకృత్యంబునం గానంబడిన చిత్తశుద్ధికారణంబుగా నమ్మహీపతికి నమరపతి ప్రత్యక్షం బైనయాకారంబుతో యాగంబులయందు హవిర్భాగంబు భుజియించువాడయ్యె. హుతవహుం డిచ్ఛానురూపంబునం బ్రభవింప ననుమతించె. ధర్ముం డక్షయప్రహరణంబులును ధర్మైకనిరతబుద్ధియు నొసంగె. వరుణుండు దలంచినచోటం జలంబులు సంభవింపను ధరియించిన పుష్పంబులు వాడకుండ ననుగ్రహించె. అప్పుడు భారతీదేవి నానాభువనసమాగతానేకభూవరవర్ణనాప్రసంగోచితం బైనమానుషాకారంబు మాని వీణాపుస్తకపాణియు రోహిణీరమణచూడామణియును గుందేందుతుషారహారధవళంబును నగుదివ్యరూపంబు ధరియించె. నందఱు దమయంతి నుద్దేశించి. ||13||

ఉ. ఆదిమశక్తి యైనతుహినాచలరాజతనూజ వోలె ము
త్తైదువవై నిజేశ్వరునియర్ధశరీరము పాలుగొమ్ము
పాదసరోరుహంబు లతిభక్తి భజింతురు గాక యెప్డు బ్ర
హ్మాదికదేవతాసదృశు లైనమహామహిమండలేశ్వరుల్. ||14||

మ. అని వైదర్భిఁ బ్రసాదగర్భమధురవ్యాహారసందర్భసం
జనితానందనుఁ జేసి నెయ్యమున నాశక్రాదిబృందారకుల్
వనితారత్నముచేతఁ గైకొనిరి సేవాహస్తపదాంజలుల్
ఘనరత్నాంచితహేమకంకణఝుణత్కారంబు తోరంబుగాన్. ||15||

సరస్వతి నలునకుఁ జింతామణిమంత్రం బుపదేశించుట

వ. అనంతరంబ నిషధమహీకాంతునిం గనుంగొని సరస్వతీదేవి యిట్లనియె. ||16||

ఉ. నేమముతోడ విశ్వధరణీ భువనాధిప! సంతతంబుఁ జిం
తామణిమంత్రరాజము ప్రధానము మంత్రకదంబకంబులో
మామక మమ్మహామనువు మానితభంగి భజింపు మీవు చిం
తామణి కామధేనువిబుధద్రుమసన్నిభ మాశ్రితాళికిన్. ||17||

మ. సకలం బై హిమరుక్కళాభరణ మై సవ్యాపసవ్యార్ధయు
గ్మకరూపం బయి శైవమై గతకళంకం బై శివం బై యుపా
సకచింతామణి యై ప్రసిద్ధిభగవచ్ఛబ్దాభిధేయార్థమై
యొకమంత్రంబు మదీయ మొప్పు నది నీ కుర్వీశ! యే నిచ్చితిన్. ||18||

వ. ఇది చింతామణిమంత్రం, బేతదుద్ధారప్రకారంబు రహస్యంబుగా నిప్పు డుపదేశించితి. గురుపరంపరాసంప్రదాయక్రమంబున సకీలకంబుగా సిద్ధసారస్వతసంసిద్ధికారణం బైనయిమ్మహావిద్య నెఱింగికొనుము. ||19||

క. ఆచారపరత వేకువ
లేచి పఠింపుము కుమారలేఖర్షభ! యీ
శ్రీచింతామణిమంత్రము
ప్రాచికి నభిముఖుఁడవై శుభం బొడఁగూడున్. ||20||

శా. సర్వాంగీణరసామృతస్తిమితవాచావీచివాచస్పతుల్
గర్వోన్నద్ధవిరోధిరాడుదధివాగ్గాంభీర్యకుంభోద్భవుల్
స్వర్వామాసదృశాంగనాజనమనస్సంచారపంచాస్త్రు లం
తర్వాణుల్ నృప! యస్మదీయ మగుచింతారత్నవిద్యాధరుల్. ||21||

సీ. కబరికాభరముపై గన్నెగేదఁగిపువ్వు
 ఱేకుతోఁగూడ రేఱేనిఁ బొదివి
లలితకస్తూరికాతిలకమధ్యంబున
 సొబగొందుముత్యాలచుక్క నిలిపి
కుదురు నిండినమించుగుబ్బచన్నులమీద
 జిలుఁగుదువ్వలువ గంచెలయు దొడిఁగి
యచ్చవెన్నెలచాయ నవఘళింపఁగఁ జాలు
 నింపు వెలికట్టు నెఱిక గట్టి
తే. యంచకొదమలఁ బూన్చినయరద మెక్కి
యుపనిషద్వీథి విహరించుచున్న నన్ను
మహితచింతామణీదివ్యమంత్రమూర్తి
దలఁప సారస్వతం బయత్నమునఁ గలుగు. ||22||

క. ఎంత జడుఁ డైనఁ గానీ
చింతామణిమంత్రరాజసేవాపరుఁ డ
భ్రాంతంబునఁ గవితాసి
ద్ధాంతరహస్యోపనిషదుపాధ్యాయుఁ డగున్. ||23||

క. వైదర్భివోలెఁ గవితా
వైదర్భి నరేంద్ర! నీకు వశ మయ్యెడు సూ
ర్యోదయవేళ జపింపు కృ

తాదరమున నస్మదీయ మగుమంత్రంబున్. ॥24॥

సీ. కలియుగంబునయందుఁ గాశ్మీరభూమిలో
మత్ప్రీతమున ధరామరుఁడు పుట్టు
శ్రీహీరుఁ డనఁగ శేషాహియంగంబున
నతఁడు మామల్లదేవ్యాఖ్యయైన
తనభార్యయందుఁ జింతామణీమంత్రచిం
తనఫలంబుగ నొక్కతనయుఁ గాంచుఁ
గల్పించు నతని కాకాశవాగ్దేవి తా
శ్రీహర్షుఁ డనియెడు చిహ్నానంబు
తే. వాని కీరేడువిద్యలు వచ్చియుండు
వాఁడు ఖండనకారుండు వాఁడు సుకవి
కావ్యముఖమున వానిచేఁ గలుగు నీకు
నిర్మలం బైనసత్కీర్తి నిషధరాజ! ॥25॥

క. నిను దమయంతిని ఋతుప
ర్ణునిఁ గర్కోటకుని నెవ్వరు దలంతురు మే
ల్కనునప్పు డుషఃకాలం
బున నృప! కలికల్మషములు వొందవు వారిన్. ॥26॥

వ. హరియునుంబోలెఁ గలికలుషహారిగుణసంకీర్తనుండవు పుణ్యశ్లోకుండవు నగుము. పోయివచ్చెదను. పునర్దర్శనం బయ్యెడు నని పలికి యద్దేవి దమయంతిం జూచి దేవతలుం దానును మఱియును. ॥27॥

సీ. సకలపుణ్యాంగనాజనశిరోమణి వైన
నీకు పాతివ్రత్యనియతిఁ జేసి
సాధింపరానియాశాస్యంబు గలుగునే?
యైన దేవతల మైనట్టిమాకుఁ
బ్రత్యక్షమై మనోరథ మీక పోరాదు
మర్త్యుల కటుగాన మగువ! వినుము
నీదుపాతివ్రత్యనియమంబునకుఁ దప్పు
ఖలుఁడు భస్మంబవుఁ గాత యపుడ
తే. కామరూపుల మగుమమ్ముఁ గాంచి నీవు
డెందమునఁ జాల నాశ్చర్యమంది తిపుడు
నిక్క మీది యాది గాఁగ నో నీరజాక్షి!
కామరూపిణి వగుము మాకరుణఁజేసి. ॥28॥

వ. అని పలికి పలుకుబోటియు హరికృపీటభవశమనశంబరపతు లంబరంబునకు జాంబూనదవిమానారూఢులై యెగసిరి. సమయసముత్థానంబునం గ్రందుకొనురాజునందనుల యందియలమొరపంబులతోడ గెడబెరసి దేవదుందుభిధ్వానంబు రోదసీకుహరంబునం దీటు కట్టె. విద్యాధరహస్తముక్తం బైనపుష్పవర్షంబు హర్షోత్కర్షంబు నాపాదించె. అప్పుడు కల్యాణవిభవలక్ష్మీప్రతిష్ఠాసమానుం డగునిషధరాజు నిజశిబిరప్రతిష్ఠాసమానుండయ్యె. దమయంతియుఁ గన్యాసహస్రంబు గొల్వ నాత్మమందిరంబునకుం జనియె. ననంతరంబ. ॥29॥

మ. తమయంశం బగు మేదినీరమణునిన్ ధాత్రిన్ విసర్జించి యా
యమృతాశుల్ గడు విన్ననై చనిరి ముక్తాంశత్వభేదంబునన్
మమతాసంపద యెట్టిదో యెడ నెడన్ వక్త్రాననాంభోజయై
దమయంతిం గనుగొంచు నేఁగె వినతాంతర్వాణి శ్రీవాణియున్. ||30||

నలుఁడు విడిది కేగుట

ఉ. మంచకవాటికాశిబిరమధ్యమునందు ధనార్థికోటిపైఁ
గాంచనవర్షముల్ గురిసెఁ గంతవిలోలమధూకమాలికో
దంచితుఁ డోషధీపతికులాగ్రణి వందిజనంబులో విశే
షించి విదర్భజాస్తవనశీలుర మిక్కిలి గారవించుచున్. ||31||

వ. అప్పుడు గొంద ఱసూయాపరాయణులైనరాజు లారాచకుమారుం జూచి చూపోపక 'యత్యుచ్ఛ్రియః పతన హేతు' వనెడువారు 'నతి సర్వత్ర గర్జిత' మనెడువారును 'కాముకస్య కుతో లజ్జా' యనువారును 'సంగమో విప్రయోగాంత' యనువారును నై యుండి రప్పుడు. ||32||

ఉ. నైషధుఁ డంతరంగమున నవ్వుచునుండు విరోధు లాడుదు
ర్భాషణముల్ విని వినని భంగి న దట్టిద విద్విషన్మృషా
దోషగుణాధిరోపణ మదోషతఁ దెల్పుచు నుండుఁ గానఁ ద
ద్దూషణ మెప్పు విన్నఁ బరితోషముఁ బొందు మనీషి యాత్మలోన్. ||33||

క. క్రించు లగురాజతనయులు
వంచింపక యాడు దురపవాదోక్తులలోఁ
గొంచు నృపాలునిమ్రోలను
బంచమహాశబ్దములును బహుళము లయ్యెన్. ||34||

వ. ఇవ్విధంబున నిషధరాజు శిబిరంబు ప్రవేశించె నట విదర్భమహీవల్లభుండును. || 35||

సీ. కార్తాంతికులఁ బిల్చి కర్పూరసమ్మిశ్ర
తాంబూలదానపూర్వంబు గాఁగ
జాంబూనదాంబరస్రక్చందనంబులఁ
బూజించి భూపాలపుంగవుండు
'సర్వలక్షణకళాసంపూర్ణమై యుద
యాస్తనిర్దోషమై యతిశయిల్లు
శోభనాంశము మీరు శోధించి చెప్పుఁడా'
యని పల్క వారును నట్టిలగ్న
తే. మరసి చేపట్టి 'యాసన్న మయ్యె
శుభముహూర్తంబు గాలసంశుద్ధి లెస్స
పిలువఁ బంపుము వేవేగఁ బెండ్లికొడుగు'
ననిన 'నట్లనే కా' కంచు నాప్తజనుల. ||36||

దమయంతీకల్యాణనేపథ్యము

వ. అంతఁ గుమారునిం దోడ్తేర నియమించె నట మున్న కన్యాంతఃపురంబున. ||37||

తే. కువలయాక్షులు ముత్యాలచవికలోన
జలక మార్చిరి నిజకులాచారసరణిఁ
బసిఁడిపీఠంబుపై నుంచి పద్మనయనఁ
జెలువ మగగన్నెరాకమ్ము సేతి కిచ్చి. ॥38॥

తే. గంధజలపూరితంబులై కమలముఖుల
కరములం దున్నమణిహేమకలశములకుఁ
జెలువ మగుభీమకన్యచన్నులకు నోడి
దాస్యమున నీళ్లు మోచుచందంబుఁ గలిగె. ॥39॥

తే. చెలువ నిర్వృత్తసలిలాభిషేచనయును
చంద్రికాపాండుపరిధానశాలినియును
సగుచు వర్షాశరత్తులయంతరమున
నొప్పుసంధ్యాధిదేవత కుద్ది యయ్యె. ॥40॥

క. సమధికచామరనిర్జయ
సముపార్జితవిమలకీర్తిశౌక్తికముక్తా
సముదయశంక ఘటించెన్
గమలాసన చికురవారికణకోరకముల్. ॥41॥

క. నునుజాఁత మెఱుఁగువెట్టిన
కనకశలాకయనుబోలెఁ గన్నియ యొప్పెన్
దను వగుతడియొత్తుమఱుం
గున నొయ్యన మేనితడి యిగుర్పఁగ నొత్తన్. ॥42॥

ఉ. వాసన కేతకీదళము వంకఁ గళంకము లేనిపైఁడి య
భ్యాసము చేసెనేని యగు నష్డు సమానము గంధసారచ
ర్చాసురభీకృతం బగుచుఁ జారుతటిల్లతికామతల్లికా
భాసురవర్ణమైననరపాలసనూభవదేహయష్టితోన్. ॥43॥

వ. తదనంతరంబ కనకవేదికాంతరంబునం బసిండిపీఠంబున నునిచి ప్రతిప్రతీకంబును బ్రతికర్మనిర్మాణకర్మఠం బైన సైరంధ్రికాజనం బప్పురంధ్రీరత్నంబుం బ్రయత్నంబున నలంకరింపం దొణంగె, నందొకముద్దియ మదనాంధకారపటారంభణతంతుసంతతియగు కుంతలమంజరికి నధివాసధూపధూమం బొసంగె, నొక్కయలివేణి పెన్నెఱివేణిపై నెగయుచున్న ధూపధూమాంకురంబు గనుంగొని కుటిలకచచ్ఛటాభ్రాంతిం గొనగోళ్ల దువ్వంబోయినఁ జెలులు నవ్విరి, యొక్కయిందువదన గళిందకన్యకాభంగభంగురం బైననెఱితుఱుమునం జెంగలువలు దురిమె, నొక్క కుటిలాలక లలాటపట్టంబునం గేశాంబుదవిద్యుద్దండంబుగాఁ బసిండిపట్టంబు గట్టె, నొక్కవరవర్ణిని చూర్ణాలకంబులను నీలకజ్జలంబులకు దీపజ్వాలంబుగా మనశ్శిలాచిత్రకంబు నొసలన్ హత్తించె నొక్కతన్వంగి యనంగలీలావశంబున నపాంగ ప్రాంగణంబులకు నిగుడుకనీనికానీలమణులకుం గిరణకందళీక లనుసందేహంబు నాపాదింపంజాలునట్లుగా నీలాంజనరేఖలు వాలారుంగలికికన్నులకొలుకుల వెడలం దీర్చె నొక్కబోటి తాటంకమణిమహఃకలాపంబులను మరుపలాశకుసుమచాపంబులకుఁ దూపులుంబోలె నిందీవరావతంసంబులు చెవులం

బొందుపఱిచె, నొక్కవిలాసిని నాసాతిలప్రసూనంబునం బ్రసూనశరగుళికాశరంబునుం బోనిముక్తాఫలకలాపంబుఁ దాపించె, నొక్కనితంబిని యధరబింబంబున యావకం బమర్చె, నొక్కకలకంఠకంఠి కంఠకందళికయందు గంటసరి దొడిగె, నొక్కయెలనాఁగ వక్షోజభాగంబునం బద్మరాగపతాకంబుఁ బదిలపఱిచె, నొక్కలేమ హేమమయమేఖలాదామంబు జఘనసీమంబునం గట్టె, నొక్కపూఁబోఁణి పైఁడియందియలు చరణారవిందంబులం దగిల్చె, నొక్కమత్తకాశిని యడుగునెత్తమ్ములం గ్రొత్తలత్తుక హత్తించె, మఱియు సాంగోపాంగంబుగాఁ బ్రత్యంగంబు నంగనలు ముత్యాలజల్లి చెందిరంపుఁజేరుచుక్క చిన్నిపూఱేకులు బాలికలు మకరికాపత్రభంగంబులు హారంబులుం గేయూరంబులుం గంకణంబులు మట్టియలు వీరముద్దియలు పాయపట్టంబులాదిగాఁ గలయలంకారంబుల నలంకరించిరి. ఇవ్విభూషణంబులచేత భాగ్యంబుచేత నీతియు ధర్మంబుచేత విభూతియు వితరణంబుచేత విఖ్యాతియుంబోలె నన్నాతి యతిశయిల్లె. నయ్యవసరంబున. ||44||

ఉ. అంతర మెట్టిదో యని నిజాస్యముతోఁ బ్రతివెట్టి రోహిణీ
కాంతుఁ బరీక్ష సేయుటకుఁ గా నటు పట్టినభంగి లీల న
య్యింతి ధరించె భూషణము లెల్ల వహించినయంతమీఁద శు
ద్ధాంతవధూటి యొక్కతె ప్రియంబుననిచ్చినమించుటద్దమున్. ||45||

తే. నవచతుర్విధశృంగార మవధరించి
యమ్మహాదేవి విప్రపుణ్యాంగనలకు
సకలపూజలు వేడ్కతో సరగఁ జేసి
మోడ్పుఁగేలెత్తి ఫాలంబు మోపి మ్రొక్కె. ||46||

ఉ. అంతర మొప్ప శోభనసమాగతబాంధవభూమిపాలశు
ద్ధాంతనితంబినీనివహ మప్డు ప్రణామ మొనర్చె భీమభూ
కాంతునికూర్మికన్యకకుఁ గౌతుకభూషణభూషితాంగి క
త్యంతఝుణత్క్రియారవణహాటకనూపురపారిహార్యమై. ||47||

నలునికల్యాణనేపథ్యము

వ. అటం గుమారుఁడును మంగళాభిషేకానంతరంబ యాకల్పకల్పనాశిల్పపారగ లగు ప్రౌఢాంగనాజనంబులవలన వివాహోచితం బగుశృంగారం బంగీకరించె నప్పుడు. || 48||

తే. అభినవోచితతాలవృంతానిలమున
నల్లనల్లనఁ దడి యార్చి యతివ యొత్తు
ధారుణీనాయకునికేశభారమునకు
నగరుధూపాధివాసనం బాచరించె. ||49||

ఉ. వెన్నెలకుప్పసంబిడిన వింతవిలాసము వాసి కెక్కఁగాఁ
గిన్నరకంఠి యొత్తు మరుకీర్తియుఁ బోనిపటీరపంకము
న్విన్ననువొప్పఁగా నలఁదె నిద్దపుఁజాయమెఱుంగునం బదా
ర్వన్నెపసిండితోడ నొర వచ్చునృపాలునియంగకంబులన్. ||50||

చ. లలితకలాపకోమలకలాపికలాపకలాపనవ్య పే
శలమృదుకేశమంజరులు సన్నపుగోల్లను జిక్కు వాపి చెం
గలువలు జాజులుం గలయఁ గమ్మనిపువ్వులసేసకొప్పు దా
పలి కొరుగంగఁ బెట్టె నొకభామిని నైషధభూమిభర్తకున్. ||51||

ఉ. రాజనిభాస్య యోర్తు నవరత్నకిరీటము సంఘటించె ని
ర్వ్యాజమనోజ్ఞ మైనమహివల్లభుమూర్ధమునందు నప్పు డా
రా జనుకల్పశాఖి కది రత్నమయం బగుపువ్వుగుత్తివే
రోజ వహించి కన్నులకు నుత్సవముం బొనరించె నెంతయున్. ||52||

మ. పదియార్వన్నె పసిండిపట్ట మననీపాలావతంసంబు నె
న్నుదుటం గట్టె లతాంగి యోర్తు కడవీను ల్సోఁక నేర్పొప్పఁగా
నది లీలాపరివేషచక్రవలయార్ధాకారతం బొందె న
ష్షదసీయాననచంద్రమండలము చంద్రాధిక్యముం బొందుటన్. ||53||

శా. భామాయోజితకుండలాభరణము ల్భామావలంబంబు లై
భూమీవల్లభుసూనువ్రేలుచెవులం బొల్పారె గండస్థలీ
సీమాంతప్రతిబింబమండలయుగశ్రీసంవిభాగంబుతోఁ
గామస్యందన హేమచక్రయుగయుగ్మంబున్ విడంబించుచున్. ||54||

ఉ. ఇందునిభాస్య యోర్తు గదియించెఁ గుమారుని పేరుంబునం
గందక యాణి పాణియును గల్గినతోరపుఁదారహారమున్
జిందిలిపాటు లేక యదసీయముఖేందువినిర్గళత్సుధా
తుందిలబిందుబృందములు తోయముఁ గైకొని యుండెనో యనన్. ||55||

తే. తరుణసైరంధ్రికాప్రయత్నమునఁ జేసి
యతనివ్రేళ్లు సముద్రంబు లయ్యె నపుడు
ఘనసమూహంబు కమలాభికాంక్షఁ జేసి
తద్వితీర్ణికి జను టన్వితంబు గాఁగ. ||56||

క. అలవరిచె నృపతికరముల
నలికుంతల యొకతె కంకణాభరణంబుల్
నలహస్తకల్పకములకు
వలయములవి యాలవాలవలయము లయ్యెన్. ||57||

మ. భుజదండంబున నొక్కభామ దొడిగెన్ భూభర్తకున్ భూరిది
గ్విజయారంభవిజృంభణార్చితమహాకీర్తిప్రతాపప్రభా
వ్రజశంకావహనూత్నవజ్రమణిరుగ్వ్యాపారదుర్వారమున్
ద్రిజగల్లోచనసర్వదానకలనాధీరంబుఁ గేయూరమున్. ||58||

వ. అట్లు శృంగారం బంగీకరించిన. ||59||

ఉ. ఔచితి గావున న్నిలువుటద్దమునందు నిజాస్య బింబమున్
జూచెనె కాని మున్న యతిశోభనరూపనిలాసపుష్పనా
రాచుఁడు రా జలంకృతివిరామమునందు నిజాభిరామ్యమున్
జూచినవాఁడు భూషణపుశుద్ధమహామణిమండలంబునన్. ||60||

తే. రాజు దొడిగినదివ్యాభరణచయంబు
నెల్లవారును రతిఁ జూచు టేమి చెప్ప
నొరిమ నొండొంటిఁ జూచునాభరణములును
విమలహరినీలమణివిభావీక్షణముల. ||61||

నలుఁడు కల్యాణమంటపంబున కేతెంచుట

వ. అనంతరంబ వార్ష్ణేయనియంతృకం బైనరథం బెక్కి యమ్మహారథుండు జిష్ణుండును గిరీటియును విజయుండును నగుటం జేసి ధనంజయుం డనం బొలిచి రాజమార్గంబునం జనునప్పుడు పౌరాంగనలయందు. ||62||

తే. తమ్ములము సేయుచో నొక్కతలిరుఁబోణి
రాకుమారునిఁ జూచుపరాకుకతన
మఱచి తాంబూలపత్రంబు మాఱుగాఁగఁ
గఱచెఁ గెంగేలినడికేలికమలదళము. ||63||

మ. జవరా లోర్తు ప్రియోపనాయకభుజాసంశ్లేషలీలాసుఖ
వ్యవసాయంబు సమాజసంకటమునం బ్రార్థించి కైకొంచు భూ
ధవదేవేంద్రునిఁ జూచె హేమకలశద్వైరాజ్యసంపత్తివై
భవశుంభత్కుచకుంభపీఠిఁ బులకప్రారంభ మేపారఁగన్. ||64||

తే. ఒక్కతరలాక్షి యప్సరోయువతివోలె
జూచెఁ గనుఱెప్ప వెట్టక రాచవాని
రాజసంబున వలరాచరాచవాఁడు
తేఁటిఱెక్కలగఱియమ్ముఁ దీడుకొనఁగ. ||65||

తే. ఎల్ల చిగురాకుఁబోండ్లకు నెంత వేడ్క
యంత వేడుక దనలోన నతిశయిల్ల
నొక్కగుబ్బలకొమరాలు చక్క వచ్చి
కనియె నొడలెల్లఁ గన్నులై మనుజవిభుని. ||66||

మ. జిలుగుంబయ్యెద జీరువాఱ యెడలన్ శృంగారపత్రాంకురం
బులతో నొక్క చకోరలోచనకుచంబుల్ పూర్ణకల్యాణమం
గళకుంభంబులు నూత్నపల్లవవిభంగశ్రీసమేతంబు లై
న లలిం జెన్నెసలారె నైషధమహీనాథావలోకంబునన్. ||67||

సీ. కలికిచూపులు రత్నకలికాకలాపంబు
గుబ్బచన్నులు హేమకుంభవితతి
మెఱుఁగుఁజెక్కులు క్రొత్తమించుటద్దంబులు
పాణియుగ్మంబులు పల్లవములు
వెలఁదిమందస్మితంబులు కమ్మఁబువ్వులు
పలుకులు వల్లకీకలకలములు
పరిపాటలోష్ఠబింబములు జుంటియతేనె
తనుకాంతియోలగందంపుఁబసపు
తే. గాఁగ సౌభాగ్యవివిధమంగళపదార్థ

వర్గములు గ్రంతనడచుభావంబు దోఁచెఁ
బౌరకాంతలు రాజకుమారదర్శ
నోత్సవంబున కేతెంచుచున్న యపుడు. ॥68॥

స్రగ్ధర. ఈతండే పాడిజాణం డితఁడె మగలరా జీతఁడే ధీరుఁ డంచుం
జేతోమోదంబునం జూచిరి పురయువతుల్ చిత్తసంజాతమూర్తిన్
జ్యోతిష్టోమాదియజ్ఞశ్రుతఫలనిఖలక్షోణిసామ్రాజ్యలక్ష్మీ
పాతివ్రత్యైకదీక్షాపణితు నిషధభూపాలు దిక్పాలుమిత్రున్. ॥69॥

వ. అప్పుడు పౌరాంగనలు దమలోన? ॥70॥

మ. తనకుం దాన పురందరాదిదివిజేంద్రవ్రాతముం దెచ్చి ని
ల్చిన సంప్రీతి వరాటకన్యక వరించెం గావునన్ ఫాలలో
చనకోపానలదగ్ధమన్మథమహాసామ్రాజ్యకంఠీరవా
సన మెక్కం దగు వీఁ డకుంఠితవిలాసప్రౌఢభావంబునన్. ॥71॥

సీ. సుద్యుమ్నుఁ డనురాజు సుగతియై యెవ్వానిఁ
బ్రథమసీమంతగర్భమునఁ గాంచె
గ్రహరాజుగారాపురాణివాసం బైన
గంధర్వ యెవ్వారిఁ గన్నతల్లి
యిన్నూఱు మున్నూఱు నేనూఱు కన్నులు
గలవేలు పెవ్వానిఁ గన్నతండ్రి
రజతాచలం బేలురాజుపట్టపుదేవి
గోరి యెవ్వనిఁ గాంచె గొడ్డు నీఁగి
తే. యాపురూరవుఁ డాదస్రుఁ డాజయంతుఁ
డాపులస్త్యజుమనుమఁ డీయధిపుతోడ
సాటి యగుదురె నిఖిలవిశ్వంబులోన
జ్ఞానసమ్మోహనాతిసౌభాగ్యరేఖ? ॥72॥

మ. సమయోత్కంఠితకంతలోలవరణస్రగ్భూషణుం డైనయీ
దమయంతీవరుఁ జూచి తాదివికి సుత్రాముండు వోకుంట పంతము
నిర్లజ్జతఁ బోయె నేఁ దను నిరర్థప్రార్థనున్ దొంటినె
య్యమునం జేరఁగ నేల యిచ్చు శచి యాత్మాంతపురోద్దేశమున్? ॥73॥

మ. విబుధేంద్రావరణప్రసాదితశచీవిశ్రాణితాశీర్వచ
స్స్తబకవ్రాతములున్ దిగీశపురుషార్థప్రక్రమోపార్జిత
ప్రబలఖ్యాతియుఁ బూఁటకాఁపులు సుఁడీ భావించి చూడంగ ని
య్యబలరత్ననృపాలరత్నములనిత్యైశ్వర్యసంపత్తికిన్. ॥74॥

శా. చేసెం గావలయున్ విరించి నిఖిలస్త్రీపుంససంయోజనా
భ్యాసప్రౌఢి ప్రకాశ మొందఁ గడువియ్యం బైనసంసర్గ మి
ట్లాసంసారపురంధ్రిపూరుషమిథోహర్షోదయప్రేమలన్
జోసెం గావలయున్ మరుండు హృదయాంభోజంబుల స్వీరికిన్. ॥75॥

శా. వైదర్భీబహుజన్మనిర్మలతపోవర్ధిష్ణుతల్లోచన
స్వాదుప్రౌఢవిలాసుఁ డీవసుమతీచక్రేశపుష్పాయుధుం

డాదిత్యాలయసార్వభౌమసుకృతాహంకారదుష్ప్రాపభై
మీదాంపత్యమునం జిరాయు వయి నేస్తంబొందుఁ గా కెంతయున్. ॥76॥

శా. సంబంధం బిటుగూడునే రమణికిన్! క్ష్మాభర్తకు న్నేత్రప
ర్వంబై యుండె స్వయంవరం బసితగౌరస్మేరదృగ్రోచులన్
బింబోష్ఠీనివహం బమోఘకుతుకప్రేమంబులన్ వీరి మా
ఘం బాడించె నఘాఽతిఘాతియమునాగంగౌఘయోగంబునన్. ॥77॥

తే. దివిజపతిఁ బొందెనేని రెండవశచి యగు
ధరణిపతిఁ బొంద దమయంతితనము చెడదు
తివిరి శచి యౌట దమయంతి యవుటఁ బోల
దింతి యీ తారతమ్య మెట్లెఱిఁగె నొక్కొ? ॥78॥

శా. స్వారాజప్రముఖామరప్రవరులన్ వర్జించి లజ్జాపరీ
హారంబుం బొనరించె రాజులకు సంప్రార్థించి తా దేవస
త్కారంబై యితని న్వరించినవివేకప్రౌఢిఁ దద్దేవతా
హ్రీరోషాపయశఃప్రమార్జన మొనర్చెన్ భైమి మే లెంతయున్. ॥79॥

వ. అనుచు నీచందంబునం గ్రందుకొని యిందీవరాక్షులు డెందంబు లానందజలధిం దేలియాడం గొనియాడుచు సందర్శనోత్సవం బనుభవింపం గుమారబృందారకుండు కురువిందకందళితసందోహసుందరకరుం డగుటను సుహృదయానందుం డగుటనుఁ బొడముచందురునిం దొరయుచుఁ బురందరహరిక్రీడామందిరం బగు నుదయగిరికందరంబునుం బోని కనకస్యందనంబుపై హరిద్రాభంగరంగంబుల భంగింప నంగలించునఖిలాంగకంబులం దొడిగినమంగళాభరణంబులం గీలింపంబడినయింద్రనీలంబుల మెఱుంగుల చెఱుంగులు పౌరాంగనాపాంగదృక్తరంగంబుల నాలింగనంబు సేయం గంకణఝుణఝుణత్కారంబు తోరంబుగాఁ బంకజాక్షులు వీచువీచోపులం బొడమునన్నకరువలిపొలపంబుల నున్నంబులై యున్నకురులు పొలుపార మందగమనంబున వందిసందోహసంకీర్తనంబును మాగధమధురగానంబును పాఠకపఠనరవంబును మనంబు రంజింపంజేయ ముందఱం జనుమూర్ధాభిషిక్తులమణికిరీటంబు లనునడదివియలవోడం గూడి గంధతైలధారాసిక్తప్రదీపితంబు లగుకరదీపికాసహస్రంబులు నాసీరగతతుక్ఖారఖరఖురఘట్టనంబులం బుట్టినధరణీపరాగంబున దట్టంబైనసంధ్యాంధకారంబు దూరంబు సేయం గరిఘటాకంఠగ్రైవేయఘంటికాటంకారంబులఁ బ్రోదిసేయుచుఁ బుంఖానుపుంఖంబుగా శంఖకాహళభేరీమృదంగవేణువీణానినాదంబులు రోదసీకటాహంబు నుద్ఘాటింపం బటత్పట్టపతాకాభిరామంబును సముత్తంభితరంభాస్తంభసంభారంబునుఁ గర్పూరపాంసువిరచితగంగవల్లీమతల్లికావేల్లితప్రాంగణంబును కస్తూరీకర్దమాలిప్తవితర్దికాద్వితయోపశోభితంబును పుణ్యాంగనాకరకిసలయావలంబితచూతపల్లవలాజాక్షతాదిశోభనపదార్థసార్థంబును నైనరాజమందిరంబు చేరం జనుదెంచునప్పుడు. ॥80॥

ఉ. చేరెను లగ్నవేళ యతిశీఘ్రము రమ్మని విన్నవింప బు
త్తేరఁగ సంతసంతఁ జనుదెంతురు కుంతలగౌడచోళగాం
ధారముఖావనీశులు విదర్భనరేంద్రునియాజ్ఞఁ బాదసం

చారమునన్ శశాంకకులసంభవుపాలికి భక్తినమ్రులై. ॥81॥

సీ. యామవేగండకర్ణానిలస్ఫాలన
        విలసితభ్రూవల్లి వేల్లనముగఁ
దోరణమాలికాహీరాంకురచ్ఛాయ
        వెలఁది లేఁజిఱునవ్వు మొలక గాఁగఁ
బ్రోదిరంభాస్తంభములమోసుటాకులు
        లలిఁ బచ్చపట్టుచేలంబు గాఁగ
వీతెంచుమృదువేణువీణానినాదంబు
        కలికితియ్యనినున్నపలుకు గాఁగఁ
తే. బేరఁటాం డ్రురుహస్తపంకేరుహములఁ
బూఁచి యెత్తినకనకంపుఁబూజెకుండ
లున్నతస్తనములు గాఁగ నొప్పుమిగిలెఁ
దరుణియునుబోలె నృపగృహద్వారభూమి. ॥82॥

ఉ. శంబరవైరిమూర్తి జలజద్విషదన్వయచక్రవర్తి ర
మ్యంబగు మందయానమున నర్థిమెయిం జనుదెంచెఁ గేతుచీ
నాంబరవల్లి వెల్లనవిహారతరంగితవారివాహమా
ర్గం బగు రాగమందిరముప్రాంగణభూమికి సమ్మదంబునన్. ॥83॥

తే. ఎదురుగా నేగుదెంచుచో నింద్రమయ్యెఁ
బెండ్లి యిరువంకచుట్టంపుఁబెద్దలకును
నాభిముఖ్యోచితీసమ్యగర్హణార్హ
భాషణాలింగనాదిసంభావనముల. ॥84॥

మ. దమయంతీప్రియసోదరుండు దముఁ డాద్వారప్రదేశంబు నె
య్యమునం గాల్నడ నేఁగుదెంచెఁ బరిచర్యాయుక్తి గారాపు
వియ్యముఁ దోడ్కొం చరుగంగఁ గంచుకపరీహారంబునం దారహా
రము దోరంబుగ బేరురంబున విహారక్రీడ వాటింపగన్. ॥85॥

తే. సైన్యముల నెల్ల వెలిసుండ జాటఁ బనిచి
వలయుపడవాళ్ల రాకుమారులను దొరల
నిషధరాజును గొలిచిరా నియతిఁ జేసె
ననుఁగు మొగసాల గ్రథకైశికావనిపుఁడు. ॥86॥

వ. అనంతరంబ యభ్యంతరకక్ష్యావిభాగంబున నరదంబు డిగ్గి పుణ్యాంగనావిహితనీరాజనాదిమంగళోపచారుండై గారాపువియ్యంపుముంజేయి కరతలంబున నవలంబించి యల్లనల్లన నడిచి బంధుజనపరంపరాపరివేష్టితంబై పురోహితబ్రాహ్మణసహితంబై పురంధ్రీనికురంబసంబాధభరితం బయిన వివాహమంటపంబు చేరం జనుదెంచి దూరంబున నెదురుగా వచ్చుభీమభూపాలునకు నభివాదసంబు సేసి యతం డునుప సమున్నతకనకాసనంబున నాసీనుండై. ॥87॥

నలదమయంతీపరిణయము

ఉ. పారణ చేసె రాజు మధుపర్కపుఁదేనియ మామ భీమధా

శ్రీరమణుండు మంత్రసముదీరణపూర్వము గాఁగ నీయఁ ద
త్పారణ భోజభూపతిసుతామధురాధరచుంబనక్రియా
పారణకు న్నిదాన మయి భావము లువ్విళు లూఱఁ జేయఁగన్. ॥88॥

చ. సకలధరాధినాథునకుఁ జంద్రనిభాస్యకు గేలుఁదామరల్
ప్రకటము గాఁగఁ గట్టువడెఁ బావనకౌతుక సూత్రరక్షచే
నొకటి పరోపఘాతకర మొక్కటిపంకజకాంతితస్కరం
బొకమరి యేల కట్టువడ కుండు మహీపతియాజ్ఞ గల్గినన్? ॥89॥

తే. నృపతిచేతికి మీఁదుగా నెలఁతచేయి
గీలుకొనఁజేసె నొకపేరఁటాలపడఁతి
యదియుఁ బుణ్యాహవాచనావాప్తియయ్యె
భావియగునంబుజాక్షిపుంభావమునకు. ॥90॥

వ. అనంతరంబ. ॥91॥

ఉ. వాసికి నెక్కుకూర్మి జనవల్లభుఁ డిచ్చెను వైరసేని క
బ్జాసనవంద్య దుర్గ తన కర్థి పరంబుగ నిచ్చె నెద్దియ
క్కాసరరక్తబీజమధుకైటభశుంభనిశుంభచండముం
డాసురకంఠఖండనవిహారమహోగ్రము మండలాగ్రమున్. ॥92॥

క. సంతోషంబున ధరణీ
కాంతుం డల్లునకు నిచ్చె గారా మారం
జింతామణిదాయకమున్
జింతితకామప్రదానశిక్షాక్షమమున్. ॥93॥

తే. జమునినాలుకతో నెకసక్క మాడఁ
దమకపడుక్రొత్తపైఁడిమోళముగటారి
భీమనృపుఁ డిచ్చె గారాపుఁబెద్దపెండ్లి
కొడుకుఁగుజ్జుకు నైషధక్షోణిపతికి. ॥94॥

తే. వీరమాహేశ్వరాచారపారగునకు
దనకు శశిమౌళి యిచ్చినకనకరథము
కామగమనంబు నైషధక్ష్మావరునకు
మామ యిచ్చెను మా యని మహి నునింప. ॥95॥

క. అల్లునికి నిచ్చె ధాత్రీ
వల్లభుఁ డనురక్తి నమరవల్లభహరితో
నుల్లస మాడం జాలెడు
తెల్లనియొకకత్తలానితేజీహయమున్. ॥96॥

తే. ప్రథమజామాత కిచ్చె భూపాలతాలకుఁ
డగ్నిశోభంబు లైనదివ్యాంబరములు
సౌహృదంబు ఘటింప వైశ్వానరుండు
దనకు నెయ్యావి పుత్తెంచెఁ దాను మొదల. ॥97॥

తే. మలఁచి యేకాండముగ నొక్కమానికమున
వేడ్క నెద్దాని నిర్మించె విశ్వకర్మ
యట్టిదేవేంద్రదత్తమహార్ఘనూత్న
వీటికాపేటి మామ భూవిభున కొసఁగె. ‖98‖

మ. పవనాహారవిషంబు సోఁకదు యదౌపమ్యంబునం గేకిఁ గే
కివిలాసంబునఁ దాండవారభటి సంక్రీడించుటన్ క్ష్వేళ మ
భ్యవహారించెఁ గపాలియన్న మఱి యేలా చెప్పఁ దచ్ఛక్తి? య
న్నవగారుత్మతభుక్తిపాత్ర యొసఁగెన్ రాజాత్మజాభర్తకున్. ‖99‖

చ. గరిమవరాటరాజు దనగాదిలియల్లున కిచ్చె ఘోటికా
కరటిపటీపటీరగణికామణికాంచనముఖ్యవస్తువుల్
పరిణయదక్షిణార్థ మయి ప్రౌఢత మీఱఁగ నప్పదార్థముల్
సరిఁ బరిపాటి నెన్నఁగ నశక్యము గీష్పతియంతవానికిన్. ‖100‖

సీ. భక్తిఁ బ్రదక్షిణప్రక్రమంబులఁ జేసి
రాశుశుక్షణికి నుపాసనంబు
నంశుకగ్రంథికల్యాణక్రియాచార
మాచరించిరి మందహాస మెసఁగ
నట్టెత్తి చూచిరి యాకాశమండలా
స్థానరత్నంబు నౌత్తానపాదిఁ
ద్రైలోక్యపతి దేవతాఫాలతిలకంబు
దివిరి యరుంధతీదేవిఁ గనిరి
తే. బ్రాహ్మణోత్తమఃపుణ్యపురంధ్రివర్గ,
మంగళాశీర్వచోయుక్తమహితశోభ
నాక్షతారోపణంబుల నాదరించి
కంబుజాక్షియు నిషధదేశాధిపతియు. ‖101‖

ఉ.* కంకణనిక్వణంబు మొగకట్టఁగఁ గౌ నసియాడ రత్నతా
టంకవిభూషణంబులు వడంకఁ గుచంబులు రాయిడింపఁగాఁ
బంకజనేత్ర గౌతమునిపంపున లాజలు దోయిలించి ధూ
మాంకునియందు వేల్చె దరహాసము ఱెప్పలలోన దాఁచుచున్. ‖102‖

సీ. చెక్కుటద్దములపైఁ జెఱలాడునప్పుడు
కస్తూరికాపత్త్రకములఁబోలె
శ్రవణపాశములలో జాఁగి పాఱెడునప్డు
లలితతమాలపల్లవముఁబోలె
గలికికన్నులలోనఁ బొలుపారునప్పుడు
నవలీలనీలాంజనంబుఁబోలె
ఫాలభాగంబు పైఁ బఱతెంచునప్పుడు
కమనీయచూర్ణాలకములఁబోలె
తే. నప్పు డావర్జితాజ్యధారాభిఘార
పరిమిళల్లాజనవళ మీపల్లవాగ్ర
హుతహుతాశనజిహ్వాసముత్థ మగుచు
హోమధూమంబు బాలపై నొయ్యఁ బొలసి. ‖103‖

ఉ. కాంచనముద్రికామణినికాయకరాళవలస్మయూఖరే
ఖాంచలచక్రచుంబితనఖాంకుర మైనన్నృపాలుచెట్టఁ బ
ట్టించెఁ బ్రమోదసంపద ఘటిల్లఁగ నొక్కపురంధ్రి నవ్వరో
మాంచము గ్రొత్తలేఁజెమరు నయ్యిరుగేలను సంభవింపఁగన్. ||104||

వ. ఇట్లు పాణిగ్రహణం బొనర్చి పురంధ్రీజనవిలోకనార్థంబు సహస్రరంధ్రీకృతంబుగాఁ జేయంబడిన కౌతుకాగారంబుఁ బ్రవేశించి. ||105||

తే. దశశతాక్షుఁడు దొడుగుకుందనపుఁబైఁడి
కంకటముఁబోలు వేజాలకములయింటి
మధ్యభాగంబునందు శ్రీమంచ మెక్కి
రంబుజాక్షియు నిషధదేశాధిపతియు. ||106||

వ. అనంతరంబ భోజకులాభరణంబు లగుదమదమను లిరువంకఁ బెండ్లిచుట్టంబులకు భోజనంబులు వెట్టం గట్టడచేసి రప్పుడు. ||107||

బువ్వపుబంతి

సీ. పట్టాంశుకములపైఁ బన్నీరుఁ బ్రోక్షించి
జేయార్చి చేపట్లు సేయువారు
మక్కళించినతావు మంజిళ్ల పెందెర
లుంగరంబులఁ బట్టియొత్తువారు
నగరుధూపము వెట్టి యభ్యంతరం బైన
గగనావకాశంబుఁ బొగపువారు
వెండియెడ్డెనలపై వెలచి తెచ్చినపైఁడి
పళ్లెంబు లాయత్తపఱుచువారు
తే. రంకుమృగరోమకృతనూత్నరత్నకంబ
ళాదినానావిధాభ్యర్హితాసనములు
పెట్టువారును నై రిందుబింబవదన
లుభయబాంధవభోజనోద్యోగవేళ. ||108||

క. ప్రయ్యావడకుండ నాడిరి
వియ్యపుమేలంబు లుభయవిధబాంధవులున్
నెయ్యంబునఁ దియ్యంబున
నొయ్యనఁ జతురాక్షరాధికోక్తి ప్రౌఢిన్. ||109||

సీ. సర్వతోముఖపిపాసకుఁ దప్పిఁ బడియెదు
కామమోదనము నిక్కముగ వలయు
నీముఖంబున మాకు నెఱయంగ సుఖమబ్బు
గాంచుఁ గావుత నిన్నుఁ గమలయోని
యనులోమమున లేస్సపనిఁ జేసికొం టిప్డు
భగవదారాధనప్రాప్తినిధివి
విద్వజ్జనులు నిన్ను విషయించి వత్తురు
కలమధురములు నీగళరవంబు
తే. లనుచు నెయ్యంపువియ్యంబు లల్లనల్ల

సరసనర్మోక్తిఁ జాతుర్యసౌష్ఠవముగ
గోష్ఠి సలిపిరి దమలోనఁ గొంతప్రొద్దు
భోజనాగారపర్యంతభూములందు. ॥110॥

చ. లలన యొకర్తు వగ్గుకృకలాసముఁ జేరఁగ దెచ్చి వంచనన్
నలునకుఁ గుంచెవట్టు నెలనాగ పదద్వయమధ్యమంబునన్
నిలిపినఁ గాలు ప్రాఁక నది నీవియు వీడఁగఁ దోడిభామినుల్
గలకల నవ్వ నూడ్చె నది గట్టినపుట్టముపాయ శూన్యతన్. ॥111॥

చ. అలికులవేణి యొర్తొకనిహస్తముల న్ముఖమజ్జనాంబువుల్
గలఁతియ యెత్తిపోయ నవి గార్చుచునుండె నతండు దోయిటన్
నెలకొని దానిక్రొమెఱుఁగునిద్దపుఁజెక్కులు ముద్దువెట్టుకోఁ
గెళవులవారిచూపు గిలిగిల్లు మొఱంగఁగ వేళఁ గోరుచున్. ॥112॥

ఉ. అవ్వలిదిక్కు మో మయి ప్రియంబున నొండులతోడ ముచ్చటల్
ద్రవ్వుచు నొక్కకోమలి పరాకున నుండఁగ ధూర్తుఁ డొక్కరుం
డివ్వల వచ్చి వంచనమెయిన్ నునుమించు మెఱుంగుటద్దము
న్నవ్వుచుఁ బట్టె దాని చరణంబులకు న్నడు మైన మేదినిన్. ॥113॥

తే. 'ఓమెయేమె యిదేమేమె లేమ! యేమె
మేఘపుష్పంబుఁ దే?' వంచు మేలమాడ
'మేమె మే మేలు దఱ చయ్యె మేలు మేలు
మేఁక మేఁ' కన సభవారు మిగుల నగిరి. ॥114॥

ఉ.* లాలనఁ గ్రొత్తబెబ్బులికళాసము వెట్టిరి యాసనంబుగా
గోలయు సాధు వైనయొక కోమటికిన్ నిషధేంద్రబచ్చుకున్
మేలపుమైవడిం దమసమీపపుధూర్తులు తత్పురస్స్థలాం
గూలత యవ్వణిక్కునకుఁ గోశవిజృంభణశంక సేయఁగన్. ॥115॥

తే. పెడమరలి చూచె నొకచంద్రబింబవదన
వేడ్కదళుకొత్త నొకరాజవిటకుమారుఁ
బెడమరలి యేసె వాని నప్పుడ మరుండు
సానఁబెట్టిన మోహనాస్త్రంబుఁ దొడిగి. ॥116॥

ఉ. ఇంచినభక్తి నొక్కతరళేక్షణ నైషధభూమిభర్త మ
న్నించువరూధినీపతికి నేరుపు మీఱఁగ వట్టివేళ్ళఁ గా
వించిన తాళవృంతమున వీచుచునుండెఁ జెమర్చుచుండె నా
చంచలనేత్ర క్రొమెఱుఁగుఁజన్నులబింకముఁ జూచి యాతఁడున్. ॥117॥

వ. ఇట్లు హస్తపాదప్రక్షాళనగండూషముఖమజ్జనంబు లాచరించి బంధువులు తమ తమ నిర్దిష్టంబు లగు నర్హాసనంబుల గూర్చుండి చతుర్విధాహారంటులు భుజియింపం దొణంగి రప్పుడు. ॥118॥

మ. నివసద్బాష్ప మఖండితాఖిలము నిర్ణిక్తం బసంత్యక్త మా
ర్దవ మన్యోన్య మసంగతం బహృతసారస్యంబు గౌరం బగౌ
రవ మామోదనమోదనం బమృతపర్యాయంబు సంబంధిబాం

ధవభూపాలసుతుల్ భుజించిరి వయోదర్పానురూపంబుగన్. ‖119‖

సీ. గోధూమసేవికాగుచ్ఛంబు లల్లార్చి
ఖండశర్కరలతోఁ గలపి కలపి
గుజ్జుగాఁ గాఁచినగోక్షీరపూరంబు
జమలిమండెఁగలపైఁ జల్లి చల్లి
మిరియంబుతోఁ గూడ మేళవించినతేనె
దోరంపులడ్వాలు దోఁచి తోఁచి
పలుచఁగా వండిన వలి పెంపుఁజాఁపట్లు
పెసరపప్పులతోడఁ బెనఁచి పెనఁచి
తే. గోవజవ్వాదిఁ గస్తూరిఁ గొఱఁతపఱుచు
వెన్నపడిదెంబు జొబ్బిల విద్రిచి విద్రిచి
వారయాత్రికు లనుమోక్షవంతు లగుచు
వలచి భుజియించి రొగిఁ బిండివంటకములు. ‖120‖

చ. తరుణులు చంచలాలతలు తత్కరభాండనికాయ మంబుదో
త్కరములు పాలుఁదేనెలు ఘృతంబులు వాన లఖండఖండశ
ర్కరలును ద్రాక్షపండ్లు వడగండ్లును శోభనభుక్తివేళఁ దొ
ల్కరిసమయంబు పేరెలమిఁ గైకొనకుండునె భోక్తృసస్యముల్? ‖121‖

తే. పచ్చఱామానికంబులపళ్లెరములఁ
బచ్చ గందనికూర లేర్పడమిఁ జూచి
పెట్ట రని పెండ్లి పెద్దలు పెడము వెట్టఁ
బెట్టుటకును నంగనలకుఁ బట్టెఁ దడవు. ‖122‖

క. అరుదుగ నపు డొక్కొకయెడ
మరకతమణిపాత్ర గగనమండల మయ్యెన్
జిరువడములపాసెము శశ
ధరుఁ డయ్యెం జుక్క లయ్యె ద్రాక్షఫలంబుల్. ‖123‖

సీ. అమృతరసోపమం బైనకమ్మనియాన
వాలపాయసము జంబాల మయ్యె
మంచులప్పల మించు మండెంగమడుపులు
పొరలి తెట్టునగట్టు నురువు లయ్యెఁ
గప్పురంబులయొప్పుఁదప్పుపట్టఁగఁజాలు
ఖండశర్కరలు సైకతము లయ్యె
గరుడపచ్చలచాయఁ గలపచ్చగందని
కూరలు శైవలాంకురము లయ్యె
తే. నొలుపుఁబప్పులతీరంబు లురలఁబడగఁ
బూరియలు లడ్డువంబులు పొగలి పొఱ
విమలశాల్యోదనంబుపై వెల్లి సూపు
నాజ్యధారాప్రవాహసాహస్రములకు. ‖124‖

ఉ. ఆదరణంబుతో నభినవాజ్యవిపాండురఖండశర్కరా
క్షోదసమన్వితంబుగ విశుద్ధహిరణ్మయభాజనంబులం

బైదలు లర్థిమై నిడఁగ బంధుజను ల్భుజియించి రన్నపూ
రాదరహాసచంద్రకిరణంబులఁ బోలెడుపాయసాన్నముల్. ||125||

తే. ఆరగించి రసాధారణానురక్తి
వారయాత్రికులును బెద్దవరుసవారు
దివుట శశిలాంఛనక్రవ్యతేమనంబు
నసమశరకేతనవ్యంజనామృతంబు. ||126||

క. సేవించి రొకటి దొలఁగం
ద్రోవక జంబీరరసముతో నూనియతో
నావం బెట్టినకిటిము
ద్రావలయము లమృతమధుర రసఖండంబుల్. ||127||

క. ఆమిష మనామిషముగ న
నామిష మామిషముగాఁ గుహకమార్గకళా
సామర్థ్యంబునఁ జేసిన
తేమనములు మనములం బ్రతిష్ఠించె రుచుల్. ||128||

చ. అసమసుధారసప్రదమునందలిరొంపు లనంగ మంచునం
బిసికినపంచదార లనఁ బేరినమీఁగడతో మనంబులం
బసిగొనఁ జేయువాహరిపుబష్కయణీదధిపిండఖండముల్
మెసవిరి కంఠదఘ్నముగ మిక్కిలివేడుక వారయాత్రికుల్. ||129||

తే. మిసిమి గలపుల్లపెరుఁగుతో మిళిత మైన
యావపచ్ఛల్లు చవి చూచి రాదరమునఁ
జుఱ్ఱుమని మూర్ధములుదాఁకి యొఱ్ఱఁదనముఁ
బొగలు వెడలింప నాసికాపుటములందు. ||130||

చ.* అవికయుఁ బట్టుపుట్టము చెఱంగు మఱుం గయి యున్కిఁజేసి గౌ
రవపరిమాణముం దెలియరామికి ముచ్చిరుచున్న యొక్కప
ల్లవునకుఁ జూపె నొక్కతె విలాసముతోఁ దనతోరపుంజనుం
గవపొడ వింత పొ మ్మనిన్నకైవడిఁ బానకహేమకుంభమున్. ||131||

ఉ. ఎట్టివినీతుఁడో యొకరుఁ డేణవిలోచన బంతిపట్టి మా
ర్వెట్టగ దానివక్త్రశశిబింబముఁ జూడఁగ నోడి తాల్మిమైఁ
బట్టముఁ గట్టెఁ దచ్చరణపద్మయుగాంతరచంద్రమశ్శిలా
కుట్టిమభూమిభాగమునకుం దనమంజులదృష్టిపాతమున్. ||132||

చ. ఒసపరి జాణఁడొక్కఁ డొకయుగ్మలిచేరువ మాఱువెట్టఁగాఁ
బసనికురంగికాపలలఫాలి నిజాధరపల్లవంబుపైఁ
బసిగొని చేరఁబట్టి మునిపండుల నొయ్యన నప్పళింపఁగా
ముసిముసినవ్వు నవ్వె నది మో మొకయించుక యోరసేయుచున్. ||133||

క. [1]చలివాలు నవ్వు లడ్డువ
ములు చన్నులు పనసతొలలు మోపులు మండెం
గలు చీరలుగ భుజిక్రియ

వలపించెం బెండ్లివారి వనితయుఁ బోలెన్. ||134||

తే. పద్మకోశాభినయహస్తపల్లవంబుఁ
జూపె నొకమచ్చెకంటికి సొబగుఁ డొక్కఁ
డంతయోగిర మడిగెనో! యంతలేసి
కొమరుఁబాలిండ్ల నడిగెనో! రమణి నతఁడు. ||135||

తే. చూచె నొకఁడు వయోవశస్తోక వికచ
కుచసమున్మేష యగునొక్కకువలయాక్షి
నుభయదోర్మూలకూలంకషోరుకఠిన
లలితవక్షోజ యగులేమ లజ్జఁ బొంద. ||136||

తే. ఉష్ణశీతాన్నకబళంబు లొకఁడు సూపఁ
బవలొ రాత్రియొ గెడ గూడ నవసర మని
దానికుత్తర మొకలతాతన్వి యిచ్చె
నధరబింబంబు విడిచి సంధ్యాగమ మని. ||137||

ఉ. నాన దొఱంగి చుంబన మొనర్చుటె కాదొకఁ డొక్కచంద్రబిం
బానన మోముఁజంద్రుఁ జషకాంతరబింబితునిం బునఃపునః
పానకపానకర్మమునెపంబునఁ జేసి తదోష్ఠపల్లవం
బానుచు నాచరించెను సమంచితసీత్కృతచూత్కృతంబులన్. ||138||

ఆ. పంచదారఁ బొరపి భక్షింపఁగా నెత్త
భావదుష్ట మనుచు బావ నగిన
దొలఁగఁబెట్టి రోషకిలకించితంబుతో
గొమ్మనరఁటిపండ్లు గూర్మి మఱది. ||139||

వ. ఇవ్విధంబున శుచియు మృష్టంబును బథ్యంబును నగుభోజనంబు నేసి పెండ్లిదొరలు సుగంధోదకంబులం జేతులు తొడసి వార్చి ముఖవాసనంబు గైకొని కర్పూరతాంబూలంబులు పరిగ్రహించి దమదమనులప్రియోక్తులకు హర్షించుచు నిజనివాసంబుల కరిగి రప్పుడు. ||140||

చ. కలికివరాటరా జడప గప్పురవీడెము వెట్టి నవ్వుచు
న్నలునడపంబువానికి ఫణాధరవల్లిదళాంతరంబునన్
బలితపుఁదేలు మైనమునఁ బన్ని యతం డది చూచి భీతిఁ ద
మ్ముల మిల వైచిన న్నగిరి మూఁగినరాజకుమారు లందఱున్. ||141||

మ. మృదుమృష్టాన్నము లీప్రకారముస నెమ్మి న్వారు ముప్పొద్దుఁ గొ
న్ని దినంబు ల్భుజియించుచుండిరి సమున్నిద్రానురాగంబుతో
బదియాఱేఁడులపువ్వుబోండ్లనునుపుంబాలిండ్ల కాఠిన్యసం
పదతో రాత్రులు మల్లుసాము మదనోన్మాదంబునం జేయుచున్. ||142||

వ. నిషధమహీవల్లభుండును దమయంతీపరిణయమహోత్సవం బివ్విధంబున ననుభవించి దివసచతుష్టయానంతరంబున. ||143||

ఆశ్వాసాంతము

శా. నారీచిత్తసరోమరాళ! నయచాణక్యా! విరించాన్వయ
క్షీరాంభోధిసుధామయూఖ! కవితాసిద్ధాంతసర్వజ్ఞ! జం
భారాతిద్విపహస్తకాండనిభబాహాఖడ్గధారాపయో
ధారాశాంతవిరోధిభూధవమహోదగ్రప్రతాపానలా! ॥144॥

క. అరివీరబసవశంకర!
శరణాగతరక్షణానుసంధానధురం
ధర! సచివగంధసింధుర!
ధరణీభరణైకదక్షదక్షిణహస్తా! ॥145॥

మాలిని. ధరణిభరదిధీర్వాధఃకృత స్తబ్ధరోమ
ద్విరదకమఠరాజోర్వీధ్రదర్వీకరేంద్రా!
హరచరణరిరంసావ్యంజితానందసాంద్రా!
పరిహృతమతితంద్రా! భాగ్యసంపన్మహేంద్రా! ॥146॥

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతం బైనశృంగారనైషధకావ్యంబునందు షష్ఠాశ్వాసము.

[1] తెలిపాలు అని పాఠాంతరము

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

సప్తమాశ్వాసము

శ్రీరెడ్డివేమవిశ్వ
రమణకృపావిశేషసమధిగతైశ్వ
ర్యారూఢవిభవశృంగా
మారారిపదాబ్జభృంగ! మామిడిసింగా! ॥1॥

నలుఁడు దమయంతీసహితుఁడై నిజరాజధాని కేఁగుట

వ. వినుము. ॥2॥

తే. పయన మై స్వపురోహితప్రవరుఁ డైన
గౌతముండు ప్రస్థానసంగతికిఁ దగిన
మంగళాచార మొనరింప మహివరుండు
శిబిర మెత్తఁ బడాళ్ళకుఁ జెప్పఁ బనిచె. ॥3॥

ఉ. పుట్టిననాఁటగోలె నొకప్రొద్దు నిజాంకతలంబుఁ బాయకు
న్నట్టియనుంగుఁగూఁతు దమయంతి గడుంగడుదూర మన్పుచో
నిట్టవిషాద మాత్మ నుదయింపదు కూరిమియల్లు నంపుచో
నెట్టివిషాద మాత్మ నుదయించెనొ మామకు నత్తగారికిన్. ॥4॥

ఉ. అక్షయరాజ్యవైభవరమానుభవాభినవప్రభాసహా
స్రాక్షుఁడు గుండినాధిపతి యాత్మసుతారమణు న్వినీతతా
లక్షగుణీభవద్గుణకలాపుని నైషధునిన్ వరాటదే
శక్షితిమండలావధిగ సమ్మతి నంపె సుతద్వయంబుతోన్. ॥5॥

తే. ఆత్మమండల మవధిగా ననుచరించి
యవనినాథుఁడు జామాత ననిపి మరలె
నాప్రతీరంబు గంధవాహంబు ననిచి
మరలిపోవుతటాకంబుతరఁగవోలె. ॥6॥

వ. అప్పుడు నిజవియోగజనితక్లేశంబునం గన్నుల బాష్పాంబుకణంబు లురలఁ బ్రణామంబు సేసి తలవాంచియున్న కూఁతుం గౌఁగిలించుకొని గద్గదస్వరంబునఁ దండ్రి యిట్లనియె. ॥7॥

మ. గురువన్నన్ ధన మన్నఁ బుణ్య మనినన్ గోత్రోదయం బన్న దే
వర యన్న న్మన మన్నం దుష్టి యనినన్ వాత్సల్య మన్న న్నిజే

శ్వరుఁ డన్నం బరమోపకార మనినన్ సర్వంబు నన్నం దలో
దరి ! నీకు నిషధాధినాథుఁడె సుమీ తథ్యంబుగాఁ జెప్పితిన్. ||8||

సీ. పాటించి కొలువుము భవనదైవతముల
సవతులఁ గొనియాడు సఖులఁ బోలె
నారాధనము సేయు మత్తమామల నెప్డు
పరిజనంబులమీఁదఁ గరుణగలుగు
యలుగకు కోపించినపుడు నాథునితోడ
మదిలోన నుబ్బకు మన్ననలకుఁ
దోడికోడండ్రతోఁ గూడి మాడి చరింపు
దాసీజనముఁ బ్రోవు తల్లికరణి
తే. బ్రాహ్మణులయందు గురులందు బంధులందు
భక్తివిశ్వాససౌహార్దపరత నెరపు
భవ్యపతిదేవతాచారపరమపుణ్య
ధర్మ మేమర కుండుమీ తల్లికాన! ||9||

వ. అని బుజ్జగించి బుద్ధి సెప్పి కూఁతున్ వీడ్కొనియె దమదమనులుం జెలియలి నను నయించి. ||10||

ఉ. సంకుమదంబుఁ గస్తురియుఁ జాఁదుఁబటీరము గప్పురంబునుం
గుంకుమపువ్వునుం బునుఁగు గొజ్జఁగనీరు [1]ననేకభారువుల్
కంకణకంఠికాకటకకాంచిముఖాభరణవ్రజంబుతోఁ
గొంకక తోడఁబుట్టువులు గూరిమి చెల్లెలి కిచ్చి రిద్దఱున్. ||11||

సీ. కదళికాచంపకక్రముకపాటలచూత
కంకేళివాటికాసంకులంబు
లక్షీణబహుళపుండ్రేక్షురాజాన్నాది
భూరిసస్యసమృద్ధిభూషణములు
కమలనీలాంభోజకల్హారకుముదాఢ్య
శుంభత్తటాకోపశోభితములు
వివిధాపణస్థలీవిన్యస్తరత్నాది
బహుపదార్థవ్రాతబంధురములు
తే. గ్రామములు నూఱు క్రథకైశికంబులోనఁ
బసపు కిచ్చిరి భీమభూపాలసుతులు
దండ్రియాజ్ఞ సహోదరధర్మ మొప్ప
ననుఁగుసయిదోడు దమయంతి ననుపునపుడు. ||12||

తే. ఉభయవంశలలామ యయ్యుత్పలాక్షి
యత్తవారింటి కరిగెడునవసరమున
మాతృజనకసఖీజనభ్రాతృవిరహ
మధిపతిప్రేమజలరాశి కౌర్వ మయ్యె. ||13||

వ. ఇవ్విధంబున సంబంధిబంధుజనంబుల సముచితప్రకారంబుల వీడ్కొలిపి కతిపయప్రయాణంబుల. ||14||

సీ. ప్రణధిలోకానీతపరితోషవార్తాభి
నందితామాత్యబృందారకంబు
రాజవీథీమహాప్రాసాదశిఖరాగ్ర
కీలితాలంకారకేతనంబుఁ
గ్రంథకైశికాధీశకన్యావలోకన
వ్యగ్రపౌరవధూసమాకులంబుఁ
గస్తూరికాలేపకర్పూరరంగవ
ల్ల్యభిరామమందిరప్రాంగణంబు
తే. సారసారమసారాశ్మతోరణాంశు
చూర్ణకుంతలమాలికా భమాన
గోపురశ్రీలలామంబుఁ గూర్మిపురము
డాయ నేతెంచె నిషధభూనాయకుండు. ||15||

తే. కలయ నేతెంచి నైషధక్ష్మావరుండు
దివుటఁ బురలక్ష్మిపై వ్రాలుదృష్టిఁ దివిచె
నాత్మ నొక్కించుకయుఁ బరాకయ్యెనేనిఁ
బ్రాణపల్లభ దన్నేమియనునొ యనుచు. ||16||

చ. ఎదురుగ నేఁగుదెంచిరి మహీపతికిం బురివారు సర్వసం
పదలు ప్రమోదవైభవశుభస్థితియు న్నెరయంగ మిండతు
మ్మెదపదుపుల్మదోదయము మిక్కిలివేడుకయున్ మనంబులం
బొదలఁగ క్రొత్తయామనికిఁబొచ్చెములే కెదురేఁగుచాడ్పునన్. ||17||

వ. ఇట్లు మంత్రిపురోహితామాత్యదండనాథప్రధానంబుగాఁ బౌరజనసమూహంబు దన్నెదుర్కొన సముచితప్రకారంబున. ||18||

నలదమయంతుల పురప్రవేశము

శా. ఏమో క్రొత్తయపూర్వవార్త విను చేమో చెప్పుచున్ దండనా
థామాత్యాదులు పాదచారమున సేవాసక్తి మైఁ గొల్చిరా
భూమీశాగ్రణి సొచ్చెఁ బట్టణము సంపూర్ణానురాగంబుతో
భామానేత్రచకోరచుంబితముఖప్రాలేయరుగ్బింబుఁడై. ||19||

క. సకలధరాధీశ్వరుపైఁ
బ్రకటముగాఁ జల్లి రపుడు పౌరపురంధ్రుల్
సుకుమారబాహువల్లీ
ముకుళకులసకుల్యలాజముక్తాఫలముల్. ||20||

మ. దమయంతీవదనావలోకనసముత్కంఠావలద్భామినీ
సముదాయాననచంద్రబింబపరిషత్సాన్నిధ్యయోగంబునన్
సముపేతార్థము లయ్యె సౌధమణిభాస్వచ్చంద్రశాలావితా
నము లుర్వీపతినందనుండు పురఘంటావీథి నేతెంచుచోన్. ||21||

తే. ధరణీనాథాననేందుసుధారసంబు
సౌధజాలమృణాళికాజాలకముల

నుత్పలాక్షీకటాక్షనీలోత్పలములు
ప్రేమమునఁ దప్పిపోవంగఁ బీల్చికొనియె. ॥22॥

వ. అప్పుడు. ॥23॥

సీ. నిరుపమానస్వయంవరమహోత్సవమును
మధుపర్కసత్కారమంగళంబుఁ
గమనీయతరకరగ్రహణహోమంబును
విహరణాగారప్రవేశవిధియు
నుభయబంధుభుజిక్రియోపచారంబును
బ్రాస్థానికస్వస్తిభాషణంబు
హరణార్థసంభారహారికాకృతియును
నగరసంవేశనానందకళయు
తే. ననెడువృత్తాంతముల నొప్పునధిపచరిత
మాదిమధ్యావసానంబు లవధరించి
యమరముఖ్యులు గురియించి రలరువాన
యన్నిదినములు దా రున్కియచ్చుపడఁగ. ॥24॥

తే. వికచపౌరాంగనాపాంగవీక్షణములు
హర్షితామరకృతపుష్పవర్షములును
గురియ నృపవీథి నరిగి భూవరుఁడు సొచ్చె
నీరజాక్షీసమేతుఁడై నిజగృహంబు. ॥25॥

ఇంద్రాదులు స్వర్గమునకు మరలుట

వ. అట విబుధులు వృథాప్రయోజనం బైనవసుధాధావనప్రయాసఖేదం బనుభవించి పయోధిపాథస్తరంగంబులుం బోలె వచ్చిన త్రోవయ పట్టి మరలి రప్పుడు. ॥26॥

తే. స్ఫటికభూమీధ్రములమీఁదఁ బ్రతిఫలించు
నర్కబింబంబులునుబోలె నమరవరులు
గనకరథములమీద నాకాశవీథిఁ
జారునైసర్గికప్రభాసౌష్ఠవమున. ॥27॥

వ. చనునప్పుడు. ॥28॥

మ. మెఱుఁగుందీఁగలచాయఁ గేతనము గ్రొమ్మించారుపీతద్యుతిం
గొఱలం జక్రవిఘట్టనంబునఁ బరిక్షుణ్ణంబులై మేఘముల్
పఱియ ల్వాఱఁగఁ గింకిణు ల్మొరయఁగాఁ బాఱె న్నభోవీథి న
త్తఱి జంభాంతకుతేరు మాతలికశాత్రస్తాశ్వవేగంబునన్. ॥29॥

తే. మాటిమాటికి నాకాశమండలమున
నవల నివలఁ బయోవాహనివహమునకు
నమరనాథరథాలంబి యైనధనువు
భాసురస్ఫూర్తి విశ్రమాభరణ మయ్యె. ॥30॥

క. ధళధళ మని జలములలో

బలరిపువజ్రాయుధంబు ప్రతిబింబింపం
గెలఁకుల దండడిఁ దిరిగెడు
జలధరముల కపుడు కులిశసంగతి గలిగెన్. ॥31॥

తే. వర్ణితం బైనసావర్ణివంశమునకు
బట్టుగొడు గైనయంభోజబాంధవునకుఁ
గూడ నేతెంచుగారాపుఁగొడుకుచేతి
దండ మవ్వేళ నాలంబదండ మయ్యె. ॥32॥

ఆ. అధికదూర మగుట నాకాశలక్ష్మికి
గర్ణపాశ మగుచుఁ గరము వొలిచె
దివ్యభవ్యకాంతి దేదీప్యమానమై
పాశపాణిపాణిపాశవల్లి. ॥33॥

తే. పరివహస్కంధమారుతాస్ఫాలనముల
వీతిహోత్రుండు వర్తించువిధము చూచి
భీమనందన నీతఁడు పెండ్లియాడ
బోలు నని య యభ్రచరకోటి బుద్ధిఁదలఁచె. ॥34॥

శా. క్షోణీవల్లభుముద్దుఁగన్నెను సుఁబల్కుల్ గ్రోలుకోలేమి ని
ర్వాణానందము లైనవీనులకుఁ దత్ప్రాయంబు గంధర్వరా
డ్వీణానాద మొకింత సమ్మదము గావింపంగ నింద్రాదిగీ
ర్వాణాధీశచతుష్టయం బరిగెఁ దారావీథి దూరంబునన్. ॥35॥

ఉ. చిత్తములోనఁ బాయక వసించినభోజనృపాలకన్య న
త్యుత్తమరాజుఁ గూర్చి సుర లూఱటఁ బొందిరి యెంతయేనియుం
జిత్తములోనఁ బాయక వసించిననిర్మలతత్త్వవిద్య య
త్యుత్తమశిష్యుగూర్చి గురుఁ డూఱటఁ బొందినయట్టిలాగునన్. ॥36॥

సీ. పక్షులు చరియించుపదవి సుల్లంఘించి
ఘనములు దిరుగుమార్గంబు గడచి
విద్యాధరశ్రేణి విహరించుపథ మెక్కి
కరువలి యేఁగెడుకక్ష్య సొచ్చి
గ్రహరాజు వాఱెడుఘంటాపథము దాఁటి
చుక్కలు వొడ తెంచుచక్కి వెడలి
చదలేఱు ప్రవహించుచాయయు త్తరియించి
ధ్రువమండలంబు పెంద్రోవ నడచి
తే. యూర్ధ్వలోకంబునకుఁ బోవుచున్నవారు
భీమభూపాలసుతమీఁది ప్రేమభరము
వీడియును వీడ కాత్మ భావించువారు
వాసవుం డాదియైనగీర్వాణవరులు. ॥37॥

ఇంద్రాదులకు మన్మథుఁ డెదురుపడుట

మహాస్రగ్ధర. కని రంతంత న్నభోమా

ర్గమున ఘనతమస్కాండసందేహసంపా
దనలీలాజాగరూకా
తనువికటతనూధామధూమాయితంబున్
వనరాశ్యంతస్తరంగ
ధ్వనిసమధికదుర్వారకోలాహలంబున్
జనసందోహంబు భూషా
చ్ఛవిధగధగితాశాకటాహోదరంబున్. ||38||

తే. ఇరులు గవియుచు నేరాళ మెట్టయెదుర
నల్లనల్లన నేతెంచె నల్లమంది
గరిమ నాకాశచరుల కాకాశవీథి
గదలి యెదురుగ వచ్చెనో కాక యనఁగ. ||39||

వ. ఆజనసమూహంబు ముందట. ||40||

సీ. రతిదేవి నెవ్వీఁగు రారాపుఁజన్నులు
గడకన్నులకు నింపు గడలుకొలుప
గడుసైనపూవింటఁ గూడి కమ్మనితూపు
కటకాముఖపుఁగేలఁ గరము మెఱయ
గటిమండలంబుపైఁ గనకంపుఁజెఱఁగుల
జిలుఁగుఁబచ్చనిపట్టుఁజేల మమర
నాలీఢపాదవిన్యాసంబు శృంగార
వీరాద్భుతములకు విందు సేయఁ
తే. జిన్ని చిగురాకుఁజేర్కోలఁ జేతఁబట్టి
పేరుటామని రాచిల్కతేరు నడుప
నుక్కడీఁ డయి యేతెంచె నుక్కు మిగిలి
కలికిగారాపుఁజెలికాఁడు కలికి మరుఁడు. ||41||

ఉ. చీకటితప్పునం బరులచేడియలన్ రమియింప దూతికా
లోకముమాటతీపులకు లోఁబడి భీత్యభిమానలజ్జలన్
బోకడఁబెట్టి ప్రాణ మొకపోకకుఁ గైకొనకుండుసాహసుల్
పైకొని చేరి త న్నుభయపార్శ్వములందున భక్తిగొల్చిరాన్. ||42||

తే. బుద్ధదేవపరిస్పర్ధఁ బోలెఁ దాల్చె
లోకజిద్భావ మెవ్వాఁడు లోక మెఱుఁగ
నీశ్వరునిమీఁదఁ దగిలినయీర్ష్యఁబోలె
నతనుఁడై యేలె నెవ్వఁ డీయఖిలజగము. ||43||

వ. అమ్మదనుండు త్రిభువనైకవీరుండు నాసీరగతుండై నభోమండలంబున గండుమీనుపడగ పొలుపారఁ జిగురుజగజంపుగొడుగునీడ వాడనివనమాల వక్షస్స్థలంబునం గ్రాల రతియును దానును నేతెంచిన. ||44||

తే. నలునిఁజూచినపిదప మన్మథునిఁ జూడ
నాకనిలయులనయనంబు లోకిలించె
నయ్యరోచక మమరవైద్యద్వయంబు

దీర్పఁ జాలునొ చాలదో! తెలియరాదు. ॥45॥

క్రోధుఁ డెదురుపడుట

సీ. కట్టెఱ్ఱనెరలదీర్ఘవిలోచనంబుల
కడల నగ్నిస్ఫులింగంబు లురల
జృంభించి మిగులంగఁ జేవురించినమేనఁ
బ్రస్వేదజలముఁ గంపంబుఁ బొడమఁ
గుటిలమై చిమ్మచీకటి సంఘటించుచు
నిటలభాగమున భ్రూకుటి నటింప
నత్యంతగాఢదంతాగ్రపీడనమునఁ
దొట్టవాతెఱనెత్తు రుట్టిపడఁగఁ
తే. గటములదృవంగ మీసాలు గత్తరిల్లఁ
గంఠ కుహరంబునందు హుంకార మెసఁగ
నింగి నేలయుఁ దాటింప నంగలించు
పగిది నేతెంచెఁ గ్రోధంబు గగనవీథి. ॥46॥

స్రగ్ధర. ఆక్రోశాక్రోశఘోషం
బయి వికటకఠోరాట్టహాసాస్పదం బై
వక్రభ్రూవల్లరీసం
వలనభయద మై స్ఫారనిశ్వాసధారా
చక్రం బై రక్తరూక్షే
క్షణ మయి విగతక్షాంతియై నిర్ణయంబై
యాక్రోధం బభ్రవీథిన్
హరగతి నమృతాహారులన్ ధిక్కరించెన్. ॥47॥

ఉ. ఈసునఁ బుష్పసాయకునియేటునకుం గడుదూర మైనదు
ర్వాసుని నెమ్మనంబునఁ దిరంబుగ మన్నెము డన్ని రాజ్యసిం
హాసన మెక్కకుండఁ దను నాఁగిన క్రోధముఁ జూచి భీతిమై
వాసవుఁ డొయ్యనొయ్య నఱ వ్రాలిచె ఱెప్పలు వేయుఁగన్నులన్. ॥48॥

తే. మండు నఁట దాను హృదయమర్మములఁ దవిలి
కన్నుఁగవ నంధకారంబు గవయు టెట్లు?
కాగ మొనరించు నఁట తా విరక్తి యెట్లు
తన ప్రభావంబు గ్రోధంబు తాన యెఱుఁగు. ॥49॥

మ. భ్రుకుటీకాలభుజంగ రాజతరుణీఫూత్కారశంకావహా
ధికనిశ్వాససమీరణధ్వనులు సంతీక్ష్ణాగ్రదంతావళీ
శకలీభూతనిజాధరోష్ఠరుధిరస్రావప్రతీద్వంద్వార
క్తకటాక్షుల్ దనపారిపార్శ్వికులు గా దర్పంపుఁ బెంపేర్పడన్. ॥50॥

వ. ఇ ట్లేతెంచె ననంతరంబ. ॥51॥

లోభుఁ డెదురుపడుట

తే. హస్తములు విస్తరించుచు నఱ పలుకుచుఁ

గంతగద్గది కావ్యక్తకాకువికృతి
రాలుపడి బం డ్లిగుల్చుచుఁ దీలుపాటుఁ
బ్రకటదైన్యంబుఁ దోఁప లోభంబు వచ్చె. ॥52॥

సీ. కడుపుమండించునాఁకటిచిచ్చుసెగ దాఁకి
గవరనై యున్న కన్గవలవారు
భోగించువారలఁ బుల్కుపుల్కునఁ జూచి
మెల్లన గ్రుక్కిళ్లు మ్రింగువారు
కుక్షింభరిత్వంబుకొలఁది కగ్గలముగా
గూఁ డెంత పెట్టిన గుడుచువారు
ప్రాణగొడ్డము లైన పరమసాహసములఁ
బరులసొమ్ముల కాసపడెడువారు
తే. పామునకు బలి వెట్టనిప్రతినవారు
[2]ఈఁగ కెన్నఁడు నే నిలి యిడనివారు
ధనముగాఁపున్నదయ్యాల దఱుమువారు
బలిసి లోభంబు నిరువంకఁ గొలుచువారు. ॥53॥

మ. కమియం బాపము లొండు రెండు వరుసన్ గల్పింపఁగాఁ జాలు కా
మము క్రోధంబును నిచ్చ మెచ్చక యహంభావంబుతో నుండుఁ బం
చమహాపాతకసంగ్రహైకఘటనాచాతుర్యధుర్యంబు లో
భము లోభంబు గదా గుణద్విరదరాట్పంచాస్య మూహింపగన్. ॥54॥

సీ. ఇన్ని యింద్రియములు నెవ్వానికి గృహంబు
లట విశేషంబు జిహ్వాంచలంబు
సంప్రార్థనాదీనచాటూక్తి యెవ్వాని
కాజన్మసంసిద్ధ మైనమతము
పాత్రహస్తములపైఁ బడుదానజలవృష్టి
వారించు నెవ్వాఁ డవగ్రహ మయి
అన్యవిత్తాపేక్ష, యాత్మవిత్తాపరి
త్యాగ మెవ్వనియంతరంగగుణము
తే. జారచోరాదిధూర్తవిహారభూమి
దైన్యకార్పణ్యజలరాశిధవళకరుఁడు
కలిమహారాజు నెచ్చెలికాఁడు లోభుఁ
డతఁడు సురలకు జోహారు వనుచు మ్రొక్కె. ॥55॥

వ. అనంతరంబ. ॥56॥

మోహుఁ డెదురుపడుట

మ. తనకుం బట్టపురాణివాస మగుమిథ్యా దృష్టిచే సేతఁ గీ
ల్కొన హత్తించి విరించిముఖ్యదివిషత్కోటి న్విడంబించుచున్
ఘనమార్గంబున నేగుదెంచెను మహాకాయంబు మోహంబు మో
హనవిద్యాగమసంప్రదాయఘటనావ్యాపార మేపారఁగన్. ॥57॥

తే. బాలు రాత్మకుటుంబజంబాలమగ్ను

లనధిగతశాస్త్రు లనధీతు లలసమతులు
దన్ను సేవింప మోహంబు దప్పుద్రోవ
నల్లనల్లన సురల డాయంగ వచ్చె. ॥58॥

సీ. జ్ఞానప్రదీపికాఝంఝూసమీరంబు
కామలోభక్రోధకారణంబు
సంసారకపటేంద్రజాలవిద్యాపింఛ
యామ్నాయపదకంటకాంకురంబు
శూన్యవాతారణ్యశుండాలకలభంబు
కుమతసిద్ధాంతవిభ్రమగృహంబు
బహుళఘట్టకుటీప్రభాతతిగ్మమరీచి
యంధపరంపరావ్యాప్తసరణి.
తే. కన్నులకు నిద్ర మదికి జో కన్ను ధృతికి
వినమి చెవులకు నెద్ది భావించి చూడ
నమ్మహామోహుఁ డెదురుగా నరుగుదేర
బ్రమసి చూచిరి వాసవాద్యమరవరులు. ॥59॥

వ. అయ్యనసరంబున. ॥60॥

కలియెదురుపడుట

సీ. పాతకంబులు నీలిపట్టుబొందడములు
పగలింటినిద్రలు పచ్చడములు
పరదూషణంబులు ప్రాలంబహారంబు
లన్యకాంతాసక్తి యంగరాగ
మీర్ష్యాపరత్వంబు హేలావతంసంబు
బుధజనద్వేషంబు పువ్వుదండ
మిథ్యాప్రలాపంబు మృగనాభితిలకంబు
బహులాశనత్వంబు పరికరంబు
తే. పరులఁజూపులు వాకొల్పఁ బ్రసభలీల
రాసభాంగరుహాగ్రధూమ్రప్రకార
బర్బరాకారదేహు లంబరము నిండి
సరస వచ్చిరి కలిరాజుసైన్యభటులు. ॥61॥

వ. ఆసుభటు లుభయపార్శ్వంబుల. ॥62॥

సీ. కుండబొజ్జలక్రింద ద్రిండుగా బిగియించి
గడితంపుమడుఁగులు గట్టినారు
బూజుపట్టినదేహములపైఁ దళంబుగా
మలయజపంకంబు లలఁదినారు
నునుబట్టతలలపైఁ గనకంపుఁ జెఱఁగుల
బట్టుచీరలు మూయఁ జుట్టినారు
కరముప్రేలుడు లైనకర్ణపాశంబులఁ
దోరంపుఁబోగులు దొడిగినారు
తే. వెలయ మృగనాభి గీర్బొట్టు పెట్టినారు

పసిఁడిలాతాలు సేతులఁ బట్టినారు
చండముద్రాధరులు నభోమండలంబుఁ
బూరటిల బట్లు కలిరాజుఁ బొగడి పొగడి! ॥63॥

వ. త్రైలోక్యంబును వినునట్లుగా నిట్లనిరి: ‘యాగఫలంబు పాషాణసలిలోన్మజ్జనంబు; దేశాంతరదేహాంతరకాలాంతరంబులం గర్మఫలభోక్త యాత్మ యనుమాట యసత్యంబు; వేదం బప్రమాణంబు; వేదమర్మభేదంబునఁ గదా బోధిసత్త్వుండు సత్త్వహేతువుగా జగం బస్థిరంబని సమర్థించె నెద్దియెద్ది సత్తద్ది యద్దియధ్రువం; బగ్నిహోత్రంబుం ద్రయీతంత్రంబు ద్రిదండంబున్ భస్మగుంఠనంబు బుద్ధిపౌరుషహీను లగుపురుషులకు జీవితోపాయంబులు; స్వచ్ఛందంబు ధర్మంబు; కామదేవుండ దైవంబు; మరణంబె యపవర్గంబు; భస్మీభూతంబగు భూతంబునకుం బునరాగమనంబు గల దనుట భ్రాంతిగాదె? యామ్నాయంబు లేమి యెఱుంగు? నెఱింగెనేని “కోహి తద్వేద యద్యముష్మిన్ లోకేఽస్తి వా న వేతి” యని సందేహించునే యని వెండియు. ॥64॥

క. తారు దముఁ గాచుకొనరే
యీరసమునఁ గావఁ బోదు రింతుల వంశా
చారస్థితి డాంభికు లగు
వారు మరుఁడు దమకెకాని వారికి లేఁడే? ॥65॥

క. శతమన్యునంత ధర్మ
స్థితి యెఱిఁగినవాఁడు గలఁడె త్రిభువనమునయం?
దతనియహల్యాజారత
యితరులజారత కనుజ్ఞ యిచ్చుట గాదే? ॥66॥

క. మారుఁడు దుర్వారుఁడు సం
సార మిది యనాది వంశసంరక్షణ మం
భోరుహవదనలచేతిది
యేరూపున జాతిశుద్ధి యేర్పఱుప నగున్? ॥67॥

క. రాజానుమతము ధర్మము
రాజు నిశాకరుఁడు మీకు బ్రాహణులారా!
రాజు ప్రవర్తించిన పే
రోజన గురుతల్పగమన ముచితము మీకున్. ॥68॥

క. ఏకార్యంబు సుఖోత్తర
మాకార్యము సేయ నర్హమగునెడ సుకృతం
బాకాంక్షింతురు సురతము
నాకాంక్షింప రది యేమి యవనీవిబుధుల్? ॥69॥

చ. మలిచినరాలయందుఁ గుసుమంబులు వోయఁగ మీఁద నెన్నఁడే
ఫల మొకనాఁడు గల్లు ననుపల్కది యెవ్వడు నమ్మినాఁడు? కో
మలవనరాజిలోనఁ గుసుమంబులు గోయుట యొప్పు డప్పుడే
ఫలములు వోవొ పోవునొ యుపాసకులార! తలంచి చూడుఁడా. ॥70॥

తే. అన్యదేహాప్తి సందేహ మైనయెడనుఁ
గలుషములు మాన నెబ్భంగి వలయునేని

విడుఁడు యాగంబు లో వేదవిప్రులార!
జంతుహింసామహాదోషసంశయమున. ||71||

తే. స్మృతులయందు బలాత్కారకృతము లెల్ల
నకృతములుగా విధించినాఁ డట్టి, మనువు
బలిమి బ్రాహ్మణులార! పాపములు సేయుఁ
డేమి సేసినఁ జేయ రయ్యెదరు మీరు. ||72||

సీ. ఐకమత్యంబు లే దఖిలశాస్త్రములకు
నిగమంబు లొకజాడ నిలువ కాడు
నాగమంబులత్రోవ యది యొండుచందంబు
పంకంబులోని కంబంబు తర్క
మతిగూఢమై యుండు యామళంబులచాయ
యుపనిషత్తుల భావ మొక్కరీతి
బహువిధంబులు మంత్రపారాయణంబులు
సాంఖ్యయోగములవాసనలు వేఱు
తే. పట్టి యేదర్శనం బైనఁ బ్రతిభకలిమి
వలసినట్లు వక్కాణింప వచ్చి యుండు
నరసి దుఃఖంబు లేక సౌఖ్యంబు కలుగు
ధర్మ మొకఁ డేరికొనుఁడు విద్వాంసులార! ||73||

తే. అస్మితాబుద్ధి గలదేహ మనలశిఖల
భస్మమై పోవ నెచ్చోటఁ బాప ముండు?
సౌఖ్యదము లైనపరదారసంగమాది
పాపములు సేయుఁడోపినభంగి జనులు! ||74||

క. మృతుఁ డఁట పుట్టుఁ బెఱుంగును
మృతుఁ డఁట వేఱొకఁడు గుడువ మేకొనుఁ దృప్తిన్
మృతునకు నఁట కర్మఫలం!
బతిధూర్తులవార్త లేటి కావర్తింపన్? ||75||

ఉ. చీటికి మాటికి న్నిఖిలజీవులునుం బొనరించు పాపముల్
గోటులు దన్నుఁ జుట్టుకొని ఘోరపుబాధలఁ బొందు చొంటి మైఁ
బాటిలునాత్మకున్ భరమె పాపము నీయది? నిండుబండికిం
జేట భరంబె? యేమిటికిఁ జేయవు విప్రుఁడ! కిల్బిషంబులన్? ||76||

చ. కలుగుట లేమి సందియము కార్యఫలంబులయందు నిట్టిచో
ఫల ముదయించె నేని దమపాలిటివేల్పులు మంత్రతంత్రశ
క్తులును తదీయలాభమునకుం దగుహేతువు లందు రన్యథా
కలనకు నంగలోపములు గారణ మందురు మాంత్రికాధముల్. ||77||

తే. అర్థి నార్జింప వర్జింప నలవి గాని
ధర్మము నధర్మమును జెప్పెఁ దగిలి మనువు
నేరములు వెట్టి దండువు నిశ్చయించి
ధరణిఁ గలచోట నర్థ మెత్తంగఁ దలచి. ||78||

శా. లాలామూత్రపురీషఘర్మజలకీలాలాత్మికల్ భామ లం
చేలా రోతలు పుట్టి నాడుడురు యోగీంద్రుల్ వృథాలాపముల్?
లాలామూత్రపురీషఘర్మజలకీలాలాత్ములో తారటే
ప్రాలేయాంబుపటీరపంకఘనసారక్షౌద్రదివ్యాత్ములో. ||79||

వ. పురాణంబు ప్రమాణీకరింతు మేని తత్ప్రణేత పారాశర్యుఁడు పాండవులనగర చాటుకవి; కవులమాటల కేటి పాటి? మత్స్యపురాణంబునందు మత్స్యంబు వక్తయఁట? తిర్యగ్జంతుమతంబులు సిద్ధాంతీకరింపవచ్చునే! యది యట్లుండె. ||80||

సీ. దిననాథనందనుఁ దిత్తొల్చి విడిచిరి
కరుణలే కెముక లేరిరి దధీచిఁ
బాతాళబిలమున బలిఁ గట్టి వైచిరి
జీమూతవాహను జీవి వాపి
రెత్తి పా ల్గొనిరి శిబీంద్రునంతటివానిఁ
గలగుండు వెట్టిరి కలశవార్ధిఁ
దివుటఁ జుక్కలఁజేని దినగోరు మెసఁగిరి
పండు డుల్చిరి కల్పపాదపంబు

తే. నయ్యొ లెంతకు నేర రర్థార్థిజనులు
వీరిమనసులు వట్ట నెవ్వారితరము?
కీర్తి యిటు వెల్గు నండ్రు దాక్షిణ్య మిఁకిరు
దారు గల్గినఁ బదివేలు దమకుఁ గలవు. ||81||

తే. శాంతమతిఁ గాముకత మాని సప్తతంతు
దీక్ష గైకొన్నవారలతెఱుఁగు లెస్స
స్వర్గమున కేఁగి రంభాదివారసతుల
కుచభరంబులపై వ్రాలఁ గోర రేని. ||82||

తే. ఆహవంబున మృతు లైనయట్టివీరు
లమరలోకంబునకుఁ బోదు రనుట గల్ల
నిజమయేని దైత్యారిచే నిహతిఁ బొంది
యతనితో విగ్రహింపరే యసురు లచట? ||83||

క. అక్షచరణుండు చెప్పిన
మోక్షములు శిలాస్వరూపములు వీనికిఁగాఁ
బ్రేక్షావంతులు దచ్ఛా
స్త్రాక్షరములు చదువ నేల యతిబాలిశులై? ||84||

ఆ. దైన్యమునకుఁ ద్రోవ దలఁప నస్తైన్యంబు
గుక్షివంచనంబు గడు పుడుగుట
బుద్ధి యైనయట్ల భోగింప నేర్చుట
సార మైనబోధిసత్త్వమతము. ||85||

తే. క్రోధనులు దారు పరుల కక్రోధశిక్ష
సేయుచుందురు కపటవసిష్ఠమునులు
తారు నిర్ధనులై యుండి ధాతువాద

మొకరికిం జెప్పువిప్రలంభకులు వోలె. ||86||

తే. కలవు విధ్యర్థమంత్రభాగములు మూఁడు
శ్రుతుల నామూఁటియందు మీమతికి నెక్క
నర్థవాదాంశ మఖిలంబు ననృత మయ్యె
నట్ల యగుఁ గాక మంత్రవిధ్యంశములును. ||87||

వ. అని యీప్రకారంబు వాచాటు లై టిట్టిభంబులుంబోలెఁ గర్ణకంటకంబు లైనదుర్వర్ణంబులు వేదంబు ప్రమాణంబు గా దనియును నాగమంబుల నగడు నేసియు ధర్మంబుల మర్మంబు లుచ్చి పో నాడియు పురాణంబులఁ ద్రాణలు సెఱిచియు నితిహాసంబుల నపహసించియు యామళంబులం గలంచియుఁ జన్నంబులఁ జిన్నవుచ్చియు మంత్రపారాయణంబులఁ దృణీకరించియుఁ గలికిఁ గౌతూహలంబును జైనులకు సమ్మానంబును బౌద్ధులకు నుద్ధతియును జార్వాకులకు నిర్వృతియు లోకాయతుల కుత్సేకంబును బాషండులకుం జెవులపండువును గాపాలికుల కుపకారంబునుం గాఁ గైవారంబు సేయుపాతకులం గనుంగొని శక్రుండు సక్రోధుండును వరుణుం డరుణలోచనుండును నగ్ని యుద్విగ్నమానసుండును గృతాంతుం డత్యంతరోషుండును నై యయ్యాశాపతులు నలువురు నల్గిక్కు మొగంబై “యోదురాత్ములారా! యేమిదుర్భాషణంబు లాడెదరు? దంభోళిధారాసంరంభంబును బాశవల్లీసముల్లాసంబును సముజ్జ్వలజ్వాలాకరాళతయు నుద్దండగదాదండతాండవంబును నెఱుంగరె? యేల ప్రేలెదరు? పుత్రకామేష్టి శ్యేనకారీరీ ప్రముఖంబు లగుమఖంబులు దృష్టఫలంబు లగుటం గన్నులం గానరే? యావేశంబున గయాశ్రాద్ధాదు లపేక్షించు భూతంబులం జూచి పుణ్యఫలంబులు తెలియ రావె? యంగారప్రవేశంబు దేహంబులు పొక్కకుండుట నేత్రోత్పాటనంబునఁ గన్నులు వచ్చుట యాదిగాఁ గలవిశేషంబుల దేవతాప్రభావంబులు భావింపం దగదె? యివ్విధంబునం బ్రల్లదంబు లాడెదరు గాన మిము నాలుకలుఁ గోయక సెలవులు వ్రీల్పక ప్రాణంబులు గొనక యెట్లు సైరింపవచ్చు?" ననిన భయం బంది యవ్వందిజనంబులు బృందారకులకు నమస్కరించి యి ట్లనిరి. ||88||

మ. బలభిద్వహ్ని యమప్రచేతసులకుం బ్రహ్మాయు వే మెల్లనుం
గలిభూపాలునియొద్దిపాతకుల మీకైవారదుర్భాషణం
బులకుం గాని యతండు మెచ్చఁడు దయాబుద్ధిం పరాధీనవృ
త్తుల నిర్వేదల మముఁ గావఁదగు నీద్రోహంబు లేకుండఁగన్. ||89||

సీ. వందిజాతులము మావాచాటతాటోప
మునకు నల్గకు మయ్య యనిమిషేంద్ర!
యనపరాధులము మాయందు నక్కటికంబు
పాటింపు మయ్య కృపీటజన్మ!
పరతంత్రులము మాయబద్ధవాక్యములకుఁ
దప్పు పట్టకు మయ్య ధర్మరాజ!
యాశార్తులము మా యహంకృతిస్ఫురణకు
నెరసు లేరకు మయ్య వరుణదేవ!
తే. భయము గొందుము నిర్ఘాతపాతమునకు
దలఁకుదుము భీషణోల్కాప్రవాహమునకు
జంచలింతుము పటుదండచండిమలకుఁ
బగులుదుము పాశవల్లరీబంధములకు. ||90||

వ. అని యంజలిపుటంబులు లలాటంబున ఘటియించి యచ్చాటుకారులు గైవారం
బుడిగి యూరకుండి రనంతరంబ. ॥91॥

ఆ. గగనమండలమునఁ గాలాయసపుఁదేర
మాలకాకి పడగ దూలి యాడ
ద్వాపరంబ దానుఁ దన్మధ్యవర్తియై
వచ్చువాని నీలవర్ణదేహు. ॥92॥

సీ. కఱకు లై పెరిగినకుఱువెండ్రుకలతోడఁ
బట్టయౌదలఁ గావిపాగ యమర
నిగిడి పూఱేకు బాగుగఁ గత్తిరించిన
గడ్డంబుకొన రొమ్ముఁ గమ్మిరింప
బండికందెనతోడఁ బ్రతివచ్చు మైచాయ
నీలిపచ్చడముతో మేలవింప
నవరత్నచందనద్రవకల్పితం బైన
నూత్నత్రిపుండ్రంబు నొసల నొప్పఁ
తే.* గోఱమీసలు మిడిగ్రుడ్లు కుఱుచపొడవు
డొప్పచెవులును గొగ్గిపండులును గలిగి
యున్న మద్గ్రీవుఁ డై వచ్చుచున్నవానిఁ
గలిమహారాజుఁ గనిరి దిక్పాలవరులు. ॥93॥

క. హేలాబృందారకుఁ డగు
నాలవయుగరాజు గాంచి నయనాంబుజముల్
వ్రాలిచిరి నిర్జరేంద్రులు
మాలనిఁ గనుఁగొన్న యుత్తమద్విజులక్రియన్. ॥94॥

తే. ప్రౌఢగురుకోపరీఢావలీఢుఁ డైన
యాత్రశంకుండువోలె జంభారియెదురఁ
గాంతిసంపద గోల్పోయి కలియుగంబు
సాధ్వసాతిరేకంబున జలదరించె. ॥95॥

వ. ఇట్లు ప్రభావోపనమ్రుఁడై ప్రణిపాతంబు సేసి. ॥96॥

తే. నేమమే నిర్జరస్వామి? శిఖి! సుఖంబె?
శర్మమే నీకు నోయమధర్మరాజ?
స్వస్తియే పాళహస్త? మీ ప్రస్తవమునఁ
దగ నపాస్తరజస్తమస్తముఁడ నైతి. ॥97॥

వ. దమయంతీస్వయంవరంబునకుఁ బోవుచున్నవాఁడఁ గాలాతిపాతంబుగాకుండ నన్ను
వీడ్కొలుపుడు నామనోరథంబు సఫలం బగునట్లుగా ననుగ్రహంబు సేయుండు
మీయాశీర్వాదంబునం గ్రథకైశికాధీశ్వరతనూభవ వివాహంబై మిమ్ము
దర్శింపంగలవాఁడ నని పల్కుటయు. ॥98॥

క. వా రన్యోన్యంబు ముఖాం
భోరుహములు సూచి నేత్రముల జిఱునగవుల్
దేరఁగ నిట్లనిరి యహం

కారగుణాంకురితబహుళగలికిం గలికిన్. ॥99॥

సీ. తగు నయ్య! కలిరాజ! తగవుధర్మము దప్పి
యాడునె యిట్లు నీయంతవాఁడు?
పరమేష్ఠి నైష్ఠికబ్రహ్మచారిగ నిన్ను
నా డెఱుంగఁగఁ జేసినాఁడొ లేదొ?
యవకీర్ణియని నిన్ను నవధరించినయప్డు
ద్రోహిగాఁ దలఁపఁడే ద్రుహిణుఁ డాత్మ?
నీశ్వరాజ్ఞాసేతు వెట్లు దాఁటఁగ వచ్చుఁ
దదధీనులకు నన్యథాకరించి?
తే. మాకుఁ జూడంగ నిది యసమంజసంబు
మిన్న కరుగుము కాదు నీకన్న తెఱఁగు
సత్వరంబునఁ బరుల కిచ్ఛావిఘాత
మాచరింపరు కృతబుద్ధు లయినవారు. ॥100॥

వ. త్రిభువనానందమాకందవాటికావసంతంబైన యవ్వృత్తాంతంబు సరికడచె నచ్చోటనుండియ కదా మేము మరలివచ్చుచున్నవారము సానురాగు లగునాగులం బరిత్యజించి యనల్పు లగు వేల్పుల నధిక్షేపించి యసమాను లగురాజమానులం దృణీకరించి యన్నళినాక్షి నలుండనువాని వరించె నేమి సేయవచ్చు? నీశ్వరాజ్ఞ బలీయసి, నీవును మాతోడివాఁడవ కదా, మరలి రమ్మనవుడు రోషాంధుండై యక్కలిరాజు దివిజరాజుల కిట్లనియె. ॥101॥

తే. పద్మజున కేమి? మీకేమి? పరుల కేమి
యంగనాపరిభోగలోలాత్మకులకు?
నైష్ఠిక బ్రహచారి యై నష్టిఁ బొంది
చేరుగడ లేక కలి చెడం జెడియెఁగాక. ॥102॥

వ. ఏకపత్నీవ్రతస్థు లైనమీరేల దమయంతిం గామించి పోతిరి? ధర్మంబు పరుల కుపదేశింపవచ్చుంగాక తమకుం జేయవచ్చునే? పోదురు గా కేమి? మీయందు నొక్కరుం డక్కొమ్మ వరియింపఁగలిగెనే? నిషధరాజు భోజకన్యక వరియింప మీరు లజ్జవరియించితి రింతియకాక యేమి? మిమ్ముం గడకంటం జూచుచు నెమ్మొగం బోరపుచ్చుచు నటఁ గడచి యప్పణఁతి యెట్లు చనియె? మీ రెట్లు సహించితి? రిది యసంగతంబు, చిత్తంబులు చిలివిలివోవ నట్టెత్తి మీరు సూచుచుండ నమ్మత్తకాశిని మనుష్యు నెట్లువరియించె? మీయంతవార లపేక్షించియుండ నప్పదాక్షి నతిసాహసంబున నవ్వీరసేని యెట్లు చేకొనియె? నతండు చేకొనినం గొనియెఁ గాక యీకృపీటయోని యతనివివాహంబునం గూటసాక్షియై కైలాటంబు సేసి యప్పాటం దనకుం బెండ్లి ఘటింపంజేయ నావటంబై యుండునట్లు సేయక హుతం బెట్లు పరిగ్రహించె? మహానుభావులగుమీరు భావంబుల నిట్టియభిమానభంగం బెబ్భంగి నంగీకరించితిరో కాని ననుబోటికి నియ్యపవాదకందళి చందురునియందుఁగందునుంబోలే డెందంబునం బాయదు. మీయందఱకు నొక్కవిన్నపం బనుగ్రహించి వినుం డవ్వసుమతీశు మోసపుచ్చి యమ్మచ్చెకంటి నెత్తుకొని మింటిమీఁదికిం దెచ్చెద నప్పుడు మీకడకంటికిం గెంపు రాదు గదా! మహాలాభంబుపట్టున నీర్ష్యారోషంబు లెట్టివారికిం బుట్టు ననాదికాలప్రవృత్రంబులైన రాగద్వేషంబులు భేదింప నెవ్వరికి శక్యం బగు? నది యట్లుండె మఱియొక్కయుపాయం బవధరింపుఁడు, పాక శాసనుండు పావకుండు పరేతపతి

పాశహస్తుండు పంచముండ నైనయేను నియ్యేవురముం బాండవులు పాంచాలినిబోలెఁ బంచికొని యనుభవింతము గాని యప్పంకజాక్షిం బట్టికొనివత్తునే? యని పరమకపటోపాయమాయాప్రయోగపరిపాటీపాటవంబు దేటపడ బహుప్రకారంబులం బలికిన. ||103||

ఆ. హరిహయాది విబుధు లక్కలిమూర్ఖతా
ముఖరతావికారములకు జోసి
కడఁగి పలికి రపుడు గంభీరభారతీ
భారతీప్రమైనభాషణముల. ||104||

సీ. అర్హ మెవ్వనిరూప మంగసంభవరాజ్య
రుక్మసింహాసనారోహమునకుఁ
గడుగు నెవ్వనికీర్తి కార్తికీతిథినిశా
నాథబింబంబు నెన్నడిమికందు
భవన మెవ్వనిప్రతాపప్రదీపమునకుఁ
బుండరీకభవాండమండలంబు
చుట్ట మెవ్వనికేలు సురభిచింతారత్న
రోహణాచలవారివాహములకుఁ
తే. గలుష మెవ్వాని దలఁచినఁ గ్రాఁగిపోవుఁ
బుణ్య మెవ్వానిఁ గీర్తింపఁ బొడవువడయు
వాఁడు నిషధేశ్వరుండు మా పరుసవాఁడు
కలిమహారాజ! మన్నింతు గాక వాని. ||105||

ఉ. మచ్చిక వీరసేనునికుమారునకుం బరమోపకారికిన్
మెచ్చి జగం బెఱుంగఁ దమనెయ్యపుఁజెల్లెలి నిండుఁగొల్వులో
నిచ్చితి మింతలోపలనె యింతటివారముఁ దప్ప నేర్తుమే?
యచ్చపలాక్షి గూఁతు రతఁ డల్లుఁడు మాటలు వేయు నేటికిన్. ||106||

ఆ. ఏము నలువురందు నెవ్వాఁడు గాఁ జాలు
నిచ్చిపుచ్చుకొన్న యీాలగ్రద్ద?
మాకు నింపు గావు మాను మీసుద్దులు
కలహములమొగంబ! కలియుగంబ? ||107||

క. పామరతఁ బట్టఁ బాఱకు
పామర! కలిరాజ! నిషధపతి మదలీలా
పామరసావేశంబునఁ
బా మరవిందారిఁ బట్టఁ బాఱినభంగిన్. ||108||

క. కాలోచిత మగుకార్యం
బాలోచితముగ నొనర్పు మది మేలు విరు
ద్ధాలాపంబులు పలుమఱు
నేలా పచరింప నిపుడు? హేలానిమిషా! ||109||

వ. అని తమలోన. ||110||

క. పోయెడుఁ బో యిప్పుడు తా

ర్తియాకయుగంబునుం దురీయయుగంబున్
దోయి యయి నలున కుపహతి
నేయంగా లేరు వానిశీలముకలిమిన్. ‖111‖

క. యుగశేష మశేషమహీ
జగదవనపరాయణుండు సమధికబాహా
యుగళీయుగపదుపార్జిత
జగతీవిజయుండు నలుఁడు సామాన్యుండే? ‖112‖

వ. అని వెండియు నాఖండలాదులు "పరోక్షప్రియా దేవా" యనుపురాణవచనంబు గారణంబుగా నిగూఢప్రౌఢనిజభాషణవిశేషంబున. ‖113‖

తే. 'యామితి త్రేత్యసజ్ జ్ఞాన మమరశేష
రాజసంస ది హాస్యతాం రహా తమాంసి
తత్ర మా గాస్త్వ మితి గతో ద్వాపరేణ
రాజసంసది హాస్యతాం ప్రథమ' మనిరి. ‖114‖

వ. మఱియు బహుప్రకారంబుల బుద్ధి సెప్పియుం బ్రియంబు వలికియు హెచ్చుఁ గొండాడియు బృందారకులు గలిద్వాపరంబుల భూలోకగమనంబు ప్రతిషేధించిరి. ఇట్లు ప్రతిషేధించినను వారిసుభాషితంబు పెడచెవులం బెట్టి మోరకంబును సాహసంబును మదంబును నమాయయు నవివేకంబుఁ దనకు నైజగుణంబు లగుటం గలియుగంబు కరయుగంబు మొగిచి యిట్లనియె. ‖115‖

ఉ. వేలుపులార! మీకుఁ బదివేలనమస్కృతు లాచరించెదన్
మేలు దలంపుఁ డే నవనిమీఁదఁ జరించెదఁ గొంతకాల ము
ద్వేలత నెవ్వఁడే నొకఁడు దేశములోన నధర్మవర్తియై
వ్రాలినవాఁడు లేఁడె పలువంకల నారసి చూడ వచ్చినన్? ‖116‖

తే. వానిదుర్వృత్తి నెపముగా వసుధ యేలు
నలునిపైఁ బ్రత్యవాయంబు గొలుపువాఁడఁ
గొలిపి యతనిఁ బ్రవేశించి నిలుచువాఁడ
నిలిచి యాతని మననీక యలఁచువాఁడ. ‖117‖

మ. వినుఁడీ నాదుప్రతిజ్ఞ వేల్పులు! జగద్విఖ్యాతచారిత్రు నా
తని నేఁ బట్టెద నెద్దియేని యొకరంధ్రం బబ్బెడుంగాక యే
నునువేలంబును గొల్చుదేవతలు రాలా యేమి? యావంతత
ప్పున వైనం గలి సొచ్చుఁగాని మయిమైఁ బోనిచ్చునే యెవ్వరిన్? ‖118‖

తే. ఆవగింజలు దాటికాయలుగ నాడి
దొడ్డ సేయుదు సన్నంపుదోస మైన
హరిహరబ్రహ్మ లైననాయంతవారె
కపటమాహేంద్రజాలాదికౌశలమున? ‖119‖

క. కాదంబరిఁ ద్రావింతును
జూదం బాడింతు వలలఁ జొక్కులఁ బెట్టం
బైదలుల నియోగింతును

వైదర్భతనూజమీఁదివల పుడిగింతున్. ॥120॥

తే. వేయుమాటలు నేల? యో విబుధలార!
యవధరింపుఁడు నిజము మీయడుగులాన
భైమితో భూమితో బెడఁ బాపువాఁడ
నిమిషమాత్రంబునంద యానిషధపతిని. ॥121॥

వ. అని పలికిన నెమ్మనంబులం గుత్సించుచు నతని యుత్సాహంబు దైవకల్పితంబు గావున నన్యథాకరింప నలవి గాక నాకవప్రముఖు లగుబర్హిర్ముఖు లన్యోన్యముఖావలోకనంబు సేసి మనకుం గలిరాజుతోడ సంవాదం బింతియ చాలు, తమ్ముండు నన్నయు నగుకలిద్వాపరంబులు బ్రహ్మలోకంబుననుండి యాబ్రహ్మనియోగంబునం బోవుచున్నవారు గావలయుఁ బాఱెడునీళ్లకుం గట్టపెట్టం బని యేమి? 'పొదండు పోదం డ'ని పోయిరి. కలియును, గామక్రోధలోభమోహపరివారపరివృతుండై నిషధదేశంబుచాయన భూమండలంబునకు డిగ్గె నప్పుడు. ॥122॥

నిషధదేశంబునఁ గలిపురుషుని దుర్వర్తనము

సీ. [3]హోమాగ్ని ధూమోర్మి కుద్వేగ మొందుచుఁ
గ్రతుధూమములచేత గాసిపడుచు
నతిథిపాదక్షాళనాంభఃప్లుతము లైన
గృహమేధిమందిరక్షితితలముల
జీరువారుచుఁ బూర్తశిశిరానిలంబులఁ
జలివట్టి వణఁకుచు సవనశుష్మ
పుటపాకములవెక్కఁ బురపురం బొక్కుచుఁ
బశుబంధములఁ జూచి భయముపడుచు
తే. వ్రతులబృసులకు యతికోటిరాంభములకు
బ్రహ్మచారులయాషాఢపంక్తులకును
నంతరంగంబులో నాత్మహననశంక
తరతరమె యుద్భవిల్లంగఁ దల్లడిలుచు. ॥123॥

సీ. సవనయూపస్తంభసంభారములఁ జూచి
శూలంబులో యని స్రుక్కి స్రుక్కి
భూదేవనిటలోర్ధ్వపుండ్రంబు లీక్షించి
ఖడ్గంబులో యని కలఁగి కలఁగి
బ్రహచారిజనోత్కరంపుమౌంజులు సూచి
పాశంబులో యని బ్రమసి బ్రమసి
యధ్వరస్రుజ్జిహ్వకాయంబు లాలోకించి
యురగంబులో యని యులికి యులికి
తే. విప్రనికరం బనుష్ఠానవేళలందుఁ
బాణిపంకేరుహోదరాభ్యంతరమున
నిలిచి యెత్తినయాచమనీయతీర్థ
జలము శాపోదకం బని యలికి యలికి. ॥124॥

సీ. ఆత్మ ఘాతకుఁ జూచి హర్షింపఁగా నేల?

యతఁడు సర్వస్వారయజ్ఞకర్త
బ్రహ్మఘ్నుఁ గని యేల పరితోష మందంగ?
నాతఁడు సర్వమేధాభిరతుఁడు
బ్రహ్మచారిత్వరీరతి కేల మోదింప?
నది మహావ్రతదీక్ష కంగకంబు
విప్రులమధుపానవిధి కేల యలరంగ?
సౌత్రామణీష్టియాజకులు వారు
తే. ధూళిధూసరుఁ బరికించి యేల నిక్క?
పావనస్నానవిధిమృదాభవ్యుఁ డాతఁ
డనుచు మూఁడవయుగము దన్నచట నచట
భ్రాంతిఁ దీర్పఁగ గతిలేక భంగపడుచు. ‖125‖

వ. నిషధదేశంబులోఁ జనువాఁడు మఱియును. ‖126‖

తే. స్నాతకులఘాతుకులఁగాఁగ సంస్మరించు
నహితులకుఁబోలె వెఱచునగ్న్యాహితులకు
దలఁచు దాంతుఁ గృతాంతుఁగాఁ గలియుగంబు
మానితం బై నయమ్మహీమండలమున. ‖127‖

సీ. బౌద్ధులఁ బాటించుఁ బరమబంధులఁబోలెఁ
జార్వాకులకుఁ గరాంజలి ఘటించు
జైనులంబొడగన్న సంతోషమునఁ దేలుఁ
జే యని మ్రొక్కు లోకాయతులకు
వైతండికుల కభివాదనం బొనరించుఁ
బాషండులకుఁ జాల భక్తిసేయుఁ
గాపాలికులకు సత్కారంబు గావించు
బరిచయించును దిగంబరులతోడఁ
తే. బాశుపతకక్షపాలికాభస్మధూళి
పాళి యుద్ధూళనక్రియావేళయందు
గాలివెంబడిఁ బై రాలఁ గళవళించుఁ
గలియుగము పావకస్ఫులింగంబు లనుచు. ‖128‖

క. వేగుంబోకల మేల్కని
భాగవతోద్గీయమానభగవద్గీతా
రాగంబులు విని మది ను
ద్వేగంబు వహించుఁ జేఁదు దిన్నవిధమునన్. ‖129‖

సీ. అప్పరాకుఁడు పరాకమ్మగా రేతెంచు
త్రోవకు దూరంబు తొలఁగిపోవు
నాదోసకారి సన్న్యాసి దవ్వులఁ గాంచి
యోలంబునకు దారియొదిఁగి యుండు
నాపాపజాతి మాసోపవాసిని నీడ
లంఘింపఁ బోయి కా ల్నలియఁ గూలు
నావెనుగొఱుకు యాయావరవ్రతధారిఁ
బగదారి యని డస్సి పండ్లు గొఱుకు

తే. నానృశంసుండు నుసుఁగు వైఖానసులకు
నాదురాత్ముండు శ్రోత్రియు నపహసించు
నాఖలుఁడు సోమయాజి నిరాకరించు
నక్కిరాతుఁ డనుష్ఠాత ధిక్కరించు. ॥130॥

శా. ఆనిర్భాగ్యుఁడు గాళరాత్రి యని హాహాకారముం జేయుడెం
దాన న్సాధ్వస మంది బ్రాహ్మణులు సంధ్యావేళఁ జేతస్సమా
ధానం బొప్పగ నావహింప నుదయత్సప్తాశ్వబింబంబులోఁ
గా నాకాశపథంబు నిండికొని శ్రీ గాయత్రి యేతేరఁగాన్. ॥131॥

తే. జినగవేషణనిరతుఁ డాచెట్ట సూచు
[4]నభినవబ్రహ్మచారిచయంబు నెదుర
క్షపణకాలోకనార్థి యాఖలుఁడు గాంచు
నక్షపణకేళి రాజసూయాధ్వరమున. ॥132॥

మ. యజమానప్రమదావికస్వరభగన్యస్తాశ్వదీర్ఘస్మర
ధ్వజదండం బగునశ్వమేధమఖతంత్రంబు న్నిరీక్షించి యి
క్కుజనుం డొత్తిలి నవ్వె వేదవిదులం గుత్సించి పుష్పాస్తుచే
నిజహస్తంబున వ్రేసి యశ్రుకణముల్ నిండార నేత్రంబులన్. ॥133॥

వ. ఇవ్విధంబున. ॥134॥

ఉ. బాండికమండలీప్రకృతిబంధుఁడు బంధకికాప్రియుండు పా
షండసఖుండు జైనతరుషండవసంతుఁడునుం దిరస్కృత
స్థండిలశాయియుం గపటధార్మికమిత్రుఁడు నైవివింద్యక
ర్ముం డతఁడుండెఁ గొన్నిదినము ల్నిషధావనిమండలంబునన్. ॥135॥

మ. కలికాలంబు విదర్భరాజతనయాగాఢాంకపాలీమహో
త్కలికాలంబుఁడు సంచరించె నిషధక్ష్మామండలి న్మార్గభూ
నలనిగ్రాహిణి యైనపారిషదసైన్యశ్రేణి దర్పోద్ధతిన్
నలనిగ్రాహిణియైనయాత్రకు సముల్లాసంబు సంధిల్లఁగాన్. ॥136॥

వ. ఇవ్విధంబునఁ గలియుగంబు దిరిగితిరిగి యెప్పట్టునం బాపంబు రూపింప లేక యొక్కచోట నేకాంతంబునం దమయంతవట్టువారినిం గూడి మంతనం బుండి "రంధ్రాన్వేషణంబులంగాని దోషంబులు గానంబడవు, రంధ్రాన్వేషణంబులు గాలక్రమంబునం గాని ఫలింపనేరవు, గావున ద్వాపరం బదేశంబున వివాదలేశంబు లరయునది, నాకుం గామక్రోధలోభమోహంబులకును వేఱువేఱ యధికారంబులు పాలు వెట్టెద, నవి యెయ్యవి యంటేని. ॥137॥

సీ. యతి మాచకమ్మ గొడ్రాలు దీక్షాపత్ని
మగనిఁ బాసినయింతి మరునిపాలు
తీర్థవాసులును మాంత్రికులు దాయాదులుఁ
దర్కవాదులును గ్రోధంబుపాలు
యజనదీక్షితులు నధ్యయనపాఠకులును
భస్మగుంఠనులు లోభంబుపాలు
బాలవైతండికపామరాహంకార

చుంబకమతులు మోహంబుపాలు
తే. కేళిసౌధమహాచంద్రశాలయందు
హంసతూలికపాన్పుపై నహరహంబు
నవవధూకేళివిహారోన్మత్తుఁ డైన
నిషధనాథుండు నాపాలు నిక్క మరయ. ॥138॥

వ. అని యందఱ నియోగించి. ॥139॥

ఉ. కాకపతాకతో ఘనసృగాలకిశోరకరథ్యపంక్తితో
గీకసఫాలికాఘటితకింకిణికావలితోడఁ గూడి భ
ల్లూకపకృత్తిక్లృప్తమగులోహశతాంగముఁ గొంచుఁబోవ నా
జ్ఞాకృతిఁ బంచె నప్డు నిజసారథి యైనదురాత్ము దుస్సహున్. ॥140॥

వ. పంచి యనంతరంబభ యన్నిర్దయుండు దానును గర్దభధూళిలగ్నంబున నిషధనగరంబుఁ బ్రవేశించి సంధ్యాకాలంబున మసకమసక చీఁకటిం గుఱుమాపుడుం బుట్టంబు ముసుంగు వెట్టికొని పెడతెరువున శూన్యభవనద్వారవేదికావిటంకంబుల విశ్రమించుచు దేవమందిరప్రాంగణంబులకుం దొలంగి వేశవాటంబునడుమ నొయ్యన నడచి యట మలంగి దురోదరక్రీడావినోదంబుల ననుమోదించుచుఁ గాదంబరీగృహంబు లొరసికొనుచుఁ జైత్యంబులు గడచి శృంగాటకంబులు దాఁటి దూరంబు చని నిభృతప్రకారంబున నృపాగారంబు డాసి యచ్చేరువం గేళిసౌధంబు కెలన శిలాప్రాకారపరివృతంబై నందనవనంబునకు విందనం జాలి చాలం జెన్నొందుమందిరోద్యానంబు దఱిసి నెత్తమ్మికొలని కుత్తరంబునఁ గేళాకూళికిం బడమటఁ గుటజకురంటకఝింటికాసర్జఖర్జూరకేతకీషండమండలంబులోనం గాఱుకొని గాలికిం దూఱరానియొక్కయారంబు సొచ్చి యచ్చట. ॥141॥

శా. సంతోషంబున నాశ్రయించె విలసచ్ఛాఖోపశాఖాశిఖా
సంతానోదయచుంబితాంబరదిశాచక్రంబు భూపాలశు
ద్ధాంతారామరమాంగనాభిసరణవ్యాపారసంకేతవి
శ్రాంతిస్థానకము న్విభీతకమహాసర్వంసహాజాతమున్. ॥142॥

వ. ఇట్లు కలిరాజు నిషధరాజధర్షణార్థంబు శుద్ధాంతలీలావనంబులోని తాఁడిమ్రానికోటరంబున వసియించి రంధ్రాన్వేషణతత్పరుండై యుండె నట పూర్వంబున. ॥143॥

నలదమయంతీగృహప్రవేశము

తే. అవ్విధంబున నిషధదేశాధిరాజు
నగరు సొత్తెంచి యంతరాంతరములందు
దొరల మంత్రుల దండనాథులను నృపుల
నిజనివాసంబులకు నన్పె నిలిచి నిలిచి. ॥144॥

ఉ. పాయఁ దొలంగుఁ డం చభయపార్శ్వములం బగళంబు సేయుచుం
దోయజలోచన ల్గొలిచి తోఁ జనుజేరఁగఁ బెండ్లికూఁతుర
త్యాయత వైభవస్ఫురణ నంతిపురంబున కేఁగుదెంచెఁ బై
డాయఁగ జిడ్డివైచినకడానిమెఱుంగుపసిండిపాలకిన్. ॥145॥

ఉ. కైశికవృత్తి యొప్పఁ గ్రథకైశికరాజసుతావివాహదీ
క్షాశుభవస్తుసంయుతము గా బయకారు లొనర్చినట్టిప్రా
వేశికమంగళధ్రువలు వీనుల కింపుగఁ బాడి రంగనల్
దేశివిధంబు మార్గమున తేటయు నొక్కట సాళగింపఁగాన్. ||146||

వ. అనంతరంబ వధూవరులు లౌకికవైదికాచారపారంగతు లగుపెద్దలపనుపున గృహప్రవేశసమయోచితంబు లగుమంగళాచారంబులు ప్రవర్తించుచుండి, రప్పుడు వివిధశిల్పకల్పనానిపుణు లగుశిల్పిజనులు సుపర్వపర్వతశిఖరోత్సేధం బగు విహారసౌధం బలంకరించి రందు. ||147||

విహారసౌధవర్ణనము

క. ఒకచోటఁ బువ్వుఁబందిరి
యొకచోఁ జప్పరము దూఁగుటుయ్యెల యొకచో
సకినల గిలిగిలిమంచం
బొకచోఁ గప్పురపుఁ బలుఁగుటోవరి యొకచోన్. ||148||

సీ. ఒకచోట సాలభంజిక గీలు వన్నిన
మురిపెంపురవగొండ్లి పరిఢవించుఁ
గుడ్యగర్భాగారగూఢ యై యొకచోట
నలవోక నొక్కపద్మాక్షి పలుకు
నొకచోట జలయంత్రయుక్తి నీలపుఁజాల
మొగులు చల్లనిచిన్నిమసురు గురియు
నొకచోటఁ బగలుచంద్రికలు గోయుచు నుండుఁ
జంద్రకాంతోపలస్తంభవితతి
తే. రమణఁ బోషితరాజకీరములతోడ
నొక్కచోట విటంకనిర్యూహపంక్తి
నసమశరశాస్త్రకారిక లభ్యసించు
శారికలు నూత్నకనకపంజరములందు. ||149||

తే. కోరకించినకడకంటికొలికి జూచి
వాడివాలికపూఁదూపు వంక దీర్చు
చొరగి రతిదేవిపాలిండ్ల నొత్తగిలిన
యించువిలుకాని వ్రాసినా రిడుపునందు. ||150||

సీ. అమరవల్లభుఁడు గౌతముకూర్మి యిల్లాలి
జీకటితప్పు సేసినవిధంబు
సితభానుఁ డాచార్యుచిగురాకుఁబోఁడిపై
గన్నువైచినకన్నె కలుపుమరులు
నట్టేట దాగశన్యకకు నువ్విళు లూరి
జాలిఁ బొందినపరాశరువిరాళి
గారాపుఁగూఁతుపైఁ గాఁ గానిపనిఁ బూను
వనజసంభవునినెమ్మనమువెలితి
తే. దారువనవీథి శీతాంశుధరునిరంతు
శౌరిగోపాలకామినీచౌర్యకేళి

కామరసభావములు మించి కానఁబడఁగఁ
దీర్చి యిడుపులయందుఁ జిత్రించినారు. ||151||

చ. భవజలరాశిదాఁటు నెడ భావజవాయువు వీచినం దపః
ప్రవహణముల్ సమున్నతసుపర్వవధూకుచపర్వతాహతిం
బవిలిన దీనతావికలభావము నొందిన మౌని నావిక
ప్రవరులభావచిత్రములు వ్రాసినవారు కపోతపాలికన్. ||152||

శా. చూడా హేమవిటంకకోణములయంచు ల్మెట్టి యెవ్వారికిం
జూడం గాల్లు వడంకు నన్నెలవునం జోద్యంబు వేద్యంబుగాఁ
బాడుం గోమలపంచమస్వరమును బంచేషుశౌర్యాంకము
ల్గ్రీడాకిన్నరయుగ్మముల్ నఖరపాళిం గిన్నెర ల్మీటుచున్. ||153||

తే. వలచుఁ గస్తూరినిగరాలతలుపు దెఱవ
గాజుటోవరిలో ధూపగంధలహరి
హటదురుస్ఫూర్తినాసికాపుటకుటీర
కోటరాంతఃకుటుంబితాపాటవమున. ||154||

క. అచ్చుట నచ్చుట నిడుపుగ
విచ్చినఁగుసుమాస్త్రశాస్త్రవేదులమనముల్
మెచ్చించుఁ దెరలమంజిడి
పచ్చడములు చతురశీతిబంధంబులతోన్. ||155||

క. కలకంఠులకును సురతపుఁ
గులుకుటెలుంగులు వచించుగురువులువోలెన్
వలభులఁ గలకలరవములఁ
గలకల యని పలుకుఁ గలికికలవింకంబుల్. ||156||

ఉ. టంకముఖంబుల న్మణివిటంకములన్ లిఖియించి యున్నమీ
నాంకరసప్రసంగమధురాదిమగాథలు పారదారికా
హంకరణక్రియాసమభిహారమహాపరిహాససంకథా
సంకలితంబు లొప్పిదపుశైలిఁ బఠింతురు ప్రౌఢభామినుల్. ||157||

నలదమయంతులవిహారము

వ. ఇట్టికేళీసౌధంబున నిషధరాజు వధూసహాయుండై రతిసహాయుం డైనమన్మథుండునుంబోలె నభీష్టవిషయోపభోగంబులం దృతీయపురుషార్థంబు చరితార్థంబుఁ జేయువాఁడై. ||158||

తే. కామశరవృత్తవర్తికాగంధతైల
దీపితానేకదీపికాదీప్తిజాల
వర్ధితాటోపకామదేవప్రతాప
మయినయాహర్మ్య మెక్కె నింతియును దాను. ||159||

సీ. ప్రథమానురాగంబు రాజహంసముచేతఁ
దెలిపి యంపినయట్టి దిట్టతనముఁ

బేరోలగంబునఁ బెద్దగద్దియనుండి
దృష్టించి డిగ్గనిధీరతయును
నుత్తరప్రత్యుత్తరోక్తినైపుణశక్తి
గర్వంబు సూపినకలికితనము
వరణావసరమున వాసవాదులమాయ
మాయింప నేర్చినమతిబలంబు
తే. నాత్మదివ్యావతారతావ్యంజకంపుఁ
బ్రౌఢి బచరింప వ్రీడాభరంబుకలిమి
వైశికం బయి యుండు నెవ్వరికిఁ జూడఁ
గాన లజ్జింప లజ్జించె గమలవదన. ||160||

తే. స్వప్నసంభోగశతసహస్రములు వోయె
భ్రమసమీక్షావినోదార్బుదములు సనియె
మనములో నిండియున్నది ననువుఁ గూర్మి
యింక లజ్జాభయంబుల కెడము గలదె? ||161||

తే. ఉపలములకంటెఁ గఠినంబు లొక్కవేళఁ
గుసుమములకంటె నొకవేళఁ గోమలములు
గాన లజ్జాభయంబులు గలవొ లేవొ!
పువ్వుఁబోఁడులహృదయంబు లెవ్వఁ డెఱుఁగు? ||162||

వ. కళావతీప్రముఖసఖీజనప్రయత్నంబున నవరత్నశయ్యాసనాథంబును ధవళదుకూలకీలితమనోజ్ఞంబును బ్రత్యంతస్థాపిత కనకకలశభృంగారుతాలవృంతదర్పణతాంబూలపేటికాఫలకుసుమగంధకస్తూరికాదిపరికరోపశో
నగు కౌతుకాగారంబు ప్రవేశించి. ||163||

క. వ్రీళాసరిన్నిమజ్జన
లీలోచితనమనసల్లలితముఖి యగుచున్
నేలఁ బదాంగుళి వ్రాయుచు
బాలామణి నిల్చెఁ దలిమపర్యంతమునన్. ||164||

ఉ. భావము పల్లవింపఁ బువుఁబానుపుమీఁదికి నేర్పున న్వయ
స్యావలి దార్ప నెంతయును నర్మిలితోఁ గుసుమాస్త్రశాస్త్రవి
ద్యావిదుఁ డొయ్య బైఁదిగిచి యక్కునఁ జేర్చె భుజాయుగాంకపా
లీవలయంబులోనఁ దవిలించి కురంగవిశాలలోచనన్. ||165||

క. హారపరీక్షామిషమున
భూరమణుఁడు గమిచె నింతిపొంకపుఁజన్నుల్
కూరిమి నేరిమిఁ బులకాం
కూరంబులు వొడమఁ జిగురుఁగోరులకొనలన్. ||166||

చ. శుచి యగుహారదామమున శుక్తిజరత్నవిభాపరీక్షణం
బుచితపుఁగైతవంబుగఁ బ్రియుండు ప్రియం బెసలారఁ జూచినం
గుచలికుచద్వయం బొరసికొంచుఁ బయిం బులకాంకురంబులం
బ్రచురము చేయుచు న్నిగిడె బాణి వధూమణికంఠసీమకున్. ||167||

తే. నవసమాగమవేళ నయ్యవసరమున
నువిద లజ్జాభరంబున కోహటించి
యెదుపదిసేసె వలరాజునంతవాఁడు
నరయ నెవ్వానిసొమ్ము జయజయములు. ||168||

సీ. ఒకదీప మార్పిన నున్నదీపంబులు
నప్పుడ తమకుఁ దా మాఱుటయును
దాలవృంతానిలచేలాంచలాదిక
వ్యాపారముల దీప మాఱమియును
నాఱినదీపంబు లప్రయత్నంబున
మఱి చూడఁ జూడంగ మండుటయును
మండి యాఱియు నాఱి మండినదీపంబు
వెలుఁగుఁఁజీకటియుఁ గావించుటయును
తే. గలుగునట్లుగ వరశక్తికలన రాజు
శిల్పముల నవ్వులాటకుఁ జేయుచుండఁ
దరుణి కుతుకత్రపాద్భుతాతంకభార
సంకటస్థాయివైసారిణాంక యయ్యె. ||169||

తే. తరుణి లజ్జాభరంబుచేఁ దన్నువడియుఁ
దోయజానన వెఱపుచేఁ ద్రోపువడియు
నుల్లమున ఖేద మందక యుండ నట్టె!
బాలుఁడా యేమి తలపోయఁ బంచశరుఁడు? ||170||

ఉ. ఇంచుక యుల్లసించినను నేమని చెప్పఁగ? లజ్జ వచ్చి త
ర్జించును సాధ్వసం బడరి శిక్ష యొనర్చును మౌగ్ధ్య మేచి వా
రించుఁ బ్రగల్భభావము ధరించి య టేని వధూమనోగతిం
బంచశిలీముఖుండు పసిపాపఁడు వో నవసంగమంబునన్. ||171||

సీ. చూర్ణాలకంబుల స్రుక్కుఁ జక్కఁగఁ దీర్చి
నలువు నెమ్మనములో మొలవఁ బెట్టు
గర్పూరహారంబు గదియించు నెపమునఁ
గుచకోరకంబుల గోళ్లఁ గముచుఁ
దల్పయంత్రణనిరోధంబునంకిలి కోర్చి
యర్ధాంకపాళిక నాదరించుఁ
నిబిడనీవీబంధనిర్మోక్షణమునకుఁ
బని పూని భీతిఁ గంపంబునొందు
తే. నూరుసంవాహనమునకు నుత్సహించు
ఘనసనితంబంబుపై నుండ మనసు వెట్టు
నిమ్ననాభికి డిగ్గంగ నెమ్మిసేయుఁ
బద్మలోచన మరఁగి భూపాలుకరము. ||172||

తే. విభుఁడు పరిహాస మాడి నవ్వించుఁగాని
పడయలేఁడయ్యె నెన్ని యుపాయములను
రాజబింబాస్యతాంబూలరాగసుభగ
దంతకురువిందమాలికాదర్శనంబు. ||173||

మ. మనుజాధీశుఁడు మగ్నహారలతికామాణిక్యముద్రాంకిత
స్తనభారంబుగ గాఢనిర్దయపరిష్వంగంబు పూఁబోఁడికిన్
ననుపుంగూరిమిమై వడి న్మరపెఁ దన్మందాక్షభావంబునన్
దనపూవిల్లును నొక్కచందమునఁ గందర్పుం డొగిన్ వంపఁగాన్. ॥174॥

తే. మెలతఁ యప్పుడు మందాక్షమీలితములు
సౌహృదస్మేరములు నైనసంగమముల
ముకుళితంబులుఁ బుష్పితంబులును నైన
భూజములతోడియుద్యానభూమిఁబోలె. ॥175॥

సీ. 'అధరంబు చవిసూపు మన్య మేమియు నొల్ల'
నని చెక్కుఁ జేరి మంతనము వలుకు
దైన్యంబు దోపఁ బ్రార్థన సేసి తుదిఁబొంచి
బలిమి సొంపునన చుంబన మొనర్చు
'వదనారవిందాసవము ప్రసాదము సేసి
నను నేలికొంటి గా'యనుచు మెచ్చు
'ననుఁగుభృత్యునకు నీపని యర్హ మగు' నంచు
నూరుసంవాహనం బొయ్యఁ జేయు
తే. 'నేల కుసుమాస్త్రుకేలికి నింత వెఱవ!
వెఱవ కేనేమి నీసఖీవితతి యేమి?'
యనుచుఁ దగ బుజ్జగించి హస్తాంబుజమున
వలపుఁగీలు దెమల్చు భూవల్లభుండు. ॥176॥

సీ. పతిపాణిపల్లవచ్యుతనీవిబంధన
వ్యగ్రబాలాహస్తవనరుహంబు
ధవకృతాధరబింబదశనక్షతివ్యథా
భుగ్నలీలావతీభ్రూలతంబు
ధరణినాయకభుజాపరిరంభమండలీ
గాఢపీడితవధూఘనకుచంబు
వరనఖాంకురమృదువ్యాపారపులకిత
నీరజాక్షీనితంబోరుయుగళి
ఆ. యస్తి వామ్యభార మస్తి కౌతూహలం
బస్తి ఘర్మసలిల మస్తి కంప
మస్తి భీతి యస్తి హర్ష మస్తి వ్యథం
బస్తి వాంఛ మయ్యె నపుడు రతము. ॥177॥

చ. కుతుకమునం గురంగమదకుంకుమచర్చ వహించి నీలలో
హితరుచు లై స్వయంభు లయి యాహితసౌఖ్యవిధాయు లైన య
య్యతివపయోధరంబులకు నర్ధనిశాసమయంబున న్సమం
చితనఖకింశుకార్చనము సేసె మహీపతి భక్తి యేర్పడన్. ॥178॥

తే. లావునను గూడి పాణిపల్లవయుగమున
నొ త్తిపట్టిన సరకు గా కుల్లసమున
హారకాంతిచ్ఛలంబున నల్లనవ్వు
తరుణిచన్నులు రాజుచిత్తము హరించె. ॥179॥

క. తరుణికి ధాత్రీపతికిని
బరిచుంబనవేళ దంతపరిపీడన మి
క్షురసంపుఁబానకములో
మిరియపుఁగారంబువోలె మెచ్చొనరించెన్. ॥180॥

తే. చూచియునుఁ జూచుఁ గ్రమ్మఱ సుదతిఁ దివుటఁ
గౌఁగిలించియు నప్పుడ కౌఁగిలించు
జుంబనము సేసియును రాజసూనుఁ డెలమిఁ
జుంబనము సేయుఁ బౌనరుక్త్యంబుగాఁగ. ॥181॥

తే. కులుకుటెలుఁగుల నలరారు పులకములను
గంపములను సమగ్రసీత్కారములను
జుంబనక్రీడలందు రాసుతునిమోము
శీతకరుఁ డౌట చెప్పక చెప్పె నబల. ॥182॥

ఉ. వంచన లేక యాననము వాంచినయప్పుడు ఫాల మోర గా
వించుడుఁ జెక్కుడద్దములు వ్రీడభరంబునఁ గీ లెఱింగి చుం
బించి మనంబు తాలిమి గభీరతరిత్తకు నెత్తఁ బూనినన్
మించి ముఖాబ్జచుంబనము మేకొనినవ్వు విభుండు నేర్పునన్. ॥183॥

తే. సతతతాంబూలభోగకషాయితములు
నుదయభాస్కరనవసారభోల్బణములు
నయినయధరామృతముల నింతియును బతియుఁ
జలిపి రన్యోన్యమధుపానలలితకేళి. ॥184॥

చ. అవహితభావభావితసహస్రకరామృతభానుమండలుం
డవుచు నసమ్మతక్షణసమభ్యుదితం బగుభావలాభలా
ఘవము మదిన్ జయించి ప్రియకాంత రసాంతరసన్నిరుద్ధమా
ర్దవఁ గరఁగించుచున్ గరఁగె రాజు సమంచితపారవశ్యుఁడై. ॥185॥

తే. భాగ్యవశమున భావలాభంబు లపుడు
రెండుసమమైనఁ గుసుమకోదండనర్మ
కర్మకాండసమాపనశర్మసార
సంవిభాగంబు సమమయ్యె సతికిఁ బతికి. ॥186॥

వ. ఇవ్విధంబున నవ్వామ వామపాదతలవిలుప్తమన్మథశ్రీవిలాసుం డైనయవ్విలాసివలనం బ్రథమపరిహాసంబునం బతంగపుంగవగవీహైయంగవీనరసరసాయనాస్వాదప్రరూఢంబునుఁ జిరకాలావస్థానసుస్థిరంబును వివిధవిఘ్నపరంపరానిస్తారనిరంకుశభాగ్యోదయంబును సౌభాగ్యగర్వసర్వస్వసహాయంబుననైన నిజానురాగంబునకుం దగి వ్రీడాజితమన్మథంబులును దుల్యాలజ్జాస్మరంబులును గందర్పవిజితమందాక్షంబులును నగుకేళీవిశేషంబులం గుచకుంకుమపంకంబుచేతను నున్ముంగురులచిన్నిపువ్వులచేతను నడుగునెత్తమ్ముల కొత్తలత్తుకచేతను బింబాధరంపుఁదాంబూలరసరాగంబులచేతనుం బర్యంకభాగంబు దేటపఱుపం దులాకోటీరటనంబును గంకణఝుణఝుణత్కారంబును మేఖలా

కలాపకింకిణీకలకలంబును‌ గులుకుటెలుంగులం గలసి సకినలకీలుఁబఱపులచప్పుళ్లు విప్పు సేయం గ్రమంబున విచ్ఛిన్నహారమండలం బగుసురతాండవంబునకుం గళాసిక యగు పారవశ్యంబునం గుసుమకార్ముకనర్మకర్మకాండకేళీసమాపనాశర్మసారంబు సమసంవిభాగంబుగాఁ బంచికొని యనుభవించుచు నిశ్వాసధారాసారంబుల వాసాగారం బధివాసించుచు నెడనెడం బ్రియనఖక్షతార్పణంబులు ఫాణితంబునం దొనర్చిన మరి చావచూర్ణంబులం బోల నర్ధనిమీలితనయనతారకంబును‌ బ్రస్వేదబిందుకందలితనాసికాశిఖరంబును‌ జర్వణాధౌతబింబాధరశయాళుయావకంబును సామిలుప్తలలాటతిలకంబును నగువదనకమలంబు హృదయవల్లభు వక్షస్థలైకదేశంబునం జేర్చి నప్పు డమ్మిథునంబు. ॥187॥

మహాస్రగ్ధర. సరి యాతాయాతరంహ
శ్చలకలితరతశ్రాంతినిశ్వాసధారా
పరిషద్వ్యామిశ్రభావ
ప్రవిఘటితమిథఃప్రాణభేదోదయంబై
యొరిమన్వక్షోజపాళీ
యుగకరిమకరీయుగ్భుజామధ్యచిహ్నా
భరణవ్యక్తైకభావో
భయవిలసితహృద్భాగమై నిద్రవోయెన్! ॥188॥

వ. మఱియును. ॥189॥

తే. సురతపారవశ్యంబులఁ జొక్కి చొక్కి
కేళినిద్రాసుఖంబులఁ దేలి తేలి
మేలుకొని బాహ్యరతిలీల మించి మించి
దంపతులు గ్రీడసల్పిరి తనివి సనక. ॥190॥

సీ. ప్రాణేశునొసలిలాక్షాంకంబు వొడ గాంచి
ముసిముసినవ్వుతో మోము మలఁచు
నేల నవ్వితి? చెప్పు మిప్పు డం చడిగిన
నధిపుచేతికి మించుటద్ద మిచ్చు
మఱుపెట్టి చనుదోయి మదనాంకములు సూచుఁ
దనునవ్వు విభుఁజూపులన యదల్చు
రాజుచేఁ జికురభారము సెజ్జ మోవంగ
మ్రొక్కించుకొనుఁ బాదములకు నలిగి
తే. రుద్రమూర్తిజిగీషానురూపకలన
కతనుఁ డేకాదశాకృతి యైనభంగిఁ
జరణనఖదర్పణములందు ధరణివిభుఁడు
లీలఁ బ్రతిబింబితుండుగా లోలనయన. ॥191॥

సీ. దంతక్షతవ్యథాదాయికాస్యమునకు
దంతక్షతవ్యథ దండు వయ్యెఁ
గుచకుంభమర్దనక్రూరకర్మం బైన
కరము పాదము లొత్తి కరుణ వడసె
దీప మార్చినయప్డు దీప్తిసూపినకల్ల

మౌళిరత్నము మ్రొక్క మాన్చికొనియె
నొత్తినతప్పు వో నుడిపెఁ గ్రీడాశ్రాంతి
నమృతంబు గురిసి దివ్యాభరణము
తే. మోస గాకుండ నపరాధములకుఁ దగిన
శాస్తి యన్నింటి కిబ్భంగి సంభవించె
సతికిఁ బతికిని నవ్వేళ సంఘటిల్లు
శంబరారాతిధర్మయుద్ధంబునందు. ॥192॥

ఉ. మంకెనపువ్వుమీఁదియళిమాడ్కి నృపాధరపల్లవోదరా
లంకృతియైనదంతపదలాంఛనముం గని కన్నుఁగోనలం
దంకురితంబు లైనదరహాసలవంబులు పద్మనేత్ర యి
ట్టింకులు సేసెఁ బక్ష్మముల యీఅమిఁ గాటుక చిమ్మచీకటిన్. ॥193॥

ఉ. క్రిక్కిఱిచన్నుదోయి యిరుగ్రేవలకాంతియుఁ బంచబాణుఁ గ్రొ
వ్వెక్కఁగఁజేయ హస్తయుగ మెత్తి విహారభరంపుఁ బేర్మికిన్
విక్కి ప్రసూనము ల్గురియు వేసలి వీడిచి కొప్పువెట్టుచోఁ
జొక్కులఁబెట్టె భూవరునిచూపులఁ గోమలిబాహుమూలముల్. ॥194॥

శా. వాసోభూషణగంధమాల్యరచనావైచిత్ర్యసజ్జాంగియై
యాసీమంతిని యన్యకాంత యనుమిథ్యాభ్రాంతి పుట్టించుచు
న్వాసాగారమునందు నొక్కతెయ నానాభంగి వర్తించు న
త్యాసక్తి న్నవసౌఖ్యలీలల విభుం డామోదముం బొందఁగాన్. ॥195॥

ఉ. కైటభవైరియున్ జలధికన్యయు నాదిగఁ గీటకంబునుం
గీటకపత్నియుం దుదిగఁ గృత్స్నము రాజును దాను నై నిరా
ఘాటరతిన్ సుఖంచుటకుఁ గాంక్ష యొనర్చు మనోంబుజంబునన్
బాటలగంధి నిత్యనిరుపాధికరాగనిబంధనంబునన్. ॥196॥

ఆ. వనిత రూపవేషవాసోంగవాసనా
భూషణాదిబహువిశేషరచన
నన్యదివ్యకాంత యనుశంక పుట్టించి
నేర్పు గ్రొత్త గాఁగ నృపతిఁ గవయు. ॥197॥

వ. ఇవ్విధంబున నమ్మిథునంబు నిధువనక్రీడాపరాధీనంబై యానందజలధి నోలలాడుచుండ నవ్విభావరి జరాభావంబు ధరియించె. మనోభవుండు కోదండం బెక్కుడించి సంగ్రామవిరామసూచకంబుగాఁ గుక్కుటకంఠకాహళంబులు పట్టించె, నప్పుడు వైతాళికులుం గేళీప్రాసాదపర్యంతభాగంబున నుండి యుచ్చైస్స్వరంబున ని ట్లనిరి. ॥198॥

ఆశ్వాసాంతము

మ. ప్రణతానేకనృపాలమౌళివలభీపర్యంకరత్నావళీ
ఘృణికిర్మీరితపాదపీఠజయలక్ష్మీకేళిమాణిక్యద
ర్పణ! దర్పాంధవిరోధిరాజనివహప్రాణానిలాహారభ
క్షణకుక్షింభరిభూరిదక్షిణభుజాస్తంభాసికుంభీనసా! ॥199॥

క. ప్రౌఢజయశ్రీకుచభర
గాఢపరీరంభకేళికౌతుకసుఖసం
రూఢనవపులకముకుళ
వ్యూఢోరస్స్థల! విలోచనోత్సవమూర్తీ! ॥200॥

మాలిని. అమృతజలధికన్యాప్రాణనాథాంఘ్రిసీమా
సముచితసురగంగాసామ్యకీర్తిప్రదీపా!
కమలభవపురంద్రీకంఠనక్షత్రమాలా
సమధికమణిరోచిస్స్వచ్ఛలీలానులాపా! ॥201॥

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతంబైన శృంగారనైషధకావ్యంబునందు సప్తమాశ్వాసము.

[1] అనేకబారువుల్; అనేకభారువుల్' అని ముద్రితలిఖతపుస్తకపాఠములు.

[2] 'ఈగ కెన్నఁడు గాటిని యిచ్చునారు' అని పాఠాంతరము చింత్యము.

[3] 'హోమాజ్యగంధోర్మి' అని పాఠకల్పనము సమంజసము.

[4] 'అభినవబ్రహ్మచారిచయాజినంబు' అని పాఠకల్పనము మూలానుగుణము.

శ్రీరస్తు

శృంగారనైషధము

అష్టమాశ్వాసము

శ్రీధామరెడ్డి వేమ
క్ష్మాధీశ్వర సచివసింగనామాత్య! దిశా
సౌధశిఖరాగ్రకీలిత
సాధీయస్స్ఫటికకుంభసన్నిభకీర్తీ! ||1||

వ. అవధరింపుము. ||2||

ప్రాభాతవైతాళికగీతములు

మ. జయ శీతాంశుకులావతంస! నిషధస్వామీ! మహారాజ! య
వ్యయధైర్యాకర! నిద్ర మేల్కొనుము సంధ్యావేళ యేతెంచె నీ
నయనాబ్జంబుల కిచ్చు భవ్యశకునానందైకకల్యాణమున్
శయనోత్థాయము భోజరాజతనయాసంఫుల్లనేత్రాబ్జముల్. ||3||

మ. వరుణప్రేయసి యైనదిక్కుఁ గదియ న్వాంఛించుచున్ జంద్రికా
పరిధానంబుఁ గ్రమక్రమంబునఁ బరిభ్రంశంబు నొందించు చం
దురునిం గన్గొని యింద్రదిగ్వనితప్రత్యూషప్రసాదోదయ
స్ఫురణవ్యాజమున న్నిజాననమున న్బూనెం బ్రహాసద్యుతుల్. ||4||

సీ. చంద్రాతపంబులు సాంద్రక్షపాతమ
స్సహయుద్ధ్వలై పరిశ్రాంతిఁ బొందె
నతిదరిద్రాణదేహద్యుతి ప్రాణమై
ప్రాలేయకిరణబింబంబు వ్రాలె
నపరస్పరంబులై యాకాశవీథికిఁ
గొన్ని భాస్కరకరాంకురము లెగసె
నమహతితరదీప్తి నంతంతఁ జుక్కలు
సంఖ్యావిధేయశేషంబు లయ్యెఁ
తే. గుముదకేదారమున నుండి క్రొత్తవిరియుఁ
గమలషండంబునకు వేడ్కఁ గాఁపువచ్చు
కొదమతుమ్మెదకడఁటెక్కఁ గుసుమవెట్టె
నభినవం బైనప్రథమసంధ్యాగమంబు. ||5||

క. కరవాఁడిసూదితుదమొన
నర దఁబువంబడిన ముత్తియంబునుబోలెన్
గర మొప్పె రజనికరణీ

కరవమధువు హిమము కుశశిఖాశిఖరమునన్. ||6||

మ. దివిషద్ధంపతితల్ప మైనగగనోద్దేశంబునం దారకా
నివహంబు ల్గుసుమప్రసంగములు గా నిర్వాణకాంతిచ్ఛటా
నవతూలప్రకరోదరంభరినిశానాథుండు గండోపధా
నవిధాలీల వహించె నత్తటి నఖండం బైనబింబంబుతోన్. ||7||

శా. శ్యైనంపాతమెయి న్నభంబున సహస్రాంశుండు వైచెన్ గర
శ్యేనవ్రాతము నంధకారబలిభుక్ఛ్రేణీజిఘాంసారతిన్
దానం జంద్రుఁడు పశ్చిమాశకు శశత్రాణార్థమై యేఁగె ను
డ్డీనం బయ్యె నుడువ్రజంబు పరిపాటిం బారువాలో యనున్. ||8||

క. లఘుగతి ననూరుసారథి
విఘటితతిమిరుఁ డయి వీఁడె విచ్చేసె దివిన్
మఘవపురప్రాసాద
ప్రఘాణకప్రాంగణము లుపఘ్నంబులు గాన్. ||9||

చ. గ్రహములు నిర్జరీసురతకాలవిసూత్రితహారరత్నసం
గ్రహములు మేఘవీథి యనుకౌతుకమందిరచత్వరంబునన్
బహుకరమార్జనావిధి ప్రభాతముఖంబునఁ బాయఁ దట్టె ని
ష్టహహ భుజిష్యవో నియతి! యంతక యారసి చూడవచ్చినన్. ||10||

సీ. ఆమ్నాయశాఖాసహస్రవివర్తంబు
లుడురాజకల్యాణహోమవహ్ను
లాకాశహర్మ్యాగ్రహస్తదీపంబులు
ప్రాలేయజలరాశిబాడబములు
చక్రవాకమనోవిశల్యౌషధంబులు
దశదిశాకుంకుమస్థాపకములు
రాజమండలకాంతిరాజయక్ష్మము లంధ
కారవేదండకంఠీరవములు
తే. పద్మవననిర్ణిబంధనబాంధవములు
కైరవాకరసమ్మోహకారణములు
సవితృమణిపావకేంధనసామిధేను
లెగసె నుదయాద్రి యవుల నీరెండకొనలు. ||11||

క. పసిపాప యెండకొనలను
మసమసకనియిరులుఁ గలసి మన మలరించెన్
దెసల నలుగడల గుంజా
విసరంబుల సరులు వ్రేలవిడిచినభంగిన్. ||12||

సీ. నముచిసూదనువీటినడువీథిచక్కటి
నింతకు నేతెంచు నినునితేరు
కట్టుపకాసులై గగనాంగణంబున
మందేహులింతకు మాఱుకొంద్రు
స్రవియించు నింతకుఁ బ్రథమాద్రిదఱులలో

సూష్మసోఁకి శిలాజతూత్కరములు
ప్రీతి నింతకు నేగుఁ బిచ్చుకుంటుకు మ్రొక్క
వినుతసౌభ్రాత్రుండు వినతపట్టి
తే. మేలుకొను మిదె రాజన్యమీనలక్ష్మ!
కాలకంఠసమర్చనాకాలమయ్యె
విశ్వవిశ్వంభరాభారవిధృతిదీక్ష!
దీర్ఘతరనేత్ర! నిషధధాత్రీకళత్ర! ||13||

వ. మఱియునుం దిమిరవిరహపాండూసమానదిఙ్మండలంబును విచేయతారకంబును దరిద్రాణప్రాణరోహిణీరమణబింబచుంబ్యమానచరమాచలశిఖరభాగంబును శిశిరసలిలక్షోదకుక్షింభరిక్షీరకంతరవిమయూఖంబును గుముదకేదారనిద్రాసుఖనిదానంబును, నిశావిరహవిహ్వలచక్రాహ్వయవిహంగమస్త్రీపపుంసహృదయబృంహితాహ్లాదంబును గువలయినీకుక్షిభ్రూణాయమానమదసుప్తబంభరంబును లవణస్యదౌపవాహ్యహయవిలేహ్యమానమణిమంథశిలాశకలంబును, సంధ్యామౌనవ్రతపరాయణవిశిష్టాధ్యేతృ జనవిహితాధ్యయనవిరామంబును బ్రాహ్మణాభిమంత్రితార్ఘ్యాంజలిజల వజ్రధారావిదారితమందేహదేహంబును నై యత్తఱిం గ్రొత్తవిరియు నెత్తమ్మివిరులకేసరంబులవాసనలు గ్రోలి మత్తిల్లి యుల్లాసంబునం దూలియాడు కొదమతుమ్మెదకదుపులు ఘుసృణసుమనశ్శ్రోణిశోణం బగుపొడుపుసంజకెంజాయయుం గలయ బెరసి గురువెందపేరులయందంబు వహించుటయునుం, గుశకిసలయంబులమీఁదం బ్రాలేయాంభఃకణక్రమసంభృతంబులై రజనియనుపిడియేనుంగుఫూత్కారంబు సేసి యుమిసినం జిలికిన కరవమధుశీకరంబులంబోని యుదకబిందుసందోహంబులు సుషిరకరణనిపుణ నికరనిశాతాయన సూచీశలాకాశిఖాంకురసంకరంబునం గరంబు హత్తినముత్తియంబుల ననుకరించుటయును, వికసితైకదళంబు లగుకుశేశయకోరకంబులచేతం గమలాకరంబులు మిహిరకిరణాభోగభోజనార్థంబు సంధ్యారాగాంబువుంజేత మొదల నాపోశనం బెత్తుభావంబు భజియించుటయును, చులుకితతమస్సింధుపూరంబు లగుబిసినీబాంధవువి కరంబులవలన రంధ్రస్రుతంబు లగునంధకారబిందుసందోహంబు లిందిందిరవ్యాజంబున నంభోజవనంబులోనం దొరఁగి విసృమరమధుస్రోతఃకచ్ఛద్వయీపరిసరంబులం బంకశంశావహం బగుటయునుఁ, దటరుహతరునికాయనిష్కుహక్రీడానీడంబుల నిద్రించి మేల్కాంచి కలగొనం బల్కుపులుఁగులయెలుంగులకోలాహలంబులచేతనుంబోలెఁ బ్రత్యుద్బుద్ధంబు లగుసరోజాతంబులలో మధువ్రతవ్రాతంబులు వధూవదనలబ్ధమధురాధరసుధాపానంబుతోడ సాధువిధీయమానంబు లైనమధుపానమహోత్సవంబులం బ్రవర్తిల్లుటయు, గాఢతమతమ స్తమాలగహనభంగమాతంగంబులును గనత్కనకరేణుత్రసరేణువిసరపిశంగంబులు నగుపతంగకిరణశృంగంబులు భవనవలభిజాలంబులం దూఱి భ్రమదణుగణాక్రాంతంబులై కుందపరిభ్రమణభ్రాంతి నాపాదించుటయును విభాతలక్ష్మీవిలాసంబు విశ్వనయనోత్సవం బయ్యెఁ; వెండియు. ||14||

మ. సలిలాభ్యుక్షణకంబుసంభవరజోజంబాలపాండూభవ
జ్జలజచ్ఛిత్కరపత్త్రభావభజనన్ సంధిల్లి శీతాంశుమం
డల మిప్డస్తమితార్ధబింబ మగుచు న్నక్షత్రశంఖచ్ఛిదా
కలనచ్ఛేకసరోజబాంధవకరాగ్రస్వైరనిష్పీడనన్. ||15||

చ. తటుకున నస్తమించెఁ బతిదైన్యముఁ జూడఁగ నోడి తారకా
పటలమునుం ద్రియామయును బాపురే! యింతులవాఁడిపంతముల్!
గటకట! తద్వియోగమునఁ గ్రాగి నశింపఁడ నిష్ఠురాత్ముఁడై
పటికమొకో విధుండు? నడుపట్టుకలంకము నల్లగారయో? ||16||

ఉ. నిద్దుర మేలుకొమ్ము రజనీకరవంశవతంస! కుంకుమం
బగ్గినభంగి మింట నదె యామినిచెల్లెలు కాల్యసంధ్య దా
నుద్దియ సేయుచున్నయది యుష్ణమయూఖసుతప్రసూతికిం
బొద్దులు సొచ్చి యున్నయవి పూర్వదిశాసరసీరుహాక్షికిన్. ||17||

శా. వైదర్భీహృదయేశ! మేలుకొని నిర్వర్తింపు సంధ్యానవ
ప్రాదుర్భావవిధేయమున్ విధికలాపంబు ముహూర్తంబో
నాదిత్యుం డిటఁ దోడుసూపుఁ బటురంహఃపిష్టపిష్టకృత
క్ష్మాదిగ్వ్యోమమహాతమోఘ్నము నమోఘంబున్ మయూఖౌఘమున్. ||18||

శా. ప్రాతఃకాలము వాయసంబు 'పణినాపత్యోక్తశాస్త్రంబులో
దాతజ్ స్థానులు చెప్పుఁ డెవ్వి?' యనుచందం బొప్పఁ గౌకౌయనం
జాతుర్యం బలరార నుత్తరము విస్పష్టంబుగాఁ గోకిల
వ్రాతం బిచ్చెఁ దుహీతుహీ యనిగృహారామప్రదేశంబులన్. ||19||

ఉ. వారక రాత్రియెల్లఁ బ్రియవల్లభుఁ డైనశశాంకుఁ గూడి యి
చ్ఛారతికేళి జాగరము సల్పినఖిన్నత నొక్కొదీర్ఘికా
కైరవరాజి యిప్డు నిజగర్భనివిష్టమదద్విరేఫఝుం
కారమిషంబునం దఱచుగా గుఱువెట్టుచు నిద్రవోయెడిన్. ||20||

వ. అని యివ్విధంబునం బ్రభాతకాలవర్ణనంబు సేయువైతాళికుల నాదరించి. ||21||

మహాస్రగ్ధర. బలవద్దారిద్ర్యముద్రా
ప్రకుపితకమలాపాటలాపాంగరోచిః
కలికాసందేహదాన
క్షమకమలమణిగ్రామజాగ్రన్మయూఖో
జ్జ్వలశుద్ధస్వర్ణభూషా
సముదయ ముదయత్స్వాంతసంప్రీతి నయ్యు
ర్థులకుం బుత్తెంచె భూనా
థుసతి యుడిగపుందోయజాతాక్షిచేతన్. ||22||

వ. అప్పుడు. ||23||

నలుఁడు ప్రాతఃకాలకృత్యంబులం దీర్చుట

తే. తనకు నెద్దాన్ని గన్యాప్రదానవేళఁ
యౌతకంబున నిచ్చె నెయ్యంపుమామ
యట్టియాశ్వరవరదత్తమైనరథముఁ
గామగమనంబుఁ దలఁచె నక్షణమ నృపతి. ||24||

క. మదిఁ దలఁచినంతమాత్రన

యుదయించు సహస్రరశ్మి కుపమానంబై
మదనక్రీడాసౌధము
తుదనిలువున నిలిచె రథము తోయదవీథిన్. ॥25॥

తే. కనకకింకిణికాజాలకములు మెఱయ
గగనతరుపుష్పమగుపుష్పకంబువోలె
నెచటనుండియొ యేతెంచి యెదుట నున్న
పసిఁడితే రెక్కె వసుమతీపాలసుతుఁడు. ॥26॥

శా. వాతాహారవిరోధి నెక్కి చను విష్వక్సేనుఁడుం బోలె ని
ర్ధౌతాసిద్యుతిమేచకం బగువియద్భాగంబునన్ భాస్కర
ద్యోతస్ఫీతవిమాన మెక్కి మదిలో నుత్సాహ మేపారఁగాఁ
బ్రాతస్స్నానము సేయఁ బోయె ధరణీపాలుండు మిన్నేటికిన్. ॥27॥

వ. ఏఁగి యట మహానటజటాటవీవాట నవతరించి నభోవీథీమేథీభూతం బగుధ్రువమండలం బొరసికొనుచు శింశుమారాకారంబునం దారకామూర్తియై పవ్వళించిన పాంచజన్యధరునిచరణపల్లవంబుఁ బ్రక్షాళించుచు, సోమార్కమయమహాసోపానంబులఁ బ్రవహించి, పరివహపవనఝంపాసంపాతంబులం దూఁగియాడు కరుళ్లచప్పుళ్లు దిక్కుటంబుల నాస్ఫోటింపం, ద్రివిష్టపలలాటికాతిలకంబును నరకపురగోపురద్వారదంతార్గళయును నారాయణచరణారవిందమకరందబిందునిష్యందంబునుఁ బుండరీకభవకమండలుతీర్థధారయు నైనయమ్మహానది డాసి విమానంబు డిగ్గి, జలవగాహనా
యాతజంభారాతికుంభికుంభస్థలిసాంద్రసిందూరపరాగసంధ్యాయమానసలిలంబును
నప్సరఃకుచతటీపటీరచర్చామచర్చికాసురభిళంబునుఁ
బ్రతీరపారిజాతకుసుమధూళిపాళికిశంగితసైకతంబునుఁ
జింతామణిశిలాసంఘాతసంఘట్టనసముచ్ఛలజ్జలశీకరాసారచ్ఛటాస్ఫోటితగగనభాగంబును
గనత్కనకపులినవేదికామధ్యాసీనకామధుగ్ధేనూధస్యధారాధోరణీప్రవాహబృంహితోర్మియు
నగునొక్కరేవున డిగ్గి తత్ప్రదేశంబున. ॥28॥

సీ. అత్యంతనియతిఁ బంచాంగంబు పఠియించె
నఘమర్షణస్నాన మాచరించె
దైవతఋషిపితృతర్పణం బొనరించె
సంధ్య నారాధించె సవితఁ గొలిచె
గాంగేయవాలుకాలింగమూర్తిని నిల్పి
కాంచనాబ్జములఁ బూజించె శివునిఁ
బారిజాతకలతాపల్లవాగ్రంబులు
చిదిమి యెయ్యన మేపెఁ ద్రిదశగవికిఁ
తే. గేలుదోయెత్తి యొౌదలఁ గీలుకొలిపి
గగనమునిరాజు లైనచుక్కలకు మ్రొక్కె
దివ్యరథ మెక్కి వేగ యేతెంచె మరలి
యధిపుఁ డటు సురనదిఁ దీర్థయాత్ర సలిపి. ॥29॥

తే. హృద్యసౌధాద్రికుట్టిమానేకరూప
ధాతుకాధిత్యకాతటాంతరము సేరె

ధరణినాథపురందరాధ్యాసితంబు
రత్నదివ్యవిమానధారాధరంబు. ||30||

తే. దివసముఖకార్యజాతంబుఁ దీర్చి వచ్చు
పతి నెదుర్కొనె భక్తిసంభ్రమ మెలర్పఁ,
జెలువ ప్రత్యగ్దిశాసింధుసలిలవీచి
తూర్పుదెస వచ్చునిండుచందురునిఁబోలె. ||31||

నలదమయంతుల గోష్ఠి

వ. తరణిఖరకిరణకందళితమందాకినీకనకారవిందంబునకు విందై నిజసందర్శనానందమందస్మితసుందరం బగునయ్యిందువదనవదనంబు మదనరాగంబు సంపాదింప సర్వసర్వంసహానిలింపసార్వభౌముండు. ||32||

ఉ. మానససంప్రమోదము సమగ్రముగా సురలోకవాహినీ
స్నానవిధి ప్రవృత్తివచనంబునఁ జెప్పక చెప్పినట్లు స
మ్మాననఁ ద న్నెదుర్కొనిన మానవతీజనతాలలామకుం
గానుక యిచ్చెఁ దావి వెలి గాని కనత్కనకారవిందమున్. ||33||

క. పురుషోత్తమలాలిత య
త్తరుణీమణి మిగుల నొప్పెఁ దత్సమయమునన్
సురసింధుహేమకమలము
కరకమలంబున ధరించి కమలయుఁబోలెన్. ||34||

తే. రాజముఖికి నయ్యేకవరాటకంబు
లలితసమానమున నేకలక్ష మయ్యె
రాజకృపఁ గన్న యొక్కవరాటకంబు
నేకలక్షం బగును సంశయింపనేల? ||35||

వ. అనంతరంబ విధివిశేషంబు సమాప్తింపంగోరి చకోరలోచనం గడకంట నీక్షించుచు నిషధాధ్యక్షుం డగ్నిహోత్రగృహంబునకుం జని. ||36||

తే. తన కనిష్టంబు లగుకలిద్వాపరముల
కేతు సూపియుఁ బోలె ధాత్రీశ్వరుండు
నిత్యసత్త్రేత ఋత్విక్ప్రణీత యైన
త్రేత సేవించె విజితమిత్రేతరుండు. ||37||

తే. విభుఁడు ప్రాహ్ణేతనక్రియావిధికలాప
మీవిధంబునఁ దీర్చి సద్భావ మొప్ప
భామినీభావజిజ్ఞాసఁ బాదపద్మ
యుగము నిశ్శబ్దముగ మెట్టు చొయ్య వచ్చె. ||38||

ఉ. మిన్నక చేర వచ్చి యొకమేలపుమైవడిఁ బువ్వుఁబోడి క్రా
ల్గన్నులు మూసెఁ బాణికమలంబుల భూపతి నవ్వుచున్నయా
సన్నసఖీజనంబుఁ గనుసన్న నదల్చుచు నవ్వధూటి క్రా
ల్గన్నులఁ జేరలం గొలుచుకైవడిఁ గన్నుల నవ్వ దేఱఁగాన్. ||39||

తే. ఒక్క పూఁబోఁడి భూసంజ్ఞ నొయ్యఁ బిలిచి
యాత్మహస్తాధికార మయ్యబ్జవదన
హస్తముల కిచ్చి యెఱుఁగనియట్ల తాను
వసుమతీశుండు నగె నప్డె వచ్చినట్లు. ||40||

తే. జ్ఞాతహస్తాంబుజాంతరస్పర్శ యగుటఁ
గైతవంబు నెపంబు గాఁ గమలనయన
మానసంబున మానసంపద వహించె
నాననంబున ధరియించె మౌనముద్ర. ||41||

చ. కుటిలకటాక్షవీక్షణముఁ గోమలనూత్నకపోలరాగముం
జటులసమంచితభ్రుకుటిసంవళనంబునుఁ జూచువేడుకన్
జిటపొట రేఁచె రాజు సరసీరుహనేత్రకుఁ గామకేళికిన్
గటుకులు గానిమానములు గావె ప్రదీపనసిద్ధిహేతువుల్. ||42||

వ. అప్పుడు నృపతి సామోపాయంబునం బ్రణయమానం బపనయింపం దలంచి
యిట్లనియె. ||43||

ఉ. దాస్యము నిన్న రే కుసుమధన్వుఁ డొకండును సాక్షిగా సరో
జాస్య! వహించినాఁడ, విను, మప్పుడ మ్రొక్కుట లేదు, నీకు వి
శ్వాస్యుఁడఁగాన మ్రొక్కుఁగొను స్వస్తటినీసలిలాభిషేకసా
రస్యపవిత్రమస్తకము వ్రాల్చెద నీపదయుగ్మకంబుపై. ||44||

తే. కుటిల మగునీకటాక్షంబుఁ గువలయాక్షి!
యించుకించుక నామీఁద నెఱ్ఱఁబాఱి
నిగిడి మరలినభావంబు నిజము దెలిసె
శ్రవణకూపనిపాతైకశంకఁ జూవె? ||45||

క. లేయెండ వేఁడి యయ్యుం
దోయజషండముల కింపు దొలఁగించు క్రియన్
నీయలుక పరుసనయ్యును
నాయెడదకు వేడ్క సేయు నళినదళాక్షీ! ||46||

తే. చివురుఁ గెమ్మోవిచిఱుగాటు నెపము గాఁగఁ
దామరసనేత్ర! కోపింపఁ దగదు మమ్ము
ఫలరసాస్వాద మొనరించుచిలుకమీఁదఁ
బింబవల్లీమతల్లి కోపించు నెట్లు? ||47||

తే. ఉవిద! నీమాట విన నొల్ల మూరకుండు
కా దనక వింటి మే నేమి కారణంబొ?
రాజకీరంబు మము నిష్ఠురంబు లాడుఁ
బ్రతిపదంబును బరుసగాఁ బలుకు వీణ. ||48||

వ. అని వెండియు రసావేశంబున. ||49||

తే. చూడ వేటికి నిడువాలుసోగమీల

సూడు పట్టంగఁజాలెడుచూపుఁగొనలఁ
బలుకుపలుకున నమృతంబు చిలుకుచుండఁ
బలుక వేటికిఁ జిలుకలకొలికికాన! ‖50‖

శా. కోపం బింతయు నుజ్జగించి సుమనఃకోదండనారాచధా
రాపాణింధమ మైననీధవళనేత్రజ్యోత్స్నపైఁ జల్లవే
తాపం బాఱఁగఁ గౌఁగిలించుకొనవే తథ్యంబు నీబంట నే
యోపుంస్కోకిలవాణి! యోశశిముఖీ! యోపక్వబింబాధరా! ‖51‖

మ. విసు వౌచున్నది కాలయాపనకు నువ్విళ్లూరెడున్ భావముల్
రసభంగం బగు మానరోష మతిదీర్ఘం బయ్యె నే నింతటం
బ్రసభాలింగనపూర్వకంబుగ మనోరాగంబు రెట్టింపఁ గా
ఱసిధాత్వర్థ మనుగ్రహింపఁ గదవే నీరేజపత్రేక్షణా! ‖52‖

వ. అని పలికి బలిమిన యాలింగనంబు సేసి తల్పంబునకుం దార్చి. ‖53‖

తే. పతి కళావతి యనుదానిఁ బద్మనయన
దమసహోదరిగారాపుదాదికూఁతు
నంతికమునకు రప్పించి యాదరించి
నర్మసాక్షిణిఁ గావించి నగుచుఁ బలికె. ‖54‖

వ. కళావతీ! నీవు నొడికారపుమాట లాడం బ్రోడ వని విందుము. నీ వెఱుంగని పాడిపంతంబులు లేవు. తగవు దప్పక చెప్పె దేని గొన్ని మాట లడిగెదము. మాటలాడక విచారించి యుత్తరం బిమ్ము. ‖55‖

తే. అన్యపురుషునిఁ గలలోన నైనఁ దలఁప
దాత్మలో నండ్రు మీ విదర్భాత్మజాత
యన్యపురుషుఁడు గాఁడె పుష్పాయుధుండు?
వనిత దనయాత్మలోన నెట్లునిచె నతని. ‖56‖

వ. అని యడిగిన నది యిట్లనియె. ‖57‖

తే. వనితహృదయంబులో నున్నవాఁడ వీవు
నీ ప్రతిచ్ఛాయ మదనుండు నృపవరేణ్యా!
యట్లు గాకున్న నశరీరుఁ డయినయతఁడు
పుణ్యశుభమూర్తి దేవరఁ బోలు టెట్లు? ‖58‖

వ. అనిన నృపాలుం డిట్లనియె. ‖59‖

తే. తోఁకచుక్కలఁబోలు దృక్తోయజముల
వెలితి లేకుండ మీబోటి చెలులఁ జూచుఁ
గొంత వీక్షింప దరగంటఁ గాని మమ్ము
నేము నేసినయపరాధ మేమి? సెపుమ. ‖60‖

క. భూపాల! మెఱుఁగుఁబోఁడుల
చూపులకంట్రాయి నీదు సొబ గ ట్లగుటన్

మాపిన్నది యిసిఱింతల
చూపుల నరగంట వెఱచుచు న్నినుఁ జూచున్. ||61||

క. కలకంఠి దనకు వలసినఁ
'గలికీ' యని నిన్నుఁ బిలుచుఁ గలమధురముగా
'నల' యను రెండక్షరములు
పలుకఁగ నాలుకకు నెంత భారంబొ కదా? ||62||

తే. మగువ దేవరదివ్యనామము జపించు
నెమ్మనమ్మున నిత్యవ్రతమ్ము గాఁగ
నచ్ఛముక్తాఫలైకావళిచ్ఛలమునఁ
జన్నుగవ నక్షసూత్రంబు సంతరించి. ||63||

వ. అనిన నలుం డిట్లనియె. ||64||

చ. మదగజరాజకుంభముల మచ్చరికించు చురోజకుంభముల్
గదిసి కలంత మేరయునుఁ గైకొనియున్నవి యెల్లవారికిన్
విదితము గాఁగ నిట్టితఱి నీచెలిడెందమునందు నేనియుం
గదలక మాకు నుండ నవకాశము లేదు గదే కళావతీ! ||65||

తే. రమణిహృదయంబునను మహారాజ వీవు
గరిమ విచ్చేసి యుండిన కారణమున
దీనివక్షోరుహంబు లాలోన నుండ
నెడము లేకున్న మరి కదా వెడలె వెలికి? ||66||

వ. అని కళావతి రాజు నుద్దేశించి. ||67||

ఉ. వంచన యింత లేక కరవాఁడినఖంబుల నొక్కి నొక్కి నొ
ప్పించితి రెండుసేతులనుఁ బెద్దయులావున నొత్తి యొత్తి పీ
డించితి విట్టిఱాకటికిడెందమువానికి నీకుఁ గాక మా
చంచలనేత్రయొప్పులకుచంబులు పయ్యెదలోన డాఁగెడున్. ||67||

ఉ. మ్రుచ్చిలి గంధవారణసమూహము కుంభవిలాససంపదల్
మ్రుచ్చిలి మించుపయ్యెదలలోపల డాఁగుచు నుండు నెప్డు మీ
నెచ్చెలికత్తెచన్నుఁగవ నీవు విచారము సేయుమా మదిన్
మ్రుచ్చుల గిట్టి పట్టుదురు నొంపుదు రేమనవచ్చు రాజులన్. ||69||

వ. అని పలికి రాజు కళావతీ! మామాటలకుం బ్రత్యుత్తరంబులు పొసంగ నిచ్చితి; మేలనవచ్చు! నీప్రసంగం బిట్లుండె నీచెలికత్తియ నేఁడు మాతోడ నేల పలుకదు? నీవు చెలిఁ జేరి మంతనంబుండి తదభిప్రాయం బెఱింగి మాకుం జెప్పుమా. మెచ్చుగల దనినం బ్రసాదం బని మదనరాజకార్యషాడ్గుణ్య చక్రవర్తిని యగు నయ్యింది దమయంతిం జేరవచ్చి యషడక్షీణమంత్రరహస్యంబున. ||70||

మ. వరివస్యానియమం బఖండితముగా వాత్స్యాయనీయాదిక
స్మరశాస్త్రంబులు వింటి నాముఖమునన్ జాణుండు నీభర్త నే
ర్పరివై చిత్తముకీ లెఱింగి సురతప్రాగల్భ్యముల్ సూపితే

సరసీజానన! యన్న నుగ్మలి వయస్యన్ వ్రేసెఁ గెందామరన్.॥71॥

వ. వ్రేసి యసూయాకుటిలం బగుకటాక్షవీక్షణంబునం దర్జించె, నిట్లు నిర్భర్త్సింపఁబడి వైదర్భిం జూచి రిత్తయలుకఁ దెచ్చుకొని 'యుపదేశగురువ నగునాకు రతిరహస్యవార్త సెప్పవైతి, ధూర్తవై నీవు సెప్పకుందు గాకేమి? నా నేర్పున నీమగనిచేతన చెప్పించెద, నిదె చూడు' మన మఱియుం గొంతతడవు మంతనం బున్నయదియై శుద్ధాంతచారిణి మహీకాంతునితో నిట్లనియె.॥72॥

తే. 'అధిప! వైదర్భి దర్భాంకురాగ్రబుద్ధి
మనతలంపులఁ బోల దీమగువతలఁపు
బాల యనుచున్నవార మిప్పద్మనయన
నిట్టి ప్రౌఢియుఁ గలదె యేయింతులకును?॥73॥

వ. ప్రణయకోపంబులు రతిదీపనౌషధంబులు; పొలయలుక లేక మగవారికి మగువలు బ్రాఁతులు గారు; దీర్ఘంబు లయ్యేనేని యవియే ప్రేమభంగకారణంబులు, గావునం గోపం బింతమాత్రంబు చాలు నని పలికి దేవరమాఱుగా బాదప్రణామంబు సేయంబోయి లీలాకమలంబున మొత్తువడితిఁ, బడుదుఁగాకేమి? యమ్మత్తకాశినిచిత్తం బెఱింగి నచ్చితి నవధరింపుము.॥74॥

ఉ. నా మది నమ్ముకున్నది విదర్భనరేంద్రతనూజ నిన్ను సు
త్రాముఁడ వంచు నీయరమరంబునఁ బో మన సీదు నీకు సు
త్రాముఁడు గానివానికి బ్రతాపమునం జదలేటిపైఁడికెం
దామరపువ్వుఁ దే వశమె ధాత్రికి మాటలు వేయు నేటికిన్?॥75॥

క. దంభోళిభాగ్యరేఖా
దంభంబునఁ బ్రస్ఫుటముగ ధరియించెదు హ
స్తాంభోజంబున దేవర
జంభారివె యగుట కేల సందేహింపన్?॥76॥

తే. లోకపాలుఁడ వస్వల్పలోచనుఁడవు
వజ్రపాణివి దేవతావల్లభుండ
విన్నిలాంఛనములఁగూడ నింద్రుఁడవుదు
నైషధుండ వగుటకుఁ జిహ్నంబు సెపుమ.॥77॥

వ. మహేంద్రుం డింద్రజాలమాయావిదుండు, స్వయంవరసమయంబునం దెట్లట్ల నలరూపధారియై వచ్చెనో యని శంకించుచున్న యది. మందాకినీకాంచనకమలదానంబు సుమీ యీసందేహంబునకు నిదానంబు.॥78॥

ఉ. రోయఁ డొకించుకేనియు మరుత్పతి యన్యకళత్రదూషణా
న్యాయము సేయ మన్మథమదాంధత నాశ్రమభూమిఁ గొక్కురో
రో యని కూయఁడే యతఁడు గుక్కుటమై నడిరేయి గౌతమ
ప్రేయసిఁ బొందఁ గోరి తనపెద్దతనంబు జలంబుపాలుగాన్.॥79॥

వ. నీవు తత్త్వనైషధుండ వైతేని యనన్యసాక్షికంబు లగుశయ్యారహస్యంబు లుగ్గడించి యిప్పంకజాక్షిశంకాకలంకం బపనయింపు మనుటయు మందస్మితసుందరవదనారవిందుండై యయ్యిందుముఖి నుద్దేశించి పురందరుం

డనుసందేహంబు డిందుపడునట్లుగా మహీపురందరుం డిట్లనియె. ||80||

తే. మఱచితే నెమ్మనంబులో మెఱుఁగుబోఁడి!
ప్రథమరతికేళి నతిపరిశ్రాంతిఁ బొంది
కూడ రెండవరతికి నూల్కొనని నిన్ను
గ్రీష్మయామిని యని యేను గేలిగొంటి. ||81||

తే. నీవు మృదుశయ్యం గపటంపునిద్ర వోవ
నెలఁత! కల్గమ్మి యిడితి నీనిమ్ననాభి
నప్పు డచ్చోటఁ బులకంబు లంకురింప
నంబురుహనాభి వైనచందంబుఁ దలఁపు. ||82||

ఉ. కామిని! ఘర్మ దువులు గస్తురిబొట్టునఁ దోఁగి రేఖలై
గోమలగండపాలికలకోణములన్ దిగజాఱ నంచల
శ్యామల మైనయాత్మవచనాబ్జముఁ జూతుఁగదే మదీయచిం
తామణిదామదర్పణమున న్నెఱిఁ దత్సమయోచితంబుగాన్. ||83||

తే. తరుణి! యెఱుఁగవె వీటికాదానవేళ
గురుజనప్రాంతమునయందు గూఢవృత్తి
నాగవల్లీదళంబు నెన్నడుమఁ జీఱి
మడిచి యందిచ్చినపుడు గోరిడుదుఁ గేల? ||84||

ఉ. మానిని! భోజనావసరమధ్యమునం గొనియాడ గోస్తనిం
దేనియ సంస్తుతింప వినుతింపను మీఁగడ ఖండశర్కరా
పానక ముగ్గడింపఁ బ్రతిపక్షచటూక్తినిసర్గరోషర
క్తానన మైనసీయధర మల్గునొ యంచు మదిం దలంకుచున్. ||85||

తే. ఆననం బాదిగా నాభి యవధి గాఁగఁ
బ్రేమ భవదంగకములు చుంబించునపుడు
చరమచుంబనవేళ నోసరసిజాక్షి!
యేను జెక్కిలి గిలిగింత లిడుటఁ దలఁతె! ||86||

మ. అని సంకల్పభవైకసాక్షు లగుశయ్యానేకసంభోగచి
హ్నానలన్ భూపతి ప్రత్యభిజ్ఞ కొఱకై యందంద వాక్రువ్వ
నవ్వనితారత్నము వాలుఁగన్నులఁ బతి న్వారించుచు న్మానె నొ
య్యన ధాత్రేయి శ్రుతిద్వయంబు నిజహస్తాంభోజయుగ్మంబునన్. ||87||

వ. ఇట్లు లజ్జావశంబునం దనవీనులు మూసిన. ||88||

తే. అధిప! తాటంకచక్రధారాంచలములు
వాఁడు లతికోమలములు పూఁబోఁడిచేతు
లొయ్య నేతెంచి శ్రుతరోధ ముడుప నీకు
నర్మమాయాస మైనను నయ్యెఁ గాని. ||89||

వ. అనిన విని నీవు మాన్యురాలవు నీమాట యతిక్రమింపవచ్చునే! యనుచు నమ్మచ్చకంటిం గ్రుచ్చి కౌగిలించుకొని శయ్యాంతలంబునకుం దెచ్చి ముచ్చట వోవం

జెక్కుటద్దంబులు ముద్దు పెట్టుకొనియె నయ్యవసరంబున సమీపకక్ష్యాంతరంబుననుండి వైతాళికపురంధ్రి యుచ్చైస్స్వరంబున. ||90||

మాధ్యాహ్నికము

సీ. అవధారు దేవ! మధ్యాహ్నసంధ్యావేళ
దినయౌవనంబు దోతెంచె నిపుడు
అతితీవ్రతాపతప్తాంగియై మేదిని
భవదాప్లవనవాఃపిపాసు వయ్యె
మార్తాండమండలీమధ్యభాగంబున
నీడెందమునఁబోలె నిలిచె శివుఁడు
నిష్ప్రతీపం బైననీప్రతాపంబుతో
హెచ్చుకుందాడె నీరెండవేఁడి
తే. నీలనీలంబు లైననీనిడుదనెఱుల
యంచుఁ బ్రవహించు చమలగంగాంబుధారఁ
దలఁచుగాక కళిందజాసలిలవేణి
తరళతరవీచికాపూర్వపరిచయంబు. ||91||

వ. అని వైతాళికపురంధ్రి పలికిన. ||92||

తే. ధరణినాథుండు గేళిసౌధంబు డిగ్గి
జలక మింటికి నేతెంచె సమ్మదమున
నవసరము వేచియున్న నానావనిపులు
దవ్వుదవ్వుల నిలిచి వంచన మొనర్ప. ||93||

తే. అంగుళిక్షేపలోచనాపాంగభంగి
విభ్రమభ్రూతరంగసంవేల్లనముల
నాదరంబు ప్రసాదించి యవ్విభుండు
సకలనృపతుల నిజనివాసముల కనిచె. ||94||

వ. అనిచి మజ్జనశాల కరిగి. ||95||

తే. కలపములతోడి నవయక్షకర్దమమున
నలుఁగు వెట్టించికొని రాజనందనుండు
మహితమృగనాభిపంకంబు మౌళిఁ దాల్చి
జలజలోచన లార్పంగ జలకమాడె. ||96||

చ. మహీపతి భామినీకరసమంచితకాంచనకుంభతీర్థవా
ర్లహరులు మూర్ధభాగమున వ్రాలఁగనొప్పె విలోచనోత్సవా
వహమహనీయమూర్తి యయి వారిజలోచనపాదతీర్థవా
ర్లహరులు మూర్ధభాగమున వ్రాలఁగనొప్పుహిమాద్రి కైవడిన్. ||97||

క. వ్యామగ్రాహ్యస్తను లగు
భామలు మును జలక మార్పఁ బదపడి నిషధ
స్వామికిఁ దీర్థం బార్చిరి
భూమీనిర్జరులు మంత్రపూతాంబువులన్. ||98||

ఉ. అంతరకల్ప్యమానచులు కాచమనంబుగ నైషధక్షమా
కాంతుఁడు తీర్థమాడె మధుకైటభవైరపదాంబుజోదరో
ద్వాంతమధూళి యైనశుభవారి మహీదివిజు ల్వినిర్మల
స్వాంతులు చేరువ న్నిలిచి వారుణసూక్తము లుచ్చరింపఁగన్. ||99||

తే. కమలకింజల్కరేణుసంకాశ మైన
గౌరమృత్స్నాద్రవం బంగకములఁ బూసి
తీర్థమాడె మహారాజు త్రిదశ సింధు
పుణ్యజలముల సంకల్పపూర్వకముగ. ||100||

క. గర్భధృతహరితకోమల
దర్భం బై యొప్పె ధరణిధవుహస్తము వై
దర్భీకుచయుగవిరహహ
విర్భుగ్ధూమాంకురాభివృతమునుబోలెన్. ||101||

తే. మృదులతరగౌరమృద్బిందువదనచంద్ర
చికురశేషాంబుమౌక్తికప్రకరదశన
గురుపయఃకుంభపృథులవక్షోజకుంభ
పతి భజించె గంగాజలాప్లవనలక్ష్మి. ||102||

సీ. సీమంత మేర్పడఁ జికురభావమున సు
శ్లిష్టబంధంబుగ శిఖ యమర్చి
గన్నేరుఁబూచాయఁ గనుపట్టుజిలు గైన
సలిలకాషాయవస్త్రంబుఁ గట్టి
చంద్రాతపముతోడ సరియైన వెలిపట్టుఁ
బుట్ట ముత్తరవాసముగ ధరించి
ప్రక్షాళితము లైనపదియాఱువన్నియ
కనకంపుగొడుగుఁబాగాలు దొడిగి
తే. శైవుఁ డగుబ్రాహ్మణబ్రహ్మచారి యిచ్చు
హస్త మవలంబనంబుగ నల్లనడిచి
నియతమౌనవ్రతంబుతో నృపతి సొచ్చె
శాంతచిత్తుఁడై దేవపూజాగృహంబు. ||103||

శివపూజ

సీ. అభినవాజ్యసమేధితాఖండదీపంబుఁ
బుష్పమండలికావిభూషితంబు
ననవద్యబహునివేద్యసమన్వితంబును
వివిధచిత్రసువస్త్రవిలసితంబు
నఖలతీర్థాంబుపూర్ణార్ఘ్యపాత్రంబును
గలధౌతరత్నోపకరణచితము
శశికాంతకుట్టిమక్ష్మాకుట్టమితమును
జందనస్రక్కుశాక్షతయుతంబు
తే. నయినయద్దేవపూజాగృహంబునందు
భద్రపీఠాసనస్థుఁడై పరమనియతి

నాగమోక్తప్రకారంబు ననుసరించి
శంభులింగంబుఁ బూజించె జనవిభుండు. ||104||

తే. పసిఁడిదుత్తూరపుష్పంబు ఫాలనయను
పానవట్టంబుపైఁ బెట్టఁ బార్థివుండు
విశ్వపతి యాత్మసంగ్రామవిజయలబ్ధ
మదనకాహళముగ దాని మదిఁ దలంచె. ||105||

క. అమృతాంశుమౌళిమౌళిం
గమలభవకపాలమాలికకు సదృశముగా
విమలారవిందకోరక
సముదయమాల్యంబు నిషధజనపతి చుట్టెన్. ||106||

సీ. ఖట్వాంగపాణిఁ జెంగల్వపుష్పంబుల
ఫాలలోచను బిల్వపల్లవముల
నాగేంద్రకేయూరు నాగ కేసరముల .
బాలేందుకోటీరుఁ బాటలములఁ
గుసుమకోదండారిఁ గుండవర్ధనములఁ
గాంచనాచలచాపుఁ గాంచనముల
నంబికాహృదయేశు నసితాంబుజంబుల
దక్షాధ్వరధ్వంసి దమనకములఁ
తే. బొండుమల్లియవిరిదండ ఖండపరశు
సఖిలసురసార్వభౌము దూర్వాంకురముల
బంతిశ్రీవత్సలాంఛనప్రాణబంధు
శివునిఁ జేమంతిబంతిఁ బూజించె నలుఁడు. ||107||

ఉ. డగ్గఱి మేదినీపరిబృఢప్రవరుండు సువర్ణపాత్రలన్
బుగ్గన దివ్యసౌరభవిభూతి యెలర్పఁగ సాత్కరించెఁ బెం
పగ్గల మైనభక్తి మహిషాక్షరజస్తసరేణుసమ్మిళ
ద్గుగ్గులుధూపధూమములు గోమలతారకరాజమౌళికిన్. ||108||

తే. సరసధూపార్థమై కామశరములందుఁ
బురములందునుఁ బొగసూపె భూవరుండు
మదనసంహారుఁడునుఁ బురమర్దనుండు
నయినదేవర కామోద మావహిల్ల. ||109||

సీ. పద్మాసనస్థుఁ డై భావించె మానస
కమలకర్ణికయందుఁ గాలకంఠుఁ
బంచాస్యుమ్రోల జపించెఁ బంచబ్రహ్మ
పంచాక్షరంబులఁ బరమనియతి
భక్ష్యభోజ్యాదికబహుపదార్థంబుల
నసమాక్షునకు నుపహార మిచ్చె
రాజదేవోపచారప్రకారంబుల
నతిభక్తిఁ గొలిచె రాజార్ధమౌళి
తే. మంత్రపుష్పంబుఁ బెట్టె మన్మథవిరోధి

మూర్ధభాగంబునందు సమ్మోద మెసఁగ
నవనిసంస్పృష్టసకలాంగుఁ డగుచు మ్రొక్కె
నిఖిలలోకైకభర్తకు నిషధరాజు. ||110||

హరిపూజ

వ. అనంతరంబ పరమపురుషునిం బురుషోత్తము నారాధింప నద్దేవునిసన్నిధికి వచ్చి. ||111||

సీ. కీలుకొప్పునఁ బైఁడిగేదంగిరేకులు
గొనలు గానంగ రాఁ గుదురుపఱిచి
కర్ణపాశంబులఁ గలధౌతమయపాండు
పుండరీకవతంసములు ధరించి
బాహుమధ్యంబునఁ బవడంపుఁ జివుళులఁ
బచ్చులఁ దోమాలె యచ్చుపఱిచి
చరణపీఠంబుల గరుడాంకమణిఖండ
తుళసీదళంబులు నెలవుకొలిపి
తే. పురుషసూక్తనిపాఠంబు పరిచయించి
పావనాష్టాక్షరీమంత్రపఠనఁ దగిలి
పాంచరాత్రోదితక్రియాపథమునందు
నలిననాభు సమారాధనంబు సేసె. ||112||

చ. గురుతరకౌస్తుభాశ్మమణికుట్టిమ మైనరథాంగపాణిపే
రురమునఁ బూన్చె నొక్కయసిలోత్పలమాలిక షట్పదావళీ
గరుదనిలావతారమునఁ గంపము నొందెడు రేకు లిందిరా
తరళకటాక్షవీక్షణవిధావికటాయిత మభ్యసింపఁగాన్. ||113||

క. అలనాఁటి కాళియోరగ
వలనంబులు దలఁప కున్నె వనమాలి మది
న్నలదత్తవికచవిచికిల
కలికాడుండుభకదంబఘటితాంగకుఁ డై. ||114||

క. నరనాథసమర్పిత మగు
విరవాదులదండ యొప్పె వెన్నుని పాదాం
బురుహంబున నంగుటమున
నురలినయాకాశగంగ కుపమానంబై. ||115||

హరిస్తుతి

వ. ఇవ్విధంబున నిషధదేశాధ్యక్షుండు పుండరీకాక్షు నర్చించి ప్రణామంబు సేసి యప్పరమపురుషు నిట్లని స్తుతియించె. ||116||

సీ. జయ భూర్భువస్స్వస్త్రిజగదేకనాయక!
జయ సర్వదేవతాసార్వభౌమ!
జయ పూర్వగీర్వాణసంహారకారణ!
జయ కుక్షినిహితవిశ్వప్రపంచ!

జయ జహ్నుకన్యకాజనకపాదాంభోజ!
జయ కోమలాంబుదశ్యామలాంగ!
జయ వైజయంతికాస్రక్ప్రభాలంకార!
జయ పుండరీకవిశాలనయన!
తే. జయ శతక్రతుముఖమరుచ్చక్రవాళ
కనకకోటీరచారుసంఘటితనూత్న
రత్ననీరాజనక్రియారాజమాన
చరణపీఠాంతికోద్దేశ! జయ రమేశ?॥117॥

క. భవదీయము లగుమంత్రము
లవాఙ్మనసగోచరంబు లంభోరుహాసం
భవభవుల కనిన శక్యం
బవునే మాబోటివారి కచ్యుత! పొగడన్?॥118॥

శా. ఓదామోదర! యిందిరాయువతివిద్యుల్లేఖతో నూత్నపిం
ఛాదామత్రిదశేంద్రకార్ముకముతో సమ్యక్కృపాదృష్టితో
నీ దేహం బనుమేచకాంబుదము మన్నేత్రద్వయీచాతకా
హ్లాదంబుం బొనరించుఁగాత భవతాపాటోపముం బాపుచున్.॥119॥

భగవద్దశావతారవర్ణనము

తే. కపటమత్స్యంబ వై నీవు గడలి నడుమఁ
బుచ్ఛ మల్లార్ప నెగసినభూరిజలము
మింటఁ గడుఁ దెల్లనై పాఱుచుంటఁ జూచి
యభ్రనది యంచు వర్ణించె నఖిలజగము.॥120॥

క. గతభువనసర్గసముదయ
ధృతభూవలయాంకసదృశదృఢచరమతనూ
వితతబహుచక్రచిహ్నముఁ
బతగధ్వజ! కపటకచ్ఛపము నినుఁ గొలుతున్.॥121॥

తే. చించి వెడలినతనురుహశ్రేణిచేతఁ
బద్మజాండంబు కడప పూబంతిఁ బోలఁ
బెరిఁగియున్నట్టికిటిరూపధరుని నిన్ను
ఖురచతుష్టయబిలచతుశ్శరధిఁ గొలుతు.॥122॥

మ. అతిగంభీరహిరణ్యదైత్యహృదయాహంకారకూపోదరా
పతితస్వర్గరమాసువర్ణకలశప్రత్యుద్ధృతిప్రక్రియా
యతపంచాంగుళలోహయంత్ర మగునీహ స్తంబు వర్ణింతు ను
ద్ధతకంఠధ్వనికుంఠితారిహృదయోత్కంఠా! నృకంఠీరవా!॥123॥

తే. 'భోగి సహవాససంబంధములు భజింతు
భువనధార హస్తంబునఁ బోయు' మనుచు
రెంటమాటల బలిఁ బ్రతారించినట్టి
దంభవామన! మామనస్తాప ముడుపు.॥124॥

మ. తఱి నాక్రాంతసమ లోక! బలిదైత్యధ్వంసి! యోదేవ? నీ
యఱకా లుద్ధతి రాహుమండలము బ్రహ్మాండంబుతో నొత్తినం
గుఱుగుఱ్ఱుం చెడ సంది బిట్టొరలునగ్గోరాహి నీ యంఘ్రికిన్
గిఱు జెప్పైనవిధంబు నామనములోఁ గీలించిన ట్లయ్యెడున్.॥125॥

తే. తిరిగె నఁట జాంబవంతుండు దేవ! నీకు
దైత్యబంధనవేళఁ బ్రదక్షిణంబు
దద్భ్రమీచక్రవలయంబు దంభవటుక!
యుచితబంధనరజ్జు వై యుండ కున్నె?॥126॥

తే. క్షత్రజాతికి నీచేయి కారణంబు
దత్క్షయంబున కదియ నిదాన మయ్యెఁ
గారణమునంద విలయంబు గార్యమునను
ననుట యుచితంబు గాదె రామావతార!॥127॥

సీ. తను సృజించినవిధాతకుఁ బూర్వరాముండు
లీలాభ్యసనహస్తలేఖనముగఁ
దనవిశ్వభూషణత్వముతోడ ఖరదూష
ణచ్ఛిదాకేళి యన్వయము నొందఁ
దన్నుఁ జింతించునధ్యాత్మవేదులు రావ
ణానీకహృన్మోహ మానపడగఁ
దనఖడ్గధారఁ ద్రెచ్చినశంబుకునికీర్తి
కడలికంబుకదంబకంబు గెలువ
తే. దివ్యనామసహస్రప్రతినిధి యనఁగఁ
దారకబ్రహ్మ మనఁ దనపేరు మెఱయ
నతిశయిల్లిన నీసప్తమావతార
మహరహంబును వర్ణింతు నాదిపురుష!॥128॥

సీ. జనకాజ్ఞకును లోకజనవాదమునకుఁగా
నుర్వీజ యగులక్ష్మి నుజ్జగించి
తజునిఁ బుత్రుని జేసి తట్టినెయ్యముపొంటె
నజునిపౌత్రుండవై యవతరిలితి
ధాత్రి నిక్ష్వాకుసంతతి నుద్భవం బొంది
యాశ్రయించినవారి కమృత మిత్తు
వాలాయముగ విశ్రవసుకూర్మికన్నెకు
విశ్రవస్త్వము గూర్ప వేడ్కపడితి
తే. పెద్ద కొలంబు వాసితి ప్రియవధూటి
ననుజు నొకనాఁడు వాసి దేహంబు దొఱఁగి
తెవ్వఁడెఱుఁగును నీచంద మిట్టి దనఁగ
రాజితానేకగుణభద్ర! రామభద్ర!॥129॥

తే. కామసమ్మోహితక్రౌంచఘాతమునకు
వగచి నీచాటుకవి చెంచువానిఁ గినిసెఁ
గామమోహిత యగునింతిఁ గస్తిపఱుప
ననుజుఁ బురికొల్పి తిది నీకుఁ జనునె రామ!॥130॥

తే. నందనోద్యానవాటికాంతరముఁ జొచ్చి
వితరణస్పర్ధఁ బోలె దైవతకుజంబుఁ
బెఱికి భువిమీఁదఁ బడవైచి పేర్చినట్టి
విక్రమాలంకరిష్ణు శ్రీవిష్ణుఁ గొలుతు. ||131||

తే. శైశవమునాఁడు కర్బురీశకలపాళిఁ
దెచ్చి కాళిందితరఁగల ద్రెవ్వవైతు
భావిబాణభుజాదండభంజనమున
కభ్యసన మయ్యె నీకది యజ్ఞనాభ! ||132||

చ. వలపలికన్ను నీకు రవి వారిజలోచన! చందురుండు దా
పలినయనంబు కర్ణుడును బార్థుఁడుఁ దత్ప్రియనందనుండుఁ ద
త్కులజుఁడు వీ రొకం డొకనితోఁ గలహింప సహించి తెట్లొకో?
వలపలిలోచనాబ్జమును వామదృగబ్జము వేఱె యచ్యుతా? ||133||

తే. అమరపతిసూను నిర్జించి తార్క్ష్యఁగూడి
దైత్యమర్దన! రామావతారవేళ
నామనఃక్లేశ ముడుగ నే యార్కి నణఁచి
తమరపతిసూనుఁ గూడి కృష్ణావతార! ||134||

తే. దైత్యమర్దన! శ్రీవత్సధారణంబు
పొసఁగు దేనర శ్రీవల్లభుండ వగుట
దామరసనేత్ర! నీవు రాధాప్రియుండ
వకట! రాధేయుఁ జంపించు టర్హమగునె? ||135||

తే. కుముదబాంధవ! రేవతీరమణ! భద్ర!
కామపాల! శరన్మేఘగౌరవర్ణ!
త్రిజగతీలోచనోత్సవ! దేవ! నీకు
నందమై యుండు నీలాంబరాకలనము. ||136||

క. బలరామకృష్ణసంజ్ఞలు
దెలుపు నలుపు నైనదివ్యతేజంబులతో
నిలమీఁద నవతరించిన
జలజాక్షునినెఱులు శర్మసౌరభ మొసఁగున్. ||137||

తే. ఏక! యద్వయవాది! త్రయీవిదూర!
యనవగీతచతుర్విధఖ్యాతిమార్గ!
పంచబాణారి! షడభిజ్ఞ! పరమపురుష!
బుద్ధ! సంపత్పరంపరావృద్ధి నొసఁగు. ||138||

తే. బుద్ధ! నీగట్టిహృదయసంపుటము దాఁకి
కుంఠితము లయ్యె మరునంపకోల లెల్ల
మొద్దువోయికదా యిప్డు మురవిరోధి!
యలరు లెల్లను వర్తులాస్యంబు లయ్యె. ||139||

తే. ముఖ్యచతురాననుఁడ వీవు మునిశరణ్య!

గౌణచతురాననుం డలకమలభవుఁడు
నీవు సర్వజ్ఞుఁడవు బుద్ధదేవ! నిజము
శంభు సర్వజ్ఞుఁ డగుట లాక్షణికవృత్తి. ||140||

తే. జ్ఞానకర్మేంద్రియోపాధిసంప్రభూత
దశమహాకల్కనీహారదశశశాంక
దళమదివ్యావతారు నత్యంతనియతిఁ
గల్కిదేవుని నినుఁ గొల్తుఁ గైటభారి! ||141||

క. విశ్వవ్యాప్తయశోని
త్యైశ్వర్యసమృద్ధి విష్ణుయశుఁ డనునామం
బీశ్వర, కల్కిసమాహ్వయ
నిశ్వసదర్థ మయి చెల్లు నీజనకునకున్. ||142||

క. కురువీరపంక్తికంధర
హిరణ్యకశిపుల జయించి తీ వంబురుహో
దర! మూఁడవతారంబుల
నరహరిలీలావిడంబనప్రౌఢుఁడ వై. ||143||

తే. అర్జునచ్ఛేద మొనరించి తర్ధచక్ర
సన్నిభం బైనశితపరశ్వధముచేత
పర్వలోకేశ! సంపూర్ణచక్రధార
బాణభంజన మొనరింపఁ బరువె నీకు? ||144||

తే. ప్రథమపరమేష్ఠి వైననీప్రకృతియందు
శేషఫణిరాజ వైననీశిరసునందుఁ
గపటబాలుండ వైననీకడుపునందు
విశ్వములు నుండు నని నాథ! విందు శ్రుతుల. ||145||

క. సంసారినికరమానస, సంసద్భవనావకరరజశ్శోధని యో
కంసారి! నీపదాబ్దని, నంసాపరిశుద్ధి బుద్ధినైపుణిఁ దలఁపన్. ||146||

తే. ధర్మబీజవియన్నదీతాతపాద!
కామితార్థప్రదైనైక కల్పవృక్ష!
కామజనక! చిదాత్మప్రకాశరూప!
కమలనాభ! చతుర్వర్గగతివి నీవ. ||147||

తే. విశ్వరూప భవద్భూరివిభవమహిమ
యెంత వర్ణింపఁ జాలు మాయీమనంబు?
ప్రాఁతపైచీరచెఱఁగున బడుగువాఁడు
హేమశైలంబు చిదిపి ఱా లెన్ని ముడుచు! ||148||

వ. అని యనేకప్రకారంబులం బ్రస్తుతించి నమస్కరించె, నివ్విధంబున దేవతార్చనం బొనర్చి భోజనకార్యంబులు దీర్చి విజితవైజయంతం బగుశుద్ధాంతకేళీసౌధం బెక్కి విహితకులదేవతాభక్తియుం గృతభుక్తియు నగుదమయంతీమహాదేవితోడం గూడె ననంతరంబ. ||149||

సంగీతాదిగోష్ఠి

శా. ఆరామారమణుల్ రమాసతియు దైత్యారాతియుంబోలె శృం
గారక్రీడలఁ బొద్దు పుచ్చిరి వధూగంధర్వకన్యాకళా
కీరాలాపకలాపకోకిలకుహూకేళీమయూరాంగనా
చారీమండలతాండవారభటికాసంరంభసంభావనన్. ॥150॥

సాయంసంధ్యావర్ణనము

వ. అంత. ॥51॥

తే. గగనహరినీలశైలశృంగమున నుండి
డొల్లిపడెఁ బ్రొద్దు జేగురుఁ గల్లువోలెఁ
చన్ని పాతసముద్ధూతధాతుధూళి
చందమునఁ దోచె దివసావసానసంధ్య. ॥152॥

ఉ. కోమలతామ్రచూళికలక్రొవ్వెఱసంజకుఁ బ్రోదివెట్ట ని
స్సీమకఠోరతారరుతిఁ జెట్టుప లార్చుచు నట్టులెత్తి వి
శ్రామము పోలెఁ గూసె విలసచ్చరమాచలకూటపక్కణ
గ్రామటికాకుటీరశిఖరంబులం గుక్కుటచక్రవాళముల్. ॥153॥

చ. తలఁ బ్రతిబింబభానుమణిఁ దాల్చి విహారవనాంతరంబునన్
మలఁగి మలంగి పెంజిలుమునాగువుభంగి నవీనసారణీ
సలిలభరంబు దోలుకొని చయ్యన వచ్చినఁ జూచి భీతి బి
ట్టులియుచుఁ బోయె నత్తటి వియోగముఁబొంది రథాంగదంపతుల్. ॥154॥

శా. రశ్మిగ్రాహిగరుత్మదగ్రజకరారబ్ధావిరామభ్రమిం
గాశ్మీరాభనవేష్టకారుచిరరాగంబున్ సహస్రాంశుశా
ణాశ్మంబున్ గదియించె ధాత నవసంధ్యాఖడ్గము న్వేదనా
వేశ్మస్వాంతరథాంగదంపతిచమూవిచ్ఛేదలీలార్థ మై. ॥155॥

తే. సలిలనిధిసార్వభౌమకాష్ఠాపురంధ్రి
యొలగందంపుఁబసుపాడెనొక్కొ యనఁగఁ
గమలకింజల్కరేణుసంకాశ మగుచు
నింగి నెఱసంజకెంజాయ నివ్వటిల్లె. ॥156॥

క. కుసుమం బద్దినవిధమునఁ
బసుపున హత్తించినట్లు బంగారమునం
బస నిచ్చినగతి సంధ్యా
వసరంబున నిరిగి యరుణవర్ణం బయ్యెన్. ॥157॥

క. అభినవసంధ్యాతాండవ
రభసరయచ్ఛిన్న హిమధరాధరకన్యా
ప్రభుహారస్థులభంగిన్
నభస్స్థలిం దారకాగణంబులు వొడిచెన్. ॥158॥

మ. చరమాశానికషోపలాంచలమునన్ సంధ్యాప్రకాశోదయం
బొరఁ గావించి విరించిచేఁ గొనినసూర్యుం డన్పదార్వన్నెబం
గరపుం బూదియకై వియద్విపణి వేడ్కం గాలమన్బచ్చు చె
చ్చెరఁ జెల్లించినగవ్వచౌక మన మించెం దారకాచక్రముల్. ||159||

నక్షత్రవర్ణనము

మ. నభ మెల్లం గలయంగ నిండఁ బొడిచె న్సంధ్యావశేషాదృతా
రభటీడంబరతాండవభ్రమరికారంభంబున న్శాంభవీ
ప్రభుపాదాహతి మీఁదికి న్నెగయుచున్ బ్రహ్మాండగోళంబుతో
నభిసంబద్ధము లయ్యెనో రజతశైలాశ్మంబు లన్నట్టుడుల్. ||160||

సీ.* చుక్కలో యివి? గావు పురలోకవాహినీ
విమలాంబుకణకదంబములు గాని
తారలో యివి? గావు తారాపథాంభోధి
కమనీయపులినసంఘములు గాని
యుడుపులో యివి? గావు మృడునంబరంబున
దాపించినట్టిముత్యాలు గాని
రిక్కలో యివి? గావు రేచామ తుఱుముపైఁ
జెరివినమల్లెక్రొవ్విరులు గాని
తే. యనుచు లోకంబు సందేహమందుచుండఁ
బొడిచె బ్రహ్మాండపేటికాపుటకుటీర
చారుకర్పూరఫాలికాసంచయములు
మెండుకొని యోలి నక్షత్రమండలములు. ||161||

చ. హటదురులీల నిర్జరులు నచ్చరలేమలు వేల్పు టేట నొ
క్కట విహరింప సందడికిఁ గాక తొలంగి చరించుమీనక
ర్కటమకరంబు లొక్కొ! యనఁగా గగనాగ్రమునందు మీనక
ర్కటమకరంబు లెంతయుఁ బ్రకాశము నొందె నిశాప్రసంగతిన్. ||162||

మ. విపులాకాశనిపాతభీతికలనావిన్యస్తదుర్వర్ణకీ
లపరిస్ఫూర్తినిశాలతాకుసుమముల్ భాసిల్లె బ్రహ్మాండమం
టపకాష్ఠామలకీటరంధ్రరజముల్ నాకాపగాచక్రవా
కపురంధ్రీనయనాశ్రుబిందువులు నక్షత్రగ్రహగ్రామముల్. ||163||

అంధకారవర్ణనము

ఉ. కాలకిరాతపాదతలఘట్టనఁ జేసి వియద్వనీమహా
కాలఫలంబు భాస్కరుఁడు గ్రక్కున నస్తమహామహీధర
స్థూలశిలాస్థలిం బడియెఁ దోరము లైనతదీయబీజముల్
నీలరుచుల్ వడిం జెదరె నింగి ననచ్ఛతమశ్ఛలంబునన్. ||164||

తే. పగలు బ్రహ్మాండభాండకర్పరమునందు
గగనమణిదీపమున నైనకజ్జలంబు
రాలెనో కాక యంధకారంబుపేరఁ

గాలవాతూలహతి నిశావేళయందు. ||165||

వ. అంత నమ్మహీకాంతుం డట మున్న నిశాముఖోచితక్రియాకలాపంబులు నిర్వర్తించుటం జేసి క్రీడాసౌధంబు నేడవనిలువునకు దమయంతీసమేతంబుగా నరిగి యచ్చోట శుద్ధాంతకాంతాజనంబు పరివేష్టింపం గొలువుండె, నప్పుడు పొడుపు గుబ్బలిమీఁదం బొడతెంచుపూర్ణచంద్రబింబంబుం బొడగని యంగన కిట్లనియె. ||166||

చంద్రవర్ణనము

తే. శుద్ధకాంచనపిండంబు సూర్యుఁ దిగిచి
పూర్ణశశిపూఁతబంగారుపుటము నొసఁగి
సాయ మనుధూర్తు వంచించె జగమునెల్ల
దెల్లఁబాఱెడునదె చూడు తెఱవ! విధుఁడు. ||167||

సీ. ఇందుకాంతంబుల నెబ్బంగి వడిసెనో
నిష్యందకీలాలనిర్ఝరములు?
చక్రవాకముల లోచనయుగ్మకముల నె
ట్లుబ్బెనో విరహబాష్పోదకములు?
చంద్రాతపమున నే చందాన గురిసెనో
ధారాళ మగుచు నీహారవృష్టి?
విపినవీధికల నే విధమునఁ గాఱెనో
శేఫాలికాపుష్పసీధుధార?
తే. యన్ని ముఖముల నభివృద్ధి యొసఁగ దేని
యొదిఁగి పవలింటియట్లన యుండుఁగాక
యూర కేల విజృంభించు నుదధు లేడు
నుత్పలేక్షణ! యీశశాంకోదయమున. ||168||

క. లీలావతి! యామవతీ
కాళిందీసైకతంబు గగనోదన్వ
ద్వేలాడిండీరము చం
ద్రాలోకం బింత యొప్పునా యివ్వేళన్! ||169||

ఉ. దేవి! తమోమషీరసము తేటఁ బొసంగఁగ గట్టివెట్టి యం
కావళి వ్రాయఁగాఁ దొడఁగె నంబరసంపుటకాంతరంబునం
బూవిలుకానిశౌర్యగుణముల్ హరిణాంకుఁడు ముత్తియంబులం
దావడముల్ రచించిన విధంబున రుక్షటికాముఖంబులన్. ||170||

తే. చామ! యీశానమౌళి నీచందమామ
కొంచెమైయుండునవయవాంకురముకంటె
డాసి గ్రహముండమాల్యమండలమునడుమఁ
గీల్కొనిన రాహువక్త్ర మీక్షించి యొక్కొ? ||171||

క. శివునకుఁ జకోరమునకున్
దివిజులనును నిచ్చుఁ దుహినదీధితి యాతం
డవయవము రుచుల నమృతము

సువిద! తగుం గల్పతరుసహోదరుఁ డగుటన్. ||172||

ఉ. అంగద నంకవర్తి హరిణాభ్యవహారవిలోలబుద్ధి యై
మ్రింగు విధుంతుదుం డనెడుమేటిభుజంగమ మీశశాంకుసా
రంగముఁ బాయఁ డీయవసరంబున మేలని మెచ్చియో సుమీ
మ్రింగియుఁ గ్రాయు నచ్చిలువ మెల్త! విధుం గసుగందకుండఁగన్. ||173||

తే. లతలక్రీనీడఁ దిలతండులితము లగుచుఁ
గాంత! యీనిండురేఖానికరము లమరు
నంగుళీకీలితేంద్రనీలాంగుళీయ
కంబులునుఁ బోలె లీలావనంబునందు. ||174||

తే. తండ్రి కంభోధికినిబోలె ధవళనేత్ర!
హానివృద్ధులు గల వీశశాంకునకును
రాజబింబనిభాస్య! కారణగుణంబు
గార్యమున సంక్రమించుట గలద కాదె? ||175||

తే. వహ్ని మొదలై యఖిలదైవతగణంబు
దృప్తిఁ బొందుదు రీసుధాదీప్తియందు
మహితపుణ్యాత్మకళ్యాణగృహమునందుఁ
బొలఁతి! యభ్యాగతులు దృప్తిఁబొందునట్లు. ||176||

తే. ప్రవహవాయుకురంగ మంబరమునందు
డప్పిగొని యీసుధాంశుమండలము సొచ్చి
యమృతపంకంబులో నంఘ్రు లణఁగుటయును
వెడలలేకున్న యదిచూడు విద్రుమోష్ఠి! ||177||

సీ. ఓషధీసందేశభాషాప్రణిధి యైన
మృగము గాఁబోలు నీ మృగము దరుణి!
రుద్రాగ్రహత్రాసవిద్రావితం బైన
మృగము గాఁబోలు నీ మృగము దరుణి!
ప్రవహనామకమహాపవనవాహన మైన
మృగము గాఁబోలు నీమృగము దరుణి!
రోహిణీశుద్ధాంతగేహవర్ధిత మైన
మృగము గాఁబోలు నీమృగము దరుణి!
తే. సతతసేవాసమాయాతసకలభువన
భవ్యవిపినౌషధీలతాపల్లవాగ్ర
భక్షణక్షీబ మై సుధాపాయి యగుచు
మగువ! యాచంద్రునందు నీమృగము బ్రతికె. ||178||

తే. కంతుఁడును నీవిధుండు నొక్కంతవారు
సఖ్య మీయిద్దఱకు నొప్పుసదృశులగుట
ముదిత! యొక్కండు హరునినెన్నుదుటికంట
నొకఁడు కంసారికుడికంట నోహటిలిరి. ||179||

ఉ. బాలిక! యిసుధాకరుఁడు పంకజనాభునివామభాగదృ

గ్గోళక మైననాఁడు నవకోమలబాలతమాలకందళీ
కాళిమ గేలి సేయునడుకం దిది తన్నయనాంతరంబున
న్నీలకనీనికామఘవనీలమణిత్వము నొందకుండునే? ॥180॥

ఆ. కమలవిపినదాహకంఠోక్తపటుతీవ్ర
శక్తి యగుహిమాగ్ని సంగమమునఁ
గందఁబోలు శిశిరకరుడెంద మీభంగి
నాఁతి! యొండు కారణంబు లేదు. ॥181॥

క. హరితచ్ఛాయాచ్ఛలమున
భరఖేదము వాయ నమృతపానీయసరో
వర మగునీశశియందుం
దరుణీ! యోలాడుచున్న ధరణిం గంటే? ॥182॥

తే. జనకుఁ డగుదుగ్ధవార్ధి కుచ్చైశ్శ్రవంబు
గలిగె రావణంబును గలిగె నట్టి
తనకు గారాబుఁబట్టికి వనజవైరి
కొక్కకుందేలు గలుగుట యువిద! యరుదె? ॥183॥

తే. జ్యోత్స్ననాఁగఁ దమిస్రనానుభయభార్య
లుడుపతికినందు నొకతె దె ల్పోర్తు నలుపు
తాను వారికి మెచ్చుగాఁ దాల్పఁ బోలుఁ
దెలుపునలుపును నగుమేను నెలఁతి! యితడు. ॥184॥

మ. గణుతింపంగ నితండు పాల్కడలిన్ గారాపుఁబుత్రుండు బ్రా
హ్మణరాజోషధిభర్త నెట్టుకొని సంపాదించినన్ బ్రాఁతి యౌ
మణిమంత్రౌషధము ల్పురావిహితకర్మం బెట్టిదో కాక ల
క్షణకాలుష్యము రాజయక్ష్మమును జిక్కం బెట్టలేఁ డయ్యెడున్. ॥185॥

క. కాలతమతిమిరనీలీ
కాలాగురుసమకళంకకజ్జలపంక
క్షాళనగోక్షీరము లివె
ప్రాలేయకరాంశు లంబరము శోధించన్. ॥186॥

తే. జలదకాళిమఁ బాపంగఁ జాలెఁ గాని
సహజకాళిమఁ బాపంగఁ జాల దయ్యె
శారదారంభవేళ యీచందురునకు
నతివ! యయ్యేడి దౌ గానియదియుఁ గాదు. ॥187॥

తే. అస్తమించినయప్పు డీయమృతకరుని
కళలు పదునొక్కఁ డెక్కు రుద్రులశిరంబు
లసమబాణునిదొనఁ జొచ్చు నైదుకళలు
కాంత! యిది నూవె పదియాఱుకళల లెక్క. ॥188॥

తే. అమృతజంబాలముల సందు లదికి యదికి
వేయునక్షత్రముల నొక్కవిధమువానిఁ

జేర్చి విధి చందురునిఁగా నొనర్చెనేని
లలన! నీమోముసరి సకళంకుఁ డితఁడు. ॥189॥

తే. చంద్రమండల మిది పితృస్థాన మగుట
జనసమావర్జితస్వథాసలిలతిలలు
మంత్రబలమున నెక్కె నీమధ్యమునకుఁ
జంద్రబింబాస్య! లాంఛనచ్ఛాయ గాదు. ॥190॥

మ. ఇదే వీక్షింపు చకోరశాబకనిభాక్షీ! దీర్ఘికాహంసి యి
ష్టదకాంతఃప్రతిబింబితుం గగనమధ్యోపస్థితుం జంద్రునిన్
మది దర్శించి నిజాధినాథుఁ డనుచున్ వాత్సల్య మేపారఁగా
జదురొప్పంబరిచుంబనంబొనరుచుం జంచూపుటాగ్రంబునన్. ॥191॥

మ. అకలంకాఖిలదీర్ఘికాజలతపస్యత్త్కైరవశ్రేణికా
ముకుళీభావసమాధిభంగకలనాముగ్ధాప్సరఃకామినీ
వికచాస్యాంబుజ మీనిశాకరుఁడు దేవీ! చూడు మీసాంద్రచం
ద్రిక లేతద్దరహాసచంద్రికలు సందేహంబు లే దెంతయున్. ॥192॥

మ. నవలావణ్యరసంబు పళ్లెరములోనం బోసి యగ్రంబునన్
భవదీయాస్య మొనర్చి యార్చి పిదపం బ్రాలేయరుఙ్మండలం
బు వినిర్మించె విరించి యచ్చిలుమువో పూఁబోడి యాచిహ్న మం
బువులం దాతఁడు చేఁ దొలంచు మిసిమిం బుట్టెన్ సరోజాతముల్. ॥193॥

శా. ఛాయామార్గభుజంగహారమును జంచత్తారకామండల
స్ఫాయద్దివ్యకపాలభూషణము జ్యోత్స్నాభస్మగౌరంబునై
యీయాకాశము శంభుమూర్తి యగు త న్నేర్పాటునం దెల్పెడుం
ద్రైయక్షాణిమభూతి సూక్ష్మతరమధ్యా! దేవి! వీక్షింపుమీ. ॥194॥

మ. అలరుంబోఁడి! సహస్రపత్రతులనాహంకారలీలావిశృం
ఖలసౌభాగ్యకళాకలాప మగునీకాంతాస్యముం బోలఁగా
వలదా యీశశికిం గళంకికి మృగవ్యాధోత్తమాంగస్థలీ
వలదాకాశధునీతటావనివనీవానీరకోయష్టికిన్. ॥195॥

క. దేవి! యితఁడు హర్యక్షీ
భావము భజియించి యుండఁ బ్రకృతివిరోధం
బేవెంటఁ గలిగె నొక్కో
కావలమున నకట! సింహికాసూనునకున్. ॥196॥

స్రగ్ధర. నానాధావళ్యసంతా
నములకును నిదానంబు నా నొప్పు నీరా
కానక్షత్రేశుమేనం
గలదె యొకకళంకంబునుం గాకతాళీ
యానన్ బైత్రోప రాఁగా
హరిహయనగరీహస్తిరాడ్గండపిండ
స్థానాపాదానదాన
ద్రవనవలవముల్ దాఁకెఁగా కభ్రవీథిన్. ॥197॥

మ. ఉడువీథీహరినీలరత్నమయపాత్రోత్సంగభాగంబునం
గడుగారా మొనరన్ ఝషాంకునకు నంకచ్ఛాయ యన్ కమ్మనూఁ
బిడితో గూడ సుధాంశుబింబ మనునేయిం బాయసాహారముం
గుడువంబెట్టెనొ బంతికూళ్లకును జాకోరంబు లేపారఁగాన్? ॥198॥

శా. అభ్రాంతంబున సింహికాతనయదంష్ట్రాంకూరయంత్రోద్భవ
శ్వభ్రాళీపతయాళుదీధితి సుధాసారచ్ఛటావాహియై
శుభ్రాంశుండు సహస్రధారకలశస్ఫూర్తిం బ్రవర్తిల్లె హే
లాభ్రాజిష్ణురతిస్మరోద్వహనకల్యాణార్థసంసిద్ధికిన్. ॥199॥

క. పదియేనుదినంబులకుం
బదియే న్గళ లెక్క మేను పరిపూర్ణముగా
బదియాఱవకళ యితనిది
మదిరాక్షి! వృషధ్వజుండు మౌళి ధరించున్. ॥200॥

సీ. ముక్కంటితలపువ్వు మున్నీటిలేఁబట్టి
కైటభారాతిడాకన్నుదమ్మి
గగనలక్ష్మికి దంతకాండతాటంకంబు
కలువలవిందు జక్కవలగొంగ
వలరాజు వెల్లెల్లి వనజబాంధవునుద్ది
శిశిరాంశురత్నంబుచేఁదుమందు
గన్నులపండువు గ్రహసార్వభౌముండు
సురలయాఁకటిపంట యిరులదాయ
తే. శ్రీమహాలక్ష్మిసైదోడ శేషభువన
సాధకలధౌతకలశంబు చందమామ
రాజవదన! కల్యాణపరంపరాభి
వృద్ధి గావించుఁగాత మీవిశ్వమునకు. ॥201॥

ప్రబంధోపసంహారము

వ. అనుచు నిజవంశమకుటమాణిక్యం బైనరోహిణీరమణునకు రమణీసమేతంబుగాఁ బుష్పంజలి సమర్పించి యంగుళీయకమణిప్రభాసందోహంబు చంద్రికావాహంబుపై వెల్లిగొన భూవల్లభుండు పాణిపల్లవంబులు మొగిడ్చి ఫాలభాగంబునం గీలుకొలిపె. నివ్విధంబున నాదంపతు లనురాగసంపద పొంపిరివోవం బ్రాజ్యంబు లగు రాజ్యసుఖం బనుభవించుచుండిరి! తత్కాలంబునం జాతుర్వర్ణ్యంబు నిజధర్మంబుఁ దప్పక మెలంగె. వాతజ్వరాగ్నిక్షుత్పిపావ్యాధితస్కరభయంబు లుడిగెఁ; బర్జన్యుండు గాలంబు దప్పక వర్షించె. దేశంబులు ధనధాన్యసమృద్ధంబులయ్యెఁ; సురభు లమృతంబులు గురిసెఁ; దరుపులుపుటకపుటకంబున మధుస్యందంబుఁ జెందె; సకలజనంబులు పరమానందంబు నొందిరి. మామల్లదేవీనందనుండును శ్రీహీరరోహణాచలరత్నప్రరోహంబును జింతామణిమంత్రచింతనఫలంబును గన్యాకుబ్జరాజస్థానరంగమంగళాభరణంబును గౌడవిజయకావ్యకర్తయు గవిచక్రవర్తియు ఖండనగ్రంథకారుండును వైతండికకమలషండవేదండంబును నగు భట్టహర్షమహాకవీశ్వరుండుఁ గవికులాదృష్టాధ్వపాంథుం డొనర్చిననైషధశృంగారకావ్యం బాంధ్రభాషావిశేషంబు నశేషమనీషిహృదయంగమంబుగా శబ్దం బనుసరించియు నభిప్రాయంబు గుఱించియు భావం బుపలక్షించియు రసంబు పోషించియు

నలంకారంబు భూషించియు నౌచిత్యం బాదరించియు ననౌచిత్యంబు పరిహరించియు మాతృకానుసారంబునఁ జెప్పఁబడి యీభాషానైషధకావ్యం బాపస్తంబసూత్ర! భారద్వాజగోత్ర! యుభయకులపవిత్ర! దానవిద్యాసత్త్ర! నెల్లూరితూర్కరాజపౌత్త్ర! మామిడి పెద్దనామాత్యపుత్త్ర! పెదకోమటివేమభూపాలకరుణాపాత్ర! వినయవివేకసాహిత్య! సింగనామాత్య! నీవు కృతినాయుకుండవుగాఁ బుణ్యశ్లోకుండు నలుండు కథానాయకుండుగా విలసిల్లు నాచంద్రతారార్కంబు.॥202॥

సీ. నలచక్రవర్తి పుణ్యశ్లోకుఁ డగుటను
దమయంతి పతి దేవతావతంస
మగుట నప్పరమభవ్యపురంధ్రిపురుషుల
చరితంబు సత్కావ్యసరణిఁ గూర్చి
చింతామణీమంత్రసిద్ధుం డుపాధ్యాయ
భట్టహర్షుండు వాక్ప్రౌఢి మెఱయఁ
జెప్పిననైషధశృంగారకావ్యంబు
దెలియఁ జెప్పితి నాంధ్రదేశభాష
తే. నిమ్మహాకృతిఁ బఠియించు నెవ్వఁ డేని
యాతఁ డపగతకలిదోషుఁ డగుచుఁ గాంచు
నాయురారోగ్యవిమలవిద్యావివేక
భాగసౌభాగ్యవైభవప్రాభవములు.॥203॥

ఆశ్వాసాంతము

శా. ఆలంకాపురశంకరాచలమహీవ్యాపారపారంగత
ప్రాలేయద్యుతికీర్తిమండల! కృపాపాథోనిధీ! దానవి
ద్యాలంకార! కరాళహాలహలజిహ్వాభీలనిస్త్రింశ! లో
కాలోకోపరిభాగసంతమససంహారప్రతాపాతపా!॥204॥

క. హాటకరత్నమయతులా
కోటిఝళంఝళకఠోరకోలాహలవి
స్ఫోటితకుటిలమహీభృ
త్కోటీకరిణాంతరంగ! తులితానంగా.॥205॥

మాలిని. జగదవనధురీణా! సాధురక్షాప్రవీణా!
నగపతిసమధైర్యా! నందితాచార్యవర్యా!
యగణితగుణభద్రా! త్యాగముద్రాసముద్రా
విగతసకలదోషా! విశ్వలోకైకభూషా!॥206॥

గద్యము. ఇది శ్రీమత్కమలనాభపౌత్త్ర మారయామాత్యపుత్త్ర సకలవిద్యాసనాథ శ్రీనాథప్రణీతం బైనశృంగారనైషధకావ్యంబునందు అష్టమాశ్వాసము.

శృంగారనైషధకావ్యము సంపూర్ణము.

చెన్నపురి: వావిళ్ళ రామస్వామిశాస్త్రులు అండ్ సన్స్ వారి 'వావిళ్ళ' ప్రెస్సున ముద్రితము. -1951.